

T.C.
MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ŞEHİR VE BÖLGE PLANLAMA ANABİLİM DALI
ŞEHİRCİLİK DOKTORA TEZİ

KENTSEL GERİLEMİYİ AŞMADA ÇELİŞKİLİ BİR SÜREÇ OLARAK
SOYLULAŞTIRMA:

GALATA ÖRNEĞİ

Besime Şen
DANIŞMAN: Prof.Dr. Güzin KONUK

İSTANBUL-KASIM 2006

Besime ŞEN tarafından hazırlanan “Kentsel Gerilemeyi Aşmada elişkili Bir Süreç Olarak Soylulaştırma: Galata rneği” adlı çalışmanın Doktora Tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

Doktora Tez Danışmanı: Prof. Dr. Güzin KONUK

2. Tez Danışmanı: Doç. Dr. Asuman TÜRKÜN

Bu alışma Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Şehircilik Programı’nda Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Doktora Tez Danışmanı: Prof. Dr. Güzin KONUK

Jüri yesi: Prof. Dr. Aykut KARAMAN

Jüri yesi: Doç. Dr. Hatice KURTULUŞ

Jüri yesi: Doç. Dr. Fatma ÜNSAL

Jüri yesi: Yrd. Doç. Dr. Yiğit EVREN



İÇİNDEKİLER

ÖZET	V
ABSTRACT	VI
TABLO LİSTESİ	VII
ŞEKİL LİSTESİ	VII
BÖLÜM 1: GİRİŞ	1
1.1 Çalışmanın Amacı ve İçeriği	1
1.2 Metodoloji ve Alan Çalışmasının Tasarımı	5
1.3 Çalışmanın Kurgusu	6
BÖLÜM 2: ÇALIŞMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ VE SOYLULAŞTIRMA ÜZERİNE TARTIŞMALAR	10
2.1. Giriş	10
2.2. Kapitalizm ve Kent: Kapitalist Birikim Sürecinin Mekansallığı	11
2.3. Devletin Rolü: Yerel Yönetimlerde Yeni Politikaların Uygulanmasına Geçiş	16
2.4. Soylulaştırmanın Önünü Açan Yol: Keynesyen Kentin Sonu İle Gelen Neoliberal Kent	19
2.5. Kent Merkezlerinin Yeniden Yapılanması Olarak Soylulaştırma: Ekonomik Gelişmenin Kültürel Stratejileri	25
2.6. Soylulaştırma: Kentsel Gerilemeye Karşı Yeni bir Strateji	27
2.7. Sınıf İlişkilerinde Yeni Yapılanmalar ve Yeni Orta Sınıf	33
2.8. Soylulaştırma ve Konut sorunu	35

2.9.Soylulaştırma Üzerine Tartışmalar	37
2.10.Temel Kuramsal Yaklaşımlar: Geleneksel Teoriler ve Son dönem Tartışmaları	43
2.11.Sonuç	60
BÖLÜM 3: İSTANBUL KENT MEKANINDA KÜRESEL DÖNÜŞÜMLER	61
3.1.Giriş	61
3.2.Neoliberalizm ve Değişen Kentsel Politikalar	61
3.3.Sanayi ve Hizmetler Sektöründe Dönüşümler	68
3.4.Konut ve Gayri Menkul Piyasası	71
3.5. İstanbul'da Soylulaştırma	75
3.6.İstanbul'da Soylulaştırma Örnekleri	79
3.7.Sonuç	83
BÖLÜM 4: GALATA SEMTİ: MODERNLEŞME SERÜVENİNDEN SOYLULAŞTIRMAYA	87
4.1. Giriş	87
4.2. 19.yüzyıl modernleşmesi ve Galata	88
4.3. Modernleşme Etkisinde Semtin Genişlemesi	90
4.4.Sosyal Yaşam ve Nüfus Yapısı	93
4.5. Cumhuriyet Dönemi: Galata'nın Kozmopolit Canlılığının Gerilemesi	97
4.6. 1990 Sonrası: Galata'da Soylulaştırma	102
4.7.Sonuç	108

BÖLÜM 5: ALAN ARAŞTIRMASI	
GALATA'DA SOYLULAŞTIRMANIN EKONOMİ POLİTİĞİ	111
5.1.Giriş	111
5.2.Metodolojik Yaklaşım ve Alan Araştırmasının Tasarımı	111
5.3.Alan Araştırması ve Araştırma Hipotezi	117
5.4.Araştırma Sonuçları	122
5.5.Bireysel Yatırımcılık ve Yeni Orta Sınıf	122
5.6. Galata'da Soylulaştırma Sürecinde Kurumsal Faktörlerin Rolü	132
5.7. Yeniden Yatırımın Aktörleri: İşletme Sahipleri, Gayri Menkul Yatırımcıları	141
5.8.Kentsel Gerilemeye Karşı Yükseltelen Söylem Ve Soylulaştırmada Aşamalar	147
5.9. Yerinden Etme	152
5.10. Sonuç	162
BÖLÜM 6: SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	163
6.1.Giriş	163
6.2.Galata'da Soylulaştırmanın Gerçekleşme Nedenleri	163
6.3.Galata'daki Soylulaştırma Bugün Nasıl Bir yapıyı Yansıtmaktadır?	164
6.4.Yerinden Etme ve Soylulaştırma	167
6.5.Galata Nasıl Bir Yer Olacak?	169
6.6.Bu Tez Çalışmanın Kentsel Araştırmalar Açısından Yaptığı Katkılar	170

6.7.Soylulaştırmanın Olumsuz Sonuçlarını Önlemede Alternatif Ve Uygulanabilir Politika Önerileri	172
6.8.Sonuç	176
Kaynakça	177
Ekler	201

TEŞEKKÜR

Çalışmamda birçok kişinin değerli katkıları ve yardımları oldu. Öncelikle tez danışmanlarıma teşekkür etmek isterim. Birinci danışmanım olarak birlikte çalıştığım ve çalışmanın gerçekleşmesinde, sonuçlanmasında bana destek olan, beni yüreklendiren ve önerilerini esirgemeyen danışmanım Prof.Dr. Güzin Konuk'a çok teşekkür ediyorum. İkinci olarak gerek çalışma konusunu öneren gerekse bu çalışmanın ilerlemesinde her aşamada bana destek olan hocam ve değerli dostum Doç.Dr. Asuman Türkün'e içten teşekkürlerimi belirtmek isterim.

Bu çalışmanın önemli oluşum aşamalarından biri de tez izleme jürileriydi kuşkusuz. Bu aşamalarda yer alan ve her bir aşamada yaptıkları öneri ve katkılarından dolayı değerli hocalarım Prof.Dr. Aykut Karaman'a, Doç.Dr. Zeynep Merey Enlil'e çok teşekkür ediyorum.

Çalışmanın farklı aşamalarında kendileriyle yaptığım tartışmalardan çok şey öğrendiğim bazı isimleri belirtmeden geçemeyeceğim. Her bir görüşmemizde kendisiyle yaptığım zevkli tartışmalardan ve yaptığı değerli önerilerden ötürü sevgili hocam ve dostum Doç.Dr. Hatice Kurtuluş'a; okul mesaimin hemen her gününde çalışmama dair yaşadığım sorunlarımı ve heyecanlarımı sabırla paylaşmış olan çok değerli arkadaşım Binnur Öktem'e; beni sabırla dinlemiş, sonrasında önerilerini ve tabi konuya dair yaptığı kaynakça yardımını almaktan mutluluk duyduğum çok değerli bilim insanı Chris Pickvance'e; işini müthiş bir çalışkanlık ve heyecanla yapan bir diğer bilim insanı John Lovering'e, her görüşmemizde tez çalışmamı sorgulayıp, beni bin tane soru yağmuruna tuttuğu için kendisine minnettarım.

Çok değerli dostum Fuat Özdiñ'e, herkese nasip olmasını dilediğim entelektüel feyzini benden esirgemediği için adını anmadan geçmek istemiyorum. Alan araştırmamda önemli yardımlarını gördüğüm Hülya'ya, sevgili Başak arkadaşıma, Ahmet Birgören'e, Asalet Tulaz'a ve Derya Kılıç'a yardımları için çok teşekkür ediyorum.

İktisat kökenli biri olarak beni kent çalışmaları ile buluşturdukları ve bunun devamında beni yüreklendirdikleri için Hatice Kurtuluş'a ve Asuman Türkün'e ayrıca teşekkür ediyorum.

ÖZET

Soylulaştırma en genel tanımıyla, gerilemiş olan eski kent içi alanlarındaki yeni bir sınıfsal ve mekansal ayrışmayı ifade eder. Yeni orta sınıfın bu alanlara olan talebi ve mülkiyetin değerlendirilmesi ile başlayan süreç, işçi sınıfının yerinden edilmesi ile sonuçlanmaktadır. Soylulaştırma; mülkiyet, üretim, yaşam tarzı, tüketim biçimlerinin yanı sıra sınıf ve cinsiyet ayrımları ve değişimleri ile ilgili bir konudur. Soylulaştırma, kentsel gerilemeyi tersine çevirmede bir yeniden yapılanma alternatifi olarak gündeme gelmektedir. Konunun bir diğer boyutu ise kentlerin ve toplumsal yapının "kültürel" niteliğinin, bir ekonomi politika olarak kentlerin yeniden yapılanmasında stratejik bir araç olarak kullanılmasıdır. Kente dair bu değişimler kar amaçlı kültür endüstrilerinin oluşumuna eşlik etmektedir. Eski kent merkezleri ile tarihi kentlerin yeniden yapılanmasında başvurulan modeller, birçok dünya örneğinde çok benzer politikalarla uygulanmaktadır. Bir çok örnekte bu model eski kent dokusunun müzeler, alışveriş merkezleri, oteller veya rekreasyon, eğlence merkezleri gibi turistik çekim alanlarına dönüşmesi şeklinde uygulanmaktadır.

Soylulaştırma ile gerçekleşen mekanın yenilenmesi aynı zamanda mekana yapılan yatırım olarak ekonomik bir anlam taşır. Oysa söz konusu soylulaştırılan alanlardaki sosyal gerileme çözülememekte, bilakis bu sorunlar, düşük gelirli ve yoksul, marjinal vb kesimlerin yerinden edilmesi ile kentin başka bir yerine taşınmaktadır. Soylulaştırma, günümüz neoliberal politikalarının yönelimini de açığa çıkarmaktadır.

Sonuç itibarıyla bir kentsel yeniden yapılanma olarak soylulaştırma, söz konusu alanlardaki sosyal gerilemeye bir çözüm üretmekten uzaktır. Bu sonuç her durumda bir evsizlik sorununu yaratmasa da, mevcut toplumsal gerilemenin önemli bir sorun olarak gündeme gelmesini engelleyen politik bir etki yapmaktadır.

ABSTRACT

Gentrification, in the broadest sense, represents a new class-based spatial segregation in the old declined inner urban areas. This process, initiated by the growing demand of the new middle class for these areas and by rising property values, leads to the displacement of the working class. Gentrification is an issue related to ownership, production relations, life style, consumption patterns besides class and gender differences and transformations. Gentrification comes to the agenda as an alternative solution for reversing urban decline. Another dimension of gentrification is the use of the "cultural" aspect of cities as well as the social structure as a strategic tool for urban redevelopment as an economic policy. These changes concerning the city accompanies the development of profit oriented heritage industries. The models that have been recoured for the redevelopment of old city centers and historic cities, are realised using similar policies in many cases throughout the world. This model is manifested on urban space as the transformation of the old city texture into touristic attraction areas such as museums, shopping centers, hotels or recreational and entertainment centers.

Renewal of urban spaces through gentrification also has an economic aspect due to investments made to space. On the other hand, the social decline in the gentrified areas can not be resolved; on the contrary, these problems are carried to other parts of the city through the displacement of low-income and marginal segments of population.

As a result, gentrification as an urban redevelopment strategy is far from finding solutions for the social decline in those areas. Although this result does not always create a problem of homelessness in all cases, it has a political effect of preventing the current social decline problem from coming to the agenda as a crucial problem.

TABLO LİSTESİ

Tablo1: Neoliberal Kenti Yönetmek ve Deneyimlemek.....	23
Tablo2 : İstanbul İli Yıllara Göre İstihdamın Sektörel Dağılımı.....	69
Tablo3 : Hizmet sektöründe istihdam	70
Tablo4 :1998 Yılı İnşaat Ruhsatları ve Yapı Kullanma İzinleri.....	72
Tablo5 : Yıllara Göre Mahalle Nüfusları.....	104
Tablo 6 : Arazi Kullanımı.....	106
Tablo7 : Koruma Planı Alanında Fonksiyon Dağılımı.....	107
Tablo8 : Hane halkının Eğitim ve Mesleki Durumu.....	125
Tablo9 : Hane halkı Medeni Durumu.....	125
Tablo 10 : Bekar Yaşayanların Eğitim Durumu.....	125
Tablo 11 : Mülkiyet Durumu–Meslek İlişkisi.....	127
Tablo12 : Bekar Yaşayanların Konut Mülkiyeti.....	131
Tablo 13 : Semtteki Kiracılığın Yıllara Dağılımı.....	142
Tablo 14 : Kira Değerleri.....	142
Tablo15: Geliştirilen Politikaların İlgili Aktörleri.....	175

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: 1453 Öncesi Topoğrafya. E. Mamboury 1925 (Galata Kısmı).....	89
Şekil 2: İstanbul'un eski planı, Hartman Schedel. 1493.....	89

BÖLÜM 1: GİRİŞ

Kavramlar: Soylulaştırma, mekansal yeniden üretim, sermaye birikiminin mekansallığı, kapitalizm ve kent, keynesyen ve neoliberal kent, değişen sınıf yapıları.

1.1 Çalışmanın Amacı ve İçeriği

Bu çalışma, kapitalist kentleşmenin neoliberal ekonomi ve kent politikalarının soylulaştırmayı belirleyen bir dinamik olmasından hareket etmekte ve bu çerçeveyi, bir örnek çalışmanın sonuçları ile çözümlenmeye çalışmaktadır. Soylulaştırma, gerilemiş tarihi kent merkezlerinin yeniden yapılanması olarak toplumsal çelişkileri, dolayısıyla eşitsizliği arttıran sonuçlara neden olmaktadır. Bu anlamda bir kentsel alanda sosyal ve mekansal ayrışma gerçekleşmektedir. Bütün bunlar, kapitalizmin sadece üretim alanında değil bir sosyal yaşam mekanı olan kentlerin gelişimindeki çelişkili yapısına da işaret eder. Yapılan bir çok çalışmanın sonuçları, gündelik yaşam mekanındaki çelişkilerin ne denli önemli olduğunu göstermektedir. Çalışan sınıflar ile bunun dışında kalan işsizler açısından gündelik yaşamın mekansal boyutu ve bunun stratejik önemi giderek daha çok öne çıkmaktadır. Günümüz kentlerinde giderek yeniden ortaya çıkan sorunlar bunu somut olarak göstermektedir. Bu sorunların başında ise *kentsel gerileme* ile bunun sosyal ve mekansal etkileri gelmektedir.

Bugün soylulaştırmanın nedenleri ve gerçekleştiği kentsel alanlar incelendiğinde, bunda kapitalist kentleşmeye dair kentsel gerileme ile kentsel gelişmenin dinamiklerine rastlarız. Dolayısıyla *kentsel gerileme*, soylulaştırmayı açıklamada ve çözümlenmede anlam kazanan bir kavramdır.

Kentsel gerileme, çeşitli dönemlerde ve nedenlerle çağdaş kapitalist kentlerin karşı karşıya kaldığı sorunlardan biri olmuştur. Bugünkü anlamda ilk olarak 19.yy'da, kentlerdeki toplumsal üretimin ve nüfusun ihtiyaçlarını karşılamak üzere sanayileşen büyük kentler kapsamlı yıkımlar ve yeniden yapılanmaları yaşamışlardır. Sanayileşen kentlerdeki toplumsal eşitsizliğin artması ve bunun mekansal olarak da "yoksul veya kenar mahalleleri" olarak gündeme gelmesi ile çeşitli çözüm önerileri gündeme gelmiştir. Sağlık, barınma ve eğitim gibi toplumsal nitelikli hizmetlerin yaygınlaştırılmasının yanı sıra, uzun çalışma saatleri, çocuk işçiliği ve kadınlara dair

yaşanan sorunların iyileştirilmesine yönelik artan talebin çeşitli reformlarla iyileştirildiği görülür. Bu müdahaleler; değişen üretim yapısı, ulaşım altyapısı ve araçları, çalışma yaşamı ve barınma ortamlarının “modern kent” tarifi içindeki yeni kentsel ihtiyaçlarla rasyonalize edilir. Burada “modern kent”, “modernleşme” kavramları süreci açıklayan önemli çözümlenme araçları olurlar (Schubert, 1996; Bumin, 1990). 19.yy’daki bu girişimler çoğu zaman baskıcı ve müdahaleci olması dolayısıyla yoğun eleştirilere maruz kalmıştır. Bu eleştiriler bugün daha çok post modernistlerin, modernizme olan eleştirileri biçimindeki bir tartışmaya dönüşmüş durumdadır.

Bu anlamda yaşanan savaşlar ve doğal afetler gibi olağanüstü gelişmelerin dışında toplumsal sistemlerin gelişimine veya gerilemesine bağlı olarak da yaşanan durumlar kentsel yeniden yapılanmayı belirleyen etkenlerdir. 1970 sonrası kapitalist gelişme dinamiklerinin kentlerde yol açtığı sorunlar, eşitsiz gelişme, toplumsal kutuplaşma, mekansal ve toplumsal ayrışma, yoksulluk ve her türlü marjinalleşme biçiminde özetlenebilir. Bu sürecin temel belirleyeni olan kapitalist üretim ilişkileri ile üretim tarzındaki değişim çerçevesinde “coğrafya”nın daha fazla etkili olması, yukarıda bahsedilen sorunların küresel niteliğini de arttırmaktadır. Yani değişen ekonomik sektörler, coğrafik olarak da yer değiştirmektedir. Dolayısıyla seçilen veya terk edilen yerler biçimindeki ayrımlar, “yarışan kentler” kavramı çerçevesindeki arayışlarla gerekçelendirilmekte veya çözümlenmektedir.

Kentsel yeniden yapılanmanın bir parçası olan soylulaştırma (gentrification) ise bu anlamda gerilemiş eski kent içi alanların gerek mekansal gerekse sınıfsal değişiminin çarpıcı bir örneğidir. Soylulaştırma, yeni orta sınıf ve işçi sınıfı olmak üzere iki farklı sınıfın karşılaşması biçiminde başlayıp, işçi sınıfının veya düşük gelirli kesim ile marjinal grupların yerinden edilmesi ile sonuçlanmaktadır. Dolayısıyla neden ve sonuçları itibariyle politik bir alana da işaret etmektedir. Çünkü soylulaştırma gerçekleşme koşulları ve sonuçları itibariyle mekansal ve toplumsal ayrışma ile toplumsal eşitsizlik yaratan bir etkiye sahiptir. Günümüzde ise uluslararası ölçekte yaygın olarak uygulanan neoliberal politikalar bu olumsuz etkileri arttırmaktadır. Gerek genel politikalarda gerekse kentsel politikalarda oldukça etkili olan neoliberal politikalar, kentsel yeniden yapılanmanın bir boyutu olan soylulaştırmanın yol açtığı olumsuz sonuçlara dair politikalar üretmede yetersiz ve kayıtsız kalmaktadır. Yaşam

koşulları iyice gerilemiş olan işçi sınıfı ve gelir düzeyi gerilemiş diğer marjinal grupların kent içindeki konut seçenekleri, uygulanan bu politikaların etkisiyle sınırlanmakta hatta kentsel yaşamın olanaklarından mahrum bırakılmaktadırlar. Bir başka boyutuyla ise soylulaştırma ile eski kent içi alanlarında mülkiyet ve arazi değerleri üzerinden kentsel rantlar yaratılarak yine belirli sınıflar ayrıcalıklı konuma gelmektedirler. Bu durum kaynakların bölüşümü açısından da eşitsiz bir ortam yaratmaktadır. Ayrıca kentsel gerilemeye yönelik geliştirilen kapitalist çözümler, mevcut çelişkileri başka bir düzlemde yeniden üretmektedir.

Soylulaştırma nedir?

Soylulaştırma; mülkiyet, üretim, yaşam tarzı, tüketim biçimleri konularıyla ilgili bir meseledir. (Smith ve Williams, 1986). Soylulaştırma, sınıf ve cinsiyet ayrımları ve değişimleri ile de anlaşılmaya çalışılan bir konudur. Bu çalışmada soylulaştırma, kapitalist kentleşmenin bir parçası olarak açıklanmakta ve bu kapitalist gelişmenin dinamikleri ile temel toplumsal ilişkileri çerçevesinde bir örnek çalışmayla konuyu çözümlenmeye çalışılmaktadır.

“Soylulaştırma, kentsel gerilemeyi tersine çevirmede bir alternatif olabilir mi” sorusu ise kentsel gerileme ile soylulaştırma arasındaki ilişkinin, kapitalist kentleşmenin çelişkili yapısını ortaya çıkarması açısından ele alınmakta ve tartışılmaktadır. Bu tartışma kuramsal çerçeve ile alan araştırmasının değerlendirildiği bölümde yapılmaktadır.

Soylulaştırma ile gerçekleşen mekanın yenilenmesi aynı zamanda mekana yapılan bir yatırım olması ile ekonomik bir anlam taşır. Oysa söz konusu soylulaştırılan alanlardaki sosyal gerileme çözülememekte, bu sorunlar, düşük gelirli ve yoksul, marjinal vb kesimlerin yerinden edilmesi ile kentin başka bir yerine taşınmaktadır. Yani soylulaştırmanın toplumsal gerilemeye yönelik herhangi bir önerisinin olmadığı görülmektedir. Bu sonuç her durumda bir evsizlik sorununu yaratmasa da, mevcut toplumsal gerilemenin çözülmesi gereken bir sorun olarak gündeme gelmesini engelleyen bir etki yapmaktadır. Tam da burada kritik bir konunun varlığı öne çıkmaktadır. Soylulaştırma, günümüz neoliberal politikalarının yönelimini de açığa çıkarmaktadır. Çalışma koşulları, sosyal güvenlik ve sosyal hakların kapsamı, konut

sorunu ve ihtiyacı gibi bir dizi toplumsal konuda piyasa öncelikli politikalar uygulanmaktadır. Çalışan sınıflar ve düşük gelirli bütün kesimlerin konut sorununun çözümünde izlenen politikalar, özel kesime yeniden yatırım yapabilecek bir alan yaratmaktadır.

Soylulaştırma ile öne çıkan bir diğer konu ise kentlerin ve toplumsal yapının “kültürel” niteliğinin bir ekonomi politik olarak kentlerin yeniden yapılanmasında stratejik bir araç olarak kullanılmasıdır. Kente dair bu değişimler, kültür endüstrilerinin oluşumuna eşlik etmektedir. Yani kültür, endüstriyel bir nitelik kazanmaktadır. Bu stratejiler kısmen, sermaye yatırımı ve iş olanağı yaratmanın rekabetine yönelmiş geleneksel kaynakların olmayışını da yansıtır. Ayrıca, bütün bunlar, gelişmiş sanayi toplumlarındaki “kültürel dönüş”ü ve üretim imajının enflasyonuna karşı olan cevabını da gösterir. Bunun yanı sıra yeniden gelişmenin kültürel stratejisi, finansal araçlar, bilgi ve kültür- sanat, yeme içme, moda, müzik ve turizm- gibi soyut ürün türlerine dayalı bir sembolik ekonominin olgunlaştığı kent merkezlerinin öneminin artmasını da yansıtır. Bu yeniden yapılanmanın kapsamı, yapısal ve kurumsal bir değişimin sonuçları ile belirlendiğine işaret eder. Buna göre, post modernizmin yükselişi-bir sanat biçimi olarak, sanayi sonrası üretim tarzı ve buna bağlı olarak ortaya çıkan kimlik ayrımları, hizmet sektöründeki büyüme, “bebek patlaması” kuşağındaki olgunlaşmanın sonuna gelinmesi ve bu kesimin tüketici olarak yüksek beklentilere sahip olması gibi yapısal bir dizi değişimden bahsedilebilir. Kent yönetimleri de bu süreçte “*estetikleştirme*” girişimlerini destekleme stratejisine yönelmişlerdir. Kamusal mekanlarda görsel tüketim öne çıkmıştır (Zukin, 1998).

Eski kent merkezleri ile tarihi kentlerin yeniden yapılanmasında başvurulan modeller, birçok dünya örneğinde çok benzer politikalarla uygulanmaktadır. Bir çok örnekte bu model eski kent dokusunun müzeler, alışveriş merkezleri, oteller, veya rekreasyon ve eğlence merkezleri gibi turistik çekim alanlarına dönüşmesi şeklinde uygulanmaktadır (Beauregard, 1998; Judd, 1999; Fainstein ve Judd, 1999’ten aktaran: Erendil ve Ulusoy, 2004). Ayrıca, herhangi bir yerde başarılı olan bir model, bağlamdaki farklılıklar göz ardı edilerek tekrarlanmaktadır.

1.2 Metodoloji ve Alan Çalışmasının Tasarımı

Galata Semtinin Seçilmesi

Galata semti 1994-1995 yıllarından itibaren mülkiyet piyasasındaki hareketlenme ve buradaki toplumsal sınıfların değişmeye başlaması ile soylulaştırma sürecini yaşamaya başlamıştır. Bundan önce Cihangir, Ortaköy ve Kuzguncuk gibi semtlerde soylulaştırma deneyimlerini görmekteyiz. Galata, çok merkezi konumu, Haliç ve Boğaz manzaralı çok sayıda tarihi konutlara sahip oluşu ve Beyoğlu İstiklal Caddesi, Karaköy, Şişhane Tophane gibi önemli merkezlere olan sınırları ile soylulaştırma açısından potansiyeli yüksek bir semt olarak göze çarpar. Semtin bu sınırlarının göz önünde tutulması, buradaki yatırım amaçlı mülkiyet alımlarını ve konut talebini değerlendirmek açısından önemlidir. Yani semtin gelişme düzeyini görebilmek açısından da bu sınırların ele alınması gerekir. Örneğin semtin hangi sınırının yatırım için daha cazip olduğunu söyleyebiliyor muyuz? Bu gelişme hatları süreci belirlemede ne düzeyde etkili olduğuna dair soruları yanıtlamak için alan araştırmasının sonuçlarından ve buraya dair mülkiyet haritasındaki dağılım oranlarından yararlanılacaktır. Örneğin otel olabilecek veya sanat müzesi, sanat sitesi olabilecek nitelikteki binaların büyük sermaye grupları tarafından alınıp restore edilmesi mülkiyet piyasası açısından nasıl bir ortam yaratmaktadır.?

Dolayısıyla bu semtin soylulaştırma ile dönüşen mekansal ve toplumsal yapısında kimlerin yer alacağını, semtin bugünkü dönüşen aşamasında öngörmek veya tartışmak, aslında İstanbul kentinin de önemli merkezlerinin geleceğini tartışma anlamını da taşır.

Semtin tez çalışmasının konusu olarak seçildiği 2003 yılında ise bu potansiyelin artık görünür bir değişmeye dönüştüğü izlenmiştir. Süreci belirleyen aktörlerden biri olan yerel yönetimin

Bu tezin amacı, mekanın toplumsal ilişki analizine dahil edilmesini gerçekleştirmeye çalışmaktır. Bunun için eleştirel kuramın açıklamaya çalıştığı ilişkileri yakalamak ve aralarındaki bağı kurmak açısından ağırlıklı olarak niteliksel araştırma yöntemi ve bunu desteklemek üzere niceliksel araştırma yöntemleri tercih edilmiştir.

Yapılan alan araştırmasında hane halkı anketi ve işyerleri ile yarı-yapılandırılmış görüşmelere öncelik verilmiştir. Bu araştırma yöntemlerini niteliksel olarak desteklemek üzere seçilmiş bazı kişi ve kurumlarla derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Bunun yanı sıra tez çalışmasının başından itibaren semte dair yapılan gözlemler yapılmış ve bunlar aranan ilişkilerin kurulması için yardımcı bir yöntem olarak kullanılmıştır. Bu gözlemler, konuya dair sürecin işleyiş hızı ve semt yaşamının görünür olan kodlarının mekansal ve toplumsal olarak değişiminin dışarıdan ne derece yakalanabildiğine dair bilgi sahibi olunması açısından yararlı olmuştur.

1.3alışmanın Kurgusu

Çalışma altı bölümden oluşmaktadır. İkinci bölümde konuya dair literatür tartişması yer almaktadır. Soylulaştırmanın ne olduğu, nasıl gerekleşiği, neden ve sonuçlarının neler olduğuna dair tanımlar, kavramlar ve yaklaşımlar kapsamlı bir içerikle ele alınmaktadır. Çeşitli örneklerin sonuçları ve bunlara dair ayrımlara da yer verilmektedir. Dolayısıyla bu bölüm, çalışmanın kendi kuramsal tartişması ile örnek çalışması açısından bir arka plan olma niteliğinde hazırlanmıştır.

Burada geleneksel teoriler etkisinde ilk dönem çalışmaları ile arz ve talep yönlü yaklaşımlardan oluşan son dönem çalışmaları bu bölümde açıklanmaktadır. Soylulaştırmada temel tartişma boyutları başlığı altında ise; sınıf tartişmaları, kadınların süreçteki rolüyle feminist yaklaşım ve devletin rolü incelenmektedir. Bu bölüm soylulaştırmanın kentsel çalışmalar için önemini ortaya koyan temel bir ereve bitirilmektedir.

nc bölümde ise bu çalışmanın kendi kuramsal erevesi yer almaktadır. Soylulaştırma, kapitalist kentleşmenin çelişkilerini, dolayısıyla eşişsizliği arttıran bir süreç olarak ele alınmakta ve eleştirel kuramın kavramları desteklenmektedir. Burada temel yaklaşım, sermaye birikiminin mekansallığı üzerinden geliştirilmektedir. Kent mekanının birikimin aracı haline gelmesinde, makro ekonomi politikaları ile kentsel politikaların, plan kararlarının, etkili olan aktörlerin ve toplumsal sınıfların rolü analiz edilmektedir.

Sanayi kenti yükselişinin temel özellikleri olan banliyöler biçiminde genişleyen kentsel yaşam, orta sınıfın kategorik olarak önemli hale gelmesi, refah devleti uygulamaları, tüketim biçiminin belirleyiciliği bugün nasıl bir dönüşüm yaşadı? Bu çerçevede, “keynesyen kentten neoliberal kente” başlığı altında incelenmektedir.

Kent merkezlerindeki yeniden yatırım olanakları, sermaye birikimi açısından kentlerin yeniden inşasını karlı bir sektör olarak ön plana çıkarmaktadır. Üretken sermayenin gerileyişi, emlak ve gayri menkul piyasasının yükselişi arasındaki ilişki kuramsal olarak, politik iktisat çerçevesine sahip H. Lefebvre, D. Harvey ve N. Smith gibi politik iktisat yaklaşımını mekan çalışmalarına uyarlamaya çalışan kuramcılarının çalışmaları ve kavramsal çerçeveleri ile desteklenmektedir. Ayrıca kentsel yenileme stratejisi, kentlere insanları yeniden çekme iddiasını taşımaktadır. 20. yy liberalleşmesi tarafından terk edilen ve boş kalan alanlar böylece yeniden cazip olmaya başlayacaktır. Ama kimin için, sorusu yine bu bölümde ve sonrasında alan çalışmasının yer aldığı bölümde tartışılmaktadır.

Bu çalışmada kuramsal çerçevenin kurulmasında, metodolojik açılımlar da yer almaktadır. Burada amaç, teori ve araştırmadaki nedensellik ilişkisinin tutarlılığının yönetsel açıdan desteklenmesidir. Kuramsal çerçevede tartışılan kavramların, somut deneyimlerdeki karşılığının görülmesinde ve çözümlenmesinde alan araştırmasının önemli katkıları olmuştur. Bu katkılar ilgili bölümde ayrıntılı olarak değerlendirilmektedir.

Dördüncü bölüm ise iki kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısım İstanbul kentinin sosyo ekonomik yapısını incelemektedir. Burada kentin gelişimi, politik iktisat bakışı ile ele alınmakta ve kavramsal çerçeve ile mekansal gelişimi belirleyen dinamiklere yer verilmektedir.

Dolayısıyla bugünkü değişimin coğrafik sınırları, istihdamdaki değişimler ile sınıfsal hareketlilik ilişkisi, neoliberalizmin etkisi ile oluşan yeni eşitsizlik biçimleri ele alınmaktadır. Göç ve kentsel büyüme, kent-kır çelişkisinin dayanakları, bunun toplumsal ve kültürel sonuçları da incelenmektedir.

İstanbul'un kentsel coğrafyasının 1980 sonrası yeni birikim modeli etkisinde sınıfsal ve mekansal yapılanmalarla yeniden biçimlendirilişi, kentsel ekonomiyi harekete geçiren dinamikler olarak da değerlendirilmektedir. Yine bu kısımda çalışmanın bütününde üzerinde önemle durulan bir konu olan, sürecin sonuçlarının kimler üzerinde ne şekilde etkili olduğuna dair tartışmanın ip uçlarına da yer verilmektedir.

Galata semti'nin modernleşme serüveni ve buradan soylulaştırmaya varan uzun erimli kentsel gelişme dönemleri ise bölümün ikinci kısmında yer almaktadır.

Galata'nın bugünkü toplumsal ve mekansal yapısının çözümlenmesine vardırıldığı bu bölümde tarihsel gelişim, 19.yy'ın ikinci yarısındaki kapsamlı modernleşme girişimleri ile anlatılmaktadır. Bu girişimlerin nasıl bir toplumsal ve tarihsel koşulda oluştuğu, Galata semtinin mevcut yapısını dönüştürmede nasıl etkili olduğu anlatılmaktadır. Yani bir modern kent yaratma projesi kapsamında Galata, Pera ve Beyoğlu'nu içine alan kent merkezinde her türlü kentsel fonksiyonları ve konforu sağlayan yeni bir kentleşmenin öyküsü anlatılmaktadır.

Dolayısıyla kentlerin, kapsamlı bir sosyal sistem olarak düzenlenmeye başladığı modernleşmenin ne anlama geldiğine yer verilmektedir. Gerek konut alanları gerekse iş merkezlerinin yeni ekonomik ve sosyal faaliyetler ile bu faaliyetleri düzenleyen kapitalist düzenlemelerin ihtiyaçları çerçevesinde nasıl bir yatırım alanı olmaya başladığı incelenmektedir. Bu geçiş süreci, Batı ve diğer coğrafyalarda da benzer dinamiklerle kentlerin yapısını etkilemiştir. Kısaca, ilk dönem kapitalist modernleşme ile geç dönem kapitalist modernleşmenin kentler üzerindeki etkisini de bu kısımda görmek mümkün. Cumhuriyet dönemi Galata'nın kozmopolit canlılığının gerilemesi ile değişen ekonomik ve sosyal yapının çözümlenmesi bunu yapmaya çalışmaktadır. Bu kısmın sonunda ise 1990 sonrası Galata'da soylulaştırma ve Galata'nın demografik ve mekansal durumu, mülkiyet örüntüsü ve fonksiyonel kullanımları, somut veriler üzerinden analiz edilmektedir. Böylece alan araştırmasının içeriği ile sonuçlarının yer aldığı bölüm için temel arka plan burada yapılmış olmaktadır.

Beşinci bölümde ise Galata'da soylulaştırmaya dair alan araştırmasının tasarımı, içeriği ve sonuçları yer almaktadır. Temel olarak niteliksel araştırma çerçevesi ile bunu desteklemek üzere niceliksel araştırmanın sonuçlarına dayanan bir alan

araştırması yapılmıştır. Niteliksel araştırmanın başlıca yöntemleri olan belirlenmiş kişilerle derinlemesine görüşmeler ve işyerleri ile yapılan yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bunu destekleyen hane halkı anketleri ve ikinci kaynak veriler ise destekleyici araştırma yöntemleri olarak gerçekleştirilmiştir. Bu araştırmanın sonuçları, kuramsal çerçevedeki kavramlarla değerlendirilmiş ve buna dayanılarak araştırma sonuçları elde edilmiştir. Bölümde:

Demografik yapı, bireysel yatırımcılık ve yeni orta sınıf; yerel yönetimler, plan kararları ve projelerin dönüşüme etkisi; sivil toplum örgütleri ve yerel girişimler; yeniden yatırımın aktörleri: işletme sahipleri, gayri menkul yatırımcıları; değişen kent kodları ve soylulaştırma söylemi; yerinden etme , konut sorunu; soylulaştırmada yaşanan sorunlar ve farklı beklentiler; İstanbul Örnekleri gibi başlıklarla kurgulanmış kısımlar yer almaktadır.

Sonuç bölümünde ise kuramsal olarak kapsamı çizilen ve hipotez ile araştırma sorularında temel iddiası belirlenen çalışmanın, söz konusu bu tezlerini ve sorularını belirlenen örnek üzerinden ne düzeyde yanıtlanabildiğine yer verilmektedir. Çalışmanın bütünlüğünü de yansıtan sonuç bölümü, soylulaştırmanın yol açtığı olumsuz sonuçlardan hareketle bir model önerisini de yapmaya çalışmaktadır. Bu model önerisi, çok boyutlu olan konunun sosyal, ekonomik, kültürel ve politik düzeylerini kaçırmadan, bunlardan etkilenen kesimlerin ayrımını da gözetilen bir yaklaşımla hazırlanmıştır.

BÖLÜM 2: ÇALIŞMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ VE SOYLULAŞTIRMA ÜZERİNE TARTIŞMALAR

2.1. Giriş

Bu bölüm; soylulaştırmayı kapitalist kentleşmenin bir uzantısı olarak ele almaktadır. Soylulaştırma, gerilemiş tarihi kent merkezlerinin yeniden yapılanması olarak toplumsal çelişkileri, dolayısıyla eşitsizliği arttıran bir süreç olması itibarıyla kuramsal olarak tartışılacaktır. Kent merkezlerindeki yeniden yatırım olanakları, sermaye birikimi açısından kentlerin yeniden inşasını karlı bir sektör olarak ön plana çıkarmaktadır. Üretken sermayenin gerileyişi ve emlak piyasasının yükselişi

arasındaki ilişki teorik olarak, *politik iktisat* çerçevesine sahip H. Lefebvre, M. Castells, D. Harvey ve N. Smith gibi kuramcılarının çalışmaları ve kavramsal çerçeveleri ile desteklenerek ilgili bölümlerde pratik sonuçlarla ortaya konmaya çalışılacaktır.

Bölümde öncelikle kentsel mekana ilişkin çözümler ve buna dair temel yaklaşımlar ele alınmaktadır. Bu yaklaşımlarda mekan, kapitalizmin toplumsal koşullarının ve tarihsel deneyimlerinin bir sonucu olarak ele alınır. Kentsel mekan, kapitalist üretim ilişkileriyle tanımlanan bir yapıdır. Yani kent formu ile ekonomik sistem arasında doğrudan bir ilişki de kurulur. Kapitalist birikim süreçlerinin yapıları çevrenin oluşumunda rolü vardır. Dolayısıyla kapitalist birikimin içine girdiği dönemsel krizlerin aşılmasında mekanın kullanılması stratejik bir politikadır.

Kapitalizmin kentleşmedeki bu çelişkili yapısı, sanayi kentlerinin gerek oluşumunda gerekse yükselişini takip eden gerileme sürecinde, kentsel yoksulluk ve köhnemiş mahallelerin varlığı sorunu farklı biçimlerde hep var olmuştur. “Kenar mahalleler”, “köhnemiş mahalleler”, hatta *gettolar* olarak kavramlaştırılan sorun, bu çelişkili gelişmesinin somut pratiğidir. Burada soylulaştırma konusu; gerilemiş ve çelişkilerin, eşitsizliklerin ön plana çıktığı kentsel alanlarda bir yeniden yapılanma olarak gündeme gelişi ile ele alınmaktadır. Konunun gerçekleşme koşulları, etkileri ve sonuçları kuramsal olarak tartışılmaktadır.

2.2. Kapitalizm ve Kent: Kapitalist Birikim Sürecinin Mekansallığı

Kapitalist gelişme; kapitalist üretim biçiminin etkisindeki toplumsal ilişkiler ile karakterize olur. Buna göre, meta üretime dayalı ve işgücünün “ücretliler” haline geldiği bir sistem olan kapitalizmde toplumsal üretim, kullanım için değil, değişim için, yani pazara dönük olarak gerçekleştirilir. Mülkiyet, kapitalist üretimin toplumsal işbölümünü belirleyen önemli bir etkidir. Burada üretim araçlarının özel mülkiyet haline gelmesine vurgu yapılmaktadır ki bu sınıf ilişkilerinin somutlaşmasında da önemli bir faktördür. Marksist çözümlere göre, üretim araçlarından kopmuş işçi sınıfı ile üretim araçlarının sahibi olan burjuvazi yani sermaye sınıfı, kapitalizmin iki temel toplumsal sınıfıdır. Buna göre üretim ilişkileri, üretim araçlarının mülkiyet biçimleri, toplumsal sınıf ve grupların üretimdeki konumları, bu sınıf ve grupların birbirlerine göre durumları ve üretilen ürünlerin

paylaşılma biçimleri, Marksist düşüncenin kapitalizmi analiz etmedeki temel parametreleridir (Ercan, 2001).

Kapitalist birikim ise artı-değerin arttırılması, bunun yatırıma dönüşmesi ve tüketimin bu süreci tamamlayacak şekilde arttırılması ile işçinin işgücünü pazara sunmaya devam etmesi ile sağlanır. Buradan şu sonuçlara ulaşılabilir: Kapitalist üretim tarzının içsel zorunlu bağlantısı, artı değer üretimidir. Bu sadece ekonomik değil sosyo-politik ve ideolojik boyutu olan bir süreçtir. Yani artı değer üretimi sürecinin aksaması, kesintiye uğraması, içsel zorunlu bağlantının zayıflamasına hatta kopmasına yol açacaktır. Bu durum ise kapitalist krizin maddi temelini oluşturur (Yıldızoğlu, 1994). Burada da özetlendiği gibi kapitalizm, sınıflı bir toplum olması ve bunu yeniden üretmesi ile çelişkili ve eşitsiz işleyen bir sistemdir. Ayrıca dönemsel krizleri ile de bu sorunlar derinleşerek yeniden üretilmektedir.

Yukarıda özetlenen kapitalist toplumun dayandığı üretim ilişkilerinde mekan boyutunu göremeyiz. Bu boyut, 1970 sonrası gelişen ve büyük oranda öncülüğünü Lefebvre (1979), Castells (1988; 1997; 2006) ve Harvey'in (1994; 2001; 2002; 2003; 2004) çektiği Marksist kuramcılar tarafından geliştirilmiştir. Bu kuramcılara daha sonra Smith (1986;1989;1981;1996;1999;2002) gibi yeni kuramcılar eklenmiştir.

Marksist kent çözümlenmeleri, büyük ölçüde sanayi kentinin gelişme dinamikleri ile yarattığı sorunların kaynağına dair analizlere dayanır. 19. yüzyıl itibariyle somut ilişkiler ve nitelikler kazanan sanayi kenti ile sanayi devriminin yarattığı teknolojik ve bilimsel ilerlemeler, bütün toplumsal kuramların ilgi odağı olmuştur. Bu dönem itibariyle gerçekleşen kapitalist kentleşmenin sunduğu ekonomik gelişme düzeyi, coğrafi ve yerel belirleyici faktörlerin (kültür, geleneksel yapılar gibi) olumsuz etkilerini en aza indirme yönünde etkili olmuştur. Kentleşmenin, ekonomik gelişme ve toplumsal modernleşme süreci olarak ele alınmasının nedeni de budur. Kapitalist kentleşmenin bir modernleşme projesi ile gerçekleşmesi ve daha sonra bunun *post modernizm* tartışmaları ile krizine işaret edilmesi, kente dair toplumsal kuramların çok temel konuları olmuştur. Fakat burada *modernizm- post modernizm* tartışmalarına girilmeyecektir.¹ Fakat kısaca değinmek gerekirse, modern sanayi kentleri tarihsel olarak da önemli bir kopuşu gerçekleştirmiştir. Buna göre sanayileşmeye dayalı bir

¹ Bu konuyla ilgili kapsamlı bir tartışma, Harvey'in(1999) *Postmodernliğin Durumu* adlı eserinde yapılmaktadır.

ekonomik kalkınma programıyla kentler hızla büyümekte ve kentler arasındaki spesifik, yerel farklılıklar azalmaktadır. Nüfus yoğunluğu ve büyüklüğü gibi kentler için geçerli evrensel ortak paydalar çoğalmaktadır. Sanayideki ilerlemelere bağlı olarak üretim kapasitesinin artışı, kentlerin ekonomik rolünü artırmış; işgücünü kentlere çekmiştir. Konut yapımının hız kazanması, altyapı girişimleri ve yeni kitle ulaşım araçlarının devreye girmesi, yerleşim alanlarını kentlerin dışına kadar çekmiştir. Kamu görevlerinin ve fonksiyonlarının genişlemesi daha büyük kamu binalarının yapımını gerekli kılmıştır. Emek gücünün artması ve uzmanlık çeşitlerinin ilerlemesi, daima yeni ve değişik yapı tiplerinin doğmasına yol açmıştır. Sanayi üretiminin yaygınlaşmasıyla fabrikalar, depolar, antrepolar, limanlar vb. yapılar bir çok kentin olağan yapısı haline gelmiştir. Kamusal ve özel binalar, yollar, köprüler, kanallar ve altyapıya dair birçok sistemin kullanıldığı yapı tekniğinin giderek benzer teknolojileri kullanması, bir kentin donanımı ile mekansal düzenlenişindeki benzerlikleri arttırmıştır. Harvey (2004) yirminci yüzyılın kentleşmenin yüzyılı olduğunu ileri sürerken, bütün bu gelişmelerin insanlık için ne derece önem taşıdığına da vurgu yapar.

Kent planlaması ise toplumsal bir denetim ve düzenleme aracı olarak bu gelişmelere yön vermeye çalışmıştır. Erken modernite ve dönemi olarak adlandırılan döneme ait planlama çabaları yada tasarımları, kapitalizmin yarattığı kentsel sefalet ve sorunlara bir tepki niteliği taşımaktadır. Ebenezer Howard'ın "Bahçe Kent" tasarımı, Le Corbusier'in "Radiant Kent" ve Frank Lloyd Wright'ın "Broadacre Kent" tasarımları buna örnek olarak gösterilebilir (Şengül, 2002). Bu üç ideal kent örneğinde de fiziksel çevrenin dönüşümü toplumsal yapıdaki içsel bir dönüşümün dışsal belirtisidir. Her bir planıcı bu tasarımlarıyla aynı zamanda inandıkları toplumsal amaçları da gerçekleştirmeye çalışıyorlardı (Wirth, 2002). Planlamanın, kentin sosyal ve fiziksel yapısının gelişimiyle olan ilişkisinde bu deneyimlerin özel bir yeri olduğunu söyleyebiliriz.

Kentsel mekan tanımlamasına tekrar döndüğümüzde; kapitalizmdeki bir kentsel mekan tanımlamasının, sosyal hayatın kapitalist düzenlenişinin de bir ifadesi olarak belirlendiği görülür. Kapitalist düzenlenişin gereklerine uygun olarak gerçekleştirilen plan ve projeler, mekanın iletişim sistemleri ve idari sistemler, hedeflenen ekonomik verimliliği arttıran uygulamalardır. Bir planlama sürecine giren kent mekanı, artık belli toplumsal projeler içerisinde anlamlar yüklenir. Bunun yanı sıra, kentler, kapitalist düzenlenişin tarihi

içerisinde çoğu zaman kendiliğinden yada ortaya çıkan sorunları çözmek üzere girişilen faaliyetlerin sonucu olarak biçimlenmiş ve gelişmişlerdir. Bu gelişim süreci, ekonomik hedefler doğrultusunda mekanın tahribine de neden olmuştur.²

Kapitalist Birikim Sürecinin Mekansallığı

Marksist yaklaşımın kente dair çözümlemesindeki temel tartışmalardan biri, toplumsal olan ile kentsel olan arasındaki çözümlemeye dairdir. Burada toplumsal düzeyde gerçekleşen sürecin ve bu sürece dair ilişkilerin soyutlama düzeyinin *kentsel* düzeyde de geçerli olup olmayacağına dair önemli bir alana işaret edilmektedir. Bu tartışma ise daha çok Lefebvre ve Castells arasında yapılmıştır (Gottdiener, 2001: sf. 250-251). Bir toplumun doğasının tümüyle kentsel olarak nitelendirilebileceğinin yanlışlığı ve doğruluğu üzerine farklı tezler öne sürülmüştür. Burada aslında metodolojik bir tartışma yapılır. Bu açıdan da kent çalışmalarına kavramsal ve ilişkisel düzeyde oldukça önemli bir çerçeve bırakılmıştır.

Yapısalcı işlevselci yaklaşım, mekansal ilişkilerin tümüyle ekonomik yapının egemenliği altında olduğu ileri sürer (Gottdiener,2001: sf. 250). Yapısalcı yaklaşımın kurucusu sayılan Althusser'e göre ekonomi, politika ve ideoloji toplumsal yapının temel belirleyici öğeleridir. Bu yaklaşımın izleyicisi olan Castells için de ekonomik öge "kentsel"i tanımlamada başat bir öneme sahiptir (sf. 250).

Castells, kentsel olarak tanımlanabilecek bir çözümleme nesnesini bulmaya yönelik girişiminde, ekonomik yapının üretim araçları ve işgücü olmak üzere iki temel öge tarafından belirlendiğini ileri sürer. Buradan hareketle, ekonomi, siyaset ve ideoloji gibi üç temel yapının eklemelenmesinin sonucunda ortaya çıkan çelişkiler ve sorunlar, bölge gibi bir mekansal düzlemde aranmaya çalışılır. Üretim mekanı ise kentsel özellikleri gizleyen sürekli bir ağ oluşturur (Castells, 1977'den aktaran; Gottdiener, 2001).

Buraya kadar yapılan kuramsal belirlemelerden hareketle kapitalist birikim ile kent mekanı arasındaki ilişkiye dair tartışmayı iki yönü ile kurgulayabiliriz:

² Harvey'de mekanın "tahribi" olarak ele alınan süreç, farklı bir yaklaşımla- ki daha çok liberal anlayışın söylemi olarak geçmektedir- "düzenleniş" yada "gelişme" olarak ele alınmaktadır.(Bkz. Urban Experience,1994)

Birincisi, metaların mekanda üretiminden, mekanın meta olarak üretimine geçişi gibi kritik bir aşamadır. Kapitalizm mekânı soyut hale getirir. Çünkü kapitalizm için mekânın değişim değeri önemlidir. Bu çözümlemede Lefebvre'nin katkısı önemlidir (Şengül, 2001). Lefebvre, burjuvazinin kent mekanını nasıl başarı ile kullandığını gösterirken, bunun kapitalizmin ayakta kalmasını sağladığını da belirtir. Burada vurgu, metaların mekanda üretiminden, mekanın meta olarak üretimine geçişe yapılmaktadır.

Harvey de kentleri, "sermayenin kentleşmesi" kavramı çerçevesinde kapitalist üretim ilişkileriyle tanımlar. Buna göre kapitalizmin, dolayısıyla modernizmin dayattığı bir zaman kavramının sonucu olarak, yaşam ritmi hızının artışıyla mekanın tahrip olduğu öne sürülmektedir. Zaman-mekan arasındaki bu karşılıklı süreç, ekonomik, siyasal ve kültürel faaliyetler ile devamını sağlar (Harvey, 1994; Aslanoğlu, 1995) Bir diğer katkı ise kentin, mekanın üretimi olarak yeniden kavramlaştırılmasına ilişkindir. Bu ilişki, süreç ile nesnel arasındaki diyalektik bir ilişkidir (Harvey, 2004).

Lefebvre'nin kapitalist sermaye birikim sürecinin içine girdiği krizi mekanı kullanarak aştığını da açıklamaya çalıştığına dair önermesi, Harvey'in çalışmalarında da çok temel bir konudur. Harvey bu önermeyi yapıllı çevrenin, kapitalist birikim süreçlerindeki rolü ile ele alır (Harvey, 2001). Harvey, sermaye birikimi ile mekan arasındaki ilişkiyi açıklamada özgün bir yaklaşım öne sürer: "*Sermayenin İkinci Döngüsü*" kuramı. Buna göre kapitalistler arasındaki rekabet aşırı birikim krizine neden olmaktadır. Bu kriz, birinci döngüde biriken sermayenin talep doygunluğu nedeniyle yatırıma dönüştürülememesinden kaynaklanır. Dolayısıyla yatırımlar birinci döngüden ikinci döngüye kaydırılarak, aşırı birikim krizinden çıkış yolu aranmış olur (Harvey, 1978, 1982'den aktaran; Şengül, 2001). "Burada sermaye birikim süreçleri ve kentleşme süreçleri, bir yandan yapıllı çevreye yapılan yatırımlar, diğer yandan da emek gücünü yeniden üretmek için gerçekleştirilen toplumsal harcamalar çevresinde bir araya gelirler. Bu döngü içindeki yatırımlar, emek gücünün yeniden üretimi için gerekli olan yapıllı çevreyi de içine alır" (age. Sf.12).

Buna göre sermayenin birinci döngüsünde, emek sermaye ilişkisindeki çelişki, sınıf çelişkisidir. Oysa kentleşme daha karmaşık bir yapılanma ortaya çıkarmaktadır. Örneğin çalışan sınıfların kentsel olguları sınıfsal çerçeve dışındaki bir dizi bilinç odağına

referansla kavramalarına neden olmaktadır. Bunlar; birey, topluluk, aile, devlettir. Harvey için kapitalizmdeki asli bilinç odağı sınıftır. Sermayenin kentleşmesi ile bilincin kentleşmesinin ayrı düşünülemez ve bu süreç sınıfsal bir nitelik taşır (Şengül, 2001 ve Harvey, 2001).

İkincisi, çalışan sınıflar açısından gündelik yaşam içinde mekanın stratejik önemi. Burada üretim alanındaki çelişkilerin kapitalizmin tek çelişkisi olmadığı, yeniden üretim ve gündelik yaşam mekanındaki çelişkilerin de ne denli önemli olduğuna işaret edilmektedir. Çalışan sınıflar açısından gündelik yaşam içinde mekanın stratejik önemi giderek daha çok kavranmaktadır. Yeniden üretim ve gündelik yaşam mekanındaki çelişkilerin önemsenmesinin yanı sıra çalışan sınıfların da mekanın stratejik önemini kavraması sınıf ve mekan ilişkisi açısından karşılıklı bir nedensellik yaratır (Castells, 1997; Şengül, 2001).

Castells; kent sorununun odağına emeğin yeniden üretimini koyar. Bu alandaki çelişkilere bakar. Toplumsal oluşumları ekonomi, siyaset, ideoloji olarak üç çerçeveden inceler. Üretim ve dolaşım kent üstü ölçeklerde örgütlenirken, kolektif tüketim kentsel alana özgünlük sağlamaktadır. Kolektif tüketimin devletçe karşılanması veya piyasa tarafından karşılanması gibi ayrımlar oldukça politik ayrımlardır aynı zamanda. Kapitalist yeniden üretimde devletin üstlendiği rol ise yeni çelişkileri doğurur. Buna devletin rolüne dair başlıkta tekrar dönülecektir. Bu çelişkilere karşı ortaya çıkan *kentsel sosyal hareketlerin* başarısı ise daha geniş toplumsal mücadeleler ile olan bağına bağlıdır.

2.3. Devletin Rolü: Yerel Yönetimlerde Yeni Politikaların Uygulanmasına Geçiş

Devletin ve yerel yönetimlerin soylulaştırmadaki rolünün kurumsalcı yaklaşım tarafından öncelikli bir etken olarak ele alınışına ikinci bölümde yer verilmişti. Arz yönlü yaklaşım içinde değerlendirebileceğimiz bu yaklaşım, 1960 ve 1970'lerde Londra'daki yeniden yapılanmaları değerlendirmek üzere işçi sınıfı semtlerinin orta sınıf semti olarak değişmesini analiz etmekteydi (Williams, 1976). Fakat bunu izleyen çalışmalarda da devletin ve yerel yönetimlerin etkisi, çeşitli boyutları ile ele alınmıştır.

Yerel yönetimler ile kamunun soylulaştırmadaki rolleri:

-Piyasanın belirleyici olmasından çok devletin üretici ve düzenleyici rolüne vurgu yapılmaktadır (Williams, 1976). Kurumsalcı yaklaşımın bu vurgusuna, yerel yönetimlerin gerçekleştirdiği bazı plan ve proje kararlarının uygulanması ile alt yapı iyileştirmeleri gibi pratik müdahaleler de soylulaştırma sürecinde etkili olan önemli düzenleyici araçlardandır.

Devletin dolaylı önemi: Soylulaştırma, kentsel yenilemede olduğu gibi tam olarak bir kamusal program olmamasına rağmen, kamu sektörü faaliyetlerinden etkilenmektedir. Devletin bu sürece olan dolaylı etkisi konunun sonuçları açısından önemlidir (Warde, 1990).

-Yönetim politikaları çerçevesinde geliştirilen yardımlar önemli bir etkidir. Devletin ve ilgili yönetim birimlerinin çeşitli mali yardım ve kentsel politikalar aracılığı ile yeniden yapılanma sürecinde müdahaleci ve denetleyici rolü ve gücü söz konusudur.

Kentsel yenilemelere dair fonlamalar veya *slum* gibi köhnemiş kent alanlarının temizlenmesindeki mali teşvikler yıkım ve yeniden geliştirmeye bağlı bir pratiğe sahiptir. Sübvans edilen mülkiyet yatırımlarından küresel mali piyasalardaki kısa dönemli yatırımlara akan sermaye, çifte bir döngü yapmış olur (Weber, 2004).

-Kent yönetimleri “estetikleştirme” girişimlerini destekleme stratejisine yönelmişlerdir. Kamusal mekanlarda görsel tüketim öne çıkmıştır. Ayrıca, bazı özel grupların bu ortak mekanlar üzerindeki kontrolü gündeme gelmiştir. Kentlerin sembolik dokusundaki bu değişimler, eski tüketim anlayışının kentsel politik ekonominin bir kalıntısı olarak görülmesine yol açmaktadır (Zukin, 1998).

-Neo liberal dönemin kentsel gelişmeye dair en önemli özelliği ise sermaye *birikiminin mekansallaşması*³ ile ilgilidir. Burada yapılı çevrenin daha esnek bir yapıyla gayri menkul sermaye kriterleri ile yatırıma açılmasında devletin rolü kritik bir nitelik kazanır.

³ Bu kavram ile ilgili olarak bkz. Weber, 2004; Harvey, 2004

-1990'larda soylulaştırmanın genelleştiği görülür. Tabi bu dönem iç dinamiklere bağı olarak her kent için farklı yaşanmıştır. Burada devletin değişen rolü, ikinci ve üçüncü kuşak soylulaştırmada ortaya çıktı. Yani 1990 sonrası devletin rolü azaldı. Devlet sübvansiyonlarını çekince, soylulaştırma gibi pratikler yerel devletle özel sektörün daha pahalı yatırımlarda ortaklık yapmasına ortam yaratmıştır (Smith, 2002).

Bu konudaki bir önemli nokta ise devletin neoliberal politikaların etkisiyle gerilemiş rolüne ilişkindir. Bu konuda, farklı bir iddia ise devletin bu dönemde özellikle kentsel yeniden yapılanmalardaki büyük projelerin finansmanındaki önemli ortak olarak rolünün arttığına dairdir. Londra, Atina, Kopenhag, Lizbon, Rotterdam vb kentlerdeki büyük projelerin gerçekleştirilmesinde devletin rolünün özellikle kurumsal ve finansal açıdan oldukça etkin ve kapsamlı olduğu belirtilmektedir. Bunu "devletin yokluğu miti"ne bağlar. Devletin azalan rolü farklı bir alandadır. Avrupa Birliği Komisyonununca liberalleştirilen Avrupa meta yönetim içeriğince, istikrarlı sosyal yeniden dağıtım politikalarındaki daralma, ulusal düzenlemelerden vazgeçme anlamına gelmektedir. Bütün bu yaklaşımlar, neoliberalizmin *Yeni Kent Politikaları(NUP)* olarak kavramlaştırılmaktadır (Swynggedouw, Moulaert ve Rodriguez, 2004).⁴

-Kent merkezlerinin turizm odakları olarak geliştirilmesi:

Özellikle büyük kentlerin yeniden yapılanmasında kent merkezlerinin stratejik bir önem kazandığı belirtilmişti. Burada ekonomik gelişme, farklı olarak kültürel stratejilere dayalı olarak öne çıkmaktadır. Tarihsel koruma ve bunu izleyen yeni müzelerin ve yeni turizm odaklarının oluşturulması gibi alanlar teşvik edilmektedir. (Zukin, 1995'ten aktaran; Zukin, 1998: 826). Bu teşvikleri çeşitli yerel yönetim plan kararlarında ve uygulama araçlarında görmek mümkündür. Dünyanın belli başlı kentlerinin gerek küresel kent projeleri gerekse kültür başkenti vb. hiyerarşilerle eş zamanlı olarak aynı politikalarla yeniden yapılanması, kent merkezleri ve çöküntü bölgelerinin iyileştirilmesinde de benzer yaklaşımları dayatmaktadır (Öktem, 2005).

-Devlet ve güvenlik sorunu: Devletin güvenliği sağlaması fikrinin aşınması ile özel güvenlik birimlerinin artışı arasındaki bağ, özelleştirme uygulamalarının

⁴ Bu konu için EK 'ler kısmındaki ilgili şemadan yararlanılabilir.

yaygınlaşması ile de açıklanabilecek ekonomik bir konu olmaya başlamıştır. Bu durum *kente dair iyimser beklentilerin karşılanamamasını* da gösteren önemli toplumsal bir sorundur.⁵ Kentte farklı kesimlerin bir arada olmaları ancak özel güvenlik koruması altında sağlanabilmektedir.

-Kentsel koruma yaklaşımının mekansal ve sosyal anlamda gerilemiş eski kent merkezi gibi alanlara yönelik yaklaşımında mekansal boyut ön plana çıkmaktadır. Sosyal boyutun ise kentsel korumaya dayalı bir planlama yaklaşımında zayıf kaldığı görülmektedir. Burada mülkiyet sahipliği ve kiracılık gibi ayrımların yol açtığı sorunlar, böyle bir planlama anlayışı ile aşılammamaktadır. Bunun için sosyal politikaların da geliştirilmesi yönündeki taleplerin ön plana çıkarılması gerekmektedir.

Dolayısıyla modern sanayi kentlerinin kitlesel nüfusu ve üretimin ihtiyaçları ile gelişen yapısı tarihsel her türlü mirasla çelişkili bir ilişkiye ve politikaya sahiptir. Kentsel korumanın sınırlı ve özgün bir mimari yapıyı veya çevreyi koruyarak varlığını devam ettirmeye çalışması, mülkiyet sorunundan kaynaklı bir ayrışma ve seçkin bir yaklaşım ortaya çıkarır.

2.4. Soylulaştırmanın Önünü Açan Yol: Keynesyen Kentin Sonu İle Gelen Neoliberal Kent

Gerek sanayi kentlerinin oluşumunda gerekse yükselişini takip eden gerileme sürecinde, kentsel yoksulluk ve köhnemiş mahalleler farklı biçimlerde hep var olmuştur. “Kenar mahalleler”, “köhnemiş mahalleler”, hatta *gettolar* olarak kavramlaştırılan sorun, kapitalist kentleşmenin çelişkili gelişmesinin somut pratiğidir. Sosyal devlet uygulamalarına bağlı Keynesyen ekonomi politikalarının etrafıca uygulandığı yıllarda da bu çelişkiler azaltılmış fakat ortadan kaldırılamamıştır.

Dirk Schubert, kentlerdeki bu sorunlara olan yaklaşımı tarihsel kökeniyle şöyle ifade eder:

“Zenginlik içinde yoksulluk ve bunun kentlerdeki ifadesi olan sıhileştirme operasyonlarının Batılı refah toplumlarında 19.yüzyılın başına kadar uzanan bir geçmişi vardır. O zamanlar, geçen yüzyılda, “kenar mahallelerden”

⁵ Smith(1996), bunu 1980'lerde kente dair iyimser beklentilerini soylulaştırma ile de karşılayamamış orta sınıfın özellikle kentteki belli gruplara saldırı ve düşmanlığıyla belirginleşen bir süreç olduğunu çalışmasında ortaya koymaya çalışır.

yayılacak hastalıklardan, salgınlardan, ayaklanmalardan ve hatta devrimlerden korkulurdu. Kentlerdeki yabancılaşma ve tecrit bir yüzyıl sonra, “kaderine terk edilmiş bölgelerdeki” yoksulluk”, vazgeçiş, öfke ve hoyratlık şeklinde kendini gösteriyor” (Schubert,1996,sf.59).

Schubert yaşanan bu sorunlarla baş etmek için de uygulanan yöntemin de aynı olduğunu belirtir:

“...Farklı zamansallıkların aynı düzleme getirilmesi, geleneksel kalıntıların tasfiye edilmesi ve güncel taleplerle uyum sağlanması” (Schbert, age, sf. 59).

Bu yaklaşımın ise her seferinde çelişkileri arttırdığı ve kutuplaşmayı teşvik ettiğini belirtir.

Yeniden yapılanma ile yatırımın çelişkisi üzerine ilk belirlemeleri yapan Engels ise bunu sanayi kentinin oluşumu ve gelişimi sürecindeki İngiltere örneğinde göstermeye çalışır:

“Büyük kentlerin genişlemesi, kentin bazı bölgelerindeki yerleri ve özellikle de merkezi konumda olanları büyük ölçüde değerli hale getirir. Merkezdeki eskimiş binalar ise bu artan değeri karşılamayacaklarından, yıkılmaları gündeme gelir. Genellikle de yıkılırlar ve yerlerine başkaları dikilir. Bu durum en çok emekçilerin konutlarının başına gelir. Çünkü bunların konumu merkezidir ve kiralari aşırı kalabalık olmalarına karşılık hiç artmaz yada belli bir düzeyin üzerine çıkamaz. Bu binalar yıkılır ve yerlerine dükkanlar, depolar ve kamu binaları dikilir (Engels, Konut Sorunu’undan aktaran;Harvey, 2003: sf.133).”

Sanayi kentinin yükselişi ve banliyöler, orta sınıfın genişlemesi, refah devleti uygulamaları, tüketim biçiminin belirleyiciliği belli bir tarihsellik içinde gerçekleşir. Mekansal ve sınıfsal ayrışma bu dönemin kentlerinde farklı dinamiklerle belirginleşmiştir. Kapitalist kentleşme dinamikleri en fazla sanayi kentleri ile kapsamlı dönüştürücü bir güce ulaşmıştır. Kentlerin ekonomik gücü ve politik iktidarı kurmadaki rolü, mekanın toplumsal ihtiyaçlar çerçevesinde kullanımı ile kritik bir önem kazanmıştır. İkinci Dünya Savaşını izleyen yeniden yapılanma süreci, refah toplumu ve sosyal devlet anlayışına dayalı bir kapitalist kentleşme deneyimini yaşattı.

Keynesyen ekonomi politikalarının hakim olduğu ve 1950’li yıllardan itibaren 1970’lere kadar süren bu süreç, talep eksenli politikalara dayanmaktaydı. Dolayısıyla ücret politikaları ile sosyal güvenlik sistemlerinin gelişmesi yönünde önemli adımların atıldığı bu dönemde, kentsel gelişmede de özellikle ortak tüketim ihtiyaçlarının karşılanmasında toplumsallaşma düzeyinin arttığı görülür. Bu dönem ile bunu izleyen 1970’li yılların kentsel sorunların araştırılmasında Marksist kuram ile diğer eleştirel yaklaşımların açılımları, genel kent çalışmalarının eksenini de belirlemede etkili olmuştur.⁶

Dönemin etkili olmuş Keynesyen politikalarının yarattığı toplumsal ortamda, emeğin yeniden üretimi ise kritik bir önemdedir. Toplumsal sınıfların ayrışması ile bu sınıfların ekonomik, politik ve kültürel özellikleri ve güçlerinin oluşmasında emeğin yeniden üretimi arasındaki bağ, pratik önemin ötesinde ontolojik olarak da önem taşır.

Kentsel harcamalar, sermaye birikiminin sağlanması doğrultusunda; işgücünün yeniden üretimi olarak gerçekleştirilir. İşgücünün yeniden üretimi yada daha genel bir ifade ile, yaşam koşullarının iyileştirilmesi biçimindeki harcamalarda devletin müdahalesi kaçınılmaz olmuştur. Kentsel harcamalar, öncelikle eğitim, sağlık, konut, ulaşım gibi ortak tüketim alanlarına yönelmiştir. Ortak tüketim harcamaları, özel girişimci açısından yeteri kadar karlı bir alan olmadığından, devlet harcamaları önemli ölçüde artmıştır. Kentsel harcamalar olarak, ortak tüketimin büyük ölçüde devlet tarafından yerine getirilmesi; devletin kar amacı gütmeyen üretimi bizzat örgütlemesi, bu amaçla da hem rantlardan, hem faizden hem de karlardan önemli ölçüde veya tümünden vazgeçmesiyle mümkün olmuştur (Tekeli, 1988).

Yerel yönetimlerin kentsel harcamalar içerisindeki payı daha büyük ve uygulamaları daha etkindir. Hangi harcama ne düzeyde belirleneceği, kimlerin bu harcamalardan faydalanacağı gibi konular her bir kentin yapısıyla daha uyumlu olarak belirlenir. Bu harcamalar için gereken gelirler ise başta vergi olmak üzere çeşitli belediye gelirleri ve borçlanma biçiminde elde edilir. Bir diğer gelir kaynağı ise ortak tüketim mallarından yararlanma bedelleri olarak ödenen bedellerdir. Bu gelirlerin gerek elde edilmesi, gerekse kentsel harcamalar olarak ortak tüketim mallarına dönüştürülmesi, “yeniden bölüşüm”

⁶ Örnek çalışmalar için bkz. Lefebvre (1979), Castells (1988; 1997; 2006) ve Harvey (1994; 2001; 2002; 2003; 2004)

süreci olarak işler. Devletin ortak tüketim süreci ve bundan kaynaklanan kentsel örgütlenme üzerinde iki temel etkisi vardır:

- Devletin “düzenleme” işlevinin en üst düzeye çıkması ve bu işlevinin, teknik rasyonalite ve toplumsal çıkarların hesaba katılmasını içeren “planlama” süreciyle ifade edilmesi.

- Devlet asıl belirleyici güç olarak, kent sorununu siyasileştirir; diğer bir deyişle, bir yandan ortak tüketim, ekonomik açıdan değerlendirmek yerine siyasi-ideolojik bir rekabetin içine yerleştirilirken, diğer yandan da “kentsel” olarak adlandırılan talepler iktidar sorunuyla güçlü bir şekilde eklemlendirilir.

(Kapitalist) Devletin sermaye birikimi koşullarının oluşturulmasına yönelik uygulamalarının bir işlevi de; temel ve genellikle birbiriyle çelişen, birikim ve meşruiyeti sağlamaya çalışmak zorunda olmasıdır. Sermaye biriktirme sürecine yardım etme gereğini görmezlikten gelen bir devlet, kendi iktidarının kaynağını, ekonominin artık üretme kapasitesini ve bu artıktan alınan vergileri kurutma tehlikesine girer. Bu durum, devletin mali krizinin kaynağı haline gelir (O’Conner, 1993).

Devletin mali kriziyle birlikte, kentsel harcamalar da yavaşlar, hatta kesintiye uğrar. Tarihsel olarak çeşitli mücadeleler sonucunda elde edilen “sosyal güvenlik” sisteminin böyle bir krizden etkilenmesi kaçınılmaz olmuştur. Bir yönüyle işgücü maliyetini azaltan bu sistemin de sarsılması, sermaye birikim sürecinin yenilenmesini gerektirmiştir. Buna rağmen kentsel harcamalar, kapitalist sistemin etkin olduğu kriz dönemleriyle uyumlu olarak devam eder. Özellikle enflasyonun yapısal bir problem olarak yaşanması, vergi yükünün arttırılması ve fiyat artışları gibi ekonomik ve mali uyum mekanizmalarının gelişmesiyle sonuçlanır. “Özel sermaye için gerekli olan bu ortak mallar, devlet ve dolayısıyla vergi verenler tarafından karşılanacaktır. Böylece kentsel büyümenin olumsuz yönleri, yani “sanayi uygarlığının engellenemez kangreni” tek suçlu olarak ortaya çıkar” (Castells, 1997:sf.34).

Kentsel gelişme, yaşam biçiminin yeni içerikler kazanması yönünde ilerlerken, beraberinde yeni çelişkili yapıları da yaratır. Bu çelişkiler yaşam düzeyinin ve biçiminin, ulaşım, konut, eğitim, sağlık vb. hizmetlerle yeniden düzenlenişi ile oluşur.

Sınıf yapısı, gelir dağılımı ve tüketim biçimleri kavramlarının da gösterdiği gibi homojenleşme eğilimi 1960'lı yılların başlarında fazlasıyla abartılmıştır (Titmuss 1962; Nicholson 1967'den aktaran: Lea, 1997: sf.45).

Kitlesel üretim sanayilerinin genişlemesi, kent içi alanları ve eski sanayinin dışına düşmüş nitelikli işçilerin hareketiyle ilgiliydi. Geriye kalan yoksulluk azalan biçimde birleşik işçi sınıfı topluluklarında oluştu. Sosyal destek ağları ve dahası konut bloklarından izole edilerek kutuplaşmış olan bu işçi sınıfı, işçi sınıfının daha nitelikli olan unsurlarını geride bırakarak bu alanlardan gitmişlerdir. Yoksulluk deneyimi, izolasyon ve bireyselleşmeyi arttırmıştır. Paradoksal biçimde suçun artması geleneksel orta sınıf toplulukların başarısızlığının sonuçlarından biri olmuştur. Kitlesel üretim ve tüketim, gelir ve sınıf kavramları içinde toplumsal homojenleştirmede başarısızlığa uğrarken, bir fordist kültür ve kitlesel tüketim beklentilerinin yer etmesi, görece yoksunluğun azaltılmasında daha başarılı olmasındandır. Savaş sonrası kapitalist genişlemenin azalması ve yoksulluk ile eşitsizliğin artışı ile de suç yükselmeye devam etmiştir (Lea, 1997). Burada suç, refah ve sosyal haklardaki bir delinmedir aynı zamanda. Bu sürecin ilerleyen döneminde yaşanan yoksulluk ve eşitsizlik gibi sorunların çözümünde ise sadece geleneksel sınıf meselesi yaklaşımı değil buna ilaveten daha yerel ve parçalı diyebileceğimiz politikalar gündeme gelmeye başlamıştır. Artık yeni bir dönemin çağrısı yapılmaktadır ve bu dönem bugün hala hakimiyetini sürdüren "neoliberal dönem"dir.

Neoliberal Kent

1980 sonrası geniş bir dünya coğrafyası üzerinde uygulanmaya başlanan neoliberal politikalar, kentlerin ekonomik ve sosyal gelişmeleri üzerinde oldukça belirleyici olmaya başladı. Kentsel mekanın sermaye birikimi için önemli bir kaynak olmaya başlaması ve istihdam politikaları ile sosyal politikaların gündemden düşmesi, bu sürecin temel özellikleridir. Refah devleti uygulamalarının zayıfladığı 1970 sonları; artan işsizlik, yoksullaşma, mekansal ve sosyal açıdan gerileyen semtlerin artışı, kamusal hizmetlerin gerilemesi ve bu alanın giderek özelleşmesi gibi sorunların öne çıktığı yıllardır. Refah devleti uygulamalarının başarısızlığını ilan eden neo liberal politikalar, 1980 sonrası başlayan uygulamaları ile yeni bir kapitalist süreci başlattı. Yani kamu harcamalarının ve istihdam azaltılması, yeni dönemin başat politikası oldu. Kentler ise bu sürecin ekonomi politikalarında stratejik bir önem kazandı.

Tablo1 : Neoliberal Kenti Yönetmek ve Deneyimlemek

	<i>Kentsel Keynescilik</i>	<i>Kentsel Neoliberalleşme</i>
<i>Kenti Yönetmek</i>		
Ekonomi	Yeniden dağıtım	Büyüme öncelikli Rekabet
Siyaset	Yerel siyasal partiler arasında	Devlet düzeyi ve seçim dışı aktörler arasında
Kurumlar	Yerel yönetim	Yerel yönetim, bölgesel kamu-özel ortaklığı, ulusal yönetim, topluluk grupları, gönüllü kişiler, konut birlikleri, özel-kamu sektörü hizmet sunan kesimleri
Yönetim Biçimi	Kolektif	Bireysel
Yönetim Mesajları	Resmi komitelere dayalı	Ortaklık türleri, koalisyonlar, forumlar
<i>Kenti Deneyimlemek</i>		
Birey	Topluluğa resmi siyasetle olan doğrudan bağ ve yurttaşlığın gerektirdiği iş ile yere bağlılık	Siyasetin bireyselleşmesi, yurttaşlar ve topluluklar tüketim pratiklerini tanımlamaktadır
Hane halkı	“ekmeği kazanan erkek” hakim model, hizmetlerde devlet izinli tasarım ve teşvikler, bir girişimci olarak devlet	Pasif refah devletinin çıkarılması nedeniyle emeğin içsel bölünmelerindeki yeniden pazarlık, hizmetlerde özel teşvikler
Topluluk	Resmi seçim kanalları dolayımındaki temsiliyet	Topluluk biçimleri, yeni sosyal hareketler ve kar amacı gütmeyen aktörlerin dolayımındaki temsiliyet
Kent	Kaynakların yeniden dağıtımı ve eşitsizliğe hitap etmesi anlamını taşıması	Devlet için dar ağacı haline gelmiş bir çok alanlardan biri

Kaynak: Ward, 2003: 203

Bu konuya dair teorik tartışmalar çok yönlüdür. Konuya dair en genel çerçeve şu şekilde özetlenebilir:

1. Kentsel mekanın piyasa mantığı ve ihtiyaçları çerçevesinde rekabete dayalı bir büyümenin kaynağı olarak giderek daha fazla metalaşması. Bu durum kent toprakları ile yapılı çevrenin, kullanım değerinden öte değişim değeri yaratmak amacıyla alınıp satılmasını doğurmaktadır.
2. Özellikle 1990 sonrasında, yarışmacı kentsel gelişme anlayışının hakim olmaya başlamasıyla gündeme gelen küresel kent, kültür başkenti vb. hiyerarşik yapılanmalar, kent merkezlerinin stratejik önemini arttırmaktadır. Böylece eski kent merkezleri, tarihsel ve kültürel potansiyelleri ön plana çıkarılarak turizm ve ofis alanları olarak yenilenmekte veya yeniden yapılanmaktadır. Bu süreç merkezlere yakın eski konut alanlarını da bu yatırımların parçası yapmaktadır. Soylulaştırılan bu semtler veya mahalleler, yeni bir kesimin gelmesi ile yerinden etme sorununu da yaşamaya başlamaktadır.
3. Bir yeniden yatırım ortamı yaratması dolayısıyla gerçekleşen değişim, sonuçları itibariyle sermaye birikimi ve toplumsal sınıflar, bu sınıfların veya farklı toplumsal grupların kültürleri ile ilgili bir süreç olması.
4. Yerinden etme; yoksul kentli sınıfların toplumsal sorunları ile konut sorunlarını gündeme getirmesi. Fakat burada daha çok konut sorunu öne çıkmaktadır. Yerinden edilmeyi kolaylaştıran diğer toplumsal sorunlar ikincil kalmaktadır.

Yapılı çevrenin daha esnek bir yapıyla gayri menkul sermaye kriterleri ile yatırıma açılmasında devletin rolü kritiktir. Kentsel yenilemelere dair fonlamalar veya *slum* gibi köhnemiş kent alanlarının temizlenmesindeki mali teşvikler yıkım ve yeniden geliştirmeye bağlı bir pratiğe sahiptir. Sübvansede edilen mülkiyet yatırımlarından küresel mali piyasalardaki kısa dönemli yatırımlara akan sermaye, çifte bir döngü yapmış olur (Weber, 2004).

2.5. Kent Merkezlerinin Yeniden Yapılanması Olarak Soylulaştırma: Ekonomik Gelişmenin Kültürel Stratejileri

Mekansal Yeniden Yapılanmanın Dinamikleri:

Zukin (1998) son dönem kentlerdeki değişimi *kentsel yaşam biçimi* çerçevesindeki incelemesinde, “kültürel” niteliğin öne çıkarır. Bunun yeni bir ekonomi politik olduğu üzerinde durur. Kente dair değişimler kar amaçlı kültür endüstrilerinin oluşumuna eşlik etmektedir. Bu yeniden yapılanmanın kapsamının, yapısal ve kurumsal bir değişimin sonuçları ile belirlendiğine işaret eder. Buna göre, bir sanat biçimi olarak post modernizmin yükselişi sanayi sonrası üretim tarzı ve buna bağlı olarak ortaya çıkan kimlik ayrımları, hizmet sektöründeki büyüme, “bebek patlaması” kuşağındaki olgunlaşmanın sonuna gelinmesi ve bu kesimin tüketici olarak yüksek beklentilere sahip olması gibi yapısal bir dizi değişimden bahsedilebilir.

Kentsel yaşam tarzı değişmeye, göçmenler, etnik ve ırksal azınlıklar, lezbiyen ve eşcinseller ise kamusal mekanda daha fazla görünür olmaya başlamıştır. Bu da büyük kentlerde alternatif yaşam tarzlarının olanaklılığı gösterir. Bu durumun iş ve diğer boş zamanlardaki etkileri ile “kent” kültürü de etkilenmeye başlamıştır. Değişen yaşam tarzına göre üretilen ve tasarlanan ürünleri üreten endüstriler, kentin ekonomik büyümesine katkı sunmaktadırlar. Tüketim mekanları gözle görülür derecede artmaktadır. Seyahat, kültür ve eğlenceye dair yeni tüketim ihtiyaçlarını karşılamak üzere bazı yeni kentsel tüketim mekanları oluşmaktadır (sf. 826). Kültür başkentleri arasındaki rekabet ise daha fazla turist çekmek üzere çeşitli kentsel tüketim biçimlerinin yoğunlaşmasına neden olmaktadır. Giyim, film vb. tüketim ürünleri “estetik” ürünler olarak genelleştirilmektedir. Bunlar uluslar arası bir standardı yakalamış olanaklar olarak sunulmaktadır. Restoranlar, cafe-bar ve butik oteller, sanat galerileri gibi yerler, gerek emlak piyasası açısından gerekse reklam, satış ve eğlence sektörleri açısından cazip hale gelmektedir (Zukin,1998:sf.825 ve Tao Wu, 2005).

Kent yönetimleri de bu süreçte “*estetikleştirme*” girişimlerini destekleme stratejisine yönelmişlerdir. Kamusal mekanlarda görsel tüketim öne çıkmıştır. Ayrıca, bazı özel grupların bu ortak mekanlar üzerindeki kontrolü gündeme gelmiştir.

Ekonomik gelişmenin kültürel stratejileri çeşitli biçimlerde olabilmektedir. Tarihsel korumadan başlayıp yeni müzelerin ve yeni turizm odaklarının oluşturulması gibi stratejiler uygulanmaktadır. Bu stratejiler kısmen, sermaye yatırımı ve iş olanağı yaratmanın rekabetine yönelmiş geleneksel kaynakların olmayışını da yansıtır. Ayrıca, bütün bunlar, gelişmiş sanayi toplumlarındaki “kültürel dönüş”ü ve üretim imajının enflasyonuna karşı olan cevabı da gösterir. Bunun yanı sıra yeniden gelişmenin kültürel stratejisi, finansal araçlar, bilgi ve kültür- sanat, yeme içme, moda, müzik ve turizm- gibi soyut ürün türlerine dayalı bir *sembolik ekonominin* olgunlaştığı kent merkezlerinin öneminin artmasını da yansıtır (sf.826). Bu sembolik ekonomi, kültürel sembollerin üretimi ile de karşılıklı bir ilişkiye dayanır. Bunların içinde üretildiği ve tüketildiği mekanlar da öne çıkar. Bu mekanlar kapsamında ofis, ev, restoran, müze ve hatta sokakları da sayabiliriz (Zukin, 1995’ten aktaran; Zukin, 1998: 826).

Kentsel yaşam tarzı sadece sembolik ekonominin büyümesinin bir sonucu değil, aynı zamanda onun büyümesinde bir araç olarak ortaya çıkar.

İngiliz İşçi Partisi’nin 1998’de yayınladığı *Bir Kent Rönesansına Doğru* adlı rapor, kentlerin yeni sorumluluklarını ve görevlerini tanımlayan bir örnek olarak önemlidir. 1970’lerin sonlarından bu yana kentlere dair yerel ve bölgesel aktörlerce yeni vizyonlar yüklendi ve bunlar politikalar için bir temel oluşturdu. Kentlerin yenilenmesi süreci, sanayi kentinden sonra ortaya çıkan kentlerin suç, kirlenme gibi olumsuz durumlardan kaçışı ve kente yeniden dönüşü gösteren bir sürecin ifadesidir. Kente dair bu yeni yönelim kentlerin “bir tema parkı” olarak üretilmesine de yol açmaktadır. (Zukin, 1991; aktaran; Ward, 2003). Sonuç olarak kent içinden kaçış yerine “tüketimin öneminden kent yaşamının inşasına” doğru bir yönelim ortaya çıkmaktadır (Miles, 1998; aktaran; Ward, 2003: 200).

2.6. Soylulaştırma: Kentsel Gerilemeye Karşı Yeni bir Strateji

Kentsel Gerileme; kentlerin mekansal formları, fonksiyonları ve sosyal yapıları itibarıyla değişmesi, kimi zaman kentsel büyüme ve gelişme ile gerçekleşirken kimi

zaman da bu niteliklerin gerilemesi ile sonuçlanır. Günümüz kentleri küresel kenti, megakent, metropol gibi sınıflandırmalarla nitelendirilmektedir. Bu nitelemeler kabaca kentsel büyüme ve gelişme ile kategorize edilmektedir. Fakat bu kategorilerde yer alan kentlerin sosyal ve mekansal yapılarındaki eşitsiz gelişme ve büyüme sonuçları, çok yönlü ayrışmalara neden olur. Kentlerdeki çöküntü alanları ile gettolar biçimindeki ayrışmalar, kentsel gerilemenin en belirgin biçimleridir. Artan göçmen gruplar, etnik, ırksal ve kültürel ayrışmalar bu çöküntü alanları ile gettolarda yoğunlaşmaktadır. (Marcuse ve Kepmen, 2000) Bu ayrışma biçimleri ekonomik eşitsizliğin ötesinde sınıfsal ayrışmayı da gösteren sonuçlardır.

Kentsel gerilemeler ekonomik nedenlerin yanı sıra politik nedenlerle de gerçekleşebilmektedir. Savaş, politik nedenlere dayalı göç gibi süreçler, birçok kentin olağan gelişimini etkileyerek gerilemesine neden olabilmektedir. Ekonomik nedenlerin başında ise bazı sektörlerin gerileyişi ile kentlerin istihdam yapısındaki oransal değişimler gelmektedir. Bazı merkezler önemini kaybederken yeni merkezler de hızla ortaya çıkmaktadır. Bu değişim biçimi, sınıfsal yapılarındaki iç bölünmelerle toplumsal ilişkilerin de değişmesine neden olmaktadır. Sanayinin gerilemesi veya kent dışına taşınması, hizmet sektörünün istihdamdaki payının artması kentlerin toplumsal yapısı ile mekansal yapısında etkili olmaktadır. Küreselleşme ise bütün bu ayrışmalarda etkili olan başka bir faktördür (Marcuse ve Kepmen, 2000; Öktem, 2005).

Bugün soylulaştırmanın nedenleri ve gerçekleştiği kentsel alanlar incelendiğinde, bunda kapitalist kentleşmeye dair kentsel gerileme ile kentsel gelişmenin dinamiklerine rastlarız. Dolayısıyla *kentsel gerileme*, soylulaştırmayı açıklamada ve çözümlemede anlam kazanan bir kavramdır.

Soylulaştırma; mülkiyet, üretim, yaşam tarzı, tüketim biçimleri konularıyla ilgili bir meseledir. (Smith ve Williams, 1986). Soylulaştırma, sınıf ve cinsiyet ayrımları ve değişimleri ile de anlaşılmaya çalışılan bir konudur. Soylulaştırma, kapitalist kentleşmenin bir parçası olarak açıklanmadan önce, bu kapitalist gelişmenin dinamikleri ve temel toplumsal ilişkileri yukarıda verilmeye çalışıldı. Tezin birinci ve daha çok da ikinci bölümünde ise soylulaştırmanın ne olduğu ve genel çerçevesi farklı yaklaşımlarla ele alınarak tartışıldı. Burada ise özellikle alan çalışmasının tasarımından başlayarak, sonuçlarının değerlendirilmesi ve Galata örneği özelinde

hedeflenen çözümlere ulaşmak amacıyla uygun bir çerçeve oluşturulacaktır. Bunun için temel iki yaklaşımın karşılaştırmasını yaparak, konunun kuramsal ve metodolojik çerçevesi oluşturulabilir. Bunun için talep ve arz yönlü yaklaşımın çerçevesinden yararlanılacaktır.

Semte gelen soylulaştırıcıların, demografik yapısı ve kültürel kimliği ile semte geliş amaçları üzerine kurulu tartışmayı yapan liberal yaklaşım talep yönlü yaklaşımdan hareket eder. Fakat burada yeniden yatırımın rolü göz ardı edilir.

Amerikan merkezli *beşeri ekoloji* geleneğine dayalı olan ilk dönem çalışmalarının birçoğunda soylulaştırma, semt değişimlerini tanımlayan ve sosyal değişimlere vurgu yapan bir biçimde ele alınmıştır. Dolayısıyla bu yaklaşımda, konunun genel ekonomik ve toplumsal süreçlerle olan ilişkisi zayıftır. Sosyal değişimler çerçevesinde ise daha çok soylulaştırıcıların demografik tanımı ve kültürel tercihlerinin önemi vurgulanmıştır (Laska ve Spain, 1980).

Oysa üretim yanlı (arz yönlü) açıklamalar, kentsel peyzajın biçimlenmesinde tüketicilerin yerine kurumsal aktörlere ve sermayenin rolüne vurgu yapmaktadırlar. Bu perspektife göre soylulaştırma, değerini yitirmiş ve yatırımsız alanlardaki belli arazi kullanımlarında sermayenin özel ve kamusal yatırımları, karlı yeniden yatırımlar için fırsatlar yaratmaktadır (Smith, 1979;1986;1996 ; Beauregard, 1986;1990; Williams, 1976;1986).

Smith'in talep yönlü yaklaşıma eleştirisi, bunun aşırılaştırılmış bir bireysellikte açıklanıyor olmasıdır. Tüketici tercihleri ve biçimlerine yapılan aşırı vurgular vardır ve bu çözümlene arazi-mülkiyet piyasasındaki değişimleri açıklamada yetersiz kalmaktadır (Hamnett, 2003; sf.170).

Talep temelli açıklama; ekonomik değişimlerle olan ilişkiyi yani sanayideki, mesleki ve kazanç yapısındaki değişimi; sanayi kentinden sanayi sonrası kentine geçiş ile açıklar. Bu anlamda ekonomik ve sınıf yapılarının altını çizen değişimlere açıklanmaktadır. Fakat orta sınıf yapısının analizi kültürel bir temelde yapılmaktadır (C. Hamnett, 2003).

Soylulaştırma kentsel gerilemeyi tersine çevirmede bir alternatif olabilir mi?

Kentsel gerileme, sosyal ve mekansal boyutlarının yanı sıra ekonomik, politik ve kültürel bir dizi faktörün etkisi ile oluşur. Aynı şekilde soylulaştırma da bütün bu faktörlerin etkisi ile kentsel gerilemeyi tersine çevirme iddiasını taşır. Fakat bu iddia bilindiği gibi olumsuz sonuçlarından dolayı birçok eleştirinin de hedefi olmaktadır.

Soylulaştırma, mekansal gerilemeyi tersine çevirmede bir alternatif olarak ortaya çıkabilmektedir. Sürecin tamamlanması, mekanın yenilenmesinin de bitmesi anlamına gelmektedir. Soylulaştırılan mahalle ve semtlerde yaşamaya başlayan yüksek gelirli sınıfın, mekan yenilemesini öncelikli olarak yapmaktadır. Bu süreç elbette bazen istikrarsız bazen de tarihi özellikteki yapıların tahribi gibi sorunları yaratarak gerçekleşmektedir.

Mekanın yenilenmesi aynı zamanda mekana yapılan bir yatırım olması ile ekonomik bir anlam taşır. Oysa söz konusu soylulaştırılan alanlardaki sosyal gerileme çözülememekte, bilakis bu sorunlar, düşük gelirli ve yoksul, marjinal vb kesimlerin yerinden edilmesi ile kentin başka bir yerine taşınmaktadır. Yani soylulaştırmanın toplumsal gerilemeye yönelik herhangi bir önerisinin olmadığı görülmektedir. Bu sonuç her durumda bir evsizlik sorununu yaratmasa da, mevcut sosyal gerilemenin çözülmesi gereken bir sorun olarak gündeme gelmesini engelleyen manüpülatif bir etki yapmaktadır. Tam da burada kritik bir konunun varlığı öne çıkmaktadır. Soylulaştırma, günümüz neoliberal politikalarının yönelimini de açığa çıkarmaktadır. Çalışma koşulları, sosyal güvenlik ve sosyal hakların kapsamı, konut sorunu ve ihtiyacı gibi bir dizi toplumsal konuda piyasa öncelikli politikalar uygulanmaktadır. Çalışan sınıflar ve düşük gelirli bütün kesimlerin konut sorununun çözümünde izlenen politikalar, özel kesime yeniden yatırım yapabilecek bir alan yaratmaktadır.⁷

Kentsel Gerileme Hep Vardı

⁷Ülkemizde kent içindeki ve eski gecekondu bölgelerindeki konutların yeniden yapılanmasında, rantları arttıracak olan projeler önerilmektedir. Yani yıkıp-yeniden yapma veya yenileme gibi girişimler ekonomik bir sektör yaratmayı da içeriyor. Bütün bunlar aynı zamanda yüksek gelirli ile düşük gelirliyi ayırıştırıran projelerdir. Düşük gelirli için ise onları yaşadıkları yerlerde tutmaya çalışan bir yaklaşımdan öte, yeni yapılaşma alanlarında inşa edilen “ucuz-ödeme koşulları kolay” konutlar önerilmektedir.

Toplumsal değişim ve dönüşümün dinamikleri eşitsiz ve istikrarsız olduğu sürece sosyal ve mekansal olarak gerilemiş, çöküntü bölgesine dönüşmüş bölgeler hep olacaktır.

Dirk Schubert, kentlerdeki bu sorunlara olan yaklaşımı tarihsel kökeniyle şöyle ifade etmişti. Gerek sanayi kentlerinin oluşumunda gerekse yükselişini takip eden gerileme sürecinde, kentsel yoksulluk ve köhnemiş mahallelerin varlığı sorunu farklı biçimlerde hep var olduğu belirtildi. “Kenar mahalleler”, “köhnemiş mahalleler”, hatta *gettolar* olarak kavramlaştırılan sorun, kapitalist kentleşmenin çelişkili gelişmesinin somut pratiğidir. Sosyal devlet uygulamalarına bağlı Keynesyen ekonomi politikalarının etrafıca uygulandığı yıllarda ise bu çelişkiler azaltılmış fakat ortadan kaldırılamamıştır. Sanayi kentinin yükseliş, banliyölerin oluşumu, orta sınıfın genişlemesi, refah devleti uygulamaları, tüketim biçiminin belirleyiciliği, 1970 sonlarına kadar kentsel gelişmenin temel belirleyicileri olmuştur. Kapitalist kentleşme dinamikleri en fazla sanayi kentleri ile kapsamlı dönüştürücü bir güce ulaşmıştır. Kentsel toprakları kullanmada kentsel faaliyetlerin, yatırımların etkisi, yani ekonomik gücü ve politik iktidarı kurmadaki rolü etkin bir güç olmuştur. Toplumsal ve mekansal örgütlenme düzeyi ise kentsel coğrafyayı aşan bir ölçekte inşa edilmiştir. Yani birçok dünya kentinde benzer sorunlar ve gelişmeler gerçekleşmiştir.

Sanayi sonrası kentleri ise, sanayinin kent merkezinden hatta kentten çekilmesi ile kentin gerilemesini yada hizmet sektörünün başat sektör olarak yapılanmasını ifade etmektedir. Fakat bu tanım, dünya kentlerinden gösterilebilecek örnekler ile oldukça farklı özellikleri taşımaktadır. Belli başlı büyük sanayi kentleri, günümüzde mali sermayenin ihtiyaçları çerçevesinde değişmektedir. Londra, New York, Tokyo gibi birçok kent hizmet sektörü ile bu sektörün ihtiyaçları çerçevesinde ofis alanlarını yeniden inşa ederek yenilendiler. Fakat bu büyük kentlerin merkezleri yenilenirken beraberinde sosyal ve mekansal ayrışmaların sonucunda ciddi sosyal sorunları da yarattıkları belirtilmişti (Marcuse ve Kepmen, 2000).

“...O kadar değişim yok. Koşullar acımasızlaştı, göçmen emek gücü arttı vs. işçilerin yaşam koşulları ve 3. dünyada 4 saat süren tek yön yolculuklarla işe gidip gelme zamanları vs., kentlerde merkezi sermaye tuttu ve aslında işçi sınıfını dışarıya attı.

Sosyal yeniden üretim mücadeleleri arttı. Çünkü artık hiç yok. Sadece sosyal üretim var ve rövanşist şehir ortaya çıktı.” (Smith, 1996).

Kent merkezlerinin yeniden yapılanması ve soylulaştırma

Kent merkezlerinin kurtarılması süreci, “yoksul mahalleler” sorunu olarak gündeme gelmektedir ki bu sorun yeni değildir. Batı’daki büyük kentlerin sanayileşme dayalı yapılanmasıyla 19. yüzyılda da gündeme gelmiştir. Gerilemiş, yeni ihtiyaçları karşılamaz ve hatta hastalık ve sefalet üreten mahallelerin “kentsel yenileme” girişimleri ile yıkılarak sorunların aşılmasına çalışılmıştır.

Kentsel çalışmalarda kent merkezlerinin yeri ve önemi sanayi öncesi kentlerden beri de ön plandadır. Zukin ise kent merkezi ile iktidar arasında bir ilişki kurarak konunun politik yönüne de dikkat çeker (Zukin, 1991:sf.180). Soylulaştırmanın yaşanmasında kent merkezlerinin yeniden yapılanmasının etkisi büyüktür. Bu süreçte kent merkezlerinin yeniden yapılanması ile yeni bir sınıfın rolü ve görünürlüğü de artar. Geleneksel orta sınıftan uzaklaşmak isteyen yeni orta sınıf, kent merkezinin ekonomik ve kültürel değerini arttırarak kendine mal etme çabasıdadır (Zukin, age. Sf.139).

Kent merkezleri gerek “küresel kent” yaratma gerekse benzeri büyük projelerin etkisiyle yeniden biçimlenirken, toplumsal mücadeleler ile mekansal değişim arasındaki ilişkinin belirleyiciliği de önem kazanmıştır. Yeniden yapılanmalara karşı geliştirilen politikalar genellikle yerel bir nitelik taşımaktadır. Bu anlamda Frankfurt kentinin dönüşümü önemli ipuçları taşır. Son kırk yıl boyunca kentin büyümesi, yerleşik nüfusun bu süreçteki dezavantajlara karşı geliştirdiği yerel direniş biçimleriyle anlaşılması gereken bir süreçtir. Kentin toplumsal çelişkileri her bir büyüme aşamasında, oldukça görünür bir şekilde belirginleşmiş ve patlak vermiştir. 1960’ların sonlarında merkezi iş alanı hemen kent merkezinin yanı başında olan yerleşim alanlarına doğru yayılmaya başladığında, orta sınıfın büyük bir kısmında bir direniş kültürü gelişti. Sert bir konut mücadelesi biçiminde sonuçlandı. 1980’lerin başında ise Frankfurt havaalanının genişletilmesi, Frankfurt’un bir dünya kenti olma hırsını oldukça görünür kıldı. İkinci dünya savaşından bu yana bölgenin gördüğü en şiddetli sıkıntılar bu süreçte yaşandı. Kent merkezindeki yerinden etme ve buradaki evlerin, apartmanların ofis mekanlarına dönüştürülmesi ise 1970’lerin kentsel

söyleminin önemli bir sorunu olmuştur. Yönetimde olan Sosyal Demokrat Parti ise bu süreçte baskıcı bir tutum izlemiştir. Kapsamlı ve demokratik planlama süreci de yine bu dönemde oluşturulmuştur. Radikal işgalcilere karşı artan politik baskılar, Frankfurt'ta planlama ve kentsel politikalarda daha açık ve katılımcı bir yaklaşımın uygulanmasını da gündeme getirmiştir (Keil ve Ronneberger, 2000, s.242-3).

“...eğer 21. yy Neo-liberalizmin bir ölçütü Asya ve Latin Amerika Kentlerinin eşitsiz sürece dahil olma deneyimleri ise, bir diğer ölçüt de global bir kent stratejisi olarak soylulaştırmanın genelleşmesidir. Bir çok soylulaştırma yaklaşımı süreçle sıkı bağlantı içindedir” (Smith, 2002).

Kentsel Gerilemeye Karşı Yükseltelen Söylem: Kozmopolitlik ve Soylulaştırmada Söylem

Kozmopolitlik en genel anlamıyla çok kültürlülük anlamında kullanılan bir kavramdır. Bu çok kültürlülüğün nasıl ve kimler arasında yaşandığına da vurgu yapan bir içeriğe sahiptir. Dolayısıyla sosyal yaşam biçimini tanımlayabilecek bir kavramdır. Yani bir birey kimliğinden öte bir topluluğu niteler. Topluluk yaşamı boyutuyla siyasal bir boyut da kazanır. Kozmopolitlik, farklı kimliklerin, kültürlerin temsil edildiği, bir arada var olabildiği bir ortamdır. Bu yönüyle modern yaşam açısından ulaşılmış olumlu bir aşamadır. Fakat bu tanımlamalardan da anlaşılacağı gibi kavram, sınıfsal ayrımları göz önüne alan bir yaklaşım sunmaz. Çünkü kapitalist kent yaşamına için olan sınıfsal karşıtlıklar bu kavram aracılığı ile gündeme gelmez. Farklı kültürel kimlikler, sınıfsal temelde çözümlendiğinde görülecektir ki kozmopolitlik bu karşıtlıkların da bir arada olabildiği bir yaşamın olanaklılığı iddiasındadır. Bu haliyle konu oldukça tartışmalıdır. Bu tartışmalı durum ise zaten muhafazakar bir siyasetin konuya bakışı ile deşifre olur. Burada en çok tek ulus kimliğini esas alan milliyetçi yaklaşım kozmopolitliğe eleştirel yaklaşır. Melezlikle milli değerlerin ortadan kalkmasına ve ulusçuluğa olan bir tehdide dikkat çekilir (Ergun, 2005).

Bunun karşısında ise daha liberal ve “evrenselcilik” yaklaşımından hareket eden bir siyasal eğilim vardır. Kozmopolitlik ile tek tipleşmeye ve de milliyetçi bir kültüre ve tutuma karşı durulmaktadır.⁸

Geçiş sürecinde “liberal bireycilik”ten çok “liberal cemaatçilik”e dayanan bir sosyal ilişki kurulmaktadır.⁹ Buradaki soylulaştırmanın yönelimi ise turizme dayalı bir işlevle ve yatırımla tamamlanacak gibi görünmektedir. Dolayısıyla “liberal cemaatçilik” ittifakının ne kadar süreceği belirsizdir. Turizmin geliştirilmeye çalışılması, mülkiyetin değişim değerini arttırarak kurulan ittifakın da değişmesine neden olacağını hesaba katabiliriz. Yani her bir aşamanın öncü aktörleri farklı olacaktır. Yani liberal bireyciliğin geri dönüşü olabilir. Özellikle işletmecilerin cemaat tarzı bir dayanışmadan “profesyonel” bir örgütlenmeye gidebileceğini söyleyebiliriz (Beng-Huat Chua, 2005, sf. 43-67). Semt içinde oluşan küçük grup veya cemaatler, semtlerinin tarihi mirası ve kültürüne dair etkinlik ve faaliyetler organize ederek bir araya gelmektedirler. Bu organizasyonlar kimi zaman yerel yönetimleri de içererek daha kurumsal bir niteliğe kavuşmaktadırlar.

2.7.Sınıf İlişkilerinde Yeni Yapılanmalar ve Yeni Orta Sınıf

Soylulaştırma çalışmalarında sınıf analizi iki açıdan önem taşır. Birincisi, *yeni orta sınıfın* bir özne olarak soylulaştırmadaki rolünün ne olduğu ile ilgilidir. İkincisi, “yeni orta sınıf”ın bir kategori olarak varlığını tartışan kuramsal tartışmadır. Bu tartışmaların önemi, yeni orta sınıf diye tanımlanan kategorinin bir özne olarak soylulaştırma sürecinde dönüştürücü bir güç olup olmadığıdır.

Soylulaştırıcılar, yeni uluslar arası ekonomiye hizmet veren ve bununla birlikte yüksek ücretli fakat diğer yönüyle de geleneksel yönetici sınıfı veya ulusal burjuvazi gibi varlığı itibariyle bağımsız olmayan bir sınıftır. Bu konumunu küreselleşmenin etkisiyle

⁸ Kent ve sosyal yaşam açısından bkz. Esra Akçan, *Ev ve İsyan*; *Cogito*, Sayı: 44-45 Kış 2006 ve Zafer Toprak, “Uluslararası Kimlik ve Kozmopolitlik,” *Istanbul*, sayı 20, Ocak 1997, s. 63-66.

⁹ “Liberal bireycilik” ve “liberal cemaatçilik” kavramları ve yaklaşımı için bkz. Beng-Huat Chua, 2005)

açıkladığımızda, bu etkinin aynı zamanda kentlerdeki çalışan sınıfların marjinalleşmesini de doğurduğunu belirtmeliyiz. Savaş sonrası ekonomilerin tüketici motor gücünü oluşturan bu sınıfın yerini hizmet sınıfı almaya başlamıştır. Yeni ekonominin ihtiyaçlarına yanıt veren bir yeni hizmet sınıfı oluşmuştur. Böylece soylulaştırma göreceli bir kavram olmasının yanı sıra göçmenler, mülteciler, kadınlar ve diğer düşük ücretlilerin eklenmesiyle sınıf dışı ayrımların oluşmasında da kısmen sorumlu bir kavramdır (Buttler, 1995). Massey de hizmet sektörüne bağlı yeni yatırım alanlarını ve buna bağlı istihdamın artışına dikkat çekmiştir. Bu sürecin işgücünün mekansal bölünmesi temelinde bir ayrışmaya ve eşitsizliğe neden olduğu saptamasını yapar (Massey, 1995). D.Ley, Hamnett ve diğerleri; soylulaştırmanın kökenlerini belli başlı küresel kentteki değişen endüstri yapısıyla ilişkili olarak tartışırlar. Manüfaktür üretiminden hizmete dayalı endüstrilere geçiş. Ve bununla mesleki sınıf yapısının da mavi yakalıdan beyaz yakalıya doğru geçtiğini ileri sürerler. Profesyoneller, yönetici ve teknik çalışanlar. Finans, kültürel ve hizmet endüstrilerinin bu kentlerde yoğunlaşması önemli etkenlerdir. Sınıf kompozisyonundaki değişimlerin sonucu olarak aynı zamanda kültürel yönelimler, tercihler ve yeni orta sınıf fraksiyonunun çalışma biçimlerindeki değişimler de onları banliyölere değil de kent içinde yaşamaya yöneltmiştir. Diğer taraftan bu argümanlara karşı çıkan Smith (1979, 1987, 1996) soylulaştırmanın itici gücün yeni orta sınıf (varlığından şüphe eder) değil; mülkiyet değerleri arasında artan açığın ve kent içindeki artan arazi değerlerinin altını çizerek şuna inanır; “büyüyen bir “rant farkı”nın yolunu açtığını ve mülkiyet temelli sermaye hareketlerinin emlakçılar ve geliştiricilerin kar amacıyla değeri düşmüş kent içi konutları yeniden geliştirdiği, rehabilite ettiği veya soylulaştırdığını belirtir. Smith’in deyimiyle soylulaştırma, kente geri dönüş hareketinin insanla değil sermaye ile olmaktadır. Ona göre, yeni orta sınıfın kültürel değerleri ve yerleşim tercihleri, mülkiyet arzı ve onun finansmanı ile ilgili bir stratejidir. Kent içinde rant farkının oluşmasına dayalı teori; yaygın büyük banliyöleşmenin bir sonucu olarak oluşan savaş sonrası bazı Amerikan kentlerinin içi değersizleşerek terk edilmesi. Kent içi arazisinin potansiyel değerleri yüksek kalırken, yapıların değerleri hızla düşmüştür. Sonuç olarak artan bir “rant farkı” oluştu (Hamnett,2003).

Smith, Marksist sınıf analizinden hareket ettiğinden, yeni orta sınıfın varlığı ile onun rolünün belirleyici olmasına şüpheyle yaklaşır. Çünkü Marksist sınıf göstergesi; üretimi kontrol etme ve mülkiyet araçlarının sahipliğine dayalı ilişkileri içerir. Bu

ilişkiden hareketle “yeni bir orta sınıf var mıydı?” sorusunu, bu kesimi bir sınıf olarak tanımlamanın zorluğunu öne sürerek tartışır. Dolayısıyla gelir kavramlarına bakıldığında yeni bir orta sınıfın ortaya çıktığına dair somut bir kanıt bulanamadığını ileri sürer. Bu sonuca iki değerlendirme üzerinden varır. Birincisi, üst gelir gruplarının gelir dağılımı; ikincisi ise, bir bütün olarak gelir dağılımı nasıl olduğuna bakıldığında varılan sonuçtur. Yani soylulaştırılan kentler dışında, diğer kentler de analize katıldığında ortaya çıkan sonucun da önemli olduğunu belirtir.

Marcuse da sınıf yapısındaki dönüşüm ile soylulaştırmayı açıklamaya çalışmanın önündeki en büyük zorluğun, ampirik verilere ulaşmada yaşandığını ileri sürer (Marcuse, 1999 ve 2000).

Soylulaştırma ile yeni bir sınıfın varlığı arasındaki bir diğer bağ ise konut ve gelir ilişkisine dayalı olarak yapılır. Burada soylulaştırıcılar, soylulaştırılmış konutların tüketicileri olarak tanımlanır (Jager, 1986). Bu yeni konut kullanıcıların, sınıf yapısı içindeki pozisyonlarının ise belirsiz olduğu belirtilir. Bir diğer değerlendirme ise soylulaştırıcıların ailesel yapıları, geçmişleri, sosyallikleri ile işçi sınıfının veya alt orta sınıfının yukarıya doğru hareket eden bir kesimi olduğu açıklamasıdır. Bu kesimin kendi aralarındaki sosyal ve kültürel bağlarının ve ortak yönlerinin ise diğer sınıflara ve kesimlere göre daha az olduğu yönündeki açıklama ise toplumsal yeniden üretime dayandırılır. Toplumsal yeniden üretim, mülkiyet sahipliğinden daha bağımsız olarak gerçekleşir (Ward, 1991).

2.8. Soyulaştırma ve Konut sorunu

Kentsel arazilerin konut amaçlı kullanımı, sanayinin ve buna bağlı ekonomik gelişmelerin etkisiyle oldukça yaygınlaşmıştır. Bu yaygınlık, kentlerde yaşamaya başlayan nüfusun artması ile ilgilidir. İşçileşmenin ve ücretli emeğin artışı, kentsel yaşamı belirlemede önemli bir etken olmuştur. Konut kullanımının yanı sıra kent arazileri işyeri, fabrika, ofis, alışveriş merkezleri vb. amaçlarla kullanılmaktadır. Kentsel arazinin bu amaçlarla kullanımı, kapitalist ekonomide serbest esaslar ile çalışan bir piyasayı meydana getirir. Bu piyasanın politik iktisat açısından çözümlenmesinde “kullanım değeri” ve “değişim değeri” kavramları kritik öneme

sahiptirler (Harvey, 2003). Konut, oturanların özel kullanımı için fiziksel bir mekan olması, mahremiyet; işyerine, alış veriş olanaklarına, sosyal hizmetlere, aile ve arkadaşlara ulaşılabilecek görelî konum; kirlilik kaynaklarına, kalabalığa, suç ve tehlike kaynaklarına vb. yakınlık; fiziksel, toplumsal ve simgesel (statü) özelliklere sahip olması ile kritik bir öneme sahiptir.

Kapitalist kentleşmede konut sorunu farklı şekillerde hep olmuştur. Fakat ilk sanayi kentlerinin oluşumundan günümüze, konut ihtiyacı ve üretilen konut türlerindeki değişim, kentsel toprakların kullanımı açısından olduğu kadar toplumsal sınıfların ihtiyaçlarını karşılama biçimleri açısından önem taşır. Bu açıdan konuya dair en önemli ayırım “barınma sorunu”ndan “konut sorunu”na uzanan anlayış ve politikaların üretilme ve uygulanma pratikleridir. Konuya barınma sorunu olarak yaklaşıldığında konut, piyasa değerine göre üretilen veya talep edilen bir mal olmanın ötesinde, temel insan ihtiyaçlarından birini karşılaması nedeniyle “kullanım değeri” ile gündeme gelir. Kapitalist toplumda bu, farklı toplumsal sınıfların farklı ihtiyaçlarının olacağı esasını bir yönüyle aşmaya çalışan bir “yurttaşlık” hukukuyla gerekçelendirilir. Her yurttaşın barınma ihtiyacı, ilgili devlet tarafından sağlanmalıdır.

Burada kullanım ve değişim değerlerinin hangi nedenlerle nasıl yaratıldığı...(Konut kullanıcılar, emlakçılar, ev sahipleri, müteahhitler, mali kurumlar, devlet kurumları. Devletin dolaylı ve dolaysız müdahalelerinin sonuçları; Sosyal konut üretmek gibi doğrudan müdahaleler kullanım değerine ulaşmanın zorlaştığı durumlarda siyasal süreçler tarafından sahneye çıkarılır. Fakat dolaylı müdahale daha yaygındır. Vergi kolaylıkları gibi uygulamalar ile değişim değeri desteklenir ve kar güvence altına alınarak sermaye yatırımlarında risk azaltılır (Harvey, 2003). Kentleşmenin her koşul altında konut sorunu yarattığını iddia etmek zordur. Üretilen konutun sayısı, niteliksel özellikleri (“konfor” düzeyi) ve toplumsal olarak farklı gruplar arasında dağılımı ise hiyerarşik bir ilişkiyi yansıtır. Konut konusunda en temel eşitsizlik ise ulaşılabilen konut piyasalarının türünü sınırlayan gelir düzeyi ile ilişkilidir (Arın, 1982 ve Castells, 1997).

Konut sorunu, ekonomik ve toplumsal kaygılar nedeniyle bir mülke ulaşmanın her adımında ortaya çıkar. Bu durum konutu bir ürün olduğu kadar *toplumsal konumu*

ifade eden bir araç olarak gören bakış açısına uzanır. Bu durumda konutun meta olmasının yanı sıra toplumsal konuma dair referanslar içeren ve bu konuda belirleyici bir özelliğe sahip olduğunu söylemek mümkün. Yani konutun yalnızca “ihtiyaç karşılama” aracı olmayıp bir *toplumsal ilişki* aracı olduğu da söylenebilir. Devletin konut pazarına müdahaleleri ile oluşturulan sosyal konutların hangi sınıfın ihtiyacını giderdiği gerçeğine bakıldığında, çeşitli dönemlerde bunun çeşitli nedenlerle farklı sınıfların ihtiyaçları için yapıldığı görülür. Ayrıca özel sermayenin girişimleri ile oluşan çeşitli kooperatiflerin üretmiş olduğu konut türleri de bu toplumsal ilişkilerin yeniden üretimine katkıda bulunur (Robert, 1999).

2.9.Soylulaştırma Üzerine Tartışmalar

Bu bölümde, soylulaştırma konusuna dair yapılmış olan çalışmaların genel bir değerlendirmesi yapılmaktadır. Konunun ne olduğu, nasıl ve hangi dönemlerde ortaya çıktığı, sonuçlarının nasıl etkiler doğurduğunu tartışan birçok çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalar Batı ve diğer coğrafyalarda gerçekleşen deneyimleri de aktarmaktadır. Fakat bu bölümde de aktarılmaya çalışıldığı gibi, konunun araştırılmasında ve sonuçlarının tartışılmasında önemli yaklaşımların farklılıkları bulunmaktadır. Araştırmanın bu bölümü, bütün bu çalışmalardaki yaklaşım farklılıklarını kategorize ederek, tutarlı bir tartışmayı da vermeye çalışmaktadır. Bölüm içinde de görüleceği gibi bu yaklaşımların “neoklasik” düşüncenin etkisinde olan liberal ve neoliberal düşünce ile Marksist düşünce etkisindeki “eleştirel” yaklaşım olarak temel bir ayrılığı yansıttığı sonucu çıkarılmıştır.

Soylulaştırma Nedir?

Soylulaştırma en genel tanımıyla, gerilemiş olan eski kent içi alanlarındaki yeni bir sınıfsal ve mekansal ayrışmayı ifade eder. Yeni orta sınıfın bu alanlara olan talebi ve mülkiyetin değerlendirilmesi ile başlayan süreç, işçi sınıfının yerinden edilmesi ile sonuçlanmaktadır. Bu süreç aynı zamanda yeniden yatırım için olanaklar yaratmaktadır. Dolayısıyla çok yönlü bir dönüşümün sonucu olarak soylulaştırma, kentsel yeniden yapılanmanın bir parçası ve aynı zamanda sonucudur.

Birçok dinamiğin etkisinde gerçekleşen ve sonuçları itibariyle oldukça tartışmalı bir gelişme olan soylulaştırmayı, Warde ve Savage(1993) birbiriyle uyumlu dört süreçte şöyle açıklamaktadır:

- a. Yeniden yerleşim ve bu yerleşimlerdeki yoğunlaşma gibi nedenler yerleşik bir grubun daha yüksek bir toplumsal statüdeki başka grup tarafından yerinden edilmesine yol açar.
- b. Yapılı çevredeki dönüşüm, mekandaki belirli estetik özellikleri ön plana çıkarmaktadır. Bu süreç yeni yerel hizmetlerin oluşumunu da gündeme getirmektedir.
- c. Soylulaştırma kültür, yaşam biçimi veya en azından tüketici tercihleri ve sınıf ilişkileri gibi ayrımlarla bölünmüş olan kişileri bir araya getiren bir oluşumdur.
- d. Mülkiyet değerlerinin ekonomik olarak yeniden düzenlenmesi yapı endüstrisi için ticari fırsatlar yaratır. Yerel mülkiyetteki özel sahiplik ise bu sistemin kapsamını belirler.

Bütün bu süreçler mülkiyet değerlerinin artması, yapılı çevre ve yeni bir kentsel yaşamdaki iyileşmeler de bu sürecin önemli birer parçasıdır. Yukarıda belirtilen etkenlere bağlı olarak gerçekleşen süreçte konut ve iş alanları soylulaştırılma aşamalarını kimi zaman aynı anda yaşarken kimi zaman ise etkileyen dinamiklere bağlı olarak farklı aşamalarda yaşamaktadırlar. Özellikle kentsel turizmi canlandırmak amacıyla üretilen kentsel politikalar, kent merkezlerini ticari amaçlarla dönüştürmektedir. Bu tip dönüşümler, genel ekonomik yapının iyileşme veya kriz dönemlerinden de etkilenmektedir. Dolayısıyla soylulaştırma gibi süreçler kimi zaman birkaç aşamada tamamlanmaktadır. Her bir aşamadaki geçişler ise belirttiğimiz gibi ekonomik yapıdaki iyileşmeler veya kriz dönemlerinin yanı sıra mülkiyet yapısındaki sorunlar, yasal sınırlamalar, yerel yönetimlerin uygulamaları, gibi çok yönlü etkenlere bağlı olarak daha hızlı veya daha yavaş gerçekleşmektedir. Burada dönüşümün dinamiği olarak toplumsal ilişkiler; sınıfsal, kültürel ve mekansal ayrışmalar biçiminde yeniden oluşmaya başlamaktadır. Kent merkezlerindeki iş alanları daha çok hizmet sektörünün ofis alanları olarak yenilenerek, ulusal ve uluslar arası sermaye için karlı yatırım alanları haline gelmektedir. Fakat her soylulaştırma deneyimi için bu sonucu genelleştirmek zordur. Konut alanları ise eski yoksul kullanıcıların yerinden edilmesi ile yeni sahiplerinin ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde yenilenmekte ve fiyat

açısından da değerlendirilmiş olmaktadır. Bugün artık üretilmeyen mimari özellikleri taşıyan ve onarımı ile geri dönüşü prestij simgesi olan konutların yeni sahipleri, aynı zamanda yeni bir kentli kültürel kimliğin temsilcileri olarak daha yüksek bir yaşam standardı ortamına kavuşmaktadır. Bütün bunlar eski kent içi alanlarını daha prestijli ve yatırım açısından daha karlı alanlar haline getirmektedir (Kurtuluş, 2003).

Yapılı çevreyi ifade eden üretim, yeniden üretim, tüketim ve bunun dolaşımının toplamı olarak bir modeli ifade eden yapılı çevre, coğrafi olarak biçimlenen bir yapıdır (Smith,1996). Mekan ekonomisinin coğrafi olarak yeniden yapılanması her zaman eşitsizdir. Böylece, ulusal veya uluslar arası ekonominin bir bölgesindeki kentsel yeniden yapılanmanın nitelik ve niceliği, karakteri ve kapsamı bir diğer bölge ile eşleştirilemeyebilir. Bu ise dünya ekonomisinin gelişmiş ve az gelişmiş ülkeleri arasındaki karşılaştırmada çok açık bir hal alır.

Bu açıklamalar doğrultusunda Neil Smith (1996), kentsel yeniden yapılanmayı biçimlendiren ve kaynaklarına yön veren süreci şöyle özetler:

- a. Banliyöleşme ve rant farkının ortaya çıkması;
- b. İleri kapitalist ülkelerdeki sanayisizleşme ve beyaz yakalı istihdamın büyümesi;
- c. Mekanın merkezileşmesi ve aynı zamanda sermayenin merkezsizleşmesi.
- d. Kar oranlarının düşüşü ve sermayenin döngüsel hareketi.
- e. Tüketim biçimlerindeki değişim ile demografik değişimler.

Smith tarafından çizilmiş olan bu çerçeveye, soylulaştırmanın oluşumuna dair önemli boyutları ortaya koymaktadır. Buna karşın soylulaştırmayı gerek kuramsal açıdan gerekse kavramsal açıdan kaotik olarak değerlendiren açıklamalar da vardır (Beauregard, 1989; Rose,1983 ve Warde,1990). Bu çalışmalarda soylulaştırma, gerek gerçekleşme sürecinde hangi etkenlerin ve aktörlerin belirleyici olduğu ve gerekse yeni gelenlerin sınıfsal ve kültürel kimliği açısından “kaotik” bir kavram olarak ele alınmaktadır.

Kavramı ilk olarak kullanan Ruth Glass soylulaştırmayı, 1960'ların başında banliyöler yerine Londra kent merkezinde yaşamayı seçen orta sınıfın -özellikle bekar ve çocuksuz yaşayan çiftlerin- tercihleri ile başlayan bir süreç olarak tarif etmektedir

(Glass, 1964; Aktaran Uzun, 2001). 1960'larda tarif edilmeye çalışılan bu sınıf bugün artık "yeni orta sınıf", "yuppy"ler (genç kentli kesim) ve "profesyoneller" gibi kavramlarla tanımlanmaktadır.

Bir başka tanımlamaya göre ise soylulaştırma köhnemiş olan eski kent içi alanlarının sokak veya mahalle ölçeğinde olmak üzere çeşitli girişimlerle eski işçi sınıfı veya "yoksul-alt sınıf" kullanıcılarının yeni orta sınıf veya daha yüksek gelirli bir sınıf tarafından yerinden edilerek sınıfsal ve mülkiyet yapısı itibariyle değişime uğramasıdır. Kavram bu yönüyle daha çok konut piyasasındaki uygulamaları çağrıştırmaktadır. Buna göre soylulaştırma aynı zamanda kentsel arazi ve konut piyasası için bir yeniden yatırım ortamı sunmaktadır (Smith and Williams, 1986; Warde, 1991; Hamnett, 1991). Soylulaştırmayı, eski kent içi alanlarını gerilemekten ve çöküntü alanı olmaktan kurtaran bir süreç olarak gören yaklaşımın tanımlamasında ise başka bir etken üzerinde durulmaktadır. Buna göre soylulaştırıcıların ortaya çıkışı ve onların kültürel kimliği ile tüketici olarak tercihleri önemli etkenlerdir (Ley,1984;1994).

Kentsel gelişmenin belli bir aşamasında gerçekleşen soylulaştırma, yukarıda da değinildiği gibi 2.Dünya Savaşı sonrasında yaşanan kentsel gelişmenin yol açtığı toplumsal ve mekansal ayrışmadan farklı olan bir ayrışmaya işaret eder. Savaş sonrası artan ekonomik ve toplumsal olanaklar, orta sınıf ile işçi sınıfının yeniden üretimi açısından daha refah bir yaşam ortamı sunmaktaydı. Bu dönemde banliyölerdeki mülkiyetin değerlenmesine karşın, kent içi alanları yatırımın bu alanlardan çekilmesi ve banliyölere olan göç ile boşalmaya başlamıştır. Smith, banliyöleşme sürecini "sermayenin banliyöleşmesi" olarak kavramsallaştırırken, bugün yaşanan süreci ise yeni banliyölerin oluşumuna yönelen sermaye hareketiyle birlikte oluşan "rant farkı" kavramı ile açıklamaktadır (Smith, 2000). Dolayısıyla yaşanan bu süreç kent içi ve merkezlerinin yeniden yapılanması açısından yeni ekonomik fırsatlar yaratmaktadır. Merkezdeki sermayenin değersizleşmesi, kentin bu "az gelişmiş" alanlarında yeniden değerlenmeye dair fırsatlar yaratmaktadır.

Genel hatları ile kentsel mekandaki yeniden yapılanmayı şu şekilde açıklamak mümkün:

Dünya Savaşı Sonrası Yaşanan Mekansal Ayırışma; Artan Ekonomik Refah ve Olanaklar:

- Banliyölerde işçi sınıfı ile orta sınıfına daha konforlu bulunan bir yaşam ortamının sunulması.
- Banliyölerde mülkiyetin değerlenmesi.
- Kent içi alanlarının yatırımın bu alanlardan çekilmesi ve banliyölere olan göç ile boşalması.
- Özellikle Batı'daki kent içi alanları göçmen gruplarının veya iyice yoksullaşan kesimlerin yaşadığı yerler haline gelmesi.

1960-70'li Yıllar; Yeniden Yapılanma Süreci;

- Eski kent merkezlerinin yeniden yatırım için cazip hale gelmeye başlaması.
- Yeniden yapılanma olarak yaşanan sürecin yeni bir mekansal ve toplumsal ayrışmayı yaratması.
- Bu ayrışmalar; Amerika'da daha çok "etnik" sorun çerçevesinde gündeme gelirken, İngiltere başta olmak üzere kimi Avrupa kentlerinde ise "sınıf" meselesi çerçevesinde konu gündeme gelmiştir.
- Özellikle olarak tarif edebileceğimiz bir sınıfın (yeni orta sınıf) 1970'li yılların sonlarında sınıfsal ayrışmayı yaratan ekonomik dönüşümlerin etkisiyle ortaya çıkmaya başlaması.

Yukarıda da belirtildiği gibi, özellikle Batı'daki kent içi alanlar savaş sonrası yıllarda, göçmen grupları ve iyice yoksullaşan kesimlerin yaşadığı yerler haline gelmiştir. Dolayısıyla bu süreç kent içi alanların eskimeye ve gerilemeye başladığı yıllar olmuştur. Bu yılları takip eden 1960 ve 1970'li yıllarda ise, eski kent merkezleri yeniden yatırım için cazip hale gelmeye başlamıştır. Bu süreç yerleşim alanlarının iyileştirilmesinden öte ekonomik, sosyal ve mekansal boyutlarıyla daha kapsamlı bir değişimi ifade eder. Günümüzde ise neo liberal politikalar üretim, tüketim, dolaşım vb. etkinliklerden oluşan dünya ekonomisi üzerinde etkili olmaktadır. Böylece neo liberal politikalar mekanı ve toplumsal yaşamı dönüştürerek kentin yeniden yapılanması çerçevesindeki ayrışmayı arttırmaktadır. Soylulaştırma bu kapsamlı

yeniden yapılanma ile öncelikle Londra, Paris, San Francisco, Washington, Toronto ve Vancouver gibi belli başlı Batı kentlerinde görülmeye başladı. Fakat soylulaştırmanın ne zaman ve neden bu kentlerde gerçekleşmeye başladığına dair açıklamalar birçok yönüyle birbirinden farklıdır. Hamnett (1984) temel ayrımları şöyle sıralar;

- kentlerin giderek büyümesi ve değişimi ile mekansal erişebilirlik temelindeki tercihlerin değişimi,
- nüfusun demografik ve hane halkı yapısındaki değişim,
- yaşam biçimi ve tercihlerdeki değişim,
- enflasyon ve yatırımlara bağlı olarak konut fiyatlarındaki göreceli değişim,
- büyük kentlerdeki istihdam ve mesleki yapının değişimi.

Uygulanan ekonomik ve mekansal politikalarla yaygınlığı artan soylulaştırma, toplumsal yaşamın ve mekanın yeniden yapılanması açısından oldukça eşitsiz bir ortam yaratmaktadır. Bu eşitsiz ortamın düzeyi ise gerek yerel dinamikler gerekse ulusal ve küresel olmak üzere daha üst düzeydeki dinamiklerin ve politikaların etkisiyle değişebilmektedir.

Gerçekte, yerleşimlerin soylulaştırılması bütünlüklü olarak birçok fonksiyon alanının ve kentsel çevrenin rekreasyonel amaçlı yeniden geliştirilmesini de içermektedir. Kent içindeki üretim yerlerinin çöküşü ve bunun yerine modern “trendy” yani moda olan dinlenme yerleri ve çeşitli restoranların açılması kadar otel, kongre merkezleri ve kent merkezi ofislerinin gelişimi de artmıştır. Kent merkezindeki bu yeniden yapılanmalarda özel sermaye yatırımlarının payı artmış, uygulanan kentsel politikalar ise kamu-özel sektör işbirliği çerçevesinde sermaye yatırımlarını teşvik etmiştir. Kent merkezleri ile çöküntü alanlarının yanı sıra gecekondular da bu çerçevedeki politikalarla dönüşmektedir. (Dündar, 2003).

Günümüz dünya ekonomisinde yeniden yapılanan endüstriyel çevre ile bu çevrenin etkilediği yeni ekonomik yapı, sanayi ve hizmet istihdamında önemli değişiklikler yaratmıştır. Azalan bir sanayi istihdamının yanı sıra artan bir hizmet sektörü istihdamı söz konusu olmuştur. Aslında her bir sektörde istihdam edilen sınıf yapılarında

önemli farklılaşmalar olmuştur. Dolayısıyla genel olarak kapitalist toplumlarda sınıfların yapısında ve özel olarak da işçi sınıfının yapısındaki dönüşümden söz edilmeye başlanmıştır (Callinicos ve Harman, 1994). Siyasal ideoloji ve devlet müdahalesindeki değişimle, üretim ve tüketim için her türlü özelleştirmeler ve rekabet ortamı kolaylaştırılmıştır. Soylulaştırma ise bütün bu ekonomik ve toplumsal dönüşümlerin gözle görülebilen mekansal bir parçasıdır diyebiliriz (Smith ve Williams, 1986).

2.10. Temel Kuramsal Yaklaşımlar: Geleneksel Teoriler ve Son dönem Tartışmaları

Soylulaştırmayı açıklamak üzere yapılan kuramsal yaklaşımlar en genel ayrımı ile neo klasik yer seçimi kuramlarına dayalı geleneksel yaklaşım ve eleştirel yaklaşım olmak üzere iki kategoride ele alınacaktır. Geleneksel yaklaşım, ilk dönem çalışmaları ile son dönemdeki “talep yönlü” yaklaşımda etkisini gösterir. Bu yaklaşım, soylulaştırmayı olağan karşılayan ve bir yönüyle de bu süreci olumlu değerlendiren bir yaklaşımdır. Eleştirel yaklaşım ise bu sürecin öncelikle yerinden etme meselesi ile ortaya çıkan sorunları öne çıkararak, son dönem kentsel yenilemelerdeki neo liberal politikaların etkisini eleştirir. Bu yaklaşım, soylulaştırmanın genel ekonomik ve toplumsal yeniden yapılanmadan ayrı ele alınamayacağından hareketle kapitalist yeniden yapılanma ile olan ilişkisini öncelikli tutar.

Geleneksel Teoriler Etkisinde İlk Dönem Çalışmaları

Geleneksel yer seçimi kuramları 1920 ve 1930'lardaki kentsel gelişmeleri açıklamak üzere Chicago Okulu olarak bilinen ve Park, Burgess ve diğer isimlerle gündeme gelmiştir. Bu akım, kentsel alanlardaki insan yerleşimlerini biyoloji ve ekolojiden ödünç alınan kavramlarla anlamaya ve açıklamaya çalışmıştır (Savage ve Warde, 1993). Kentsel fonksiyonların mekandaki dağılımı ile yer seçimi, erişilebilirlik ve bunun maliyetine bağlı olarak ele alınmıştır. Bu akımı takiben kentsel çalışmalarda mekan ekonomisi ve bölge bilimi çerçevesinde neoklasik teoriyi “mekansallaştırma”ya çalışan ve böylelikle kentsel arazi piyasası analizlerini yaygınlaştıran bir yaklaşımın hakim olduğu görülür (Isard 1956, Alonso 1960, Munth 1961, Kain 1962; Akataran Smith ve Williams, 1986). Fakat bu yaklaşım, son dönem kentsel yeniden yapılanmaları açıklamakta sınırlı kalmıştır. Çünkü yerleşim alanlarının gelişimi ve

yeniden yapılanması, arazi kullanımı ile kentsel fonksiyonların dağılımı gibi sınırlı bir çerçevede ele alınması sorunlu bir yaklaşımdır.

1960 sonları ile 1970'li yıllarda dünya krizine varan bir ekonomik gerileme ile politik muhalefetin bu dönemdeki yükselişi, kentsel çalışmalarda da etkisini göstermiştir. Geleneksel çalışmalardaki dar ve saf ekonomik açıklama bu gelişmeleri açıklamada yetersiz kalmıştır. Kentsel yeniden yapılanma anlamında yaşanan soylulaştırma sürecinin gelişimi de yine bu döneme denk düşmektedir. Gerilemiş olan eski kent merkezlerinin yeniden değerlendirilerek sınıfsal anlamda da yeni bir hareketlenmeyi yaratması, mekansal ve sınıfsal açıdan önemli bir sürecin yaşandığını göstermektedir. Kent içine olan bu yönelim, İkinci Dünya Savaşı sonrası kentin dışına, banliyölere olan nüfus ve sermaye hareketinin tersini göstermektedir. Bu yeni yönelimler neo klasik yaklaşım çerçevesinde daha çok ekonomik boyutuyla değerlendirilmiştir. Banliyölerdeki fiyatların artması sonucu burada konut almaya gücü yetmeyen orta sınıflar şehir merkezlerindeki görece ucuz konutlara yönelmişlerdir. Ayrıca 1970'lerdeki petrol krizi ulaşım maliyetlerini arttırarak kent dışına olan talebi olumsuz yönde etkilemiştir.

Amerikan merkezli *beşeri ekoloji* geleneğine dayalı olan ilk dönem çalışmalarının birçoğunda soylulaştırma, semt değişimlerini tanımlayan ve sosyal değişimlere vurgu yapan bir biçimde ele alınmıştır. Dolayısıyla bu yaklaşımda, konunun genel ekonomik ve toplumsal süreçlerle olan ilişkisi zayıftır. Sosyal değişimler çerçevesinde ise daha çok soylulaştırıcıların demografik tanımı ve kültürel tercihlerinin önemi vurgulanmıştır (Laska ve Spain, 1980).

İlk dönem çalışmalarının bir diğer özelliği de ampirik sorular üzerinde durmuş olmasıdır: Süreç nerede meydana gelmektedir, nasıl yayılmaktadır, soylulaştırıcılar kimlerdir. Birkaç istisna ile birlikte soylulaştırılan mahalle çalışmalarında ilgi orta sınıfın analiz edilmesi üzerinedir. Yerinden edilen işçi sınıfı ve de bu alanların kaderi üzerine ilgi daha azdır. Bu ilk dönem çalışmalarında, soylulaştırmayı birçok açıdan belirlemiş olan iktisadi olanakların iyileşmesinin etkisiyle de sürece dair eleştirel bir yaklaşım özellikle Amerika'da görülmez.

Bu dönemin araştırmaları ağırlıklı olarak istatistiksel eğilimler ve kamu politikalarının önerileriyle yönlendirilmiştir. Bu dönemde kapsamlı kentsel yenileme projelerinin gerçekleştirilmesi ile bunun soylulaştırmaya olan etkisi dolayısıyla soylulaştırmanın nedenlerinden çok etkileri üzerinde durulmuştur. Nedenleri genellikle kabul edilip etkileri ise kent içindeki gerileyişe cevap verdiği için yüceltilmiştir (James 1977, Laska ve Spain 1980, Schill ve Nathan 1983, Gale 1984; Aktaran Smith ve Williams, 1986).

İlk dönem çalışmaları açısından başka bir eğilim ise 1960'larda İngiltere'de kaydedildi. Önce Londra'da belli başlı bazı işçi sınıfı semtlerinin orta sınıf tarafından nasıl ele geçirildiği gözlemlendi. Bu süreç araştırmacıların ve politikacıların da dikkatini çekmeye başladı. Soylulaştırma bu süreci açıklamada artık somut bir kavram olarak kullanıldı. Araştırmalar sürecin yönüne ve nedenlerine yönelerek bilimsel tartışmaları alevlendirmiştir (Weese ve Musterd, 1991). İlk dönem çalışmalarındaki bir diğer ayırım ise özellikle kentsel ekonomi açısından neoklasik teorinin "mekansallaştırılma"ya kalkışılması ve böylelikle bir kentsel arazi piyasası analizi geliştirilmesidir. Genel olarak çalışmalar yer seçimi teorisi çerçevesinde konut piyasası ile bunun mekansal yapısı üzerine olmuştur (Isard 1956, Alonso 1960, Munth 1961, Kain 1962; Aktaran Smith ve Williams, 1986).

Son Dönem Çalışmaları: Arz Ve Talep Yönlü Yaklaşımlar

1970'lerin sonlarında ortaya çıkan son dönem çalışmaları sürecin etkilerinden çok nedenleri üzerine yoğunlaşmaktadır. Daha çok İngiltere merkezli araştırmalarda etkisi görülen bu yaklaşım, istatistik dökümlerden çok kuramsal analizlere dayalıdır. Bu araştırmalarda soylulaştırmaya kendine özgü izole bir süreç olarak değil de bütünlüklü bir süreç olarak; ekonomik yeniden yapılanma, istihdam yapısındaki değişimler bunun yanı sıra konut ve arazi kullanım piyasalarının kapsamlı bir alanı olarak yaklaşılmıştır. Son döneme dair ele alişlar farklı bir sınıflandırmada aşağıdaki temalar çerçevesinde belirlenmektedir:

- a. Tüketim yanlı açıklamalara karşı üretim yanlı açıklamalar.
- b. Bir "sanayi sonrası" kentinin ortaya çıkışı.
- c. Soylulaştırma sürecindeki bireysel aktörlere karşı toplumsal yapının görece önemi.

d."Yeni bir orta sınıf" var mı ve rolü nedir?

e.Bugün ve de gelecekte soylulaştırmanın maliyeti nedir? (Smith ve Williams, 1986)

a) Tüketim yanlı açıklamalara karşı üretim yanlı açıklamalar

Tüketim ve üretim yanlı açıklamalar bu bölümdeki temel ayırım olan arz ve talep yönlü ele alışa denk düşmektedir. Bu ayırımı neo klasik yaklaşımın etkisindeki talep yönlü yaklaşım, yaşam tarzı değişimleri ve tercih biçimleri gibi demografik değişimleri izole ederek açıkladığından dolayı eleştirilmektedir. Buna göre açıklamaların arkasındaki üstü kapalı varsayımlar aslında konut ve arazi piyasasındaki tüketici egemenliğidir. Bunun yanı sıra üretim yanlı (arz yönlü) açıklamalar, kentsel peyzajın biçimlenmesinde tüketicilerin yerine kurumsal aktörlere ve sermayenin rolüne vurgu yapmaktadırlar. Bu perspektife göre soylulaştırma, değerini yitirmiş ve yatırımsız alanlardaki belli arazi kullanımlarında sermayenin özel ve kamusal yatırımları, karlı yeniden yatırımlar için fırsatlar yaratmaktadır (Smith, 1979;1986;1996 ; Beauregard, 1986;1990; Williams, 1976;1986).

b) Bir "sanayi sonrası kenti"nin ortaya çıkışı

"Sanayi sonrası kenti" kavramı özellikle Ley (1984; 1994) tarafından geliştirilmiştir. Daha çok gelişmiş kapitalist ülke kentlerine işaret edilerek yaşanan ekonomik, sosyal ve politik yeniden yapılanmalar, tarihsel olarak sanayi sonrası toplumun ortaya çıkışı ile açıklanmaya çalışılmıştır. Sanayideki istihdamın düşüşü ve bilgi sektöründeki istihdam ayrıca buna bağlı hizmet sektöründeki büyüme bazı yaklaşımlarda bu büyük dönüşümün sadece bir boyutu olarak ele alınmaktadır. Bunun yanı sıra sanayi sonrası toplumun gelişimi ile kent arazilerinin dağılımı ve bu gelişmenin kent arazilerinin kullanımları arasında doğrudan bir ilişki kurularak süreç açıklanmaktadır. Sanayi kentindeki üretim temelli arazi dağılımı ve kullanımına dair önceliklerin zayıfladığına dair argümanın bu tartışmadaki yeri önemlidir. Sanayi sonrası tezi, soylulaştırma tartışmasında üretim ve tüketim yanlı açıklamaların ikisine de yakındır. Marksist yazarlar ise üretim yanlı açıklamaya vurgu yaparak sermayenin rolünü analiz eder (Smith ve Williams, 1986).

c) Soylulaştırma sürecindeki bireysel aktörlere karşı toplumsal yapının görece önemi

Buradaki tartışma “yapı ve aktör” arasındaki güncel bir ilişkiye dayalı soruyu içerir. 1980’lerin başında Giddens gibi bazı bilim adamları “yapı ve aktör” kavramlarına dair toplumsal soruları keşfetmekle ilgilendiler (Giddens 1981; aktaran Smith ve Williams, 1986). Bu eğilim Marksist teorilere ve aynı zamanda liberal politik kavrayışa karşı olarak da bir ölçüde güncelleşti. Marksist teoriler toplumsal değişimlerde daha çok yapısal açıklamalara dayalı olarak görülmüş hatta bazen yapısalcılıkla denk tutulmuştur (Duncan ve Ley 1982, Aktaran Williams ve Smith, 1986). Liberal politik teori ise beşeri bireycilerin davranış ve hareketine bağlı olarak düşünülmüştür. Yapı ve aktör ilişkisinde, toplumsal yapıları engelleyen ve ayrıca ona yol gösteren kabullerinin olmasına rağmen, toplumsal hareketleri ve böylelikle toplumsal yapıları değiştirmeyi ve oluşturmayı temsil eden bir bireysel varoluşa vurgu yapılır.

Beauregard ve Williams, yapı ve aktör üzerine olan tartışmalarla, soylulaştırma sürecinin karmaşıklığını araştırmak üzere sosyal ve ekonomik çevrenin değişimine ilişkin bir dizi yanıt bulamaya çalışır (Beauregard, 1986; Williams, 1986). Bu konuya dair bazı yazarların (Cybriwsky, Ley ve Western, 1986) bu kavramsal çerçevede soylulaştırmayı daha geniş bir toplumsal nedensellikte değerlendirdiklerine dair görüşler olsa da, yaklaşımın bireysel ve grup ve aktörlere yaptığı vurgu daha çok eleştirilmektedir.

d) Yeni bir orta sınıf var mı? Rolü nedir?

Soylulaştırma konusu yaygın olarak yeni orta sınıfın ortaya çıkışı ile tanımlanmıştır. Çünkü süreç güncel eğilimlere uygun ve “yeni genç profesyoneller” in müdavimi olduğu restoranlar, butikler, klüpler ve diğer eğlence ve dinlenme etkinliklerinin kent içinde yoğunlaşması biçiminde gündeme geldi. “Yeni orta sınıf” a dair sorular daha çok sol kanat politik yaklaşımda tartışıldı. Kapitalist toplumun sınıf yapısı 20.yüzyıl boyunca değişime uğradı ve bu yeni sınıf yapısına dair sayısız formülasyonların yapılmasına yol açtı (Walker 1979; Aktaran Smith ve Williams, 1986). Bu tartışmaların birçoğu, sınıf yapısındaki değişimin niteliği ve bazı durumlarda sınıf mücadelesi ve sınıfsal farklılıklara dair geleneksel kavrayıştaki değişimi etkileyen etkenleri tartışmaktan çok herhangi bir değişimin olup olmadığı üzerine gerçekleşmektedir. Callinicos (1994) hizmet ve idari faaliyetlerdeki beyaz yakalı

istihdamda hızlı bir büyüme olmasına rağmen bu istihdamın büyük kısmının işçi sınıfı olarak görülmesi gerektiğini göstermeye çalışır.

Bununla beraber Jager (1986) yeni orta sınıfın yükselişini, soylulaştırılan konutların mimarisinden hareketle toplumsal konumları ile okumaya çalışır. Böyle olduğunda soylulaştırmanın kendisi yeni orta sınıfın toplumsal oluşumuna katkı yapar. Jager metropoliten ölçekten çok mimariye odaklanarak analizini yapar. Williams (1986) ise soylulaştırmanın sınıf temelli bir süreci yansıttığına vurgu yapar ve süreci ileri kapitalist ülkelerdeki sınıf yapısının yeniden oluşumunu desteklediğini ileri sürer. Sınıf üzerine olan tartışmalar yalnızca çağdaş toplumun sınıf anatomisini anlamak için değil, önemli toplumsal değişimleri ve toplumsal güçlerin yeteneklerini anlamak açısından da önemlidir. (Williams ve Smith, 1986; Buttler, 1995)

e) Yerinden edilmenin maliyeti

Soylulaştırmaya dair muhafazakar mantık, “yerinden edilmenin sorunları çöküntüye uğrayan bir kentteki daha az avantajlı vatandaşlara nazaran daha az” olduğunu ileri sürer. Buradaki temel görüş, soylulaştırmanın küçük ölçekte olduğu fakat eski çöküntü durumunu tersine çeviren bir süreç olarak olumlu karşılandığıdır. Oysa çöküntü devam etmektedir ve bu anlamda soylulaştırma daha büyük bir yerinden etmenin nedeni olacaktır (Sternlieb ve Ford 1979:97; Aktaran Williams ve Smith, 1986).

Peter Marcuse soylulaştırma ve yerinden etmenin ayrı süreçler olmadığını gösterir. Kent içi alanların çöküntüye uğraması ve sonrasında bu alanların soylulaştırılması gibi yaşanan süreçler kentsel arazi piyasasındaki ekonomik dönüşümün bir sonucu olarak işçi sınıfının yersizleşmesine neden olmaktadır. Aslında soylulaştırmaya bağlı yerinden edilme, zaten ekonomik nedenlerle yersizleşen işçi sınıfının mevcut durumuyla anlaşılabilir bir sonuçtur (Marcuse, 1986). Soylulaştırma, kent ve ülke ayrımlarına bağlı olarak farklı düzeylerde bir yerinden etme ile sonuçlanmaktadır. Bu durum, yoksul kesimin konut piyasasındaki pozisyonu veya genel ekonomik politikaların etkisine bağlı olmaktadır. Üretilen konut politikaları ile yerel yönetim hizmetlerinin kapsamı yoksul kesimin kent içinde yaşama olanaklarını sınırlamaktadır. Çöküntüye uğramış kent içi, sınırlı satın alma gücüne sahip olan

yoksulların burada yaşamalarının nedeni iken şimdi yerinden edilmelerinin nedeni olmaktadır (Hamnett,1984; Lyons,1996). Dolayısıyla kapitalist piyasa işleyişi içinde bakıldığında soylulaştırma ile yoksulluk sadece çevreye dağıtılmaktadır. Fakat tersi durum ise oturup kentsel bozulmayı seyretmeyi önermektedir (Harvey, 2003). Kentsel yeniden yapılanmayı kapitalist yeniden yapılanma olarak ele aldığımızı göre soylulaştırmayı kapitalist ekonomik kriz, emeğin uluslar arası yeni dağılımı (yeni uluslararası işbölümü), sanayisizleşme, kentin değişen fonksiyonları, devletin rolü, değişen politik arena ve daha geniş bir kapsamda uluslar arası ve coğrafi kavrayışa oturtmak önemlidir (Williams ve Smith, 1986). Dolayısıyla soylulaştırmayı sadece banliyölerden kente bir geri dönüş hareketi olarak kavramak sınırlı bir açıklamadır.

Son Dönem Çalışmalarda Talep Ve Arz Yönlü Yaklaşımın Yeri

Geleneksel ya da neo klasik yaklaşımın son dönem çalışmalarındaki etkisi ise özellikle talep yönlü yaklaşım çerçevesinde kendini göstermektedir. Bu yaklaşım siyasal olarak neo liberal düşüncenin etkisindedir. Günümüzde hakim bakış açısını yansıtan bu yaklaşım “tüketici tercihi” odaklı ele alışıyla daha önce de vurgulandığı gibi soylulaştırmaya kent için belli bir aşamada yaşanacak olan doğal bir fenomen olarak yaklaşmakta ve kaçınılmazlığına vurgu yapmaktadır. Eski kent içi alanlarının eskimeye ve çöküntü alanları haline gelmeye başlaması ile hane halklarının buradan gitmeye başlaması da yine doğal bir hareketlilik olarak karşılanmaktadır. Medya ve hükümet politikalarında da bu hakim söylemin etkisini görmek mümkündür. Oysa tarihsel ve yapısal faktörlere bağlı olarak soylulaştırmanın incelenen her mekanda farklı ampirik sonuçlara sahip olduğu bilinmektedir. Bu anlamda Marksist analize dayalı çalışmalar önemli katkılar sunmaktadır (Rose,1983).

Neo klasik yaklaşıma dayalı talep yönlü bakışın bir diğer özelliği de soylulaştırmayı küçük ölçekli ve geçici bir süreç olarak ele almasıdır. Dolayısıyla kent merkezlerinden yerinden etme sonucu dışarıya olan göçün içeriğindeki değişiklik de yine doğal bir süreç olarak karşılanmaktadır (Berry, 1980; Muller, 1981; aktaran Rose,1983).

“Soylulaştırıcılar kimlerdir?” sorusu talep yönlü yaklaşımın temelini oluşturur (Munt, 1987). Yeniden yapılanma sürecindeki ekonomik olanaklardan yararlanarak yüksek gelir düzeyine kavuşan “yeni orta sınıf” veya “genç profesyoneller” in tüketim tercihleri

ve kültürel kimliğinin önemi üzerinde durulur. Yüksek gelirli, iyi eğitilmiş, genç-çocuksuz ve daha çok entellektüel olan bu kesim, daha çok sanatçı, mimar gibi mesleklerin dışında, okul, dersane, hastane, üniversite vb. özel kuruluşlarda çalışan yüksek ücretli bir kesimin katılımıyla yaşam alanlarını çalışma mekanlarına yakın, kentsel yaşamın dinamik ve çok kültürlü olmaya başlayan bu kent içi alanlarını tercih etmektedirler. Bu kesim aynı zamanda küresel kültürün taşıyıcısı olma niteliğiyle de ayrıcalıklı bir kimliğe sahip olmaktadır (Kurtuluş, 2003).

Bu yaklaşımda ayrıca tersine bir hareketle banliyölerden kent içine doğru yeni bir hareketliliğin olup olmadığı araştırılmakta ve kent içi alanlarının çok kültürlü ve kimlikli dinamiklerine dayalı yaşamının yeniden tercih edilmeye başlanması soylulaştırmanın önemli nedenlerinden sayılmaktadır. Örneğin David Ley çalışmalarında soylulaştırıcıların kendi kültürel referansları ve demografik karakterlerinin önemi üzerinde durur. Soylulaştırıcılar, kültürel farklılıkları tercih eden ve homojenlikten kaçınan bir kesim olarak tanımlanır. Bu sınıfın konut yaşamı, aynı zamanda bireysel değerlerini de yansıtan bir içerikle anlaşılır. Demografik yapıya bakıldığında bu sınıfın çocuksuz, bekar ve artan oranda profesyoneller ile yöneticilerden oluştuğu görülür. Bu profilin, profesyonel, yönetici, aynı zamanda daha çok kent merkezinde çalıştığı söylenebilir (Munt, 1987; Ley, 1980;1981).

Kısaca, talep yönlü yaklaşım için önemli bir açıklama aracı olan yeni orta sınıfın oluşumu, “sanayisizleşme” sürecine paralel olarak hizmet sektörü ve buna bağlı alt sektörlerin genişlemesi ile açıklanmaktadır. Ayrıca bu sınıfın soylulaştırma sürecinde mekansal ve toplumsal dönüşümlerdeki rolüne vurgu yapılmaktadır (Bridge, 1994). Bu dönüşümler kentsel mekanın yeniden yapılanmasını gerekli kıldığı ileri sürülmektedir.

Arz Yönlü Yaklaşım

1979'a kadar soylulaştırmaya dair yapılan çalışmalarda, sistematik bir tanım ve eleştirel bir açıklama görülmez. Bu dönem çalışmalarında talep eksenli hakim bir bakış açısı içinde değerlendirdiğimiz neo klasik yaklaşımın etkisi vardır. Bunu kurumsalcı ve arz yönlü politik iktisat bakış açısına dayalı çalışmalar takip eder. Neil Smith'in (1979) yaptığı çalışma bu yaklaşımın ilk ve en önemli çalışmalarındandır.

Arz yönlü yaklaşım ile tanımlayacağımız bu çalışmalar genel olarak, konut piyasasındaki yeniden yatırım olanakları ile sermaye birikim süreci ilişkisine dair genel toplumsal dinamiklerin analiz edilmesini ön planda tutar. Arka planda ise politik iktisat bakış açısının yaklaşımını kullanır.

Arz yönlü politik iktisat bakış açısı, yukarıda da değinildiği gibi soylulaştırmanın oluşumundaki belirleyici dinamikleri, yeniden yatırımın konusu olan arazi ve mülkiyet değerlerinin belirlenmesi üzerinden açıklamaya çalışır. Bu yaklaşım, konunun daha çok ekonomik yeniden yapılanma olarak yaşanan sürecin, soylulaştırmayı nasıl başlattığı ve sonuçlarının kimler üzerinde etkili olduğuna yoğunlaşmaktadır. Büyük kentlerdeki sermaye akışı, uluslar arası ticaret, mali sermaye ve buna bağlı olarak bankacılık sektörü, aracı kurumlar, mali yatırım ve danışmanlık kurumları, halkla ilişkiler, reklam-pazarlama kurumları olarak çok uluslu ya da uluslar üstü şirketlerin belirleyiciliğinde gerçekleşmeye başlamıştır (Smith, 2000; Kurtuluş, 2003). Buna göre sermaye akışı, üretim faaliyetlerinden hizmet sektörüne kaymış ve kentsel rantlar aracılığıyla spekülâtif bir nitelikte realize olmaya başlamıştır.

Arz yönlü yaklaşımda soylulaştırmanın gerçekleşmesinde önemli rolü olduğu ileri sürülen sanatçılar, eşcinseller gibi marjinal yaşamayı tercih eden kişilerin “öncü” olarak kabulüne alternatif bir açıklama getirilmektedir. Buna göre kent öncüleri ekonomik anlamda da öncüdürler. Kent merkezindeki sosyal, kültürel politik dönüşümler, günlük yaşam deneyimlerimizi yakından ilgilendirecek düzeyde önemlidirler. Fakat bunlar ekonomik öncülerin gelişimiyle ilişkili olan dönüşümlerdir. Ayrıca, kent öncüleri bugün var olan bazı öncülerden sadece biridir. Bugünkü uluslararası ekonomik kriz bağlamında, uluslar arası sermaye ve özelinde Amerikan sermayesi kent öncüsünün ifade ettiği anlamda uluslararası bir “öncü” dür. Neo liberal politikaların uluslararası düzeyde uygulamaya konulması özellikle Thatcher ve Reagan yönetimleri döneminde yaygınlaşmıştır. Gerek ülke ve yeni oluşturulan bölgeler, gerekse kentsel ölçekte, bu politikaların etkili bir şekilde uygulandığını görmekteyiz (Smith, 2000). Kentsel büyüme ve kentsel gelişmenin süreçleri ile kentsel mekanın yeniden yapılanması sürekli ve bütünlüklü bir oluşumdur. Oysa bugün yeni olan, gelişmiş kapitalist ülkelerin daha büyük oranda ekonomik ve sosyal yeniden yapılanmasındaki düzey ve bunun sistematik araçlarıdır. Yapılı çevreyi ifade

eden üretim, yeniden üretim, tüketim ve bunun dolaşımının toplamı olarak bir modeli ifade eden yapıllı çevre, coğrafik olarak da biçimlenmektedir (Smith, 2000).

Arz yönlü çalışmalarda soylulaştırmanın konut yapılaşması ve konut sorunu ile olan ilişki önemlidir. Burada konuta dair kamu ve özel sektör politikalarının sürece olan etkisine de değinilmektedir. (Hamnett 1973, Williams 1976, 1978, Kendig 1979). Sürecin yarattığı eşitsiz gelişme ise yapıllı çevredeki yenileme girişimlerine bağlı yatırımlarla belirginleşmektedir (Smith, 1979; Ley, 1980). Özetlemek gerekirse soylulaştırma üzerine yapılan bu teorik açıklamalar kapsamlı ve eleştirel bir yaklaşımın ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Arz yönlü yaklaşım çerçevesinde Neil Smith (1979; 1982; 2000)'in geliştirmiş olduğu "*rant farkı*" kuramı önemli bir açıklamanın aracı olmuştur. Buna göre kent içindeki arazilerin yeniden değerlendirilmesine bağlı olarak oluşan gerçek arazi rantı ile arazinin gelecekte "en yüksek ve en iyi" kullanımıyla oluşan potansiyel rant arasındaki fark "*rant farkı*"nın oluşmasına neden olur. Rant farkı, değerlendirilerek gerçekleşen arazi rantının potansiyel ranttan çok daha düşük olmasıyla oluşur. Rant farkı değerinin büyük olması, soylulaştırmanın başlaması ve hız kazanmasını sağlamaktadır.

Rant farkının oluşmasında kamusal ortaklıklar veya diğer özel fonlar ile gerçekleştirilen konut stokundaki iyileştirmeler gerilemiş olan eski kent içi alanlarında yeniden yatırım sürecini başlatmaktadır. Rant farkı teorisinde temel talep etkeni olarak yatırımcıların ekonomik davranışları göz önünde tutulur. Potansiyel olarak daha yüksek bir arazi rantı tüketicilerin potansiyel taleplerini dikkate almış olur. Bireysel yatırımlar tek başına konut ve arazi piyasasındaki yeniden yapılanmayı açıklamakta yetersizdir.

Rant farkı teorisi konut ve arazi piyasasındaki yeniden yatırım sürecini açıklamada, sermayenin banliyöleşme biçimindeki yapılaşmaya yönelmesi ile bunu takip eden süreçte yeniden değerlendirilen eski kent merkezlerine yönelmesi arasında bir nedensellik ilişkisi kurar.

Banliyölerdeki yapılaşmanın yaygınlaşması, arazi fiyatlarında da artışa yol açarken, kent içinde ise görece bir fiyat düşüklüğüne yol açmıştır. Fakat bu alanlara yönelen

sermayenin değersizleşmesi ve mekansal açıdan da kentsel büyümenin sınırlarına gelinmesi ile sermaye, gerilemiş eski kent merkezlerindeki yapı stoklarının yenilenmesi ve onarılması için hareketlenmiştir. Elbette bu sermaye, daha önce banliyölere yönelmiş olan sermayeye oranla çok daha az bir düzeydedir. Kısaca, yeni banliyölerin oluşumuna yönelen sermaye hareketiyle birlikte kent merkezlerindeki gerileme beraberinde bu iki alan arasında değerlendirme oranları açısından rant farkını yaratmaktadır. Eski kent merkezlerinin yeniden yapılanması ise önemli ekonomik fırsatlar yaratmaktadır.

Bu kuramda iki unsur önemlidir: Birincisi teorinin daha çok ekonomik olan boyutudur ki burada rant farkının gelişimindeki konut fiyatlarını etkileyen enflasyon ve yatırımsızlığa dair analizlerdir. Kuram bu ikisi arasında bir ilişkinin gerekliliğini araştırır. İkinci olarak, rant farkının oluşumunu açıklamada devletin rolüne dikkat çekilmektedir. Bu, teorinin kapsamlı bir açıklama için bir çerçeve sunarak bireysel durumların ikincil bir bulgu olarak eklenebileceğini ileri sürer (Smith ve Williams, 1986). Rant farkı teorisi özellikle soylulaştırıcılar hakkında bir açıklamaya sahip olmadığı noktasında eleştirilmektedir (Warde, 1990; Munt, 1987).

Smith (2000) rant farkı teorisinin, bütün karmaşıklığıyla kapsamlı bir kentsel değişim tartışmasından ayıramayacağını ileri sürer. Böylece rant farkı teorisi aynı zamanda, post fordist üretim yapısının sonucu olan emek piyasasındaki geçişleri de içeren kentsel yeniden yapılanmanın bir açıklamasıdır. Buna ilaveten, “toplumsal yeniden yapılanma” , özellikle yeni toplumsal sınıfların ortaya çıkışı ve kadının üretici ve yeniden üretici rollerine dair radikal bir değişimi kabul eder.

“Rant farkı” kuramı, açıklamalarının fazlasıyla ekonomik temelli olması noktasında eleştirilmektedir. Bir diğer eleştiri de, soylulaştırıcıların kimliği ile tercihlerini göz ardı etmesi üzerinedir (Munt, 1987). Kuramın Amerika’daki örneklere dayalı olarak oluşturulduğu ve örneğin Avrupa gibi diğer ülke örneklerini açıklamada yetersiz olduğuna dair eleştiriler ise beraberinde alternatif bir kurama işaret eder.

Hamnett (1984) rant farkına olan eleştirilerinin yanı sıra Londra’daki örnekler üzerinden “değer farkı” kuramını formüle etmiştir. Burada değer farkı bir binadaki evin boş hali ile kullanılmakta olan hali ve değeri arasındaki farkı tanımlamaktadır.

Burada yaşıyan kişinin sözleşmeye dair hakları çoğu zaman olumsuz etki yaratır. Yani değer farkının oluşumu, devlet düzenlemelerine bağlı kiracının haklarına bağımlıdır. Bir yasanın değişmesi ile geniş bir alandaki mülkiyetlerin bütün sınıf değerleri etkilenecektir. Böylece değer farkı teorisi, devlet düzenlemesinin olduğu Avrupa kentleri için geçerli bir açıklama olmaktadır. Diğer taraftan rant farkı, tekil olarak yerlerin karakteristiklerine ve bu yerlerdeki gelişmelere bağılı olmaktadır. Rant farkı, bir mülkiyetin yatırım döngüsü ile onun belirli bir gelişimine işaret eder. Rant farkı, geniş kapsamlı bir formülasyonu hedefleyerek içsel kontrole ve müdahalelere dair ayrımları göz ardı etmektedir. Bundan dolayı rant farkı kuramı esas olarak Amerika deneyimlerini açıklamaktadır (Weesep ve Musterd, 1991).

Soylulaştırmada Temel Tartışma Eksenleri

Devletin Rolü

Devletin rolüne dair kuramsal analizler daha çok kurumsalcı yaklaşım tarafından yapılmaktadır. Arz yönlü yaklaşım içinde değerlendirebileceğimiz bu yaklaşım, 1960 ve 1970'lerde Londra'daki yeniden yapılanmaları değerlendirmek üzere işçi sınıfı semtlerinin orta sınıf semti olarak değişmesi üzerinde durmaktadır. Kurumsalcı yaklaşım devletin ve ilgili kurumların rollerine vurgu yapar. 1960 ve 1970'lerde Islington gibi bazı kent içi alanlarındaki yeniden yapılanmalar, kamusal sorun olarak ele alınmaktadır. Piyasanın belirleyici olmasından çok devletin toplumsal yaşamdaki üretici ve düzenleyici rolüne dayalı yaklaşım ön plandadır. Yönetim politikalarına odaklanmış bu yaklaşım çerçevesinde geliştirilen yardımlar da önemli bir etkidir. Burada devletin hala çeşitli mali yardım ve kentsel politikalar aracılığı ile süren ağırlıklı rolü ve yeniden yapılanma sürecindeki müdahaleci ve denetleyici gücü söz konusudur (Williams, 1976).

İngiltere ve Amerika deneyimlerinin karşılaştırılması önemli olmaktadır. Daha çok devlet müdahalesinin belirlediği İngiltere süreci ile bireylerin etkisi üzerinde duran Amerika deneyimleri, kuramsal açıdan da önem taşır. İngiltere deneyiminde piyasanın belirleyici olmasından çok devletin toplumsal yaşamdaki üretici ve düzenleyici rolüne dayalı yaklaşım ön plandadır. Bu açıdan yönetim politikaları önem kazanmaktadır. Devletin hala çeşitli mali yardım ve kentsel politikalar aracılığı ile süren ağırlıklı rolü ve yeniden yapılanma sürecindeki müdahaleci ve denetleyici gücü

söz konusudur. Soylulaştırma, kentsel yenilemede olduğu gibi tam olarak bir kamusal program olmamasına rağmen, kamu sektörü faaliyetlerinden etkilenmektedir. Devletin bu sürece olan dolaylı etkisi konunun sonuçları açısından önemlidir (Warde, 1990).

Amerika kökenli çalışmalarda belirgin olarak talep yönlü açıklamalara rastlanır. Bu çalışmalarda devletin sürece olan etkisi ikincil bir etmen olarak ele alınır (Munt, 1987; Hamnett,1979). Bu çalışmalarda önemli oranda yukarıda da bahsedildiği gibi soylulaştırıcıların kimler olduğuna dair soru önem kazanmaktadır.

Kurumsalcı yaklaşım, kuramsal çözümlenmesinde soylulaştırmanın hangi dönemde ve nerede oluştuğunu açıklamaya çalışır. O dönemin dinamiklerini çözümlenmek açısından “ne zaman” sorusu önemli olmaktadır. Fakat sürecin özellikle hangi alanlarda gerçekleştiği ve kimlerin bu alanları tercih ettiğine yönelik yapılan vurgu zayıftır (Munt, 1987).

Kadınların Süreçteki Rolü: Feminist Yaklaşım

Arz yönlü yaklaşım içinde değerlendirebileceğimiz bir diğer kuramsal açıklama da feminist yaklaşıma aittir. Bu yaklaşım “rant farkı” tezine eleştirel yaklaşırsa da, üretim sürecinde değişen kadın işgücünün bu süreçteki rolünü ele alması ile genellikle Marksist yaklaşımla birlikte anılır.

İstihdam yapısındaki yeniden yapılanmayla birlikte kadın emek gücünün emek piyasasındaki yeri ve önemi artmıştır. Bu açıdan feminist yaklaşımın cinsiyet temelli analizleri soylulaştırma literatüründe yer almaya başlamıştır (Markusen, 1981; Rose, 1983; Beauregard, 1986; Bondi, 1990;). Soylulaştırma konusu, emek piyasasına kadın işgücünün daha fazla katılımı ile değişen demografik, sosyal ve kültürel gelişmelerle ilgili olan ilişkilerden hareketle açıklanmaktadır. İşyeri ve yaşanılan konut arasındaki mesafenin kısa olması nedeniyle kadın işgücü özellikle kent içi alanları tercih etmekte ve dolayısıyla bu alanlara olan talep artmaktadır. Kadınların emek piyasasına katılımı, hane halkı biriminde iki gelir getirici bireyi yaratarak kadın emeğine dayalı hane halkı gelirinin yaygınlaşmasını sağlamaktadır. Böylece istihdam alanlarına yakın ikamet eden ve çocuk bakımı gibi kolaylıklara erişilebilirliği

temel alan yerleşimler tercih edilmeye başlamaktadır. Bu anlamda kent içinde yer seçimi birçok açıdan optimaldir.

Feminist yaklaşımda da arz yönlü yaklaşımda olduğu gibi, değişen emek gücünün yeniden üretim koşulları ile konut ve arazi piyasasındaki yatırımlara dair sürecin işleyiş biçimi, soylulaştırmanın nasıl gerçekleştiği ve sonuçları açısından önemlidir.

Mills (1988) ise Fairview ve Vencouver üzerine yaptığı çalışmalarda başka bir etkiye dikkat çeker. Daha çok gençlerden oluşan dinamik, tekniker, profesyonel ve yönetici olarak çalışan yeni orta sınıfın, kendi mali güçlerine ve çevresel açıdan yaşam tarzlarına uygun, alternatif faaliyetlerini yaşayabilecekleri bir günlük yaşam ortamı isteğiyle bu alanları tercih etmektedirler (aktaran Warde, 1990). Burada ilgi çeken bir başka sonuç ise, bu kesim içinde özellikle kayda değer bir oranda profesyonel çalışan olarak kadın sayısının çokluğudur. Bunda kadın işgücünün yönetici, idareci, profesyonel ve teknik işlerde daha fazla istihdam edilmeye başlaması önemli etkindir.

Kısaca bu yaklaşımda da orta ve üst sınıf arasında, kentin prestijli ve çok cazip alanlarında yaşama eğiliminin arttığına dikkat çekilmektedir. Dolayısıyla kentin nitelikli alanları üzerinde bu sınıflar tarafından bir baskı oluşmaktadır.

Sınıf Tartışmaları

Sınıf tartışmalarında temel olarak genel sınıf yapılarındaki farklılaşma, yeni orta sınıfın ortaya çıkışı ve bu sınıfın kentsel mekandaki tercihleri arasındaki ilişki ele alınmaktadır. Bu ele alışıta önemli ayrımlara sahip yaklaşımların varlığından söz edebiliriz. Fakat sınıf tartışmasında daha çok “yeni orta sınıf” üzerine yapılan tartışmalar ve açıklamalar önem kazanmaktadır.

“Sanayisizleşme” süreci olarak yaşanan ve merkez kapitalist ülkelerdeki etkisi 1960’lardan itibaren görülmeye başlanan ekonomik dönüşümler, kent içi alanlarının değersizleşmeye başlaması ve bu alanlarda yaşayan kesimin yeni istihdam olanaklarının dışında kalması, soylulaştırma açısından köklü değişimlerin genel çerçevesini verir. Burada ekonomik yeniden yapılanma, gerek sınıf ilişkilerinin

niteliksel olarak değişimini gerekse genel sınıf yapısındaki niceliksel yada oransal değişmeyi belirlemektedir (Bridge, 1994). Orta sınıfın, hizmet sektörünün gelişimine paralel olarak oransal artışı ve profesyonel kesimin artan gelir düzeyi ile belli bir yaşam biçimini simgeleyen belirleyiciliği söz konusu olmuştur.

Sınıf tartışmasındaki bir başka önemli boyut ise yeni orta sınıfın ortaya çıkışının , soylulaştırmayı başlatan bir dinamik olarak görülmesidir. Fakat soylulaştırıcıların “kültürel” kimliği ile onların kentsel yaşama yükledikleri anlam çerçevesinde oluşan hakim söylem ise burada belirtilen anlamda bir sınıf yaklaşımının içinde değerlendirilemez. Hakim söylemin dayandığı sınıf kavrayışı, mevcut kapitalist sınıf ilişkilerinin içinde kalan ve eleştirel olmayan bir düşünceye dayanır. Bu hakim söylem, neo klasik yaklaşıma dayalı liberal söylemdir. Fakat “yeni orta sınıf” ın ortaya çıkışını açıklayan birçok çalışma ise konunun ekonomik ve toplumsal dinamiklerle de ilişkisini kurarak önemli katkılar sağlamaktadır. Soylulaştırıcıların kültürel kimliğinin yanı sıra, onların ekonomik gücü ve mesleki ayrımlarının oluşumunu da açıklayan çalışmalar, konuyu açıklamada önemli olmaktadır.

Soylulaştırıcıların ayrıcalıklı kimliklerine dair en kapsamlı çözümler yapılmıştır (Bourdieu 1986). Bourdieu sınıf ayrımları için “ekonomik, kültürel ve sosyal sermaye” kavramlarını geliştirir. Ekonomik sermaye kavramı kişinin mal varlığı, bireyin mesleği ve boş zaman aktivitelerini gösterirken; kültürel sermaye ise kişinin eğitim seviyesi, baba mesleği, vb. bireyin entelektüel birikimini etkileyen göstergeleri ifade eder. Sosyal sermaye de bireyin toplum içerisindeki itibarı, saygınlığı ve sosyal bağlarını kuracak birikimdir. Buna göre soylulaştırılan alanlar belirli sınıfların kültürel tercihlerine yanıt verecek şekilde dönüşerek kültürel üretimin arttığı çevreler haline gelmektedir. Bu çözümlere dayalı olarak soylulaştırma, tarihi yapılara karşı bir ilgi, yeniden keşif ve mekanın tarihsel ve mimari değerini yeniden yakalamaya dair bir girişim olarak da değerlendirilmektedir. Batı’daki ve İstanbul’daki örneklerde de görüldüğü gibi soylulaştırılan çevreler, soylulaştırıcıların kültürel pratikleri ve tercihlerine yanıt verecek biçimde çeşitli örgütlenme ve etkinlikler ile ayırt edici bir yaşam tarifini de vermeye başlar. Soylulaştırma bir diğer yönüyle tarihi yapılara karşı bir ilgi, yeniden keşif ve mekanın tarihsel ve mimari değerini yeniden yakalamaya dair bir girişim olarak da değerlendirilmektedir (İnce, 2003).

Kültürel dönüşümlerin yarattığı tüketici tercihleri ile yeni orta sınıfın çöküntü alanlardaki yerleşim tercihi, bu alanların bu sınıf için çekiciliği birçok nedenle açıklanabilir. Zukin (1988)'e göre bu yönelim, moda hayat tarzlarına ve yüksek kültüre meraklı tüketicilerin yani potansiyel soylulaştırıcıların artan sayısına ve yüksek öğrenimine dayalı “dönüşümsel tüketimi” ile açıklanabilir. Mekanın soylulaştırılması ve işlevinin yeniden üretilmesi ve bu mekansal ortamların tüketicisi olmak soylulaştırıcıların kendi ihtiyaçlarına uygun fiziksel nitelikteki evlerin varlığı ile mümkün olabilecek bir dönüşümdür. 1970’lerde Manhattan’da boşalmış eski imalathanelerin sanatçılar tarafından tercih edilmesini takiben buralarda “kültürel bölgeler”in oluşmaya başlamıştır. Bu sürecin aktörleri ise sanatçılar, yatırımcılar, emlakçılar, imalatçılar ve politikacıdır. Sürecin kendisi aslında oldukça örgütlü bir deneyimi de ortaya koyar (Bourdieu, 1986).

Jones ve Varley (1998)'in çalışmalarında ise gelişmekte olan bir ülkedeki soylulaştırma deneyimi aktarılmaktadır. Meksika’da tarihi Puebla kentindeki koruma programı ve bu süreçte yer alan aktörlerin etkisi ele alınmaktadır. Puebla’da soylulaştırma, moral etkisini kaybetmiş olmaktan korkan yerel orta sınıfın mekanı olma üzerinden inşa edilmektedir. Koruma ve soylulaştırmada sınıf ve “ırk” sembolleri vurgulanmaktadır. Sembolik sermaye, kent merkezinin yeniden anlam kazanmasında ve soylulaştırmada önemli bir motivasyon olarak değerlendirilmektedir. Moral söylem, mimari unsurların birikimi ve esasına vurgu yaparak tarihi kent merkezinin itibarını geri kazanmasını içermektedir. Benzer bir söylem Amerika’daki oluşumlarda özellikle yeni muhafazakar söylemde “beyaz üst sınıftan kenti çalmak” olarak açığa çıkmaktadır (Smith, 1996).

Gelişmekte olan ülke örneklerindeki orta sınıf ve onun yaşam biçimine dair yapılan analizlerin, gelişmiş ülke çalışmalarından farklı olabileceğine değinilmektedir. Bu farklılık özellikle kültürel değişmelerde ortaya çıkmaktadır. Puebla örneğinde olduğu gibi sembolik ve kültürel mücadele, kimliklerin biçimlenmesi ve anlamın oluşmasındaki çekişmede de önemli bir yere sahiptir (Watts, 1991; aktaran Jones ve Varley, 1998). Bu kültürel ve sosyal davranışlardaki ayrımlar sadece sınıf yapısında değil, cinsiyet temelinde de farklılıklar içermektedir. Tarihsel mirasın anlamı ve geri

kazanılması meselesinde “ırk” ve etnik topluluklar üzerine sınırlı çalışmalar vardır (Smith, 1996; 2000).

Bu tartışmalardan çıkan sonuçlar, soylulaştırmanın kentsel çalışmalar açısından yeni kavramsal çerçeveler ile toplumsal sonuçlar doğurduğunu gösterir. Bunları şöyle sıralamak mümkün;

1. Eski kent içi alanlarda yaşanan gerilemenin değişmezliğine ilişkin yaklaşımlara önemli bir yanıt olmaktadır. Fakat bu yanıt, gerileyen kentler meselesini çözümlenmemiş olarak kalmaktan ne kadar kurtardığı ise hala tartışmalı bir konudur.

2. Kent içi alanlarındaki dönüşümde, “işçi sınıfının”, daha üst gelirli “yeni orta sınıf” tarafından yerinden edilmesiyle oluşan sınıfsal hareketliliğin toplumsal ayrışmayla sonuçlanması, yerinden edilme ve sonuçları itibariyle yeni toplumsal sorunları üretmektedir.

3. Bir mekansal ve toplumsal konunun incelenmesi açısından kentsel coğrafyadaki teorik ve ideolojik karmaşayı gösteren bir anahtardır.

4. Geleneksel kavrayış çerçevesindeki kentsel değişim, bir alanın tümüyle değişimine vurgu yapar. Ekonomik ve sosyal bozulmayı ele alan genel eğilimler ise artık farklılaşmaya başlamıştır. Açıklamalar temel olarak, toplumsal dinamiklerden semt dinamiklerine kaymaktadır. Bu anlamda soylulaştırmanın nasıl çalışıldığı da önem kazanmaktadır.

5. Konunun iki farklı sınıfın karşılaşması olarak ele alınması, kentin toplumsal dinamiklerini açıklamada yeni olanaklar sunmaktadır.

6. Soylulaştırma çalışmalarının sadece kent içi alanların yeniden yapılanması olarak gündeme gelmesi ve içeriğinin de çoğu zaman mekanın fiziksel dönüşümü ile sınırlı kalması önemli bir eksiklik. Oysa bu süreç, kent ve çevresine dair oluşumların da etkisindedir.

7. Soylulaştırma, kentsel değişimin ekonomik coğrafyasını da sunar. Gerçekleşen eşitsizlik ve ayrışma sadece bir konut tercihinin sonucunda oluşmaz.

Sonuç olarak soylulaştırmaya dair tartışmalar; bu sürecin neden neredeyse bütünüyle belli başlı kentlerde gerçekleştiği, kent ekonomisi ile yüksek gelirli iş kolları arasındaki ilişkinin bu sürece olan etkisi, diğer sınıfların değil de neden yeni orta sınıfın soylulaştırıcı olduğu gibi sorular üzerinden yapılmaktadır.

2.11.Sonuç

Soylulaştırma mekansal gerilemeyi tersine çevirmede bir alternatif gelişme olabilmektedir. Fakat toplumsal gerilemeye yönelik herhangi bir önerisi yoktur. Ekonomik ve sosyal açıdan olanakları gerilemiş sosyal sınıfın yerinden edilmesine neden olmaktadır. Bu sonuç her durumda bir evsizlik sorununu yaratmasa da, mevcut toplumsal gerilemenin çözülmesi gereken bir sorun olarak gündeme gelmesini engelleyen bir etki yapmaktadır. Fakat kiracılar için sorunun daha derin yaşandığı bilinmektedir.

Yerinden etme, mahallenin belli bir süreçte sosyal olarak inşa edilmiş mekansal ölçeğinin yeniden yapılanmasını da gündeme getirmektedir. Mevcut mahalle ölçeklerinin sosyal ve mekansal açıdan kurulu bütünselliği, soylulaştırma süreci ile bozulmaya başlamakta ve yeniden inşa edilmektedir. Sosyal açıdan sancılı bu süreç sancılı gerçekleşmektedir.

Ayrıca kentsel gerilemeye yönelik geliştirilen kapitalist çözümler, mevcut çelişkileri başka bir düzlemde yeniden üretmektedirler. “..Eğer kentsel yenileme yaparsak, sadece yoksulluğu çevreye taşımış oluruz; yok eğer yapmazsak oturup bozulmayı seyrederiz. Eğer *blockbusting*¹⁰ yapılmasını önlersek aynı zamanda siyahların konut edinmesini de önleriz” (Harvey,2003: sf. 135) Buradaki handikap, kapitalist piyasa ekonomisinin işleyişinin belirleyici olmasının önünde herhangi bir engelin olmayışdır. Dolayısıyla toplumsal nitelikli ve kullanım değeri esasını korumaya ve arttırmaya yönelik müdahaleler gereklidir.

¹⁰ Mülk sahiplerini korkutup aceleyle ucuza satmaya zorlayarak yüksek karlar elde etmektir.

BÖLÜM 3: İSTANBUL KENT MEKANINDA KÜRESEL DÖNÜŞÜMLER

3.1.Giriş

Bu bölümde, teorik çerçevedeki daha soyut kavramların bir kent örneği üzerinden somutlaştırılması amaçlanmaktadır. Bu somutlaştırma girişimi, Galata'daki gelişmeler için de tutarlı bir altlık olarak tasarlandı.

Dolayısıyla bugünkü değişimin coğrafi sınırları, istihdamdaki değişimler ile sınıfsal hareketlilik ilişkisi, neoliberalizmin etkisi ile oluşan yeni eşitsizlik biçimleri ele alınmaktadır. Göç ve kentsel büyüme, kent-kır çelişkisinin dayanakları, bunun toplumsal ve kültürel sonuçları da alt başlıklarda ele alınmaktadır.

Bu bölümün sonuçlandırılması ve bunu takip eden Galata ile ilgili bölümün başlatılmasında “kente dair iyimser beklentilerin karşılanamaması ve neo liberalizm” ilişkisi önemli bir tartışma olmaktadır. Alan araştırmasında da bu konu çarpıcı biçimde ortaya çıkmıştır.

3.2.Neoliberalizm ve Değişen Kentsel Politikalar

1980 Sonrası Yeni Birikim Modeli Etkisinde Sınıfsal ve Mekansal Yapılanmalar

İstanbul metropoliten kenti 1980'lerin etkisiyle özellikle de 1990 sonrası ciddi bir yeniden yapılanma sürecini yaşamaya başlamıştır. Bu süreç kapsamlı olarak bugün de hala devam etmektedir. Yaşanmakta olan kentsel yeniden yapılanma, gerek kentin çevresinde gerekse kentin merkezinde yeni bir sınıfsal ve mekansal ayrışmayı yaratmaktadır. Bu durum toplumsal yaşamı da büyük oranda etkilemekte ve konunun politik boyutunu da gündeme getirmektedir.

Bugün İstanbul metropoliten kentinin yeniden yapılanmasını gerekli kılan sorunlar arasında işsizlik, nüfusun göçün etkisiyle kontrolsüz büyümesi, “kentsel suç” ve de “kentsel yoksulluk” oranlarının artışı yer almaktadır. Bu gündem akademik çalışmaların yanı sıra gündelik toplumsal yaşamın bir parçası olarak fazlasıyla

medyada da işlenmektedir.¹¹ Bu sorunlara “deprem” gibi potansiyel bir risk de eklenince, kaçak ve plansız yapılaşan fiziksel çevrenin varlığı da önemli bir sorun yumağı olarak ortada durmaktadır. 1999 yılında İzmit’te yaşanan büyük deprem sonrasında gündeme giren bu sorunun önlenmesine dair kentsel dönüşüm projelerinden özellikle son bir iki yıldır söz edilmeye ve çözüm önerileri tartışılmaya başlandı. Bütün bunlar kentin gelişmesi ve yaşanan sorunların giderilmesi noktasında yeni kentsel politikaların üretilmesini dayatmaktadır. Kentsel ekonomiyi harekete geçiren dinamikler olarak da gündemimize oturan bu sorunların çözümüne dair yaklaşımlar oldukça tartışmalı içeriklere sahiptirler. Bu tartışmayı yapabilmek için İstanbul’un kentsel coğrafyasının hangi etkenlerle yeniden biçimlendirdiğini ve sonuçlarının kimler üzerinde ne şekilde etkili olduğunu açıklamak, gerek akademik tartışmaları ve teorileri geliştirmek, gerekse de kente dair pratik politikalar üretmek açısından önemlidir.

İstanbul’un kentsel coğrafyasında yerleşim yerleri ile iş merkezleri hızla değişmekte ve bu değişimle birlikte kent içinde ortaya çıkan bir nüfus hareketiyle kentin sosyal yaşamı da belirlenmektedir. Kentin çevresine ve merkezine bakıldığında bunu belirgin olarak görmek mümkün. Kentin çevresindeki eski gecekondu alanları bugün hızla “kapalı lüks konut alanları” ile çevrelenmekte ve bu eski gecekondu alanları ise “kentsel dönüşüm projeleri” çerçevesinde yeniden gündeme gelmektedirler. İstanbul’un ormanlık alanları ile boğaz sırtlarındaki yeşil alanlar artık çeşitli konut yerleşimleri ile çevrelenmiş durumdadır. Kentin merkezindeki yeniden yapılanmada ise yeni ofis ve iş alanlarının oluşumu belirleyici olmaktadır. Üretimin büyük oranda kent dışına yönelmesi ve hizmet sektörünün çeşitli kollarının merkezde yer seçmesi, eski merkezin köhnemiş alanlarının dönüşümünü dayatmıştır. Gerek yeni ofis ihtiyacı gerekse bu ihtiyaca eklenen yeni konut talebi beraberinde eski kentin köhnemiş fakat özellikli ve tarihi nitelikteki mimarisinin keşfedilmesini getirmiştir. Kentin merkezindeki bu köhnemiş alanlar, belki de beklenmedik bir ilgiyle bugün hızla dönüşmektedir. Bu dönüşüm “soylulaştırma” (gentrification) olarak kentsel çalışmalarda yer aldı ve gerek mekansal gerekse sınıfsal değişiminin çarpıcı bir deneyimi olarak yaşanmaktadır. Bu

¹¹ Türkiye’nin, suç raporlarına da konu olan son 20 yılı, bu yönde pek çok veri sunmaktadır. Ankara Ticaret Odası’nın hazırladığı “Suç Raporu”nda, son bir yıl içerisinde bütün suç türlerinde (hırsızlık, kapkaç, gasp, cinayet, darp, dolandırıcılık, yağma vb.) büyük artışlar olduğu belirtiliyor. Söz konusu raporda sadece geçen yılın ilk altı ayında toplam suç oranında % 35 artış olduğu vurgulanmaktadır. (Aslan, 2006)

deneyimin yaşanmasında 1980 sonrası dönemin kentsel gelişmesini belirleyen neoliberal politikaların rolü büyüktür. Elbette tek başına bu politikaları belirleyici olarak göremeyiz. Genel anlamda kapitalist kentsel gelişmenin zaten çelişkili olan yapısı bu sürecin en temel açıklayıcı çerçevesini sunar.

Günümüz kentleri geleneksel sanayi kentlerinin gelişiminden farklı olarak, “sanayisizleşme”, “esnek üretim-enformelleşme” gibi süreçlerde somutlaşan kapitalist üretim ilişkilerinin ve yeni birikim stratejilerinin etkisini yaşamaktadırlar. Emek süreçlerindeki değişimler ise yeni sınıfsal ilişkileri ve dinamikleri yaratmaktadır. Bu dönemin kentlerinin bir başka özelliği ise büyük kentlerin neoliberal politikalarla yeniden yapılandırılmasına özel bir önemin verilmesidir. Büyük kentlerin çeşitli projelerle geliştirilmesi gerek ülke düzeyinde gerekse küresel ölçekte ön plana çıkarılmıştır. “Dünya kenti”, “kültür başkenti” gibi kapsamlı projeler, büyük kentlerin geliştirilmesinde kaçınılmaz olarak yaşanması gereken aşamalar olarak gündeme gelmektedirler. Bütün bu girişimler aynı zamanda kentsel eşitsiz gelişmeyi ve toplumsal, mekansal ayrışmayı arttıran unsurlar olarak önemli tartışmalara kaynaklık etmektedirler.

Akademik çalışmalar açısından bakıldığında ise, bu yeniden yapılanma sürecini ve özellikle büyük kentlerde yaşanan dönüşümü açıklamada geleneksel teoriler sınırlı kalmaktadır. Dolayısıyla 1970’li yıllarda etkili olmaya başlamış ve bugün giderek gelişen yeni kent teorilerinin kavramsal çerçevelerinden ve argümanlarından yararlanmak, bu süreçleri açıklamada önemli olanaklar sağlamaktadır.

Türkiye’de ise eski kent içi alanlarının gerileyişine dair yapılan kentsel çalışmaların artışı aslında bu alanlardaki sosyal ve mekansal sorunların artmasına paralel bir seyir izlemektedir. Yapılan çalışmalarda daha çok mekansal yenileme çerçevesi ön planda olmak üzere konunun sosyal boyutu daha zayıf bir içerikle ele alınmaktadır. Bu çalışmaların bir bölümü ise konuya konut sorunu çerçevesinde yaklaşarak, bu konutların yeniden kazanılması ve kent içinin yenilenmesi gibi önerilerden hareket eden bir çerçeveye sahiptir. Türkiye’de eski kent içi alanlarının gerileyişinin bir yeniden yapılanma ile soylulaştırma sürecini yaşamaya başlaması 1980 sonrası döneme denk düştüğünü belirtmiştik. Yaşanan yeniden yapılanma sürecinin soylulaştırma kavramı çerçevesinde çalışılmaya başlaması ise oldukça yenidir. Bu

çalışmalarla birlikte gerek soylulaştırma kavramının içeriği gerekse bu konunun farklı boyutları tartışmaya açılmıştır (Merey Enlil, 1996;2000;2003a;2003b; Uzun, 2001; Ergun, 2003; İslam, 2003; Kurtuluş, 2003; Türkün ve Ulusoy, 2005).

Uzun'un (2001) çalışması, İstanbul'daki ilk soylulaştırma deneyimlerinden olan Cihangir ve Kuzguncuk semtleri üzerinedir. Niteliksel ve niceliksel araştırma yöntemleri kullanılarak yapılan bir alan araştırması ve kuramsal çerçevelerin incelenmesine dayanan bir çalışma yapılmıştır. Uzun'un çalışması kapsamlı ve titiz bir incelemeye ve araştırmaya dayanmaktadır. Bu çalışmada bütün kuramsal çerçevelerin detaylı bir incelemesi yer almaktadır. Fakat çalışmanın kendisinin hangi kuramdan yola çıktığı öne çıkmamaktadır. *Kentsel büyüme ve değişim* gibi Şikago okulunun kavramsal çerçevesi içinde kalan bir çerçeve çizilmektedir. Fakat bu çerçevenin, soylulaştırma gibi son dönem teorileri ve argümanları ile ele alınan bir konunun çalışılmasında neden tercih edildiği, net olarak açıklanmamıştır (Bkz. sf. 21-58). Teorik çerçevenin oluşturulmasında, yazar bütün teorilere aynı mesafeden bakmaktadır. Dolayısıyla bu kısım betimleyici bir nitelikte kalmıştır. Alan araştırmasının sonuçlarında, bu semtlerde soylulaştırıcılar, bunlar içinde öncü olanlar, yaşam biçimleri, beklentiler gibi oldukça ayrıntılı bir talep yönlü analiz yapılmıştır. Buna ek olarak, soylulaştırma açısından her bir semtin fiziksel, mekansal ve çevresel potansiyelleri ile sorunları da ortaya konmuştur. Bu çalışmadaki önemli eksiklik, yerinden etme meselesini tartışmamış olmasıdır.

Merey ve Dinçer'in (1996) Fener ve Cankurtaran gibi iki tarihi semtin mekansal yeniden üretimini, değişen konut kullanıcıları ile aldıkları çalışma, tarihsel bilincin korunması ile bu dönüşümün ilişkisini kurmaktadır. Semtin yeni yaşayanları olarak göçmenlerin, bu tarihsel çevreleri benimsemeleri üzerinden sosyolojik bir çözümleme de yapılmıştır.

Merey'in (2003a) soylulaştırma üzerine olan diğer çalışması, İstanbul'daki soylulaştırmanın arka planındaki ekonomi politik gelişmeyi, bunu açıklayan kuramlar ile pratik gelişmelerle olan ilişkisini güçlü bir şekilde kurmaktadır. Bu ilişkilerin sonuçları, kentin çevresi ve merkezindeki yeniden yapılanmalarla olan bağı, tarihsel

bir perspektifle incelenmektedir. Kent içi alanlarında gerçekleşen soylulaştırma, yoksul kesimi yerinden etmesi ve diğer sosyal dışlama mekanizmalarını üretmesi ile eleştirel bir yaklaşımla ortaya konmaktadır. Bu çalışmada ayrıca, yeni bir burjuva yaşamın tarifleri ve yönelimleri de yer almaktadır.

Yazarın (2003b) çalışmasında da yukarıda geliştirdiği bakış açısı ile tartışmaya çalıştığı ilişkiler özellikle İstanbul örneği üzerinden “toplumsal ayrışma ve mekansal izdüşümler” gibi kavramsal bir çerçeveye ile irdelenmiştir. Bu çalışmada, yaşam alanlarındaki yeni eğilimler ortaya çıkarılmaktadır. Kent içi ile çevresi arasındaki zenginliğin ve yoksulluğun nasıl aşılmaya çalışıldığı ve yeniden üretildiğine değinilmektedir.

Ergun çalışmasında (2003), soylulaştırmanın arka planındaki ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmeleri, fordizmden postfordizme geçişin yarattığı değişimler ile açıklar. Buna göre modern planlama yaklaşımları toplumun ihtiyaçlarına cevap veremez olmaya başlar ve yerini karma kullanımları öngören yeni yaklaşımlara bırakır. Bu süreç, soylulaştırma biçimindeki kent merkezine yeniden yönelmenin nedeni olarak açıklanır. Kent merkezinin gerileme nedenlerinin fordist dönemdeki terkler ile açıklanmaktadır. Fakat bu terkin neden olduğu tartışılmamaktadır. Kent merkezlerindeki gerilemenin farklı coğrafyalarda ve tarihsel dönemlerde farklı nedenler ile gerilediği hatırlanırsa, açıklama bazı yönleri ile zayıf kalmaktadır. Bu yazıdaki ikinci önemli eksiklik, soylulaştırmanın yol açtığı yerinden etme sorununun doğrudan ele alınmayışıdır. Dolaylı olarak bu konuya değinilse de bu sorunun kentin bütünü için yol açtığı sorunlar literatürdeki ve pratikteki tepkilerin özeti olarak sunulmuştur: “...yerleşimlerin eski karakterlerini, etnik çeşitliliği, küçük ölçekteki işyerlerini ve karşılanabilir kira değerlerini korumak amacıyla çeşitli girişimler sürmektedir” (age, sf. 10).

İslam'ın (2003) çalışması ise Galata örneği üzerinden bir saha araştırmasına dayanmaktadır. Burada bütün teorilerin genel bir özeti yapıldıktan sonra, çalışma “safhalar teorisi” ve “soylulaştırıcılar”ın analizi ile devam etmiştir. Küresel ekonomik ve sosyal dinamikler, soylulaştırıcıların oluşumu ile ilişkilendirilerek ortaya konmaya çalışılmıştır. Daha çok soylulaştırıcıların rolü ve beklentilerine yoğunlaşan çalışma,

aynı zamanda yerel yönetimin tavrı, çevresel ve fiziksel koşulların etkisi gibi diğer etkili konulara da bakmıştır. Fakat burada eksik olan, çalışmanın kendisinin nasıl bir teorik çerçeveden hareket edildiğinin ortaya konmamasıdır. Dolayısıyla, yazarın soylulaştırma karşısındaki mesafesi de belirsiz kalmaktadır. Bu çalışma, İstanbul'daki diğer soylulaştırma deneyimleri ile yapılan karşılaştırmaları da içermektedir.

1980 sonrası, neoliberal politikaların İstanbul'daki mekansal ve sınıfsal yeniden yapılanmayı belirlemesi açısından önemli bir dönüm noktasıdır. Ekonomik açıdan, sektörlerin gerek hasıla düzeyi gerekse istihdam yapılarında önemli değişimler olmuştur. Bu değişim büyük oranda küresel sürecin dinamiklerinin etkisinde gerçekleşmiştir. İstanbul kenti, ekonomisi ve sosyal ve mekansal yapısıyla Türkiye'nin küreselleşme programı için öncelikli bir yere sahip olmuştur. Bu kritik önem kentin tarihsel mirası diyebileceğimiz maddi kaynakları ve Türkiye ekonomisi toplam hasılası içindeki payı ile somut bir gerekçeye de dayanmaktadır. Bugün genel bütçe gelirlerinin 1/3'ünden fazlası İstanbul'dan sağlanıyor (DİE, 1999).

1980 sonrası neoliberal politikalar ile dışa açılma ve iç piyasaların işleyişinde her türlü serbestleşme olanağının sağlanması, kentsel ekonominin yapısını da belirlemiştir. Kentsel ekonomik gelişme, "*rekabet edebilirlik*" esasından ele alınmaya başlanmış ve bu yönde ekonomik politikalar uygulanmıştır.

Bu dönemde devletin tutumu, diğer sektörlerde olduğu gibi kentsel arazi ve konut piyasasında da piyasanın işleyiş olanaklarını arttırmak ve sermayenin gelişimini her yönüyle desteklemek biçiminde olmuştur (Sönmez, 2000; Işık ve Pınarcıoğlu, 2001). Bu dönem, kent içinden kentin çevresine doğru bir nüfus hareketinin yanı sıra kentin gerilemiş eski semtlerine yeni bir nüfus hareketinin yaşanmaya başladığı bir dönem olması açısından önemlidir. Batı'daki tipik örneklerinde soylulaştırma, kentsel büyümenin sınırlarına gelmiş olunan bir süreçte kent içine doğru yeniden bir nüfus hareketine işaret ederken, İstanbul'da farklı bir süreç yaşanmıştır. Bugün İstanbul hala büyüyen bir kenttir. Örneğin 1950 yılındaki nüfus bir milyon iken, 1995 yılına gelindiğinde bu rakam 9 milyon, bugün ise artık 13 milyondur.

Kentin ekonomisindeki büyüme devam ederken, diğer taraftan bölüşüm ilişkileri açısından daha eşitsiz bir durum yaşanmaya başlamıştır. Aşağıda kentin ekonomik ve fiziksel büyümesi ile kendi içindeki farklılaşması ele alınacaktır.

1980 sonrası ekonomik yeniden yapılanmalar, ekonomide özel sermayenin yeni yatırım olanaklarını genişleten ve bu sermayenin uluslararası sermaye ile ortaklıklarını teşvik eden bir dizi yasal düzenlemeyi içerir (Dündar, 2003; Özdemir, 2000; 2003). Bunun yanı sıra sanayi kentlerinden “finans kentleri”ne dönüş yaşanmıştır. Fakat bütün bu dönüşümler, bir taraftan, ekonomilerin dünya coğrafyası üzerinde yeniden dağılım süreci olmuş, bir taraftan da ekonomilerin dünya coğrafyasında daha eşitsiz dağılımına neden olmuştur (Sassen, 2001). Hizmet sektörünün küresel düzeydeki bu genişleme eğilimi İstanbul’da da belirgin bir şekilde etkili olmuştur. Bu değişim biçimi ve düzeyi mekansal açıdan en fazla kent merkezlerini dönüştürmüştür. Daha sonra da ayrıntılı olarak değinileceği gibi özellikle gerilemiş ve hatta bazen köhnemiş bir merkezin gerek fiziksel gerek sosyal açıdan yeniden yapılanmasını dayatmıştır. Sadece iş alanları değil konut alanlarının da soylulaştırılma biçiminde dönüştüğünü görmekteyiz. Kent merkezleri, küresel ekonominin mekansal örgütlenmesine uygun olarak daha çok ofis alanları, kongre merkezleri, sergi salonları, otel ve eğlence sektörünün ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde yapılandırılmıştır. Dolayısıyla kent merkezlerindeki bu hareketlenme nüfusu da hareketlendirmiş ayrıca kentsel rantların artması biçiminde önemli bir etki yaratmıştır. Aynı mekansal alanda olmanın avantajlarını yaşamak için kent merkezine toplanan farklı hizmet kollarının artışı, kentsel rantlar üzerinde baskı yaratmıştır. Kent merkezindeki bu yeniden yapılanmalar, nüfusun yaşam alanlarını değiştirmesi ile kentin çevresi üzerinde de bir etkiye sahiptir.

Bu süreç, yani hizmet sektörünün büyümesi, kent ekonomileri ve özellikle metropoller açısından fırsatlar yaratan dinamik olarak da görülmüştür. Uluslar arası ticaret, mali sermaye ve buna bağlı olarak bankacılık, sigorta kurumları ve aracı kurumlar ile mali yatırım ve danışmanlık kurumları, halkla ilişkiler, reklam-pazarlama alanındaki artan yeni istihdam olanakları yeni orta sınıfın oluşumunda ve ekonomik anlamda güçlenmesinde önemli bir değişim alanı olmuştur.

3.3.Sanayi ve Hizmetler Sektöründe Dönüşümler

Ekonomik faaliyetlerin daha fazla küresel etkilerle belirlenmesi sanayinin yer seçimi ve kaderi ile ilgili olarak da yeni bir durum yaratmıştır; pek çok sanayisizleşme sürecini yaşamaktadır. Kentsel gelişmede rekabet esasının temel alınması, birçok kenti dezavantajlı konuma itmiştir. Buna sanayinin yol açtığı olumsuz çevre koşulları da eklenince, refah döneminin gelişen, büyüyen kentlerinin mekansal ve ekonomik açıdan gerilediğine tanık olduk.¹² Bu kentlerin karşılaştığı en önemli sorun ise yüksek işsizlik olmuştur. Üretim sektörü ile hizmetler arasındaki eski mekansal işbölümü yerini hem üretim hem hizmet faaliyetlerinin denetiminin yer aldığı esnek üretim komplekslerine bırakmıştır (Sabel, 1989'den aktaran Asu Aksoy, 1996). Dolayısıyla eski üretim merkezleri işgücünün marjinalleşmesi, kaçak hale gelmesi ve işsizlik gibi sorunlarla karşılaşmaktadırlar.

Türkiye ekonomisindeki payı açısından İstanbul'da sanayinin önemi ve katkısı 1980'li yıllardan itibaren azalmaya başlamıştır. Bu gelişmede, sanayinin desantralize olarak, kentin çevresindeki bölgelere taşınmasının etkisi büyüktür. Sanayi beraberinde bazı üretim hizmetlerini de götürmüştür. Özelleştirmelerin etkisiyle bazı illerin sanayi sektörüne bağlı olarak yaşadığı ekonomik gerilemenin etkisi İstanbul'da farklı gerçekleşmektedir. Kamu sanayisinin yerini küresel ekonominin yapılanmasına bağlı olarak yeni sektörler almaktadır. İstanbul'daki sanayi kuruluşlarının 1980 sonrası desantralize olmaya başlaması ile bu üretim mekanlarının yerine İstanbul'da üretim birimlerinin merkez ofisleri yoğunlaşmaya başlamıştır. Dolayısıyla bu durum istihdamın dağılımında ilginç bir sonucu doğurmuştur. İstanbul'da kayıtlı şirketlerin dört çalışanından biri İstanbul dışında istihdam edilmektedir (İSO, 1992). İmalat sektöründeki istihdamın azalmasındaki ikinci neden ise teknolojik değişimdir. Üçüncü etken ise yatırım miktarındaki göreceli düşüştür. Yani Türkiye'nin sanayisizleşmesidir. Bu değişim büyük ölçüde 1980 sonrasının para politikalarının sonucudur. 1980'de imalat sektörünün toplam yatırımlar içindeki payı %35 iken 1990'da bu oran %15'e inmiştir. Özel sektör yatırımları konut, ticaret ve turizme; kamu yatırımları ise daha çok ulaşım, iletişim ve enerji sektörlerine yönelmiştir (Aksoy, 1996)

¹² Manchester, Liverpool gibi kentlerin yaşadığı deneyimler buna örnek olarak gösterilebilir.

Sınıfsal değişime dair somut dayanakların oluşturulması, bugünkü veri kaynakları açısından hala oldukça zor ve kısıtlı bir alandır.¹³ Bu açıdan kentteki istihdam yapısına dayanarak, sınıfsal ilişkilere dair bazı çözümler değerlendirilecektir.

Yukarıda da belirtildiği gibi kentin ekonomik hasılası ile istihdam dağılımında hizmet sektörünün payı artmaktadır. Bu dağılımı sayılarla ifade ettiğimizde; Türkiye genelinde birinci sırada %43 ile hizmet sektörü, %34 tarım ve %23 ile sanayi sektörü gelmektedir (Sayılarla İstanbul, 2001). Aşağıdaki tablo, İstanbul'da yıllara göre istihdamın sektörel dağılımını göstermektedir..

Tablo2 : İstanbul İli Yıllara Göre İstihdamın Sektörel Dağılımı

SEKTÖRLER	1980		1985		1990		2000	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Tarım	85.730	5,5	97.439	5,2	130.322	5,1	282.317	8,1
Sanayi	538.440	34,4	652.044	34,8	853.625	33,6	1.116.126	32,2
İnşaat	111.690	7,1	122.936	6,6	224.126	8,8	215.925	6,2
Hizmetler	800.930	51,2	973.118	51,9	1.289.447	50,8	1.851.030	53,3
Diğer	27.149	1,7	28.060	1,5	42.443	1,7	6.002	0,2
Toplam Çalışan	1.563.939		1.873.597		2.539.963		3.471.400	

Kaynak: Sayılarla İstanbul, 2001

Tablodan da anlaşılacağı gibi, İstanbul'daki çalışan sayısı ile nüfus artış oranları çok paralel ilerlemektedir. Tabii bu durum işsizliğin azalması anlamına gelmemektedir.

¹³ DİE verileri ile diğer veri toplama ve değerlendirme kaynaklarının yöntemleri ve sonuçları böyle bir kısıtlılığa sahiptir.

Tablo3 : Hizmet sektöründe istihdam

Hizmet Alt Sektörleri	İstanbul	%	Türkiye	Türkiye İçinde İstanbul'un Payı %
Ticaret, Lokanta Ve Oteller	650.295,00	35	2.512.777,00	27,6
Ulaştırma Ve Haberleşme	221.298,00	12	853.255,00	26,6
Mali Kurumlar	283.404,00	15	808.126,00	23,5
Toplum Hizmetleri	696.033,00	38	45.455.350,00	26,0
Toplam	1.851.030,00	100	8.719.693,00	

Kaynak: DİE Genel Nüfus Sayımı, 2000

Hizmet sektöründe çalışan sayısı en fazla Kadıköy ilçesindedir. Bunu Üsküdar, Küçükçekmece, Bahçelievler, Gaziosmanpaşa, Fatih ve Maltepe izlemektedir. Yoğunluk açısından Şişli ve giderek Maslak, Zincirlikuyu gibi ofis merkezleri son yıllardaki gelişmelerle ilk sıralarda yer almaktadırlar. Hizmetlerin doğu-batı yakalarında dağılımı incelendiğinde batı yakası %74.3, doğu yakası %25.3'lük paylara sahiptir.

Ayrıca istihdamının yarıya yakın kısmı kayıt-dışı "kuruluşlarda", atölyelerde, ev ve benzeri yerlerde bulunmaktadır. Kayıtlı kuruluşlarda çalışanların ise %40'ı küçük işletmelerde yer almaktadır. Dolayısıyla bu kesimin sosyal güvenceli olma durumu çok tartışmalıdır. 1980-1990 arasında İstanbul'da ücretli çalışan sayısı artmış, serbest çalışanların sayısında ise büyük bir azalma olmuştur (Aksoy, 1996).

Yukarıdaki bilgiler dikkate alındığında, hizmet sektöründe çalışan kesimler arasındaki farklılaşmada, iş kolları ve çalışma koşulları temelinde önemli ayrışmaların ortaya çıktığını söyleyebiliriz. Yani hizmet sektörünün kendi içinde tek bir sınıfsal yapıyı yansıtmadığı, aksine çalışanların güvenceli-güvencesiz veya formel-enformel işler yada salt ücret düzeyleri ile çok eşitsiz koşullara sahip olduğunu söyleyebiliriz.

Yabancı sermayenin etkisi

1980 sonrası neoliberal sürece bakıldığında, İstanbul'a gelen yabancı sermayenin daha çok finansal hizmet alanında faaliyet gösterdiğini görmekteyiz. İstanbul'a büyük ölçekli imalat yatırımı yapılmamıştır (Asu Aksoy, 1996).

Spekülatif yatırımlar

Kentsel topraklara dair spekülasyon, gayri menkul değerlendirme ve yüksek faiz getirisinden yararlanma gibi ekonomik alanlara ilk olarak yerel girişimci yönelirken, 1995 sonrası ve özellikle bugün bu alanlar yabancı sermayenin de ilgi alanına girmiş durumdadır. Cazibe merkezleri yaratmak üzere gerçekleştirilen projeler de spekülasyona yol açmıştır. 1994 yılından sonra, yabancı sermaye yatırımları önceki döneme göre artmaya başlamıştır. 1995'de %97.91'lik rekor bir artışla 2.938.32 milyon \$'a, 1996 yılında ise %30.5'lik bir artışla 3.836.97 milyon \$'a çıkmıştır (Oksay, 1998).

3.4.Konut ve Gayri Menkul Piyasası

Küresel ekonominin etkisi daha önce de belirttiğimiz gibi özellikle hizmet sektörünün genişlemesi biçiminde olmuştur. Bu genişleme içinde uluslararası emlak piyasasındaki gelişmenin de payı olmuştur. Yabancı sermaye yatırımları da bu alana ilgi duymuş ve yatırımlarını arttırmıştır.

Konut ve gayrimenkul piyasasına ait faaliyetler, Türkiye ekonomisi açısından özellikle istihdam ve iç talebi artırma potansiyeli ile özellikle 1980 sonrasında stratejik bir öneme sahip olmaya başlamıştır. GSYİH içerisinde İstanbul inşaat sektörünün payı ise %3.8'dir (Sayılarla İstanbul, 2001).

1998 yılı itibariyle Türkiye'deki inşaat ruhsatlarının %19.7'sinin İstanbul'a ait olduğunu görmekteyiz. Bu toplam oran içinde ev, apartman, sınai yapı, ticari yapı, kültürel yapı vb ayrımlar incelendiğinde ise ev ve apartman olarak ele alınan konut, önemli bir farkla öne çıkmaktadır (Sayılarla İstanbul, 2001).

Yani yakın zamandaki bu gösterge, İstanbul'daki kentsel toprakların büyük oranda konut için kullanıldığını göstermektedir. Diğer kullanımlar içerisinde özellikle

ekonomik sektörlerin yeni yapılaşmada önemli bir orana sahip olmayışını, yeni ekonomik olgularla açıklayabiliriz. Fakat bunun yanı sıra, bazı ekonomik ve kentsel fonksiyonların kendi koşulları gereğince yeni yapılaşmaya ihtiyaç duymamaları ise kayda değer bir diğer etkindir. Kültürel, idari, ticari fonksiyonlar için yeni yapılaşmaya yönelme eğilimi zayıftır. Zaten oransal olarak kentin toplam yapı sayısı içindeki oranı da düşüktür. Örneğin eski sanayi alanlarının dönüşümü bu fonksiyonların ihtiyaçları için kullanılmaya başlanmıştır. Yani kentteki sanayisizleşme ile bir taraftan sanayinin yeni yapılaşma eğilimi azalırken diğer taraftan boşalan ve daha çok kent içinde kalan eski sanayi alanları diğer fonksiyonlar için kullanılmaktadır. Bu kullanma biçimi ticari nitelikteki soylulaştırma ve kentsel yenileme ile gerçekleşmektedir. Bunun için Haliç, Tarihi Yarımada, Fener-Balat, Sötlüce, Süleymaniye, Ortaköy, Beyoğlu ve çevresinde Cihangir, Galata gibi yerleri saymak mümkündür. Belirtilen bu alanlardaki yapıların genel ve kabaca ortak özelliği, tarihi niteliğinin olmasıdır. Fakat nicel olarak önemli farklılıklara sahiptirler. Aynı mahallede hatta sokakta dahi fiziksel özellikler keskin ayrımlara sahiptir. Dolayısıyla bu süreçte mülkiyete bağlı olarak gündeme önemli bir sorun olarak gelen yenileme maliyeti fazlasıyla bu fiziksel ayrımların belirleyiciliği altındadır.

Tablo 4 :1998 Yılı İnşaat Ruhsatları ve Yapı Kullanma İzinleri

Yapı Türü	İnşaat Ruhsatı Sayısı	Yapı Kullanma
Konut (Ev, Apartman) Yapı Sayısı	21.997	2.202
Konut Dışı Yapılar: Sınai, ticari, sıhhi, kültürel, idari ve diğer) Yapı Sayısı	949	447
Toplam	22.946	2.649

Kaynak: DİE, 1998

Yukarıdaki oranlara göre Türkiye'deki inşaat ruhsatlarının %20'si İstanbul'da verilmektedir. Fakat yapı kullanma izinlerindeki payı %3'tür ve kaçak yapılaşma olgusuna işaret etmektedir.

Konut kredileri son bir yıldır dikkat çekici oranda artmaktadır. Hatta 10 Eylül'de İstanbul'da toplanan IMF heyeti de bu konuyu gündeme getirerek konuyla ilgili bilgi almaya çalışmıştır. Bu ilgiyi aslında "mortgage" gibi Türkiye için yeni olan konut finansmanına yabancı sermayenin bir ilgisi olarak yorumlamak mümkün. Çünkü ilerleyen tarihlerde yabancı sermaye bu yöndeki ilgisini gazete haberlerinde beyan etmiştir.

Mortgage sistemi sermaye gruplarının finans sektörü aracılığı ile gayrimenkul piyasasına girişini arttırmaktadır. Bu girişim, kentsel arsa üretimi ve yapılaşma açısından yeni bir döneme işaret etmektedir. Bu konu özellikle İstanbul gibi büyük bir metropol kenti açısından çok hareketli bir gayrimenkul piyasası yaratmaktadır. Piyasanın hareketlenmesi sadece yerli yatırımcının girişimleri ile değil aynı zamanda yabancı yatırımcının önemli girişimleri ile gerçekleşmektedir. Kentteki ciddi bir deprem riskinin varlığı, yeni yapılaşma için yeterli kentsel arsanın olmayışı ve ekonomik amaçlarla konut ve diğer yapılaşma piyasalarının hareketlendirilmesi ve geliştirilmesi, piyasanın işleyişini ve hareketliliğini belirlemektedir. Kentsel rantlarda spekülasyon bir ortamın oluşmaması için ise şu an ciddi bir politika üretilmiş değildir. Bu piyasa bu denli genişlerken ve toplumdaki neredeyse alt orta kesimleri dahi içine almışken bunun düşünülmesi gerekmektedir.

Ticaret ve Turizm

İstihdam açısından Türkiye'deki turizm ve ticaret sektörlerinin %26'lık kısmı İstanbul'da yer almaktadır. Bu oranın bütünü içinde;

Turizmin potansiyelleri:

- Doğal değerler; İstanbul Boğazı, Haliç, Adalar, kıyılar, kumsallar, göller, Belgrad ormanı, Tuzla İçmeleri, Çamlıca Tepesi, Aydos Dağı vb.
- Tarihsel ve arkeolojik değerler; kale ve kuleler, surlar, saraylar, kasırlar, dini yapılar, han ve hamamlar, çarşılar ve eski kent dokuları vb.
- Kültürel değerler; müzeler, yerel ve uluslararası festivaller, sergiler vb

- Ekonomik değerler; fuarlar, spor alanları, eğlence merkezleri, alışveriş merkezleri, kongre merkezleri vb. sayılabilir (İstanbul Büyükşehir Nazım İmar Planı Analitik Etüdler İşi, 2005).

1995 yılı itibariyle konaklama ve geceleme oranlarına bakıldığında;

- konaklamada %72.4 oranla Beyoğlu,
- gecelemede ise %65 ile Eminönü ilçesi ilk sıradadır.

Beyoğlu'nun 1995 sonrasında turizm için hızla cazip bir yer olmaya başlaması, turizmin içeriğinin değişimi açısından dikkate değer bir konudur. Kentsel turizmin diğer turizm türlerinden farkı, doğal kaynaklara bağımlılığının düşük olmasıdır. Yapılı çevredeki tarihi miras ve kültürler başlıca kaynaklardır.

İstanbul'un kentsel mekanını değiştirmede önemli görünen bazı yeni projeler;

Kazlıçeşme Projesi

Yeşilköy, Küçükçekmece, Avcılar Değişim Projesi

Küçükçekmece Göl Projesi

Anadolu Yakası Gar Projesi

Galataport Projesi

Suriçi Turizm Projesi

Sarıyer-Beşiktaş Eksenini Dönüşüm Projesi

Kadıköy, Üsküdar, Ümraniye, Kartal Eksenini Dönüşüm Projesi

Kaynak: (<http://www.hurriyetim.com.tr/haber/tarih~2004-03-24>).

Yukarıdaki projeler, daha çok turizm, ticaret, kültür merkezleri ve rekreasyon amaçlıdır. Bunlar içerisinde özellikle Galataport projesi son günlerde uzun süre

kentin gündeminde kaldı. 1989'dan beri gündemde olan Karaköy-Salıpazarı liman şeridi için geliştirilen Galataport projesi de hükümet-belediye-özel sektör işbirliği ile hayata geçecek. Alanın büyük bölümü kruvazier turizmi ve turizm alışverişi için kullanılacak. Ayrıca fuar ve kongre merkezi, otel kompleksleri, alışveriş merkezleri, sanat müzesi de proje kapsamında yer almaktadır.

3.5. İstanbul'da Soylulaştırma

İstanbul'da soylulaştırma özellikle 1980 sonrası ekonomik yeniden yapılanma ile oluşan yeni toplumsal ve mekansal dinamikler çerçevesinde oluşmaktadır. Bu etkiyle oluşan yeni istihdam olanakları ve sınıfsal farklılaşmalar, kentin demografik yapısında değişikliklere neden olmaktadır. "Yeni orta sınıf"ın oluşumu da yine bu süreçte belirginleşmektedir. Gerek genel sınıf bileşimindeki değişimler gerekse soylulaştırmanın oluşumundaki rolü itibariyle yeni orta sınıfın ortaya çıkışı, kapsamlı bir toplumsal dönüşüme işaret eder. Dolayısıyla İstanbul'da soylulaştırma konusu, sürecin görülmeye başladığı 1980 sonrası itibariyle ekonomik ve toplumsal dinamiklerin analiz edilmesiyle ele alınacaktır. Soylulaştırılan semt ve mahallelerin soylulaştırma potansiyeli, İstanbul gibi ülke ekonomisinde belirleyici olan büyük bir kentin tarihsel birikimi çerçevesinde incelenecektir. Soylulaştırmanın oluşumu açısından yaşam ve iş olanaklarının dönüşüm ilişkisini kurmada özellikle merkezi iş alanları ile konut alanlarının yer seçimi ve işlevlerinin dönüşümünü izlemek konunun mekansal boyutunu belirginleştirmesi açısından önemli olmaktadır.

İstanbul'da yerleşim yapısının gerek sınıfsal gerekse mekansal açıdan tarihsel olarak nasıl farklılaştığı, soylulaştırmanın oluşumunu kavramak açısından önemlidir. Kent içi alanların gerilemesi hatta çöküntü alanlarına dönüşmesi salt mekansal dinamiklerle değil bunun yanı sıra ekonomik ve siyasal dinamiklerle de ele alınmalıdır. Eski kent içi alanlar Osmanlı döneminde oluşmaya başlamış ve Cumhuriyet döneminde de dönüşerek varlıklarını günümüze kadar devam ettirmişlerdir. Tarihsel mimari birikim açısından oldukça zengin bir görünüme sahip olan Galata, Ortaköy, Kuzguncuk, Fener-Balat gibi örnekler, bugün soylulaştırma açısından da önemli potansiyellere sahiptirler. Farklı soylulaştırılma düzeylerini yaşayan bu semtler coğrafik olarak kentin farklı özellikli alanlarında konumlanmalarının yanı sıra bir ortak bir özellik olarak eskiden daha çok gayri

müslüm veya azınlık diyebileceğimiz bir kesimin yoğunluklu olarak yaşadıkları yerler olmalarıdır. Beyoğlu'ndaki Cihangir ve Galata gibi semtler tarihsel mimari ile boğaz ve Haliç görünümüne sahip olmakla birlikte Karaköy-Galata eksenindeki iş alanlarının da etkisindedirler. Kuzguncuk ve Arnavutköy ise birer eski Boğaz köyü olarak gerek mimari açıdan gerekse toplumsal dokusu itibariyle soylulaştırma açısından oldukça cazip bir konumdadırlar. Fener-Balat semtleri ise yine aynı özellikli yapıları taşımakta ve Haliç gibi önemli bir kentsel merkezde yer almaktadırlar.

Osmanlı döneminde bu semtlerdeki yerleşim yapısı ile sınıfsal ve etnik kimlik yapısı oldukça farklıydı. Cumhuriyet döneminde özellikle de 1950 sonrası hızlı kapitalistleşme ile genelde İstanbul'un yerleşim yapısı ve özelinde eski semtlerin toplumsal dokusu belirgin olarak değişime uğramıştır. Osmanlı son dönemi ile Cumhuriyet sonrası bu semtlere dair en önemli değişim, siyasal nedenlerle Ermeni, Rum ve Musevi olan halkın yaşadıkları yerleri terk etmek durumunda kalmaları olmuştur. Yerli halkın buradan gitmesiyle boşalan konut ve işyeri mülkiyetlerinin el değiştirme süreci ve biçimi ise dönemin politikaları açısından çarpıcı bir örnektir. Bu dönemde devlet, kamulaştırmalarla elindeki mülkiyet miktarını da arttırmıştır. Sonuç olarak bu dönem sonunda devletin izlediği yerleşim politikaları, bugün soylulaştırmaya konu olan mülkiyetlerin yasal tarihi açısından önemli bir aşamayı tanımlar. Bu durum, izleyen yıllarda mülkiyet piyasasındaki değerlenme oranları ile yapılan yatırımların yönünü belirlemede de önemli bir etken olmuştur (Keyder,2000; Öncü, 1988). Bugün soylulaştırılarak yeniden yapılanan bu semtler, bu siyasal etkiyle mekansal ve toplumsal yaşam açısından ilk önemli kırılma dönemini yaşamıştır. Sürecin etkisiyle nüfus kaybederek boşalan bu semtler, 1950 sonrasında İstanbul'un bir sanayi merkezi olarak gelişmeye başlaması ve aynı dönemde tarımdaki kapitalistleşmeyle göçün artması, kente gelen göçmen nüfusun bu eski semtlere yerleşmesinde ve Zeytinburnu ile Kağıthane gibi ilk gecekondu semtlerinin oluşumunda etkili olmuştur. Giderek artan bu gecekondu semtleri sanayi bölgeleri ile bütünleşerek kentte yeni bir yaşam ve iş alanı dokusu yaratmıştır (Tekeli, 1994; Tümertekin,1997; Akkal, 1996). Merkezdeki Galata, Cihangir, Tarlabaşı, Fener-Balat gibi eski semtler merkezi iş alanlarına olan yakınlıkları ile erişebilirlik, konut fiyatları ve kiralari açısından, kente gelerek işçileşen kesimin konut ihtiyacını karşılamada uygun bir seçenek olmuştur. Bu semtlerdeki boş konut sayısı her şeye rağmen

kısıtlıydı. Gecekondu seçeneği ise işçileşen bu kesim açısından daha güçlü bir seçenek oldu. Sanayi alanlarının çevresinde yapılaşan gecekondu semtleri, İstanbul'da yaygın yerleşimler haline geldiler. Fakat merkezi iş alanlarının süreç içinde değişmesi ve farklı merkezlere kaydırılması ile birlikte konut alanlarında da bunu izleyen gelişmeler görülür. Kent içindeki eski semtler ile gecekondu alanlarının dışında, orta sınıf semtlerinin sayısı ve yoğunluğunun artmış olması da kentin yerleşim yapısı açısından başka bir farklılaşmaya işaret eder (Dökmeci ve Berköz, 2000).

Özellikle 1980 sonrası başlayıp 1990 sonrası dinamiklerle soylulaştırılmayı yaşayan bu semtlerin genel değişim tablosunu çıkardığımızda belli başlı aşamaları şöyle sıralamak mümkündür:

- Azınlıklara yönelik politikalarla bu semtlerde nüfusun önemli oranda azalması . Bu politikalar 1975'lere değin devam etmiştir. Bu süreci kendi içinde kronolojik olarak kabaca şöyle özetleyebiliriz:
1914-1924: Azınlık nüfusunun siyasal nedenler ile ülkeyi terk etmesi.
1923-1924: Yunanistan ile olan zorunlu nüfus mübadelesi.
1942: Varlık Vergisi uygulaması ve buna bağlı mülkiyetin el değiştirmesi.
1948: İsrail Devletinin kuruluşu ve Yahudi grupların göçü.
1950'li yıllar: Kırsal alandan gelen göçmen nüfusunun artışı ve 6-7 Eylül Olayları
1960'lı yıllar: Rumların göçü.
1974 Kıbrıs İşgali: Rum göçü
- 1950 sonrası göç ve kent içinde yerleşim ve nüfus yoğunluğunun artması.
- Bu yoğunlaşma ile bahsedilen semtlerde kentsel faaliyetler ile toplumsal yaşamda önemli dönüşümler yaşanması.
- Kentin çevresinde apartmanlaşan orta sınıf semtlerinin oluşumu ve eski semtlerde sınıfsal süzülmenin ve de ayrışmanın oluşması. Dolayısıyla günümüze değin bu semtlerin bu nedenlerle giderek yoksullaştığını görmekteyiz.

İstanbul kentinin genel dönüşümünde ise sanayi ve buna bağlı diğer ekonomik sektörlerin mekansal örgütlenmesi, Merkezi İş Alanları (MİA)'nın yer seçiminin etkisinde olsa da çoğu zaman bunu aşan bir karar süreci ile de gelişmesini sürdürmüştür. Merkezi İş Alanlarının (MİA) dönüşüm hattı, bir yönüyle genel ekonomik yapının gerek sektörel açıdan gerekse istihdam açısından içeriğini de oluşturmaktadır. 1950'ye kadar etkili olan Karaköy-Galata eksenindeki MİA, sanayiye dayalı hızlı kapitalistleşmenin etkisiyle Salıpazarı ve Fındıklı'ya doğru genişlemiştir. Daha sonra bu genişleme Birinci Boğaz Köprüsü'nün yapılmaya başlamasıyla, 1970'li yıllarda Şişli-Mecidiyeköy eksenine doğru ilerledi (Sönmez, 2000; Dökmeci ve Berköz, 2000). Bu genişlemede ulaşıma verilen önemin payı da büyüktür. Konut ile iş mekanları arasındaki erişebilirliğin kolaylaşması daha yaygın bir yerleşimi körüklemiştir.

1950 sonrası İstanbul'da sanayileşmeye dayalı kapitalistleşme, ekonomide özel sermaye yatırımlarının yanı sıra devletin her türlü kamusal yatırımlarını da arttırmıştır. Bu alanlarda çalışan bir orta sınıf ekonomik anlamda da güçlenmiştir. Böyle olunca kentin gelişme yönü eski kent içi alanlarındaki sınıfsal ve kültürel heterojen yapıdan, yeni kurulmuş ve sınıfsal anlamda daha homojen semtlere kaymıştır. Bu mekansal farklılaşma, ekonomik ve sosyal yapının gelişimiyle de uyumlu bir seyir izlemiştir (Keyder, 2000; Öncü, 1988). Sınıfsal ve kültürel özellikleri ile daha homojen nitelikte olan Nişantaşı, Şişli, Bakırköy, Yeşilköy, Kadıköy gibi örnekler, İstanbul'un orta sınıf semtlerinden bazılarıdır. 1960'larda kat mülkiyetine bağlı etki ve orta sınıfın görece de olsa ekonomik açıdan iyileşmesiyle buralarda apartmanlaşma hızlanmıştır. Bu alanlar sermaye yatırımlarını çekebilecek bir kentsel rant potansiyeline de sahip olmuştur (Dökmeci ve Berköz, 2000). Eski kent içindeki semtlerin gerilediği dönemde sınıfsal pozisyonunu koruyan bir kesimin bu semtlere yerleştiği görülür. 1970'lere gelindiğinde apartmanlaşarak gelişen orta sınıf semtlerine karşılık eski kent içi alanlarındaki yoksullaşma artmıştır. Eski semtlerdeki konutlar, modern standartlar açısından orta sınıf için gerekli nitelikleri taşıyamıyordu. Böylece yeni yapılmış apartmanlarda daire almaya gücü yetenler taşındıkça, terk edilen eski semtler, sosyo-ekonomik açıdan ağır ağır ama kaçınılmaz biçimde gerilemekte olan bir kesimin yerleştiği daha ucuz ve daha az gözde semtler haline geldiler. Bu anlamda bu mekanlarda bir tür "sınıf düşme" durumu yaşanmıştır. Sonuç itibarıyla eski kent içi

semterinde yaşayanlar diğer yoksul kesimler gibi kendi kaderlerine terk edilmişlerdir (Öncü, 2000).

Dolayısıyla bu bölümde bugünkü değişimin coğrafik sınırları, istihdamdaki değişimler ile sınıfsal hareketlilik ilişkisi ve neoliberalizmin etkisi ile oluşan yeni eşitsizlik biçimleri ele alınmaktadır. Göç ve kentsel büyüme, kent-kır çelişkinin dayanakları, bunun toplumsal ve kültürel sonuçları da alt başlıklarda ele alınmaktadır. Bu bölümün sonuçlandırılması ve bunu takip eden Galata ile ilgili bölümün başlatılmasında “kente dair iyimser beklentilerin karşılanamaması ve neo liberalizm” ilişkisi önemli bir tartışma olmaktadır. Alan araştırmasında da bu konu çarpıcı biçimde ortaya çıkmıştır.

3.6.İstanbul’da Soylulaştırma Örnekleri

İstanbul’da soylulaştırma Ortaköy, Cihangir, Galata, Fener-Balat ile eski boğaz köyleri olan Kuzguncuk ve Arnavutköy semterlerinde görölmektedir. Bu örneklerin hepsinde görölen ortak bazı özellikler vardır. Birincisi genel yapısı itibariyle bu semterler eskiden Gayri Müslim veya azınlık dediğimiz Ermeni, Rum ve Yahudilerden oluşan nüfusun yaşadığı yerler olmalarıdır. İkinci olarak bu semterlerde kendi içinde farklılıklar taşısa da özellikli ve tarihi bir mimariye sahiptir. Son olarak da bu semterlerin konumları itibariyle boğaz veya Haliç manzaralı olmaları gibi cazip özellikler taşımaktadırlar.

Cihangir

Bu semt, Beyoğlu semterleri içinde soylulaştırma açısından Galata ile birlikte en özellikli semterdendir. İstiklal Caddesi’nin Boğaza bakan yamaçlarında yer alır. Soylulaştırma açısından önemli bir konut stokuna sahiptir. Mimari özelliği ve kalitesi açısından oldukça cazip yapılara sahiptir.

1960’lardan 1990’lara dek, düşük gelir gruplarının yaşadığı bir çöküntü alanı olan bu semtte 1990’ların ortalarında Beyoğlu’nun yeniden canlanması ile birlikte bir soylulaştırma süreci yaşanmıştır. Bu süreçte konut fiyatlarında büyük bir artışla birlikte semt bireysel ve kurumsal yatırımcılar için çekici olmuştur. Bu semtte, yerinden etme ve yeni orta sınıfın yerleşimi çok belirgin olarak yaşanmıştır. Ayrıca

1995 yılında Cihangir Güzelleştirme Derneğinin (CGD) kurulması gibi girişimlerle alandaki yenileme çalışmaları bireysellikten çıkıp örgütlü bir yapıya kavuşmuştur (Ergun, 2003; Uzun, 2001).

Cihangir'deki binalarının yeniliği, konumu itibariyle merkezi yerlere olan yakınlığı dolayısıyla çevre semtlerdeki çeşitli üniversite (İTÜ; MSGSÜ; YTÜ ve hatta BÜ) ve özel okulların varlığı, bu semti öğrenci, öğretmen ve akademisyenler ile çeşitli sanatçılar açısından tercih edilen bir yer yapmaktadır (Uzun, 2001). Cihangir soylulaştırma aşamaları açısından İstanbul'daki örnekler içinde en ileri düzeyi yaşayan semttir. Konut rantları hala yükselmeye devam etmektedir. Dolayısıyla her aşamada yerinden eden ve edilenler de değişmekte ve üst bir sınıfın yaşadığı ayrıcalıklı bir yerleşim alanı haline gelmektedir.

Ortaköy

Ortaköy meydanı ve çevresi 1989 yılında yerel belediye tarafından başlatılan proje çalışmaları ile 1992'de yeniden düzenlenmiştir. Fakat bundan önce 1970'lerin ortalarında Ortaköy meydanının "tarihi kentsel sit alanı" olarak ilan edilmesi, buranın tarihsel birikiminin korunması açısından ilk yasal adım olmuştur. Daha sonra ise bunu "turizmi teşvik kanunları" izlemiştir (Gürler, 2003). Meydanın çevresindeki tarihi değeri ve deniz manzarası olan konutlar genellikle üst gelir grubu tarafından satın alınmış, diğerleri ise sanatçılar tarafından kullanılmışlardır. Meydan ise daha çok fast-food gıda satanlar, kafeler, sanat galerileri, kahveler, barlar, lokantalar, antika ve sanat pazarlarıyla çok canlı işlevler kazanmıştır. Fakat bütün bunlar taşıt trafiğini yoğunlaştırmıştır. Bu durum Ortaköy'de otopark problemi yaratırken Boğaz'ın diğer yerleşmeleri için de ulaşım problemi yaratmıştır (İşözen, 1992; Akataran Ergun, 2003).

Meydanın çevresindeki tarihi konutları restore ederek oraya yerleşen soylulaştırıcılar bir süre sonra alana getirilen eğlence mekanlarının artmasından ve otopark probleminden rahatsız olarak konutları terk etmişlerdir. Bugün bu konutların çoğu boş kalmış veya fonksiyon değiştirerek yeme-içme ve eğlence mekanlarına dönüşmüşlerdir. Semtte yaşanan bu farklılaşma aynı zamanda yeni gelenlerle semtin

eski yerleşimcileri arasında bazı çatışmaların yaşanmasına da neden olmuştur (Ergun, 2003) .

Ortaköy, önce konut mülkiyetinin daha üst sınıftan olan kesime geçmesi ile ilk soylulaştırma aşamasını yaşamış ve bunu daha yavaş gerçekleşen ticari soylulaştırma takip etmiştir. Dolayısıyla konut ve ticari içerikli olmak üzere iki aşamalı bir soylulaştırma yaşayan bu semt, çevresindeki yerleşimlerde de konut ve arazi piyasasındaki rantları da etkileyerek arttırmıştır. 1990'ların başında eğlence merkezi olarak en parlak dönemini yaşayan bu semt, bugün gerek ekonomik gerilemelerin etkisiyle gerekse Beyoğlu'nun eğlence merkezi olarak daha çekici bir merkez haline gelmesiyle durgun bir süreci yaşamaktadır.

Fener-Balat

Tarihi yarımada'nın Haliç tarafında yer alan Fener-Balat semti, diğer soylulaştırılan semtler gibi tarihsel ve mimari özellikleri taşıyan çok sayıda konut ve işyerlerine sahiptir. Fakat bu semt, mimari dokusu ve konut kalitesi açısından diğer örneklere oranla daha zayıf bir niteliktedir. Ayrıca bozulma oranının diğer soylulaştırılan diğer semtlere nazaran yüksek oluşu, konut rehabilitasyonu açısından maliyetlidir.

Fener-Balat'ta İstanbul'da düzenlenen Habitat II (1996) toplantısından sonra 1997 yılında UNESCO tarafından bir proje başlatılmıştır. Projeye bölgedeki sivil toplum örgütlerinin katılması sonucunda Avrupa Birliği, Sivil Toplum Örgütlerinin fonundan, bölgedeki sivil toplum örgütleri ve yerel yönetim üstünden finansman desteği vereceğini açıklamıştır. Proje sadece fiziki değil aynı zamanda bir sosyal restorasyonu da hedeflemektedir. (Ersin Kalkan; İstanbul Life.Org: Aktaran Ergun, 2003) 1997 yılında UNESCO tarafından başlatılan rehabilitasyon projesi semtteki soylulaştırma süreci açısından önemli bir etken olmuştur. Daha çok sanatçı ve gazetecilerden oluşan soylulaştırıcılar, bölgede yaşayanlarla birlikte çevrelerini düzenlemeye çalışmaktadırlar. Burada Batı'daki örneklerde de görüldüğü gibi rehabilitasyon çalışmalarının etkisiyle başlayan soylulaştırma söz konusudur. Fakat konut niteliklerindeki bozulma dolayısıyla yüksek bir yatırımın gerekmesi ve burada yaşayan yerel halkın artan rantlara karşın hala bu semtte yaşayabilme koşullarını

taşımaları ve semte sahip çıkmaları sürecin hızını yavaşlatan nedenlerdir (Enlil, 1996; Aktaran Ergun, 2003).

Kuzguncuk

Eski bir Boğaz köyü olan Kuzguncuk 20.yüzyılın başlarında toplumsal açıdan oldukça kozmopolit bir yapıya sahipti. Bunun başlıca nedeni burada Müslüman nüfus ile gayri Müslim olan diğer nüfusun bir arada yaşıyor olmasıydı. Fakat buradaki bugün azınlık dediğimiz gayri Müslim topluluklar Osmanlı son döneminde ve Cumhuriyetin farklı dönemlerinde olmak üzere ülkeyi terk etmek zorunda kalmış veya kent içinde başka semtlere taşınmak durumunda kalmışlardır. Ermeni nüfusun gidişinin yanı sıra özellikle İsrail'in kuruluşuyla Musevi nüfusun İsrail'e gidişiyle semt neredeyse boşalmıştır. 1950 sonrası İstanbul'a olan hızlı göçün başlatmış olduğu etkiyle 1960'larda bu semte yoğun olarak Karadeniz'den gelen göçmen nüfus yerleşmeye başlamıştır. Yerleşim daha çok semtin çevresine olmuş ve semt bu gecekondular alanları ile birleşerek genişlemiştir.

1983'te çıkarılan Boğaz Gelişme Yasası buradaki tarihi evlerin korunma kapsamına alınmasına yol açmıştır. Fakat mülkiyetin el değiştirmesini ve dolayısıyla iyileştirilmesini zorlaştıran bu yasayla bazı evler köhnemiş, kullanılmaz hale gelmiştir (Uzun, 2001). Soylulaştırma süreci kentsel yenileme projelerinden farklı olarak daha çok bireysel girişimlere bağlı bir yeniden yatırım süreci olarak gerçekleşmektedir. Bu yatırımlar rehabilitasyon ve restorasyonu içerir. Alt yapı yatırımları ise daha çok yerel yönetimlerin girişimleri ve projeleri yapılmakta ve yenilenmektedir. Bu altyapı yapım aşaması ve kapsamı ise sürecin gerçekleşme hızına ve aktörlerin gücüne bağlı olarak değişebilmektedir. Yapılan bu yatırımlar ise çoğu zaman bir ekonomik değerden çok kültürel bir değer yaratması ile gündeme gelmektedir (Uzun,2001; Gürler, 2003).

Arnavutköy

Eski bir boğaz köyü olan ve 19. yüzyılda ticaretin gelişimine bağlı olarak Rum orta sınıfından oluşan semt, kozmopolit bir nitelik kazanmaya başladı. Bu semtteki azınlık nüfus diğer semtlerden farklı olarak Cumhuriyet sonrası azalmamıştır. Fakat 1950'li yıllardan sonra ve de özellikle 1974'te Kıbrıs sorunun etkisiyle burada yaşayan Rum

nüfusu oldukça azalmış, 1998'de 15-20 Rum ailesi kalmıştır. Giden nüfusun yerini çoğunluğu Karadeniz'den gelen göçmen nüfus almıştır (Keyder, 2000).

Arnavutköy'deki mimari doku, evlerin küçük oluşu dolayısıyla yeni gelenlerin ihtiyaçlarına çok fazla yanıt veremediğinden dönüşememiş ve dolayısıyla varlığını sürdürmüştür. Bu evler içinde yoksul kullanıcıları ile ayakta kalabilmiştir. 1983'teki yeni mevzuat, bu tarihi evlerin korunması amacıyla evlerin dış görünümünün değişmesini de katı kurallara bağlıyordu. Eskimiş olan bu evlerin restorasyonu oldukça zorlu bir bürokratik işlemi ve yüksek bir maliyeti gerektiriyordu. Bu yasal süreç aynı zamanda İstanbul için bu evleri özellikle tercih edecek olan "yeni orta sınıf"ın hızla oluşumu ile birleşince, bu evlerin bu sınıf tarafından ele geçirilmesini kaçınılmaz kıldı. Bu süreç Arnavutköy'ün çevresini de etkiledi. Semtin çevresindeki yeni ve boğaz manzaralı, oldukça pahalı yapılaşmanın yanı sıra soylulaştırma da hız kazandı. Arnavutköy'ün eski merkezinde soylulaştırma hala tamamlanmamış ve semt nüfusu sınıfsal ve demografik açıdan karma bir yapıyı yansıtmaktadır (Keyder, 2000).

Kuzguncuk'tan farklı olarak burada konut önemli bir stokunun olması ve konutların aynı zamanda butik otel, restoran, bar vb. yatırımlar yapmak için gerekli nitelikleri ve özellikleri taşıyor olmasıdır. Kuzguncuk'taki konutların sayısı sınırlı ve daha çok konut olarak kullanılmaya uygundur.

3.7.Sonuç

Yukarıda da söz edildiği gibi kentsel ekonomi ve bunun coğrafik dağılımı, küresel etkilerle belirlenmeye başlamıştır. Bu değişimler kentsel mekanı bazı yönleri ile derinden etkilemeye başlamıştır. Bunları şu şekilde özetleyebiliriz:

- Yeni ekonomik sektörler ile bu sektörlerin mekansal dağılımı kentsel fonksiyonların dağılımında yeni ihtiyaçları ve sorunları gündeme getirmiştir. İstanbul açısından bu sorun özellikle ulaşım ve diğer kentsel hizmetlerin dağılımında yaşanmıştır.
- Kentsel sistemin daha dengeli gelişimi açısından bazı temel mekansal ilişkilerin farklılaştığı görülmektedir: Merkez-çevre ilişkisi ve gelişimi; yeni merkezlerin oluşumu; eski merkezlerin gerilemesi ve bunu yeniden yapılanmanın izlemesi.
- Yeni konut ve işyeri alanlarının kutuplaşarak yapılandığı görülmektedir.

Hizmet sektörü, kentin mekansal yapılaşmasında geniş bir yer tutar. Fakat genişleyen ve istihdamdaki payını arttıran sektörün, mekansal görünümdeki yerine dair bir belirleme yapmada “ayrışma” kavramından yararlanılabilir. Fakat, İstanbul örneğinde mekansal ayrışmaya hala devam eden bir süreçtir. Bugün Zincirlikuyu-Maslak aksı üzerinde yoğun olarak yer alan ofis binaları, imalat veya reel sektöre ait mekanlardan ayrılmış bir görüntüyü vermesine rağmen bu mutlak bir ayrılık değildir. Yani yer yer imalat yerleri bu ofis alanlarındaki faaliyetlerini sürdürmektedir. Fakat bu belirleyici bir durum değildir.

Bahsedilen bu mekansal ayrışmanın toplumsal boyutu ve özellikle de sınıfsal ayrışmaya dair belirlemelerini mekansal olarak ifade etmek ve bunun sınırlarını çizmek zordur. Maslak çevresi bir ofis alanı olarak gelişirken, buna artık prestijli konut alanları da eklenmektedir. Dolayısıyla 1990 sonrası gelişmelerin dinamiği, bu alanda karşılık bulmaktadır. Fakat ilginç şekilde bu alanın sınırları içinde kalan bazı eski gecekondulu mahallelerinin varlığı gelişmenin yönünü değiştirebilir. Çünkü bu mahalleler, “kaçak yapılaşma”ya karşı geliştirilen politikaların kapsamında yıkım ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Sonuç itibarıyla bu tür alanların prestijli olarak tanımlanan bir gelişmeye uygun olarak biçimlenmektedir.

Giderek büyüyen kentin nüfusu, sınıfsal dağılımı açısından da oldukça karmaşık bir hal almıştır. Ayrıca yerleşim alanları önemli oranda yoğunluk kazanmıştır. Bu yoğunluk, kentin mekansal olarak sürekli büyümesine rağmen devam etmiştir.

1980 sonrası kente yeni göç edenler için ise önceki göçmen nüfus için geçerli olan koşullardan farklı bir ortam söz konusudur. Özellikle 1990 sonrası zorunlu göç ve ekonomik krizin etkisiyle gelen kesim, ekonomik açıdan hiçbir birikime ve olanağa sahip değildi. Bu yeni gelen nüfus, ucuz konut seçeneği açısından oldukça zor koşullarla karşılaşmıştır. Kentin çevresindeki gecekondulu alanlarının yasal kısıtlamaların gevşetilmesiyle apartmanlaşması, bu yerleşimlerinin rantını artmış ve buradaki gecekondululara ekonomik açıdan avantajlar sağlarken yeni gelenleri çok fazla kapsayamamıştır. Yine de belirli dönemler itibarıyla nüfusu azalmış ve dönemin ekonomik koşulları sonucu yoksullaşmış olan kent merkezi çevresinde yer alan Beyoğlu ve çevresi ile Fatih’in bazı mahalleleri, yine Kurtuluş ve Feriköy’ün bazı mahallelerinden oluşan semtler yeni göçmen nüfus için kısmen bir yerleşim seçeneği

olmuştur. Fakat bugün bu semtlere bakıldığında sınıfsal profilin oldukça farklılaşmış olduğu görülür. Mevcut geleneksel orta sınıf, işçi sınıfı ve yeni orta sınıfa bir de yabancı göçmen nüfus eklenmeye başlamıştır. Yani mekana bağlı sınıfsal hareket sadece kent veya ülke düzeyindeki etkenlerle oluşmamakta, uluslararası politik ve ekonomik dinamiklerin etkisiyle de belirlenmektedir.

Yukarıda belirttiğimiz gibi eski gecekondu semtlerinin düşük maliyetli apartmanlaşmasının yanı sıra bu dönemdeki hakim neo liberal politikaların etkisiyle kentin çevresindeki orman arazileri ile boğaz manzaralı alanlarda üst orta sınıfa yönelik yapılaşma, korunaklı lüks konutlardan oluşan kapalı sitelerin sayısını arttırmıştır (Kurtuluş, 2003; Ergun, 2003). Eski kent içi semtlerinin soylulaştırılarak kentin seçkin alanları haline gelmesi, yanı sıra kent çevresinde ayrıcalıklı konut alanlarının yapılaşması, mekandaki sınıfsal ve kültürel ayrışmayı arttırmaktadır. Türkiye'deki genel ekonomik yapının yaşadığı önemli kriz koşulları ile farklı sınıfların pozisyonlarındaki değişimler mekandaki bu yeniden yapılanmada kimlerin daha avantajlı olmaya başladığı veya bazı kesimlerin avantajlarını nasıl kaybettiğine dair önemli ipuçları verir (Sönmez, 2000).

“...Ceneviz kolonisinden, deniz ticareti merkezine, korsanlık yapan yabancı gemicilerin fink attığı başıboş liman çevresinden, bankacılık-bankerlik muhitine, ekonomik ayrıcalıklarla donanmış bir Hıristiyan bölgesinden, barlar, meyhaneler, genelevlerle dolu, tekinsiz bir karanlık diyara, hem aydınların, sanatçıların, İstanbul’da çalışan yabancıların hem de bakkala bira sattırmayan muhafazakar ailelerin yaşadığı, iç bağlantıları kopmuş bir semte...Bugün avizeler, pirinçler, telefon ve elektrik kabloları arasından, zenginliği dillere destan banker Kamondo’nun yıkılıp gidecekken kurtarılan hanı önünden, Kule’nin ne yapıp edip bir yerlerden görüldüğü sokaklardan yürürken tarihin soluğunu en fazla hissettiğimiz semtlerden, Galata.”¹⁴

¹⁴ İmparatorluktan Cumhuriyet’e İstanbul-National Geographic Fotoğraflarıyla(2000), İş Bankası Yay., İstanbul

BÖLÜM 4: GALATA SEMTİ: MODERNLEŞME SERÜVENİNDEN SOYLULAŞTIRMAYA

4.1. Giriş

Bu bölümde Galata semtinin tarihsel ve toplumsal dönemleri üç aşamada ele alınacaktır;

- Cumhuriyet Öncesi Dönem: 19. yüzyıl modernleşmesi ve Galata
- Cumhuriyet Dönemi:
- 1990 Sonrası: Galata'da Soylulaştırma

Birinci dönemde, 19. yüzyıldaki modernleşme dinamiklerinin etkisinde merkezi bir konuma sahip olan Galata'nın toplumsal tarihi incelenecektir. Bu döneme dair araştırma ve incelemeler, bölümün en ağırlıklı kısmını oluşturmuştur. Bunu iki nedenle açıklayabiliriz: Birincisi, bu tez çalışmasının konusu olan soylulaştırma sürecinin gerçekleşmesinde etkili olan tarihsel mimari miras ve nostaljiye dayalı dönüşüm söylemi daha çok bu döneme referansla öne çıkmaktadır. Dolayısıyla bu referansları çözümlenmede bu dönem önem kazanmaktadır. İkincisi, soylulaştırmanın yeniden yapılandırma girişiminin merkezinde yer alan konulardan biri olan semtin kültürel ve kozmopolit kentsel yaşam dinamikleri, yine 19. yüzyılda yaygınlaşmış gelişmeler olarak ayrıca incelenmeyi gerektirmektedir.

Cumhuriyet dönemi ise, semtin farklı ekonomik ve siyasal gelişmelerin etkisinde gerilemeye başlaması açısından önemlidir. Semtteki ve özellikle semtin bağlı olduğu Beyoğlu İlçesi'ndeki kentsel çevre ve sosyal yaşama dair dönüşümlerin adeta bir "gerileme dönemi" biçimindeki süreci bazı verilere dayanılarak analiz edilecektir. Daha sonra da değinileceği gibi, bu dönemin incelenmesinde bazı zorluklar ile karşılaşmıştır. Bu zorluklar, döneme dair ekonomik ve sosyal verilerin kısıtlı olması ile ilgilidir. 19. yüzyıl Beyoğlu ve Galata'sına dair çok sayıda ayrıntılı çalışma ve inceleme varken, Cumhuriyet sonrası bu alana dair çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Cumhuriyet sonrası İstanbul çalışmaları özellikle 1950'li yıllardaki hızlı kentleşme ve göç konuları üzerine yoğunlaşmaktadır.

Üçüncü dönemde ise Galata'da 1990 sonrası yaşanmaya başlayan soylulaştırma sürecinin genel çerçevesi oluşturulacaktır. Bu dönem, sonraki ana bölümde ayrıntılı olarak incelenecektir.

4.2. 19.yüzyıl modernleşmesi ve Galata

Haliç kıyılarının kuzeyindeki kıyılardan yükselen Galata, doğulu ve Ortodoks bir imparatorluk olan Bizans'ın başkenti Kostantinapol'ün hemen yanı başında Batılı Latin ve Katolik bir koloni olarak kuruldu. Dönem dönem Venedikliler ve Cenevizliler arasında el değiştirdi. Ama hep Latin ve Katolik kaldı. İstanbul'un fethinden sonra da durum pek değişmedi. Gerçi Fatih Sultan Mehmet Galata'ya Rum ve Yahudileri yerleştirerek Latin olmaktan çıkarmıştır ama bu dönemde de hala İslam başkentinin yanı başındaki gayrimüslim bir ögedir (Rapor, 2001). Dolayısıyla gerek siyasal konumu gerekse nüfus yapısındaki Batılı ve kozmopolit öğeleri ile Galata hep görece özerk bir yapıya sahip olmuş bir semttir. Bu kozmopolit nüfus yapısı ile sosyal yaşamın niteliği, Galata'nın kuruluşundan beri önemli bir liman ve ticaret merkezi olarak gelişimi ile karakterize olur. ¹⁵ Bahsedilen bu kozmopolitliğin, daha sonra Cumhuriyet döneminin hızlı kentleşmesinin gerçekleşmeye başladığı 1950'li yıllar ile homojenleşerek son bulduğunu belirtilir (Eldem, sf.63).

Aşağıda Galata'ya ait Osmanlı öncesi topografya yapısını yansıtan harita, semtin sınırları ve konumuna ait belirgin bir görüntü sunmaktadır.



Şekil 1: 1453 Öncesi Topoğrafya.

E. Mamboury 1925 (Galata Kısmı)

m getirir. Buna göre Galata, birkaç azınlığı da kozmopolitizmin gereği olan kültürel kaynaşmanın örneğidir. "...Galata'daki hayat -ve buna büyük ölçüde Beyoğlu hayatı da dahildir- lokantaları, dini bayramları, eğlenceleri, lisanıyla esasen Rum kültür ve geleneklerinin bir alafrangalaştırılmış haliydi" (Eldem, sf.63).

Kaynak: Koruma Planı Raporu, 2001

Galata'daki yerleşimler ve buradaki sosyal yapıyı fiziksel olarak tarif etmede, surların varlık nedenleri ve biçimi önemli bir yere sahiptir. Yani kentin dışarıya karşı korunması amacının dışında, surların semtin mekansal olarak biçimlenmesinde de rolü vardır.

Şekil 2: İstanbul'un eski planı, Hartman Schedel. 1493

Galata yerleşmesinin 1493 yılında yapılan gravüründe, surlar ve çeşitli anıt ve sivil yapıların orijinal hallerinin korunmakta olduğu görülmektedir. Haliç'in kuzey sahilindedir. 19. Yüzyıla gelinceye kadar Galata Cenevizlilerin yaptırmış olduğu surlar içerisinde kaldı. Bu surlar Haliç'in kenarında bugünkü Azapkapı'da başlıyordu.



Kaynak: Koruma Planı Raporu, 2001

Galata'daki 15.yy. surları, 2800m uzunluğu ile Galata'yı 37 hektarı kaplayan beş bölgeye ayırmaktaydı. Haliç sahillerinde, Galata'nın kuzeyinde ve Boğaz'a doğru birkaç dağınık yerleşme vardı. Bunlar Galata surlarının dışına taşan ilk yerleşimlerdi. Bu süreç 19. yüzyılın ikinci yarısında ve 20. yüzyılın başlarında hızlanmıştır. Bu yerleşmelerden Haliç'teki Kasımpaşa en kalabalık nüfuslu mahalleydi. Boğaziçi'ndeki Tophane ve Fındıklı ise diğer yerleşmelerdi. Bu yerleşimlere ek olarak, Galata'nın Grand Rue de Pera ya da Cadde-i Kebir olarak bilinen yol ile Beyoğlu'na bağlanan, prestijli ve Batı mimarisini yansıtan binalarla yapılaşan bir yoldan bahsetmek mümkündür (Çelik, 1986: sf.8).

Galata, Bizans ve Osmanlı gibi iki imparatorluk öncesinden günümüz Türkiye toplumuna değin belki de Batı tarzında modernleşerek gelişen ilk kentlerdendir. Batı tarzı eğlence, tüketim, mimari, belediyeçilik, yabancı okullar, azınlık gruplar-kozmopolitlik gibi unsurlar burayı tanımlayan özelliklerdir. Dolayısıyla semtin dönüşümü farklı dinamiklerin etkisiyle süreklilik göstermiştir. Buna rağmen Galata semti ilginç bir şekilde bu dönüşüm evrelerinde geçmişinin izlerini hep belirgin olarak üzerinde taşımıştır. Avrupa ile yakın ilişkiler ile oradaki yaşam tarzının yansımaları, okullar, dini kurumlar, eğlence yerleri ve biçimleri, modern kent yaşamı, tiyatrolar gibi özelliklerde kendini göstermektedir. Dini ve ticari yapılar, yollar, surlar gibi fiziksel izler ile sosyal yaşama dair izlerin söylemde de olsa hala bugüne taşınıyor olması, semtin geçmişi ile olan bağına canlı tutmaktadır.

4.3. Modernleşme Etkisinde Semtin Genişlemesi

Galata ve Pera'daki yeniden yapılanmalarda, 19. yy boyunca süren yangınların rolü de büyüktür. Çünkü bu semtlerde çıkan yangın sayısı, İstanbul'un diğer semtlerine oranla fazladır. Yüzyılın sonlarına gelindiğinde, Batılı tarzdaki kağır binaların çokluğunun dahi bu yangınları önleyemediği görülmektedir (Akın, 2002; sf.22-23).

Semte dair planlı fiziksel dönüşümler 1858'den itibaren Altıncı Daire'nin kurulması ile başlar. Bundan önce İstanbul kenti için 1822'de Kauffer Planı ve 1837'de Moltke Planı'nın uygulamaları vardır. Özellikle Moltke Planı, ilk imar planı niteliği ile Tanzimat'ın getirdiği Batılılaşma eğilimleri içinde kentin sistemli gelişimi amacına yönelik bir gerekliliği yerine getirir (Akın, 2002; sf.23).

Altıncı Daire gibi batılılaşma ve modern belediyeçilik anlayışını temsil eden bir oluşum, bağımsız kimliği ile on iki yıl devam etmiştir. Osmanlı çağdaşlaşma girişimi ve anlayışını yansıtması açısından önemli bir oluşumdur. Galata ve Beyoğlu gibi etnik nüfusun oldukça çeşitli olduğu bir alanda hizmet vermek üzere kurulan Altıncı Daire, Tanzimat'ın Osmanlılık anlayışını yansıtması açısından da önem taşır. Modern bir kent yaşamı ve alt yapısı oluşturmak için Batılı öncü belediyeçilik uygulamaları

örnek alınmıştır. "...Babiali, yeni bir devlet yapılanmasının kent öncelikli olacağına bilincindeydi" (Toprak, İst. Ans. sf. 222).¹⁶

Osmanlı başkenti aynı dönemde benzer bir planlama ve imar faaliyetinin yoğunluğunu yaşayan sömürge kentlerinden de farklıydı. Güneydoğu Asya'dan kuzeybatı Afrika'ya kadar uzanan sömürgeleşmiş kent merkezlerinde Avrupalılar yerli halktan ayrı yaşamak istedikleri için çağdaş batı kent tasarımı ilkelerine uygun tümüyle yeni mahalleler inşa etmişlerdi. Buna karşılık İstanbul'un kent yapısındaki değişim daha yavaş gelişti ve eklektik bir yapı ortaya çıktı (Çelik, 1986: sf.2).

1858'de başlayıp 1860'ta tamamlanan ve Galata, Pera ile Pangaltı'yı kapsayan parselasyon planı çerçevesinde; konutlar, elçilikler, önemli okullar, gezinti, eğlence ve dinlenme mekanlarının hepsi Pera ve onun Taksim yönündeki uzantısında yoğunlaşmaktadır. Buna karşın ticaret ve çalışma alanları Galata'da yoğunlaşmaktadır (Akın, 2002; sf.23).¹⁷

19. yüzyılın ikinci yarısından sonra Galata ile Sirkeci arasında inşa edilen Galata köprüsü, iki farklı ticaret aksının birleşmesi açısından önemli aks olmuştur. Bu iki yakadaki farklı ticaret türlerinin iç içe geçmesi ve alışverişin artması, ekonomik bir canlılığı da yaratmıştır. Ulaşım eksenli önemli bir gelişme de 1874 tarihinde yapılan Tünel projesidir. Karaköy-Tünel arasında işleyen bu tramvay hattı, elektrikle çalışmaktadır. Fakat bundan önceki 1871'den itibaren Azapkapı-Beşiktaş arasında çalışmaya başlayan tramvay ise ilk atlı tramvaydır. Bu dönemde İstanbul kent merkezleri ile çevresi arasında modern toplu taşımanın yapımının hız kazandığı

¹⁶ 19.yüzyılda Sultan Abdülhamit döneminde de kentin yenileme ve düzenleme çalışmalarına büyük önem verilmiştir. Sultan Abdülhamit, gerçekleşmemiş olmakla birlikte Paris Belediye mühendislerine İstanbul'un imar planlarının yapımını ısmarlamıştır. Ayrıca Galata ve Sirkeci rıhtımları, demiryolu ve liman tesisleri gibi İstanbul'un fiziksel yapısını büyük ölçüde değiştiren girişimler, dönemin önemli uygulamalarıdır (Akın, sf.24)

¹⁷ 20. yüzyıl başından itibaren 1905 tarihli E. Goad haritası, 1913-14 tarihli sigorta haritası, 1922-45 yılları arasında yapılan J. Pervititch sigorta haritaları ve onu tamamlayan 1946-52 tarihli Suat Nirven haritaları aracılığıyla da bölgenin 19. yüzyıldan 20. yüzyılın ilk yarısına dek geçirdiği değişimler ayrıntılı olarak gözlenebilmektedir (Akın, sf.24).

görülür. 1860'larda Yeşilköy'e kadar uzanan Şark Demiryolları ve 1870'lerde Pendik'e gelen Anadolu hattı da bu ulaşımın önemli parçalarındandır. Böylece 1840'larda işlemeye başlayan Boğaz vapur seferlerine ek olarak bu kara taşımacılığı da, toplu taşımalar içinde öncelikli bir yere sahip oldu (Akın, sf.25).

Nur Akın, Galata ve Pera öncülüğünde başlayan Batılı kent görünümüleri ve yaşam biçimi, beğenileri, eğilimleri ve buna bağlı olarak fiziksel çevredeki kentsel değişimler göz önüne alındığında İstanbul ile Avrupa başkentleri arasında büyük benzerliklerin ortaya çıktığını belirtir. Bunda da o dönemin Batılılaşma anlamındaki yeniliklere açık oluşunun payı olduğunu ifade eder (Akın, sf.28).

Yukarıdaki tarihsel ve toplumsal gelişmeye bakıldığında, Galata'nın bugünkü toplumsal ve mekansal yapısını çözümlmek üzere, özellikle 19. yy'ın ikinci yarısının yapılanmasına ve koşullarına başvurmanın önemli olduğu görülür. Bu dönem, İstanbul'un ve özelinde Galata ve çevresinin modernleşme girişimleri açısından kapsamlı bir dönüşümü ve yeniden yapılanmasını içerir. Diğer bir deyişle, bir modern kent yaratma projesi kapsamında Galata, Pera ve Beyoğlu'nu içine alan kent merkezinde her türlü kentsel fonksiyonu ve konforu sağlayan bir yeni bir kentleşme başlatılmış oldu. Dolayısıyla kentler, daha kapsamlı bir sosyal sistem olarak düzenlenmeye başladı. Gerek konut alanları gerekse iş merkezleri, yeni ekonomik ve sosyal faaliyetler ve bu faaliyetleri düzenleyen kapitalist düzenlemelerin ihtiyaçları çerçevesinde önemli yatırım alanları olmaya başladı. Bu geçiş süreci, Batı ve diğer coğrafyalarda da benzer dinamiklerle kentlerin yapısını etkilemiştir.

Avrupa'nın belli başlı büyük kentlerinde de kapitalizmin daha çok sanayileşmeye ve mali sermayenin küresel dolaşımına bağlı olarak kapsamlı bir yenileme ve büyüme gerçekleşmekteydi. Bu dönem Paris'in İmparator III.Napoleon ve Vali E. Haussmann yönetiminde yeniden inşasına (1853-1872), Viyana'nın 1860'larda Ringstrasse çevresindeki gelişimine ve Roma'nın Allesandro Viviani'nin 1882 tarihli planı uyarınca yeniden düzenlenmesine denk düşmektedir. Aynı dönemde Osmanlı Devleti de modernleşme girişimlerinde bu yeniden inşa biçimlerini örnek almaya çalıştı. Ekonomik ve siyasal olarak gerilemiş bir imparatorluk için modern bir kentleşme çabası, imparatorluğun canlanışını da simgeleyecekti. Fakat bu çabalar çok kısmi

müdahaleler biçiminde kaldı. Hiçbir zaman Batı'daki kapsamlı dönüşümün düzeyine erişemedi (Çelik, 1986: sf. 2).

Galata, modernleşmeye başladığı dönemde aynı zamanda bir ticaret merkezidir. Ticaretin yoğunlaşmaya başladığı dönemde, tüccarların konutlarının Pera'da olduğu görülmektedir. Bu dönem, Galata bankerlerinin gerileyen Osmanlı Devleti'ne borç verecek kadar zenginleştikleri bir dönemdir. Uluslar arası sanayi mallarının ticaretini yapan bir ticaret burjuvazisi biçimlenmiştir. Bu ticaret burjuvazisi içinde Müslüman isimlere ise rastlanmamaktadır (Akın, sf.34 ve Kazgan, 2005). Ticaret dışında finans sermayesinin Galata bankerleri aracılığı ile gelişimi, ekonomik dinamiklere bağlı gelişen bir bölgeyi ön plana çıkarır. 19. yy itibariyle Osmanlı-İngiliz Ticaret Antlaşması ve kapitülasyonların da etkisiyle Galata bankerlerinin Osmanlı ekonomisindeki rolleri artmıştır. Bu süreç, mekansal anlamda bugün Bankalar Caddesi'ndeki yapıların varlığı üzerinden de izlenebilir. Finans sermayesinin artan etkisi ve bunun yarattığı sermaye sınıfının Batı'daki sermaye gelişimine paralel olarak gelişmesi, kentsel yatırımlar açısından da modern yapılaşmayı arttırmıştır. Kapitülasyonlara ilaveten 1839 Tanzimat Fermanı ile yeni ayrıcalıklar kazanan yabancılar ve azınlıklar gittikçe güçlenecek, dolayısıyla Galata'da hızla zenginleşecek ve büyüyecektir.

Bugün Galata'daki soylulaştırmaya bağlı yenileme girişimleri ilk değildir. Aksine semt çok eski ve önemli bir merkez olması dolayısıyla, adeta katman katman farklı yenileme dönemleri yaşamıştır. Ekonomik ve siyasal koşullara bağlı olarak ortaya çıkan mekansal ve toplumsal ihtiyaçları karşılamak üzere bir yenileme ve yeniden inşa girişimlerine baş vurulmuştur ki bunun en kapsamlı olanı 19. yy döneminin ikinci yarısında yaşanmıştır. Bu dönem Galata'daki mekansal genişleme ve yoğunlaşmanın en fazla olduğu dönemdir.

4.4.Sosyal Yaşam ve Nüfus Yapısı

Kentsel mekanın yeniden üretilmesi sürecinde, her bir müdahalenin kendinden önceki yerleşme biçimleri ile sosyal yaşam biçimlerini içermesine ya da dönüştürmesine dair deneyimler yerel gelişmenin farklı dinamiklerinin etkisiyle farklılaşmaktadır. Galata'da yabancı nüfus ile kozmopolit yerli nüfusun varlığı, burayı, kendine özgü koşulları baskın olan bir yerleşim ve merkez olarak farklı kılar. Bu

farklılık, bir liman kentinin etkisiyle gelişen semti, uluslar arası ticaretteki rolüyle de ayırd edici kılar. Kentsel gelişmede toplumsal aktörlerin belirleyiciliği ve önemi açısından Galata bankerleri ve bu bankerlerin faaliyet yerlerinin bulunduğu Bankalar Caddesi, semtin ticari sınırını belirler.

Galata semtinin tarihsel dönüşümleri göz önüne alındığında, toplumsal ve mekansal yapılanmasında, 19. yüzyıl ile 20. yüzyılın ilk yarısına kadar süren ticari sermaye birikiminin sonuçlarına bağlı bir gelişmenin izlerini görürüz. Semt, bir liman kentinin dolayısıyla deniz ticaretinin yarattığı dinamiklerin etkisinde gelişmiştir. Daha sonra bu, İstanbul'un bir sanayi kenti olarak gelişmeye başlamasıyla farklılaşmaya başlar.

Galata'daki nüfusun ayırt edici özelliği, kozmopolit bir nitelik taşımış olmasıdır. Bu nitelik Bizans döneminden bu yana devam etmiştir. İstanbul'un yerli halkından farklı olarak birçok nüfus grubunun dil ve din ayrımı ile yaşam biçimi farklarına rağmen bir arada devam ettirilen bir yaşamdan bahsedebiliriz. Bunlar içinde Levantenlerin yeri, Batılı yabancı nüfusu temsil etmeleri açısından önemlidir. Çeşitli nedenlerle İstanbul'da bulunan ve burada yaşamlarını devam ettiren bu kesim için Galata'da yerleşmek çok güç değildi. Çünkü Galata'da Doğulu ve Batılı yabancı nüfusun iç içe yaşaması hep olağan bir durumdu. Uluslar arası ticaretin canlı bir şekilde sürdüğü limanın varlığı da bu kozmopolitliğin nedenlerinden biridir.

En eski nüfus bilgisi olarak, 1476 tarihli bir belgeden Galata'da 535 Müslüman evine karşılık, 592 Rum, 332 Frenk ve 62 Ermeni evi bulunduğunu öğrenmekteyiz. Bu dönemde işyeri sayısı ise 260'tır (Akın, sf.30). Galata'nın surlarının dışına doğru büyümesi ile bu nüfus yapısının kozmopolitliği devam etmiştir. 17. yüzyıldan itibaren daha önceleri *Pera Bağları* adıyla anılan bölgeye elçilikler yerleşmeye başlamıştır. Bu da mekansal genişlemeyi belirleyen bir etken olmuştur. Dolayısıyla 19. yüzyıldaki parlak Levanten bölgesi bu dönemdeki dinamiklerle oluşmaya başladı. Pera bölgesi önceleri Galata'nın bir uzantısı iken 19. yüzyıl ortalarından itibaren kendi iç dinamikleri olan bir yer olmaya başladı. İtalyan, Maltalı, Katolik ve Ortadoks Rum, Ermeni ve Musevi gruplarla Avrupalıların merkezi olmuştur. Buna ilaveten Müslüman nüfusun varlığından söz etmek zordur. Aynı dönemde Müslüman nüfusunun varlığı da düşmektedir (Akın, sf. 31). 1839'da Galata Ermeniler, Rumlar, Frenkler ve Yahudilerden oluşan kozmopolit bir nüfusa sahiptir. Pera ise birkaç Hıristiyan

azınlıkla karışmış bir Avrupa mahallesi idi. Oysa Kasımpaşa, Tophane ve Fındıklı'da Müslümanlar yaşamaktaydı (Çelik, 1986:sf.8)

Galata'nın nüfus profilinin analizinde ve sayısal verilerinde farklı sonuçların olduğu görülür. Ethem Eldem'in Galata'nın etnik yapısına dair yaptığı çalışma, Osmanlı idaresine girmeye başladıktan sonra semtin tarihi kimliğinin kritik bir gözle incelemeye çalışmaktadır. Eldem, İstanbul üzerine yapılan çalışmalardaki Galata ve Beyoğlu'na ayrılan yerin çoğu zaman abartılı ve nostaljik öykünme ile bir çeşit "Avrupalı ve parlak" bir semt arayışına dönüşen bir yaklaşımdan bahseder. Yerli ve yabancı seyyahların eserlerindeki eski Galata, adeta sistematik olarak bir Frenk veya gayri Müslim bir semt olarak aktarılmaktadır. Örneğin Evliya Çelebi'nin aktardıklarında Galata'da; on sekiz mahalle İslam, yetmiş mahalle Rum, üç mahalle Frenk, bir mahalle Yahudi, iki mahalle Ermeni vardır (Eldem, makalae..sf. 58-9). Buna göre bu dönemde Galata, toplam nüfus içindeki payı %25 olan bir Müslüman nüfus ile bir Hıristiyan şehri görünümü almaktadır. En azından 19. yüzyıla kadar olan seyahatnamelerde Galata'nın kiliselerinden, Frenk tüccarının mağazalarından, sokaklarda alenen yapılan dini törenlerden, kalabalık gayri Müslim topluluğundan söz edilirken, Müslümanlardan hemen hiç bahsedilmeyip, şehrin içinde ancak çok sınırlı bir azınlığı oluşturdukları izlenimi oluşturmaktadır (Eldem, sf. 59).

Fetihten 25 yıl sonra yapılmış olan tahririn sonuçlarına göre Müslüman nüfusun oranı %35'tir. Bütün bu verilerin güvenilir olduğu varsayılırsa, Frenk kimliğinin fetihle birlikte hızlı bir İslamlaşma ve Türkleşme sürecini yaşadığı söylenebilir (Eldem, sf. 59: Ortaylı, 1987: sf. 220). Bu süreci izlemek üzere Eldem, dini yapıların türüne ve semtteki sayısal dağılımını incelemektedir. Buna göre bu Müslümanlaştırma süreci 18. yüzyıla kadar devam eder. Bu dönemden itibaren denge tekrar gayri Müslimler lehine değişmeye başlar (Eldem,sf.59). 1885 yılı nüfus verilerine göre Galata-Beyoğlu- Tophane için veriler şöyledir:

Müslümanlar	: %21.8
Gayri Müslimler	: %32
Yabancılar	: %47

Fakat yukarıdaki planlarda da görüldüğü gibi 18. yüzyıla gelindiğinde Galata'nın nüfusunun en az yarısının Müslüman olduğu görülür. Eldem çalışmasında seyahatname ve benzeri tarih kaynaklarındaki bu hatanın kaynağını anlama yönünde de bir çaba gösterir. Dolayısıyla Bizans döneminde kurulmuş Ceneviz şehrinin ayrılıkçı amacından çok farklı olarak, Osmanlı döneminde gittikçe hızlanan bir entegrasyon, hatta asimilasyondan bahsedilmektedir. Müslüman kitlenin Galata'da daha fazla yerleşmeye ve iş yerleri kurmaya başlaması ile başta Frenk ve Ermeni nüfus olmak üzere gayri Müslim halk, yeni yerleşime açılan Pera/Beyoğlu'na yerleşmeye başlar (Eldem, sf.61).

Eldem'in bu çalışmasına göre Galata'da bir Frenkleşme ancak 19. yüzyılda başlayabilmiştir. Fakat semtteki asıl değişme mekanın kullanımı açısından olmuştur. O döneme kadar işyerlerinin yoğunluğu kıyı şeridi boyunca devam ederken artık konutun yoğun olduğu kesimlerde de işyerleri artmaya başladı (Eldem, sf.61). İmkani olan bir kesim konut olarak Beyoğlu sırtlarındaki yeni yerleri tercih etmeye başlamıştır. Ayrıca bu dönemde uluslar arası ticaretin de geliştiği, dolayısıyla liman çevresinin ve kıyı kesiminin dışına taşan bir ticari kapasitenin oluşmasından bahsedilebilir.

Yukarıda da görüldüğü gibi, 20. yüzyıla gelindiğinde sahil şeridi ve Arap Camii ile Tophane Kapısı arasındaki bölgenin Voyvoda-Kemeraltı caddeleri ekseninin altındaki kesim bütünüyle işyerlerinden oluşmaktadır.

“Artık sadece Galata Kulesi – Kürkçübaşı – Azapkapı - Şişhane arasında kalan dörtgen ile sur dışında, Büyük Hendek ile Lüleci Hendek sokaklarının üstünde kalan alanlar yoğun bir şekilde konutlardan oluşmaktaydı. Şehrin merkezinde kalan Bereketzade mahallesi ile Lüleci Hendek – Kemeraltı arasındaki alan ise Latin (veya Protestan) kilise, okul ve hastanelerinin yoğunlaştığı bir bölge haline gelmişti. Buradaki yapılar birer Hristiyan külliyesi gibi eski Frenk yerleşim/ticaret mekanlarını işgal etmişlerdi” (Eldem, age.:sf.61).

İşyeri konut arasındaki dağılımda çarpıcı farklılıklar göze çarpmaktadır. Galata bir konut bölgesi olmaktan oldukça uzaklaşmıştır. Ayrıca Galata'da çalışanların büyük bir kısmı burada ikamet etmemektedir. Beyoğlu ise bunun tersi bir niteliğe sahiptir.

Sonuç olarak; Galata'da 19. yüzyılda işyeri ve iş sahiplerinin çoğunluğu Rumlardan ve yabancılardan oluşmaktadır. Yani çok bahsedilen bir Frenklikten farklı bir profil ortaya çıkmaktadır. Rum nüfusun yoğunluğu ile bunu izleyen yabancılardan da daha çok Balkan ve Rus kökenli olduğu göz önüne alınırsa şehrin bu kesimi için bir Rumlaşma veya Ortodokslaşma sürecinden bahsedilebilir (Eldem, sf. 63).

4.5. Cumhuriyet Dönemi: Galata'nın Kozmopolit Canlılığının Gerilemesi

20. yüzyılın başlarındaki siyasal ve ekonomik istikrarsızlığa rağmen Galata ve Beyoğlu İstanbul'un diğer kısımlarıyla aynı kaderi paylaşmaz. Balkan Savaşı'nın başlamasından itibaren İstanbul hem sefaletin hem de siyasi çalkantıların içine yuvarlanırken, Galata tarihinin en parlak dönemlerini yaşayacaktır.

Bu gelişmede Birinci Dünya Savaşı'na bağlı zenginliğin rolü vardır. Ayrıca Rusya'dan Ekim Devrimi'nden kaçan Beyaz Rusların Beyoğlu'na gelmeleri ile ekonomik ve sosyal yaşam canlanır. Eğlence hayatı gittikçe daha çok hareketlenir. İstanbul işgal altındayken, burası işgal kuvvetlerini ağırlayan ve eğlendiren bir mekan olur. Ama savaş sonrasında yeni Türkiye Cumhuriyeti kurulurken Levantenlerin ışıltılı Pera'sı da yavaş yavaş sönmeye başlayacaktır. Galata ve Beyoğlu, neredeyse kuruluşundan itibaren eğlence ve kültür merkezinin en yoğun olduğu semtler olmuşlardır. Bu tür bir kentsel yaşam, bu semtlerin kozmopolit niteliği ve Batı ve diğer coğrafyadaki ülkelerle olan ekonomik, kültürel ve siyasi ilişkilerin sürekliliği ile zenginliğini kaybetmeden bugüne taşınabilmiştir. Cumhuriyet'in kuruluşu ve İstanbul'un başkent olma özelliğini yitirmesi ile değişen siyasal dengeler, bu sürekliliğe ket vurmuştur. Bu sürecin dinamikleri artık farklıdır ve Galata ile Beyoğlu ilginç şekilde kentsel ve sosyal bir gerilemeyi yaşamaya başlar. Galata kuruluşundan itibaren, İstanbul'un diğer yerleşimleri içinde hep canlı ve yoğun bir yer olmuştur. Mekansal anlamda da bu yoğunluk belirgindir (Çelik, 1986: sf.7-8).

20. yüzyılın başlarında Beyoğlu ve Galata'da modernleşme girişimleri devam etmiştir. Fakat yukarıda da değinildiği gibi, Cumhuriyet'in kuruluşu ile Başkent Ankara'ya taşınması kentin gelişimi açısından ciddi bir kırılma noktası olur. Bu süreç bir uluslaşma projesini de içerdiğinden, ekonominin ve her türlü kurumsal yapının

millileştirilmesini de beraberinde getirdi. Dolayısıyla yabancı sermaye ve buna bağlı kurum ve kuruluşların etkisi ve gücü zayıflatıldı. Buna bağlı mekansal kullanımlar ile kentsel yaşam, ekonomik ve sosyal dinamiklerin etkisiyle dönüşmeye başladı.

1923-1940 yıllarını izleyen savaş sonrası yapılanma dönemi, Beyoğlu için bir geçiş dönemidir. Yukarıda da değinildiği gibi elçiliklerin Ankara'ya taşınması ve millileştirilmeye dayalı yeni ekonomik kalkınmanın etkisiyle bir dizi değişiklik yaşandı. Tramvay-Tünel, Hava Gazı Şirketi, Düyun-ı Umumiye İdaresi ve Tütün Rejisinde çok sayıda yabancı personel çalıştıran yabancı sermaye kuruluşları Beyoğlu'ndan gitmiş ve bu etkiyle sosyal yaşam da değişmeye, yani eski dokusunu kaybetmeye başlamıştır. Cumhuriyet sonrası imar çalışmaları kapsamında İstiklal Caddesi'ni noktlayan Taksim Meydanı yeniden düzenlenmiş ve meydana, Mimar Kanoika'nın bir eseri olan Anıt yerleştirilmiştir. 1930'lardan sonra Büyük Mezarlığın kaldırılmasıyla boşalan alanlar apartmanlaşmaya açılmıştır. Bölgenin çevresindeki yeni semtlerin türemesi, Taksim Meydanı'nı önemli bir merkez durumuna getirmiştir (Rapor, 2001).

Değişen Ekonomik ve Sosyal Yapı

Beyoğlu İlçesi'ne bağlı olan Galata, Evliya Çelebi, Şahkulu, Emekyemez, Bereketzade, Karaköy, Müeyyetzade, Hacı Mimi, Asmalımescit, Arap Cami ve Tomtom mahallelerinden oluşur. Bu mahallelere dair ayrıntılı nüfus verileri olmadığından, Beyoğlu ilçesine dair verilerden yararlanılarak semtin ekonomik ve sosyal yapısı incelenecektir. Bu anlamda ilk veriler Cumhuriyet'in kuruluşundan sonraki ilk nüfus sayımı olan 1927 yılı sonuçlarıdır. Buna göre Galata ve Beyoğlu'ndaki durum şöyledir:

Müslüman:.....	145.140 (% 49.8)
Rum :.....	63.284 (% 21.7)
Yahudi:.....	32.277 (% 11)
Ermeni:.....	23.517 (% 8)
Katolik:.....	19.793 (% 6.8)
Diğer Hristiyanlar:.....	6.059 (% 2)

Kaynak: (İstanbul Ansiklopedisi, 1994).

Yukarıdaki nüfus verilerinde de görüldüğü gibi, Cumhuriyetin ilk yıllarında dinsel ve etnik kimlik açısından hala heterojen bir yapı sürmektedir. Ekonomik açıdan ise hala önemli bir ticaret ve iş merkezidir. Banka merkezleri, gemicilik işletmeleri, işhanları, dükkanlar, tezgahlar ekonomik yaşamın başlıca alanlarıdır.

Bu dönemde Galata Kulesi-Kürkçükapı-Azapkapı-Şişhane arasında kalan dikdörtgen alan ve Büyük Hendek ile Lüleci Hendek sokaklarının üstünde kalan yerler hariç olmak üzere işyerleri ile doludur (İstanbul Ans., 1994: sf. 354).

Dini yapılar (Latin ve Protestan Kiliseleri), hastaneler ve okullar ise merkezdeki Bereketzade Mahallesi ile Lüleci Hendek-Kemeraltı caddeleri arasında kalan alanda yoğunlaşmaktadır (İstanbul Ans., 1994: sf. 354).

1940 ve 1950'li yıllar ise kent topraklarının spekülasyona bağlı gelişmelerin etkisiyle kullanılmasını getirmiştir. Savaş sonrası dönem, ekonomik açıdan karaborsa piyasalarının oluşmasına neden olmuş ve buna bağlı bir zenginlik ve "zengin" kesimi de yaratmıştır. 1950 sonrasında ise İstanbul genelinde gelişen sanayileşme girişimlerinin sonucunda göç ve imar hareketleri yoğunlaşmaya başlamıştır. İstanbul'da bu dönemde yaşanan hızlı kentleşmeyle birlikte süreci yönlendirmek üzere kent planları da yapılmıştır.¹⁸

İstanbul genelinde yaşanan sanayileşme ve buna bağlı işçileşme sürecinin etkisi yaygın olarak yaşanmıştır. Semtte de bu sürece bağlı nüfus değişimi yaşanır. Sosyal yaşam bu gelişmeleri yansıtmaya başlar.

¹⁸ 1937 Prost Planı'nda Haliç sanayi bölgesi olarak belirlenirken, Boğaziçi'nin sanayiden arındırılması önerilmiştir. Bunu izleyen planlar ise şunlardır: 1954 Beyoğlu Nazım Planı; 1980 1/50000 Ölçekli İstanbul Metropolitan Alan Nazım Planı; 1992 1/5000 Ölçekli Beyoğlu I.Etap Revizyon Nazım İmar Planı; 1994 1/5000 Ölçekli Dolapdere Ve Piyalepaşa Bulvarları Ve Çevresi Nazım İmar Planı; 1995 1/50000 Ölçekli İstanbul Metropolitan Alan Alt Bölge Nazım Planı.)

Semtteki işyerlerinin niteliği değişince sosyal yaşam ve nüfusun yapısı da değişmiştir. Örneğin semtteki niteliksiz eğlence yerleri hızla artmıştır; bunun yanı sıra konut işlevi de devam etmiştir. Bugünküne benzer biçimde işyeri-konut işlevinin bir arada oluşu hep sorun olarak gündeme gelmiştir. Bunu izleyen yıllarda ise yani 1955 sonrası ve özellikle 1960'lı yıllarda Beyoğlu ve çevresi bir eğlence merkezi olarak öne çıkmıştır.

Bu dönemin bir diğer belirleyici dönüşümü ise siyasal bir olayla yaşanır. 1955'te, 6-7 Eylül gecesi geniş çaplı tahrip olayları, gerek Beyoğlu gerekse Galata'da yaşayanların kaderini belirleyen bir dönüm noktası olur. Bu alanda yaşayan gayri müslim halkın mal ve mülklerine yapılan tahribat girişimi, burada yaşayan halkın devlete olan güvenini de tahrip etmiştir. Tahrip edilen dükkan ve ev sayısı 5.538 idi (Toprak, 1994: sf. 214). Bu olaylar sonucunda önemli bir göç yaşanmıştır. Rumlar, yabancı nüfus ve diğer gruplar, kentten ve ülkeden ayrılmaya başladılar. Bu dönemde göze çarpan *birinci gelişme*, bir kısım Musevi'nin İsrail'e; onlardan daha fazla sayıda Rum'un da Yunanistan'a gidişleriyle boşalan binaların, harap olmaya terk edilmesidir. *İkinci gelişme*, nüfusun iç dokusundaki değişimdir. Her yıl artan sayıda bir insan akını, Beyoğlu'nun eski sakinlerinin gidişiyle ortaya çıkan boşlukları doldurmaya başlamışlardır. Yabancıların bu alanı terk etmeleri ve alana yeni gelenlerin, eskinin aksine düşük gelirli aileler olması, Beyoğlu'nun çehresini giderek değiştirmiştir.

1960'lı yıllarda Beyoğlu'na olan ilginin giderek azaldığı belirtilir. Tiyatroların bir kısmı kapanmış, geçen yüzyıldan kalma ünlü Tepebaşı Tiyatrosu yanmıştır. Tanınmış lokanta ve pastaneler, lüks mağazalar, yerlerini ucuz mal satan dükkan ve imalathanelere bırakmıştır. Bölgenin 19. yüzyıldan kalma kagir han, konut ve otelleri giderek el değiştirmiş, buna bağlı olarak da gerek isimleri, gerekse eski görünümünü yitirmişlerdir. Bazıları ise yıktırılarak, yerlerine farklı bir mimari sergileyen yeni yapılar yaptırılmıştır (Rapor, 2001).

1955 sonrasında hızlanan imar faaliyetlerinin, İstanbul'un diğer merkezi konumdaki semtlerde yarattığı dönüşüm, Galata'da da yaşanmıştır. Tophane, Karaköy, Şişhane ve Taksim ekseninde gelişen ulaşım ve yeniden inşa faaliyetleri, yerleşim alanının

yanı sıra bir iş alanı olan Galata'da da değişimlere yol açmıştır (İstanbul Ans. sf. 354).

Semtteki sosyal yaşamın yanı sıra ekonomik yaşamın da değiştiği görülür. Bankacılık sektörünün Levent-Maslak hattına taşınmaya başlaması, deniz ticaretinin önemini yitirmeye başlaması, ticaretin ise Harbiye-Şişli-Nişantaşı bölgesine kayması ile iş merkezi olan Galata, bu niteliğini yitirmeye başlar. Perşembe pazarındaki hırdavatçılar ise 1985 sonrasındaki Haliç yıkımları nedeniyle Piyalepaşa'da inşa edilen Perpa binasına kaydırılmaya başlamıştır. Fakat burası bugün hala aynı işlevleriyle canlı bir pazardır (İstanbul Ans. sf. 354). Yani Merkezi İş Alanı'nın 1950 sonrasında başka merkezlere kayması ve 1970'lerde Mecidiyeköy- Şişli hattının önem kazanmasıyla bölgenin ticari hayatı da büyük ölçüde zayıflamıştır. Bunun yanı sıra 1990 sonrası zorunlu göçle gelen yoksul bir nüfusun buraya yerleşmesi ile toplumsal sorunların da bu semtlerde belirgin olarak yaşanmasına neden olmuştur. Beyoğlu ve çevresinin (Galata - Pera) boşalması sonucu, bu alanda mevcut olan konut fonksiyonlarının bir kısmı yerini ticaret birimlerine, küçük imalathanelere ya da depolara bırakmış, burada yaşayan nüfus da bölgeyi terk etmiştir. İşlevsel ve toplumsal dönüşümlerle, bu kent merkezi giderek yoksullaşmıştır (Özden,2001).

Beyoğlu ve Galata'daki mekansal ve toplumsal dönüşümlerde, 1980 sonrası neo liberal ekonomi politikaları öne çıkaran merkezi ve yerel yönetimlerin uygulamaları oldukça belirleyici olmuştur. 1983 itibariyle başlayan imar ve yeniden yapılaşmaya dair uygulamalar çerçevesinde, Beyoğlu ve çevresinin yeni oluşan merkezlerle bağını kurmak için ulaşım ve benzeri fiziksel ağların inşasına gidilmiştir. Bunun için Beyoğlu ile Tarlabası arasında yoğun trafiğin akacağı bir bulvar inşası kararı alınmış ve Taksim'den Şişhane'ye doğru sağ kenar binaları uzun tartışmalardan sonra yıktırılmıştır. Tarihi değeri olan binaların yıkımını, bu tür bina ve yapıların korunması yönündeki yaklaşımlar izlemiştir. Bunda ise İstanbul'un ve Beyoğlu'nun küresel kent projeleri kapsamında yeniden yapılandırılması ve uluslararası sermayeye açılması yönündeki politikalar hakim olmuştur. Daha sonra ayrıntılandırılacak olan tarihsel

miras ve kültüre dayalı kentsel turizm yaklaşımı, bu dönemin hakim politikalarını belirlemiştir.¹⁹

4.6. 1990 Sonrası: Galata'da Soylulaştırma

Galata semti 1990'lı yılların ikinci yarısından itibaren soylulaştırma biçiminde mekansal ve sosyal bir dönüşümü yaşamaya başladı. Bu süreçte mülkiyet el değiştirirken aynı hızda olmasa da sınıfsal yapı da değişti. Bugün Galata'nın sokaklarında dolaşırken gördüklerimiz hala bu dönüşümün devam ettiği ve edeceği bilgisini de bize verir. Yan yana rehabilite edilmiş bir evin hemen yanında harap durumda bir evi görmek şaşırtıcı değildir. Kırsal kökenli nüfus ile yeni orta sınıftan yabancı ve yerli bir nüfusun hala birlikte aynı apartmanda yaşadıklarını görmek mümkün.

Galata'daki soylulaştırmanın ilk aşaması daha çok mimarların ve sanatçıların burada atölye olarak kullanmaya uygun, mimari özelliği olan fakat bakımsız yüksek tavanlı binaları satın alması veya kiralaması ile başlamıştır. Sürece medya çalışanları, akademisyen, avukat gibi mesleklerden diğer soylulaştırıcılar eklenmeye devam etmektedir. Bunun yanı sıra özellikle kule çevresinde özellikli kafe, bar gibi işletme sayısı da artmaya devam etmektedir. Henüz soylulaştırmanın ilk aşamalarını yaşayan Galata'da mülkiyet değerleri özellikle yakın bir zamanda hızlı bir artış göstermiştir. Buna rağmen boş bina sayısı hala fazladır (Ergun, 2003, İslam, 2003).

Öncü diyebileceğimiz soylulaştırıcıların organize ettiği festival gibi kültürel aktiviteler insanları bu semte çekmektedir. Ancak bu semtte de otopark sorunu yaşanmaya başlamıştır ve bu sorunu aşmak üzere bazı binalar yıkılmakta ve bu boş arsalar otopark için kullanılmaktadır. İstanbul'da yapımı süren yeni metro hattının Galata'ya yakın bir konumda bulunması bu semti kolay erişilebilirliği açısından cazip kılmaktadır.

¹⁹ Bu yaklaşımların plan kararlarına yansımaları ve politikalarda yer almasına dair bilgiler ileride ayrıntılandırılacaktır.

1990'lı yılların başlarında Mimarlar Odası İstanbul Şubesi'nin başlattığı çalışmalar ile Galata'nın tarihi ve kültürel özelliklerinin saptanması ve koruma altına alınmasını hedefleyen proje başlatılmıştır. Bazı yayınevleri de Cağaloğlu'ndan Beyoğlu'na taşınmaya başlamıştır. Buna eklenen kitapçı ve benzeri fonksiyonlar artmıştır. Ayrıca İstanbul Uluslararası Sinema Festivali ile çeşitli müzik ve benzeri uluslar arası organizasyonlar Beyoğlu ve çevresinde önemli bir canlanma yaratmıştır. Bunda trafikten arındırılarak alışveriş ve kültürel aktivite aksına dönüştürülen İstiklal Caddesi'nin canlılığının rolü önemlidir. Burası Tünel-Taksim arasında yeniden işletilmeye başlanan tramvayla daha canlı bir görünüme kavuşmuştur. Bazı eski ve geleneksel pastane, restoran, otel gibi mekanlar restore edilerek yeniden açılmış; kültürel aktiviteler de giderek bu bölgede yoğunlaşmaya başlamıştır.

Galata'nın Demografik ve Mekansal Durumu

Bugün Galata'daki soylulaştırmanın incelenmesinde nüfus yapısı ve yoğunluğu ile mekansal yenilenme ve köhneme düzeyleri önemli verilerdir. Semtte bulunan işyeri ve konut oranları da bu veri grubunda anlamlı ölçütlerdir. Eski işyerleri olarak sınıflandırdığımız marangoz atölyeleri, avizeci ve elektrikçiler, olumsuz çevresel etkilere rağmen konutlar ile iç içedirler. Dolayısıyla soylulaştırma düzeyinde ve hızında bu işyerlerinin yoğunluğu da önemli bir etken olmaktadır. Nitekim nüfusun bugünkü dağılımını etkileyen en önemli unsurlardan birisi de budur.

Beyoğlu İlçesi'ne bağlı olan Galata, Evliya Çelebi, Şahkulu, Emekyemez, Bereketzade, Müeyyetzade, Hacı Mimi, Asmalımescit, Arap Cami ve Tomtom mahallelerindeki bugünkü nüfus önemli farklılıklara sahiptir. Bu ayrımın başta işyeri-konut fonksiyonu dağılımının rolü vardır. Arapcami ve Emekyemez gibi işyeri yoğun mahallelerin nüfusları diğer mahallelere göre oldukça düşüktür. Konut yoğunluğu fazla ve Beyoğlu-Tünel'e yakın olan Asmalımescit, Şahkulu ve Tomtom mahalleleri ise nüfusu en yüksek mahallelerdir. Asmalımescit soylulaştırma ile büyük oranda mekansal ve sosyal değişim yaşamış ve hala yaşayan bir mahalle olmasıyla ayrılır.²⁰Fakat Tomtom ve Şahkulu gibi nüfusu yüksek olduğu halde dönüşümü hala sınırlı yaşayan mahalleler de vardır. Dolayısıyla nüfus yoğunluğu ve mekansal yenilenme

²⁰ Bu konuda yapılmış bir tez çalışması için bkz. İnce, H.A.(2003) Kültür Endüstrisinde Araçların Rolü ve Asmalımescit Semtinin Değişen Yüzü (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul

oranı tek başına soylulaştırmanın düzeyini göstermede yeterli olmamaktadır. Bunun için mülkiyetin el değiştirme oranı çok daha önemli bir göstergedir. El değiştiren mülkiyet oranını ise niceliksel olarak yakalamak bu tez çalışmasının hedefi olmadı. Fakat niteliksel araştırmanın sonuçları olan görüşmeler ile mahallede yapılan uzun gözlemlerle bu konuda bazı verilere ulaşıldı. Bu konudaki bilgilere daha sonraki bölümlerde yer verilecektir.

Tablo 5: Yıllara Göre Mahalle Nüfusları

Mahalle	NÜFUSLAR			
	1985 NUF	1990 NUF	1997 NUF	2000 NUF
Arapcami	219	269	110	54
Asmalımescit	1177	1362	1411	1169
Bereketzade	1391	1064	576	771
Emekyemez	295	252	99	108
Evliyaçelebi	1138	754	592	639
Hacımımı	3225	2641	1867	1861
Müeyyetzade	1727	1378	1128	903
Tomtom	4066	3606	3617	3219
Şahkulu	2898	2339	1916	1396
Toplam				

Kaynak: Koruma Planı Raporu, 2001

Semtın soylulaştırılmasına yönelik teorik çerçeveden hareket eden çözümlerler aşağıdaki alt başlıklarda yer alacaktır. Burada öncelikle semtin bugünkü yapısına dair bir kesit alınmaya çalışılmaktadır. Nüfusa dair bu bilgilere ek olarak semtin arazi kullanımı analizine dayalı fonksiyon dağılım sonuçları ile donatılarının durumundan oluşan mekansal yapısı, soylulaştırma için önemli verilerdir. Semte yeni gelenlerin semti tercih etmelerine ve semtin dönüşümüne dair fikirlerinin oluşmasında bu veriler önemli olmaktadır. Dolayısıyla semtin bu verili durumu, semte hangi kesimin, ne zaman ve hangi nedenlerle geldiğini de belirlemektedir.

Mülkiyet Örüntüsü ve Fonksiyonel Kullanımlar

Semtte çeşitli vakıflara veya kişilere ait görünen fakat terk edilmiş, bakımsız ve izinsiz olarak kullanılan yapılar mevcuttur. Mülkiyeti hazine ile ihtilafli hale düşen bu binalar giderek daha çok yıpranmakta ve çökmektedir (Plan Raporu, 2001). Koruma amaçlı planın alanında²¹ mülkiyet durumu incelendiğinde, %10 vakıf, %65 özel ve %25 kamu arazileri biçiminde bir dağılım görülmektedir. (Rapor, 2001; EK: 4). Rapordaki analiz verilerinde de görüldüğü gibi, alanda büyük oranda özel mülkiyet olduğundan, piyasa esasına bağlı bir mülkiyet alım-satımı yaygındır. Yine plan alanındaki yerleşmelerde yapı ölçeğinde yapılan durum tespitleri çalışmalarına göre alan içinde 15268 yapı mevcuttur. Bu yapıların kullanılabilirliği, işlevselliği, niteliği, kalitesi ve koruma durumları kayıt altına alınmıştır. Sonuç olarak yerel yönetimin ilgili biriminde yapı durumlarına ulaşmak mümkün olmuştur. Özellikle tarihi nitelik taşıyan yapıların el değiştirmesinde etkili bir kriter olan yapı durumu, öğrenilebilecek bir bilgi haline gelmiştir. Fakat alan araştırması esnasında mülkiyetlerin el değiştirmesinde *enformel* bir mülkiyet piyasasının geçerli olduğu görülmüştür.²²

Planlama alanında arazi kullanım itibariyle en fazla payı ticari faaliyet kolları almaktadır. Bu oran alanın %32 sini oluşturmaktadır; bunun dışında %27 oranla konut ve %15 ile yol ve otopark (alt ölçekli yol ve terkler dahil değildir) bulunmaktadır. Kentsel donatıların oranları genel anlamda çok düşüktür.

²¹ Ayrıntılı bilgi için EK'ler kısmında plan raporunun çalışmasına bakılabilir.

²² Beyoğlu Kentsel Sit Alanı'nın Arazi Kullanım çalışması, 1/1000 ölçekte ve etaplar halinde birebir arazi gezilerek detaylı bir şekilde yapılmıştır. Bölgede ticaret, konut, hizmet, kültür, turizm, imalat, depolama, teknik ve sosyal donatı alanlarının yer aldığı görülmüştür.

Tablo 6: Arazi Kullanımı

	Mevcut Alan	
	m ²	Mevcut (m ² /kişi)
Tüm Ticaret	921.500	13,73
Kreş-Anaokulu		
İlköğretim Tesis	18.660	0,28
Ortaöğretim (Özel Dahil)	77.740	1,16
Üniversite	40.720	
Sosyal Tesis	1.500	0,02
Kültür Tesisi	24.787	0,37
Sağlık Tesisi	23.710	0,35
Halk Eğitim Merkezi		
Dini Tesis (Kilise, Havra Vb. Dahil)	83.600	1,25
Spor Alanı	21.099	0,31
Yeşil Alan (Çocuk Bahçesi Dahil)	159.776	2,38
İdari Tesisleri	40.200	0,6
Turizm (Özel Koşullu Yapı Alanı Dahil)	31.607	
Askeri Alan	38.845	
Teknik Altyapı Al.	5.420	0,08
Tüm Otopark	123.305	1,84
Araç Yolu, Meydanlar	380.100	5,66
Yabancı Ülke Temsilcilikleri	89.683	
Toplam	2.082.252	31,03
Diğer	18.276	

Konut Alanı	778.000	12
Plan Alanı	2.878.528	

Kaynak: Koruma Planı Raporu, 2001

Yukarıdaki arazi kullanım bilgileri, Galata semtini de içerdği için veri olarak kullanıldı. Çünkü bu dağılımlarda plan alanında oransal bir tutarlılık vardır. Sonuç olarak, yukarıdaki bilgiler ışığında, alandaki sosyal tesislerin yetersizliği net olarak görülmektedir. Eğitim ve dini tesisler ise büyük bir farklılık taşımaktadır. Bunda yabancı okulların varlığı ile farklı dini inançlara ait kurumların bu alanda yer almasının rolü vardır. Daha önce de belirtildiği gibi plan alanı, mekansal ve sosyal yapısı tarihsel nitelik taşıyan mahallelerden oluşmaktadır.

Plan alanı içinde yer alacak fonksiyonların, burada yaşayacağı düşünülen nüfusun kişi başına düşen alanını “m²” cinsinden gösteren tablo aşağıdadır.

Tablo7: Koruma Planı Alanında Fonksiyon Dağılımı

	FONKSİYON ALANI				STANDART	
	Plan Alan m ²	Yönetmelik m ²	Mevcut Alan m ²	AlanPlan (m ² /kişi)	Yönetmelik (m ² /kişi)	Mevcut (m ² /kişi)
Tüm Ticaret	869.406	75000	921.500	11,59	1,0	13,73
Kreş-Anaokulu	1.237	75000		0,02	1,0	
İlköğretim Tesis	18.945	337500	18.660	0,25	4,5	0,28
Ortaöğretim (Özel Dahil)	77.740	225000	77.740	1,04	3,0	1,16
Üniversite	40.720		40.720			
Sosyal Tesis	1.750	75000	1.500	0,00	1,0	0,02
Kültür Tesisi	56.185	150000	24.787	0,75	2,0	0,37
Sağlık Tesisi	28.575	225000	23.710	0,38	3,0	0,35
Halk Eğitim Merkezi	1.817	30000		0,02	0,4	
DİNİ TESİS (KİLİSE, HAVRA Vb. Dahil)	84.200	37500	83.600	1,12	0,5	1,25
Spor Alanı	24.052		21.099	0,32		0,31
Yeşil Alan (Çocuk Bahçesi Dahil)	251.812	750000	159.776	3,36	10,0	2,38
İdari Tesisleri	56.050	300000	40.200	0,75	4,0	0,60
TURİZM (Özel Koşullu Yapı Alanı Dahil)	31.607		31.607			

Askeri Alan	38.845		38.845			
Teknik Altyapı Al.	18.130	225000	5.420	0,24	3,0	0,08
Tüm Otopark	21.000		123.305	0,28		1,84
Araç Yolu, Meydanlar	320.774		380.100	4,28		5,66
Yabancı	Ülke					
Temsilcilikleri	89.683		89.683			
Toplam	2.032.528		2.082.252	27,10		31,03
Diğer	0		18.276			
Konut Alanı	846.000		778.000	13,00		12,00
Plan Alanı	2.878.528		2.878.528			

Kaynak: Koruma Planı Raporu, 2001

Yukarıdaki tabloda alınan plan kararları, belirlenen alanın geleceğe yönelik gelişimi açısından yerel yönetimin yaklaşımını ortaya koyar. Alınan plan kararları incelendiğinde, mevcut sorunları çözmede köklü bir değişim öngörüsünden uzak olduğu görülür. Ticaret yoğunluğu bir sorun olarak ortaya koyulduğu halde bunun azaltılma oranının oldukça sınırlı olduğu görülür. Konut alanında ise %1'lik bir azaltılma oranı önerilmektedir. Eğitim tesisleri, sosyal ve kültür ile sağlık tesislerinin ise kişi başına dağılımının, yönetmeliğin çok altında olmasına rağmen plan kararları yetersiz bir artış oranı önermektedir.

Planlama alanının içinde yer alan Taksim İlk Yardım Hastanesi ve Kuledibi Hastanesi hem bölgeye, hem de kentin tümüne hizmet eden devlet hastaneleridir. Ayrıca Tarlabaşı caddesinde Kızılay bulunmaktadır. Bölgedeki diğer sağlık tesisleri ise özeldir. Alman Hastanesi şehir bütününde önemli yer tutan tesislerden biri olup, diğer özel hastaneler ise İtalyan ve Avusturya hastaneleridir. Bölge genelinde mahalle ölçeğinde sağlık ocaklarına ihtiyaç duyulmaktadır. (Plan Raporu, 2001)

4.7.Sonuç

Galata üzerinden çözümlenmeye çalıştığımız “Batı tarzı burjuva yaşam” konusu aslında, Osmanlı toplumunun son dönemleri itibariyle başlayıp, Cumhuriyet ile oluşumu bir ulusal devlet projesine dönüşen bir kapitalist toplum çözümlemesidir. Galata ve sonrasında Pera, Beyoğlu, kapitalist ilişkilerin ekonomik, politik ve kültürel olarak bir burjuva yaşamının mekanına dönüştüğü yerlerdir. 19. yüzyılda hızla gelişmiş olan kapitalist ilişkiler, sosyal yaşamda ayrıştırıcı bir etkiyle sınıfsal eşitsizliği

de arttırmıştır. Bu etki, bu dönemde uluslar arası ticarete bağlı sermaye birikimine dayalı olarak güçlenen bir ticaret burjuvazisinin yanı sıra, oluşan bu yeni işlerde çalışan bir sınıfı da sosyal olarak belirginleştirdi. Çok sayıda kişi, bu işlerde taşıma, yükleme, depolama gibi işlerde çalışmaktaydı. Buna ilaveten çeşitlenen zanaat işlerinin yapıldığı atölyeler ile küçük üreticilik işlerinde çalışan bir kesim de bu faaliyetlerin içerisinde yer almaktaydı. Grand Rue De Pera denilen Büyük Pera Caddesi, Avrupa mallarının satıldığı mağazaların yanı sıra Avrupai otel ve eğlence yerlerinin faaliyette bulunduğu bir yerdi. Eğlence sektörü burada her dönem varlığını çeşitli biçimleri ile sürdürmüştür. Ayrıca Perşembe Pazarı, Voyvoda Caddesi ve Karaköy başta olmak üzere Galata, Avrupai malların ve bankaların yer aldığı başlıca ticaret merkezi haline gelince, İstanbul' un başka semtlerinde yaşayan Rum, Ermeni ve Yahudiler yeniden buraya, Galata'ya gelmeye başladılar. Levanten denilen kozmopolit bir nüfusun ortaya çıkması da bu döneme rastlar. Dolayısıyla, 19. yüzyılda İstanbul'un Batı tarzı bir başkente dönüştürülmesi yönündeki çabalar, en çok Galata semti ve Beyoğlu çevresinde belirgin olarak gözlemlendi (Z. Çelik, Değişen İstanbul, sf.1).

Cumhuriyet döneminde ise, özellikle İstanbul kentinin artık başkent olmamasının etkisiyle, Galata'da bir gerileme dönemi yaşanmaya başlamıştır. Bunu takiben semtte yaşayan gayri müslim nüfusa yönelik politikalar ve diğer dış gelişmeler ile bir nüfus kaybı ve yoksullaşma başlar. Bu durum, mekansal eskime ve işyerlerinin niteliğine bağlı çevresel sorunlarla yoğunlaşır. 1950 sonrası İstanbul'un bir sanayi kenti olarak gelişmesi ile kent merkezlerinde ortaya çıkan yeni mekansal genişlemeyle birlikte bir imar faaliyeti başlar. Bu imar faaliyetlerinden Galata da etkilenir. Gerek tarihi yapıların yıkımı gerekse yeni ulaşım bağlantıları ile semtin fonksiyonlarında bir dönüşüm yaşanır. Bankacılık sektörünün Levent-Maslak hattına taşınmaya başlaması, deniz ticaretinin önemini yitirmeye başlaması, ticaretin ise Harbiye-Şişli-Nişantaşı bölgesine kayması ile iş merkezi olan Galata, bu niteliğini de yitirmeye başlar.

1980 sonrasında ise neo liberal ekonomi politikalarla yeni bir imar ve yeniden yapılanma dönemi başlamıştır. Beyoğlu ve çevresinin yeni oluşan merkezlerle bağını kurmak için ulaşım ve benzeri fiziksel ağların inşasına gidilmiştir. İstiklal Caddesi'nin yayalaştırılması ve bir dizi kültür sanat etkinliği merkezlerinin burada yoğunlaşması

ile yeni Beyoğlu dönemi başlamıştır. Bugün Beyoğlu ilçesinin sınırları içerisinde çok sayıda önemli kurum ve mekan bulunmaktadır. Bunların arasında, Fındıklı'daki Mimar Sinan Üniversitesi, Taksim Meydanı'ndaki Atatürk Kültür Merkezi, Kasımpaşa'daki Kuzey Deniz Saha Komutanlığı, Sütlüce'deki Tophane-i Amire (Koç Sanayii Müzesi), Aynalıkavak Kasrı, İstiklal Caddesi'ndeki İstanbul Sanayi Odası, Yapı Kredi Kültür ve Yayıncılık, Çiçek Pasajı, Balık Pazarı, Aksanat, çok sayıda sinema, Muammer Karaca Tiyatrosu gibi kültür sanat ve eğitim kurumları bulunmaktadır. Buna ilaveten Tünel ve Tramvay ulaşımının ve Galata'daki Galata Kulesi'nin Beyoğlu için özel bir yeri vardır. Büyük otellerin, tiyatroların, sinemaların, okulların, konsoloslukların, yabancı kültür merkezlerinin, sanat galerilerinin bulunduğu Beyoğlu artık İstanbul'un en canlı ve gözde semtlerinden biridir.

1990'lı yıllar, soylulaştırmanın görünür olduğu yıllardır. Bu süreçte mülkiyet el değiştirirken aynı hızda olmasa da sınıfsal yapı da değişti. Bugünkü Galata, gerek toplumsal sınıflar açısından gerekse mekansal görünüm açısından oldukça karma bir yapı sergilemektedir; bu durum, yaşanan dönüşüm sürecinin henüz tamamlanmamış olduğuna da işaret etmektedir.

BÖLÜM 5: ALAN ARAŞTIRMASI

GALATA'DA SOYLULAŞTIRMANIN EKONOMİ POLİTİĞİ

5.1.Giriş

Bu bölümde öncelikle alan araştırmasının tasarımına yer verilecektir. Araştırmanın nasıl kurgulandığı, hangi yöntemlerin kullanıldığı ve uygulamada nelerle karşılaştığı açıklandıktan sonra, araştırmayı yönlendiren soru ve hipotezin yer aldığı açıklamalar belirtilecektir. Alan araştırması sonuçları ve değerlendirilmesinde, kuramsal çerçeve ile araştırma sorularının gruplandırılmasından yararlanılmıştır. Her bir kısmı kendi içinde tutarlı ve veri kümeleri ışığında gruplamak güç olsa da genel bir tutarlılığın izlenmesine çalışılmıştır. Her kısım, bir diğeri ile ilişkili olarak tasarlanmış ve yazılmıştır. Metodolojik anlamda da bir kavramsal çerçeveyi veya kuramı, kendi başına izole olarak yegane bir veri kümesi ile ele almanın sınırlı olacağından hareketle, farklı veriler arasında ilişki kurma kaygısı ön plana çıkarılmıştır.

5.2.Metodolojik Yaklaşım ve Alan Araştırmasının Tasarımı

Metodolojik Arka Plan: Eleştirel Teori

Bu tez çalışmasında soylulaştırma konusu eleştirel bir yaklaşımla Galata semti örneği üzerinden incelenecektir. Soylulaştırma en genel tanımıyla, gerilemiş olan eski kent içi alanlarındaki yeni bir sınıfsal ve mekansal ayrışmayı ifade eder. Yeni orta sınıfın bu alanlara olan talebi ve mülkiyetin değerlendirilmesi ile başlayan süreç, işçi sınıfının veya daha kapsamlı bir kavramla ifade edersek, düşük gelirli ve geçici işlerle çalışan marjinal kesimin yerinden edilmesi ile sonuçlanmaktadır. Bu süreç aynı zamanda yeniden yatırım için olanaklar yaratmakta ve bu yönüyle mülkiyet piyasasında ve ilişkilerinde önemli dönüşümlere neden olmaktadır.

Tezde sınıf ilişkilerin rolü ve mülkiyet piyasasındaki işleyişte aktörlerin gücü ve etkileme biçimlerine bakılacaktır. Soylulaştırma konusu, mekanın yapılanması ve yeniden yapılanması ile toplumsal ilişkiler bağlamında “eleştirel teori”nin dayandığı metodolojik çerçeve içinde ele alınacaktır.

Bu teori dört önemli gösterge ile ifade edilir. “Birincisi, var olan realitenin aslında irrasyonel olduğu değerlendirilmesinden hareket eder. İkincisi, o realite içinde değişme için hangi imkanların olduğunu, o realitenin mevcut formunun devamlılığının altını kazımakta olan ilişki ve gelişmelerin neler olduğunu belirlemeye, tanımlamaya çalışır. Üçüncüsü, eleştirel teori mevcut sosyal realite tarafından yaratılmış olan ve sürekli radikal dönüşümlere yol açacak olan gizil güçleri gizleyen, ideolojik, şeyleştirilmiş bilinçle mücadele eder. Son olarak, eleştirel teori gerek pozitivistlere gerek çeşitli sosyal bilimlerdeki pozitivist önermelere karşıdır.” (Urry ve Keat (1994), sf. 351)

Bu teorinin izlediği bu göstergeler, ortaya çıkmış olan potansiyeli olanaklı kılan ve arka plandaki ilişkileri açığa çıkarmada veya analiz etmede güçlü bir metodolojik çerçeve sunmaktadır. Bu anlamda “eleştirel gerçekçilik” (critical realism) metodolojisi de benzer biçimde, gerçekliği, ortaya çıkmış olan olguların ve ampirik olarak gözlenenin genellenmesi ile değil, ampirik olarak gözlenen olgunun arkasındaki yapılar ve bu yapılara içkin güçlerin açığa çıkarılabilmesinde kapsamlı bir çerçeve sunar. “Bu kuram çerçevesinde gerçeklik üç düzlemde incelenmektedir: gerçeklik düzlemi (nedensel güçler), gerçekleşme düzlemi (olaylar) ve ampirik düzlem (deneyim). Nedensel güçler düzlemi yani gerçeklik düzlemi potansiyel olarak olabilirlik alanını tarifler; olaylar ise bu potansiyelin ortaya çıkmış biçimidir. Potansiyel olarak olanaklı olanın gerçekleşmesi olumsaldır; yani olanaklıdır ancak zorunlu değildir. Diğer yandan, bu olaylar ortaya çıkmış olsa bile gözleyen tarafından algılanmayabilir; yani deneyimlenmeyebilir. Dolayısıyla yapılar ve onların potansiyel olarak taşıdığı güç yalnızca olumsal olarak ortaya çıkmış olandan; yani ampirik gözlemden yola çıkılarak anlaşılabilir. Bakılan nesnenin bu üç düzlemde tanımlanan ontolojik derinliğinin kavranması ve bilgi kuramının bu ontoloji üzerine kurulması gerekir.” (Türkün-Erendil, 2000; Erendil, 1998; Bhaskar, 1975, 1989, 1996; Sayer, 1984).

“Bu bakış açısında nedensellik tekil olaylar arasındaki sebep sonuç ilişkilerinde tanımlanan zorunluluğa indirgenemez; nedensellik nesnelerin ve aralarındaki ilişkilerin içkin yapılarında aranmalıdır.” Diğer bir deyişle, burada inceleme konusu olan nesnelere (bunlar araştırmanın konusuna göre aktörler, firmalar, kurumlar olabilir) arasındaki ilişkilerin incelenmesi ve bu ilişkilere içkin durumda bulunan güç ilişkilerinin ortaya çıkarılması bir yerdeki dönüşümün niteliğini ve biçimini anlamada önemli ipuçları oluşturmaktadır. Ancak bu ilişki de durağan bir karaktere sahip değildir; ilişkiye giren aktörlerin yapısında meydana gelen değişimler o ilişkinin niteliğini ve ortaya çıkan sonuçları da etkileyecektir. Dolayısıyla, eleştirel gerçekçilik kuramı ve metodolojisi, sürekli değişim içinde olan bir dünyayı anlamaya ve açıklamaya çalışan sosyal bilimler için uygun bir araştırma çerçevesi oluşturmaktadır. Bu çerçevede bir değişimi (araştırma sürecinde, ortaya çıkmış bir değişimi ve gerçekleşme düzlemini) açıklamak için, bu ilişki yapılarında bunu olanaklı kılanın ne olduğu anlaşılmasına çalışılır. Yapılan bir soyutlama çalışmasıyla bu değişimi aktive eden diğer yapıların, yani farklı dinamiklerle ortaya çıkmış diğer yapıların özellikleri de ortaya çıkarılmaya çalışılır. “Bir yapıya içkin potansiyel ve davranış biçimleri arasında zorunlu bir ilişki varken, bu potansiyelin gerçekleşmesi olumsaldır; içinde bulunulan koşulların farklı dinamikler sonucu ortaya çıkmış yapılarının bu potansiyeli aktive etmesi gerekir; yani uygun koşullar gerekir. Böyle bir bakış açısıyla bakılan nesnenin yapısı incelenirken, ilişkide bulunulan diğer yapıların (koşulların) güçleri de fark edilecektir. Belirli bir zaman/mekan bağlamında birtakım yapılar belirleyicilik anlamında hiyerarşik olarak daha güçlü bir etkiye sahip olabilmektedir. Dolayısıyla bir değişimi açıklayabilmek için, farklı dönemlerde hangi yapıların daha belirleyici olduğunu ve değişen koşulların neleri olanaklı hale getirdiğini keşfetmek gerekmektedir (Türkün-Erendil, 2000).

Bu kuram çerçevesinde ele alınması gereken bir başka konu da bir ilişkinin tarafları arasındaki asimetric güç ilişkileridir. Dolayısıyla, bu aktörlerin zaman içinde güçlerini nasıl dönüştürdüklerine; diğer bir deyişle güçlenme ve güçlerini kaybetme yönünde nasıl hareket ettiklerine bakmak gerekir. Böyle bir bakış açısı ile değişen koşullar altında hangi aktörlerin başka yapıların da desteğiyle güçlendiği, hangilerinin zaman içinde asimilasyona uğrayacağı veya tasfiye olacağı da ortaya çıkar. Bazı durumlarda, ilişki içindeki aktörlerden bir veya bir kaç, ilişki içinde buldukları diğer yapılar nedeniyle farklı kaynaklara ve olanaklara çok daha kolay ulaşabilir

durumdadır ve bu olanaklar sayesinde avantajlı durumlardan çok daha kolay yararlanabilirler ve güçlerini artırabilirler. Sonuç olarak aktörlerin hangi ağların içinde bulunduğu ve bu ağların güçleri dönüşümün yönünü ve biçimini de belirleyecektir. Sonuç olarak bu çerçeve bize bir dönüşüm sürecinde kazananları ve kaybedenleri de ortaya çıkarma şansı vermektedir (Türkün-Erendil, 2000).

Belirli zaman/meکان bağlamlarında koşulların değişmesi yapısal dönüşümün hız kazanmasına neden olur. Bu dönemlerde yapılan bir toplumsal araştırma sırasında bu yapıların ve bu yapıları oluşturan nesnelere nasıl dönüştüğünü incelemek daha kolaylaşır. Dolayısıyla bu metodoloji, özellikle dönüşümün hızlandığı dönemlerde uygun bir araştırma çerçevesi sunmaktadır (Türkün-Erendil, 2000). Galata'da yapılan araştırmayı bu çerçevede değerlendirdiğimizde “*eleştirel gerçekçilik*” kuramının uygunluğu ortaya çıkmaktadır. Galata'nın farklı dönemlerde geçirdiği dönüşümlere bakıldığında, farklı koşullar altında bu dönüşümün nasıl gerçekleştiği, hangi aktörlerin bu alanda varlığını sürdürebildiği hangilerinin buradan ayrılmak zorunda kaldığı da açıklık kazanmaktadır. Ülkede farklı dönemlerde uygulanan sanayi ve tarım politikaları, konut politikaları, buralarda ortaya çıkan yetersizlikler, göç olgusu, İstanbul'un bütününde ortaya çıkan merkezi iş alanı ve konut bölgeleri, sanayisizleşme, yeni gelişen hizmet alanları ve neoliberal kentsel politikaların kent mekanında yarattığı baskı göz önüne alınarak bir inceleme yapıldığında Galata'da gözlenen dönüşümü dönemsel olarak açıklamak da kolaylaşmaktadır. Dolayısıyla, bu araştırmada özellikle 1990'lardan sonra ortaya çıkan soylulaştırma sürecine bakarken, hem daha makro nitelikteki değişkenler incelenmiş hem de değişen koşullar çerçevesinde hiyerarşik olarak daha güçlü ve belirleyici olan aktörler, bunların kentsel vizyonları, buna bağlı söylemleri ve ulaşabildikleri ağlar ortaya çıkarılmaya çalışılmış; aynı zamanda da merkezi ve yerel yönetimin bu süreçteki rolü irdelenmiştir.

Soylulaştırma konusu sadece kent içi alanların yeniden yapılanması ve bu süreçte ortaya çıkan sorunlardan ibaret değildir. Keza kentin genel yapısı itibariyle de toplumsal ve mekansal olarak dönüşümünü açığa çıkarmada önemli bir analiz düzeyidir. Ayrıca soylulaştırma ve sınıfsal yapılanmalar, salt bir semtin sınırları içinde görülebilecek ve kapsanacak bir ilişki olarak da ele alınamaz. İstanbul kentinin yerleşim süreci ile bu süreçte belirleyici olan genel ülke ve kentsel ekonomi

politikalarının ve bundan etkilenen toplumsal sınıfların nasıl değiştiğini tartışmak, soylulaştırmayı açıklamada önemli makro düzeylerdir. nk soylulaştırma, gerilemiş eski kent merkezlerinin ekonomik ve mekansal yeniden yapılanması açısından gelişen bir süreç olarak da değerlendirilmektedir. Dolayısıyla kentsel gerileme ve khnemeye karşı geliştirilen politikalar ve yaklaşımlar piyasa dinamiklerinin ekseninde şekillenmektedir. Toplumsal nitelik taşıyan kentsel gerilemenin yol açtığı sorunlar, neoliberal süreçte fazlasıyla piyasa ilişkileri içinde zmlenmeye çalışılmaktadır.

Bu konu, kentsel gerilemenin günümüz politikaları ile nasıl zmlenmeye çalışıldığını da gösterir. Burada strateji kavramı ile belirlenmiş bir politikanın yine belli aktörler tarafından programlı uygulanmasını ifade etmekten çok, genel kentsel politikaların stratejik niteliği ve bunun daha alt düzeydeki yansımaları kastedilmektedir. Konuya dair tanımlamalarda önemli farklılıklar olmamasına rağmen, soylulaştırmanın neden ve nasıl gerçekleştiği ve sonuçlarının kimler üzerinde ne şekilde etkili olduğuna dair tartışmalar önemli farklılıklara sahiptir. Buradaki yaklaşımlar “eleştirel” ve neoklasik olan geleneksel teoriler etkisindeki “liberal” olmak üzere iki başlık altında incelenebilir. Bu inceleme çalışmanın ikinci bölümünde ayrıntılı olarak ele alınmıştı.

Bu tez çalışmasında soylulaştırma konusu, yeni mekansal ve sınıfsal ayrışmalar ile yeni kentsel kodların oluşmasındaki hem nedenlerden hem de sonuçlardan biri olarak görülmekte ve konu özellikle değişen sınıf ilişkileri ve mekansal yeniden yapılanma çerçevesinde incelenmektedir. Soylulaştırma ile eski kent içi alanlarında mülkiyet ve arazi değerleri üzerinden kentsel rantlar yaratılmakta ve belirli sınıflar ayrıcalıklı konuma gelmektedirler. Bu durum kaynakların bölüşümü açısından da eşitsiz bir ortam yaratmaktadır. Mülkiyetin değerlenmesi ile spekülatif bir nitelik oluşmakta ve ortaya çıkan rant artışı, mülkiyetin hızla el değiştirmesini yaratmaktadır. Bu değerlenme, yeni orta sınıfın ve yatırımcıların talebi ve yapısal ekonomi politikaları sonucunda ortaya çıkmaktadır. Bu süreç aynı zamanda sınıfsal çelişkileri görünür kılmakta ve çoğu zaman sınıfsal gerilimlere de neden olmaktadır.

Bu çalışmada soylulaştırmanın sosyal, ekonomik, kültürel, politik ve tarihsel etmenlerin zaman ve mekan boyutunda bir araya gelerek bir semtin yeniden

yapılanmasındaki etkisini görmek açısından yöntemsel olarak bazı ayrımlara gidilmiştir. Konu üzerine yapılan çalışmaların sonuçları ve verilerinden yararlanmak, ayrıca araştırmanın sonuçlarını derlemek açısından “arz-talep yönlü” ayırım göz önünde tutulmuştur. Bu ayırım için ikinci bölümdeki literatür incelemesinden yararlanılacaktır. Arz yönlü etkenler için mülkiyet piyasasındaki ilişkiler ve mülkiyete dair yatırım biçimleri ile bunların sonuçları incelenmeye çalışılacaktır. N.Smith’in tanımladığı anlamda potansiyel rant ile gerçek rant arasındaki farkın belirli nedenlere bağlı olarak ortaya çıkışı, buradaki eski mülk sahipleri ile emlakçıların mülkiyet piyasasındaki davranışlarını belirleyen en önemli etkenlerdir. Rant farkının oluşmasında, eski kent merkezlerinin tarihsel mimari ve kültürel mirasıyla turizm endüstrisi açısından geliştirilebilir önemli bir potansiyel taşıması etkili olmaktadır.

Talep yönlü etkenleri ise yeni orta sınıfın ortaya çıkışı ve bu sınıfın söz konusu alanlara olan talebi olarak açıklarsak; konu iki yönlü fakat aslında oldukça iç içe geçen bir süreçte gerçekleşmektedir. Dolayısıyla soylulaştırma konusu belli bir tarihsellik içinde gerçekleşen ve iktisadi, sosyal, kültürel olmak üzere çok yönlü bir süreçtir. Soylulaştırma kentin sadece belirli ve sınırlı bir coğrafyasında yaşanan bir olgu olarak ele alınamaz. Bu süreci, küresel kapitalizmin kentsel ölçekteki yeniden yapılanması ile birlikte ele aldığımızda, soylulaştırmayı kentsel coğrafyaların sınırlarını ve gelişme dinamiklerini açıklayan bir süreç ve bu ilişkilerin bir parçası olarak ele almak mümkün hale gelmektedir.

Fakat buna rağmen ileride alan çalışmasında da anlatılacağı gibi her durumda bu ayırımın kullanılabilir olduğunu söylemek güçtür. Bu güçlük, gerek eleştirel teorinin bir konunun nedenlerini ve ilişkilerini anlamada, konuyu görüldüğü mekanın içine hapsedmekten kaçınarak, arka planda etkili olan gelişmelerle birlikte açıklamaya çalışmasında yatar. Dolayısıyla Galata’daki soylulaştırma realitesinin gerçekleşme imkanları ve mevcut biçiminin devamlılığını sağlayan dinamikleri de açıklamak önemlidir. Çalışma, önemli tarihsel dönemlerin karşılaştırmalı değerlendirmelerini de kapsayacak nitelikte, özellikle 1980 sonrası itibarıyla etkili olan ekonomik ve toplumsal politikaların yanı sıra mekansal politikadaki değişimin nedenlerini ortaya koymayı ve bunu teorik bir çerçevede tartışmayı hedeflemektedir. Bu çerçevede çalışmanın üçüncü ve beşinci bölümlerinde oluşturulacaktır. Bu bölümlerde değişen sermaye birikim stratejileri ışığında mülkiyete bağlı birikimin kaynakları, yaşanan

mekansal ve sınıfsal ayrışmalar ile değişen kodlar, süreci yönlendiren politik kararlar, söylemlerdeki ideolojik izler, sembolik sermaye ve yerinden etme gibi olumsuz sonuçlar irdelenecek; dolayısıyla da konunun politik boyutları, kentsel toprakların yeni kullanım biçimleri ve işlevleri gibi farklı fakat aslında aynı sürecin parçaları olan kavramların konuyla ilişkisi kurulacaktır.

5.3.Alan Araştırması ve Araştırma Hipotezi

Bu sürecin belli bir tarihsel dönemden itibaren ve belli dinamiklerin etkisiyle gerçekleşmeye başladığı varsayımından hareket edilecektir. Dolayısıyla bu çalışma Galata'ya dair bir "semt tarihi" veya "monografi" çalışması değildir. Fakat bu çalışmaların çerçevelerinden yararlanmaktadır. Bu tezin metodolojik yaklaşımındaki amaç, mekanın toplumsal ilişki analizine dahil edilmesini gerçekleştirmeye çalışmaktır.

İkinci amaç ise, mekansal yeniden üretim kavramı ve konusunu gerek tarihsel boyutuyla gerekse "sanayi kentinden sanayisizleşmeye" veya "üretim kentinden tüketim kentlerine", "değişen sınıf yapıları" gibi boyutlarıyla ortaya koyarak önemli tartışmalar yapmaya olanak sağlamaya çalışmaktır.

Araştırma Hipotezi

Soylulaştırma süreci Batılı erken kapitalistleşen ülkelerde 1960'lı yıllarda başlamış ve 1970'li yıllarda hız kazanmıştır. Bu yıllarda kentsel mekan, önemli bir birikim aracı haline gelmiş, bazı kentsel alanlar yeniden değerlendirirken, diğer alanlar ise kentsel gerilemeyi yaşamaya başlamıştır. Soylulaştırma, geç kapitalistleşen ülkelerde ise neoliberal politikaların etkisinde ve özellikle 1990'lı yıllardan itibaren belirgin olarak ortaya çıkmıştır.

Soylulaştırma, sosyal ve mekansal olarak gerileyen tarihi kent merkezlerindeki gerilemenin iyileştirilmesi iddiasını taşımaktadır. Halbuki soylulaştırma ile ilgili literatürdeki politik iktisat yaklaşımı çerçevesindeki arz yönlü açıklamanın da gösterdiği gibi, soylulaştırma bu süreçte oluşan yeni sınıfsal ayrımlar ve mekana yapılan yatırımların etkisi ile kentsel gerilemeyi sadece mekansal açıdan aşabilmektedir. Soylulaştırma süreci eski kent içi alanlarındaki mülkiyet ve arazi değerlerini arttırarak bu alanları sermaye için önemli bir yatırım aracı haline

getirmekte, böylece de soylulaştırmanın yaşandığı alanlardaki düşük gelir gruplarının yerinden edilmeleriyle sosyal gerilemeyi kentin diğer bölgelerine taşımaktadır.

Temel araştırma sorusu

Soylulaştırma gibi bir yeniden yapılanmanın Türkiye’de, neoliberal politikaların etkisiyle gerçekleşmeye başlaması, bu süreçteki yatırımcıları avantajlı kılan bir ortam yaratmaktadır.

Galata’daki soylulaştırmada belirleyici olan yatırımcılar ile konut sahibi yeni orta sınıf soylulaştırıcılar arasındaki ayrımlar, sosyal ve mekansal gerilemeyi aşma konusunda nasıl bir ortam yaratmaktadır?

Alt Araştırma Soruları

1. Soylulaştırma, kentsel gerilemeyi aşmada bir yeniden yapılanma seçeneği olabilir mi, yoksa eskiyen tarihi kent merkezlerinin sermaye birikiminin kaynağı haline gelmesine mi neden olmaktadır?
2. Galatadaki soylulaştırmanın aktörleri kimlerdir, süreç içinde bu aktörler farklılaşmış mıdır?
3. Galatadaki kentsel toprak fiyatları nasıl ve hangi nedenlere bağlı olarak değişmiştir?
4. Galata’da sınıfsal ve mekansal ayrışmalar hangi aşamalarda ve nasıl gerçekleşmektedir?
5. Soylulaştırma sürecinde yerel yönetimlerin rolü nedir? Plan kararları ile projeler soylulaştırma sürecinde nasıl bir etkiye sahiptir? Yerel yönetimler kentsel gerilemeyi önlemede nasıl bir politika izlemektedir?

Galata Semtinin Seçilmesi ve Alan Araştırmasının Tasarımı

Galata semti 1994-1995 yıllarından itibaren mülkiyet piyasasındaki hareketlenme ve buradaki toplumsal sınıfların değişmeye başlaması ile soylulaştırma sürecini yaşamaya başlamıştır. Bundan önce Cihangir, Ortaköy ve Kuzguncuk gibi semtlerde soylulaştırma deneyimlerini görmekteyiz. Galata, çok merkezi konumu, Haliç ve Boğaz manzaralı çok sayıda tarihi konutlara sahip oluşu ve Beyoğlu İstiklal Caddesi, Karaköy, Şişhane, Tophane gibi önemli merkezlere olan sınırları ile soylulaştırma açısından potansiyeli yüksek bir semt olarak göze çarpar. Semtin bu sınırlarının göz

önünde tutulması, buradaki yatırım amaçlı mülkiyet alımlarını ve konut talebini değerlendirmek açısından önemlidir; semtin gelişme düzeyini görebilmek açısından da bu sınırların ele alınması gerekir. Örneğin semtin hangi sınırının yatırım için daha cazip olduğunu söyleyebiliyor muyuz? Bu gelişme hatlarının süreci belirlemede ne düzeyde etkili olduğuna dair soruları yanıtlamak için alan araştırmasının sonuçlarından ve buraya dair mülkiyet haritasındaki dağılım oranlarından yararlanılacaktır. Örneğin otel olabilecek veya sanat müzesi, sanat sitesi olabilecek nitelikteki binaların büyük sermaye grupları tarafından alınıp restore edilmesi mülkiyet piyasası açısından nasıl bir ortam yaratmaktadır? Dolayısıyla bu semtin soylulaştırma ile dönüşen mekansal ve toplumsal yapısında kimlerin yer alacağını, semtin bugünkü dönüşen aşamasında öngörmek veya tartışmak, aslında İstanbul kentinin de önemli merkezlerinin geleceğini tartışma anlamını da taşır.

Bu tez çalışmasında eleştirel kuramın açıklamaya çalıştığı ilişkileri yakalamak ve aralarındaki bağı kurmak açısından ağırlıklı olarak niteliksel araştırma yöntemi (intensive research) ve bunu desteklemek üzere niceliksel araştırma yöntemleri (extensive research) tercih edilmiştir (Sayer, 1984). Eleştirel gerçekçilik kuramı çizdiği çerçeve gereği belirli bir metodolojinin kullanılmasını da zorunlu hale getirmektedir. Bu metodoloji sadece niceliksel yöntemlerle araştırma yapmanın yeterli olmayacağını öngörmektedir. Niceliksel araştırma, alan araştırmasının yöneleceği alanlara işaret ederek belirli ipuçları sağlamaktadır ancak alan araştırmasının önemli bölümü bu ipuçlarının yönlendirmesiyle derinlemesine araştırma yöntemlerinin (niteliksel araştırma) kullanılmasını gerektirir.

Bu metodoloji çerçevesinde, ilk önce mevcut veriler analiz edilecektir. İlgili kurum ve kuruluşlardan birtakım istatistiksel bilgiler derlenmiş ve daha önce yapılmış araştırmalar, yazılmış raporlar ve elde edilen sonuçlar ikincil bilgi kaynağı olarak kullanılmıştır. Belediye, Planlama İmar Müdürlüğü gibi kurumların alana ve çevresine dair proje ve plan uygulamaları araştırılarak değerlendirilmiştir. Bu çalışmalar için yapılmış olan analiz çalışmalarının sonuçları ise tezin araştırma konusu çerçevesi göz önüne alınarak kullanılmıştır. Mahalle muhtarları ile yapılan görüşmelerdeki somut bilgiler ise buna ek olarak kullanılmıştır.

İkincil ve istatistiksel veri türünde Galata özelinde istatistiksel verilere ulaşma güçlüğü yaşandı. Çünkü mevcut istatistiksel veriler ilçe kategorisinde elde edilebilmektedir. Dolayısıyla Beyoğlu içinde Galata'nın yeri analiz edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca verilerin yıllar itibariyle sıralı verilerinin oluşturulmasında da bazı sorunlar yaşandı. Örneğin bazı kategorilerde 2000 yılı verilerine ulaşıldığı halde, bazıları için 1990 veya 1995 yılı verileri bulundu. Bu veriler Galata semtinin daha önceki dönemlerde nasıl değiştiğine dair bilgi sunarken aynı zamanda da bugünkü dönüşümü açıklamak için nelere bakmak gerektiği ile ilgili birtakım ipuçları sunmaktadır; bu veriler ışığında bugün alandaki aktörlerin kimler olduğuna, aralarındaki güç ilişkilerine, merkezi ve yerel yönetimlerin verdiği kararların etkilerine ve kimlerin bu alandan ayrılmak zorunda kalacağına dair birtakım öngörüler geliştirmek mümkün olmuştur.

Sosyal ve mekansal analizler için başka kaynaklardan da yararlanıldı. Beyoğlu ilçe sınırları içinde belirlenmiş kentsel sit alanına dair yapılmış olan "Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı Raporu-2001" çalışmasından yararlanıldı. Bu raporda yer alan arazi kullanımı ile sosyal yapı analizleri oldukça kapsamlı bir veri sundu. Bu plan raporunun yanı sıra bu alan ile çevresine yönelik daha önce yapılmış olan planlar ile politikaların kapsamı ile bazı tez çalışmalarından da yararlanıldı. Bu kaynaklar eklerde, kaynakçada ve ilgili bölümlerde referans olarak verilmektedir.

Mevcut verilerin toplanması ve analiz edilmesinden sonra, alan araştırmasının ikinci boyutunda niceliksel/niteliksel verinin toplanması için tercih edilen hane halkı anketi ve işyerleri ile yarı-yapılandırılmış görüşmelere öncelik verilmiştir. Toplanan niceliksel verileri desteklemek, ayrıntılar üzerinde konuşmak ve süreci anlamak üzere seçilmiş bazı kişi ve kurumlarla derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Bunun yanı sıra tez çalışmasının başından itibaren semte dair yapılan gözlemler yapılmış ve bunlar aranan ilişkilerin kurulması için yardımcı bir yöntem olarak kullanılmıştır. Bu gözlemler, konuya dair sürecin işleyiş hızı ve semt yaşamının görünür olan kodlarının mekansal ve toplumsal olarak değişiminin dışarıdan ne derece yakalanabildiğine dair bilgi sahibi olunması açısından yararlı olmuştur.

İşyeri görüşmeleri için öncelikle yeni açılanlar ve buna ilaveten eski işyerleri olan bakkal, manav, ve de tabi buradaki avizeciler, elektrikçiler, müzikçiler ve diğer küçük üretim atölyeleri seçildi. Bu seçimde tanımlı bir örneklem, aynı zamanda soylulaştırıcı

olan yeni işyerleri ve “eskiler” biçiminde iki temel katman belirlendi. Büyük Hendek Caddesi’ndeki lambacı ve elektrikçiler dışındaki işyerleri ile hedeflenen sayıda görüşme yapıldı. Bu görüşmeler genellikle zorluk yaşanmadı. Yaşananlar ise iş yoğunluğu dolayısıyla idi. Burada ortaya çıkan iki önemli durumu belirtmek gerekir.

Birincisi, yakın bir tarihte Büyük Hendek Caddesi’nin İstanbul Büyük Şehir Belediyesi tarafından bir proje alanı olarak ilanı ile gergin bir ortam oluşmuştur. Kiracı veya mülk sahibi işletmecilerin buradan gitmelerini şart koşan bu proje dolayısıyla görüşmeleri kabul etmemişlerdir. Çalışmanın içeriğini dinlemek bile istememişlerdir. Ön yargılı olarak bu çalışmanın belediye tarafından yaptırıldığına iknadırlar. Dolayısıyla bu konuyla ilgili belediye görevlilerinden dolayı bilgi alınmasına karar verilmiştir.

İkincisi, yeni işletmecilerin gerek üniversite gerekse diğer araştırma kurumları ve medyanın bu semte olan ilgilerinden memnun olmaları ve bu yönde yardımcı olmaya özellikle gayret etmeleridir. Bu tür çalışmaların semtin tanınmasında, ilgi yaratmasında rolü olacağı düşünülmektedir. Çünkü turizm sektörünün gelişmesi ile işletme geliri artacaktır. Galip Dede Caddesi’ndeki müzikçiler ise kendilerini Galata’dan bağımsız olarak Beyoğlu’nda konumlandırıran bir anlayışla soruları yanıtladılar.

Bunu takiben ilgili mahalle muhtarları ile ilişki kurulmuş ve yapılacak araştırma anlatılmıştır. Üç muhtar ile derinlemesine görüşme gerçekleştirilmiş ve semtteki değişimler hakkında kendilerinden ayrıntılı bilgiler alınmıştır. Bu üç görüşme aynı sorular ile yapılmaktan öte, her bir muhtarın mahalledeki deneyimleri ve bilgi düzeylerine bağlı olarak farklı sorular ile gerçekleştirilmiştir.

Semtte faaliyet gösteren kafe, bar, klüp, restoran vb. yeni işletmelerle yarı-yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Bu işletmecilerin, semtin gerek mekansal gerekse sınıfsal olarak yeniden yapılandırılmasında “öncü” rolü olduğu varsayılmıştır. Bu görüşmeler ışığında bir soylulaştırma çalışması için semtteki hangi ilişkilerin belirleyici olduğu genel hatları ile ortaya çıkmıştır. Bu görüşmeler, bunu izleyen araştırma evresi için de önemli verileri ve ipuçlarını sağlamıştır. Özellikle kimlerle ne şekilde görüşülmesi gerektiği veya görüşmenin kimin aracılığı ile yapılması/yapılmaması gerektiğine dair ipuçlarıydı bunlar. Semtteki bazı grup veya

kişiler arasındaki ilişkilere dair hassasiyetler ise yine bu görüşmelerde ortaya çıkmıştır. Kısaca belirtmek gerekirse bu görüşmeler, bu araştırmanın semtteki aktörlerini belirlemek ve tanımlamak açısından isabetli verileri sağlamıştır.

Gerek bu görüşmelerde gerekse diğer görüşmelerde yaşanan en önemli zorluk, kişilerin yapılan bu araştırmanın ne için ve kimin için yapıldığı noktasında duydukları kuşku oldu. Araştırmanın bir üniversite çalışması olması görüşmeleri ve ilişki kurmayı kolaylaştırmıştır. Fakat buna rağmen her seferinde ve her bir kişiye bu çalışmanın amacını ve niye yapıldığını anlatmak çok zevkli değildi. Bütün çalışmayı tek başıma yapıyor olmam ve her bir kişiyle bizzat kendim ilgileniyor olmam çoğu zaman durumu daha da zorlaştırdı. Bu zorluk hane halkı anketinde daha belirgin olarak yaşandı. Çünkü bir günün planını en fazla anket sayısı ile bitirmeyi hedeflerken, örneğin sekiz saat içinde altı anket bitebiliyordum. Bu anketlerin yapılması, kimi zaman denetimli kimi zaman ise denetimim dışında uzun bir zamanda gerçekleşebiliyordu. Dolayısıyla çok sayıda anket (yapmayı kabul etmeleri durumunda) adeta derinlemesine görüşme niteliğinde yapıldı. Çoğu zaman görüşmecilerin davetleri üzerine evlere girip uzun sohbetler ve bunların tutulan notları ile çalışma yapıldı. Beni evlerine davet edenler ise özellikle 1970 sonrası ile daha yakın zamanda semte yerleşmiş Anadolu kökenli ailelerdi. Benim için çalışmanın en keyifli ve hatırlı evreleri ise bunlardı diyebilirim.

5.4.Araştırma Sonuçları

5.5.Bireysel Yatırımcılık ve Yeni Orta Sınıf

Daha önce de belirtildiği gibi “soylulaştırıcılar kimlerdir?” sorusu talep yönlü yaklaşımın temelini oluşturur (Munt,1987). Kapitalist ekonominin yeniden yapılanması ile ekonomik ve sosyal anlamda yeni olanaklara kavuşan bir kesim, “yeni orta sınıf” veya “genç profesyoneller” olarak kategorize edildi. Çünkü bu kesim, özellikle tüketim tercihleri ve kültürel kimliği ön plana çıkaran yaklaşımların ilgi odağında yer aldı. Yüksek gelirli, iyi eğitilmiş, genç-çocuksuz olan bu kesimin dahil olduğu meslek grubu da genel olarak sanatçı, mimar gibi mesleklerin yanı sıra okul, dersane, hastane, üniversite vb. özel kuruluşlarda çalışan yüksek ücretli bir yapıyı yansıtır. Çalışma mekanları ile yaşam mekanları arasındaki ilişki de bu kesim için geleneksel yer seçimi kuramlarındaki rasyonelden farklı olarak simgesel bir anlam taşır. Kentin

dinamik ve çok kültürlü özelliklerini taşıyan kent merkezleri bu açıdan tercih edilen yerlerdir.

Soylulaştırma ve sınıf meselesi

Soylulaştırmada sınıfsal boyut, yeni bir sınıfın, yeni orta sınıfın, kentsel mekanda görünür olmaya başlaması ve işçi sınıfından olan kesimlerin yerinden edilmesi ile gündeme gelir. Yeni orta sınıfın görünürlüğü, bu sınıfın sosyal ve ekonomik gücünün artışı ile ilgilidir. Kent içinin yeniden yapılanması, bu sınıfın kendisini ekonomik, sosyal ve kültürel olarak kurmasıyla beraber işler.

Galata'da yeni orta sınıf

Galata'ya yeni bir sosyal sınıf oluşmaya başladığı, gerek alan araştırması sonuçları gerekse semte dair genel gözlemler ile ortaya çıkan bir sonuçtur. Semtin tercih edilmesinde birçok etkenin rol oynadığını belirtmiştik. Fakat burada önemli bazı ayrımlar ortaya çıkmaktadır.

Birincisi sınıfsal ayırım içindeki bazı boyutların öncelik kazanması ile ilgilidir. Semte gelen yeni bir sosyal sınıf –ki bunu daha çok yeni orta sınıf olarak kategorize ettik- homojen bir yapıyı yansıtmamaktadır. Bu çalışmada yeni orta sınıfın kendi içindeki kültürel, etnik, vb. boyutlarına dayalı farklılaşmalar veri olarak alınmıştır. Oysa cinsiyet ve yaş ayrımı, bunların dışında soylulaştırma açısından özel önem taşıyan etkenler olarak öne çıkmıştır.

Soylulaştırma konusunun yaygın olarak yeni orta sınıfın ortaya çıkışı ile tanımlanması yaklaşımının gerekçelerine kuramsal çerçevede yer verilmişti. Bu çalışmada ise soylulaştırma konusu yeni bir orta sınıfın ortaya çıkışı ile açıklanmaktan öte, bu sınıfın yaşam biçimi ile tercihlerinin, tüketim biçiminin soylulaştırma süreci ile kesişen yönelimleri analiz edilmiştir. Güncel eğilimlere uygun ve “yeni genç profesyoneller” in müdavimi olduğu restoranlar, butikler, klüpler ve diğer eğlence ve dinlenme etkinliklerinin kent içinde yoğunlaşması, yeni orta sınıfın talepleri ile kesişen yapılanmalardır.

Bir diğ er ayırım ise semte geliş amacı üzerinden yapılan ayırımdır ki burada ekonomik amaçlarla gelen işletmeciler ile semte yaşamaya yani konut edinme amacıyla gelenler arasındaki ayırımdır.

Moda hayat tarzlarına ve yüksek kùltùre meraklı tüketicilerin semte olan talebi, bireysel yatırımcılık açasından önemli bir etkindir. Tüketiciler olarak belirttiğ imiz bu kesim, yüksek öğrenimli, kent kùltürü gelişmiş bir profile sahiptir. Ayrıca bu kesim, kent merkezlerinin kùltürel ve sanatsal canlılığını da yaşamak üzere Galata gibi semtlerde konut edinmeye çalışmaktadır. Geleneksel aile yaşamından farklı olarak genç ve yalnız yaşamaya başlayan, yüksek gelirli işlerde çalışan kentli yeni orta sınıf, Galata'da yaşamayı tercih etmeye başlamıştır. Yalnız yaşamayı tercih etmiş, genç ve meslek sahibi kadınların sayısındaki artış, soylulaştırmada öne ç ık an bir ayırımdır. Kuramsal çerçevede de belirtildiğ i gibi *feminist yaklaşım* bu somut durumu ayrıca analiz ederek, bunu çalışma hayatındaki deđ işimler ile açağklamaktadır. Belirli bir profildeki kadınların, soylulaştırmanın yaşandığı semtlere olan ilgisi, burada geleneksel yaşamdan farklı bir sosyal ortamın oluşması ile ilgilidir. Galata'da da bu ilginin gerekçeleri, yapılan görüşmeler ile ortaya ç ık mıştır.

Galata'da Demografik Yapıyı Analiz Etmek: "Soylulaştırıcılar kimlerdir?"

Semtteki deđ işimin başlaması ile buradaki sınıfsal yapı ile sosyal ve kùltürel yaşam biçimleri de deđ işmeye başlamaktadır. Semtteki deđ işimin 1995 sonrası belirginleştiğ i belirtilmişti. Yapılan görüşmeler de bu yönde bir gelişimi desteklemektedir. Bu deđ işimin, semtteki güvenli ortama da katkı sağladığı belirtilmektedir.

Anket sonuçları değerlendirildiğ inde, Galata'da yaşayan toplumsal sınıfların ve bu sınıfların demografik özelliklerinin oldukça karma bir yapıda olduğu gör÷lmektedir. Yani soylulaştırma açasından bir geçiş aşaması söz konusudur. Hane halkı bilgilerine göre 47 kişiden 21'i bekar yaşayan kişilerden oluşmaktadır. Aşağıdaki tablodan da gör÷ldüğ ü gibi bekar yaşayan kesimin eđ itim durumunda yüksek öğrenim görmüş olanların oranının yüksek olduğu gör÷lmektedir. Dolayısıyla tanımlanan soylulaştırıcı profiline uygun bir kesimin burada yaşamaya başladığı nı söyleyebiliriz.

Tablo 8: Hane halkının Eğitim ve Mesleki Durumu

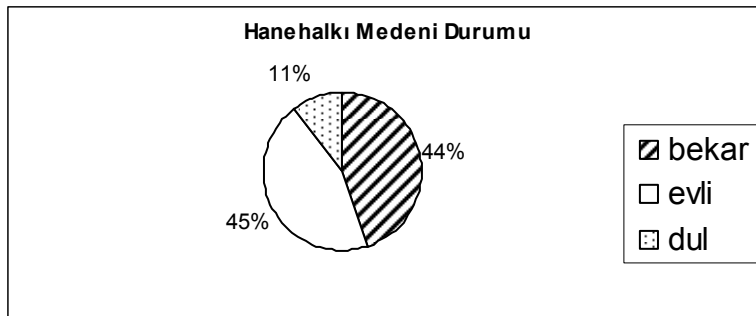
	Eğitim Durumu		Meslek Durumu
	Kişi Sayısı(%)	Üniv. / Yük.Lis.(%)	Beyaz Yakalılar(%)
Bekar	45	76	57
Evli	55	19	4

Kaynak: Hanehalkı Anket Sonuçları

Soylulaştırıcılar kapsamında saydığımız genç profesyoneller, 12 kişi olarak %37.5 oranındadır. Soylulaştırmanın ilk aşamasında profesyonellere göre daha düşük gelirli fakat yüksek eğitimi ve bohem yaşama ilgili bir kesimin de semtte yaşadığını gerek anket sonuçları gerekse yapılan görüşme sonuçlarına dayanarak söylemek mümkün.

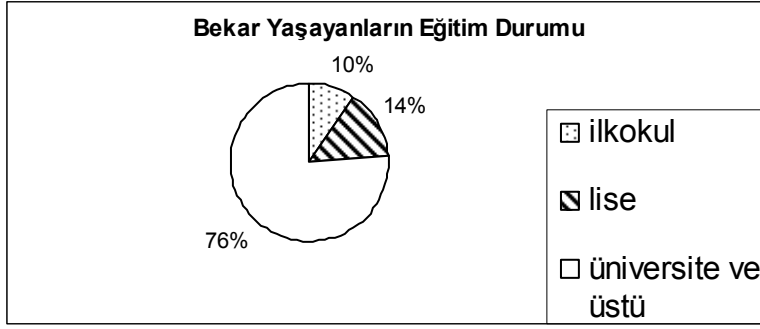
Galata'daki süreçte soylulaştırıcıların özellikle genç, bekar ve yüksek eğitimi bir kesim olduğu görülmektedir. Bekar yaşayanların oranı artmaktadır.

Tablo 9 : Hane halkı Medeni Durumu



Kaynak: Hanehalkı Anket Sonuçları

Tablo 10 : Bekar Yaşayanların Eğitim Durumu



Kaynak: Hanehalkı Anket Sonuçları

Yapılan anket sonuçlarına göre semtte yaşayanların mesleki durumları ise şöyledir: 2 kişi avukat; 3 işletmeci, 1 restoratör, 1 ressam, 1 yazar, 5 emekli, 15 ev kadını (eşleri işçi veya işportacı gibi mesleklerdendir), 2 işsiz, 1 balerin, 2 özel okul öğretmeni, 5 işçi, 1 oyuncu, 7 öğrenci. Bunlardan öğrencilerin hepsi kiracı iken diğerlerinin mülk sahipliği ise şöyledir: İşçilerden bir kişi mülk sahibi iken diğerleri kiracı, emeklilerden ise mülk sahipliği fazladır. Bir kişi kiracıdır. Ev hanımı ayrımında ise sekiz kişi kiracı, yedi kişi ise mülk sahibidir. İşsizler ise kiracıdır. Beyaz yakalı profesyonel kategorisinde değerlendirdiğimiz diğer mesleklerdeki kişilerin mülk durumu ise aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Bu dağılıma göre semtteki soylulaştırmanın henüz geçiş aşamasındaki karma bir yapıyı yansıtmaktadır. Ayrıca soylulaştırmanın mülk sahipliğine geçişi arttıran bir biçimde yaşandığını da göstermektedir. Ev hanımları kategorisi burada ayrıca vurgulanmaya değerdir. Çünkü bu kesim soylulaştırıcılardan farklı olarak düşük gelirli bir profili yansıtmaktadır. Buna rağmen semtin eski yaşayanları olan bu grubun yarıya yakın kesimi mülk sahibidir. Gerek alan çalışmasının yapıldığı zaman diliminde gerekse semtte bu çalışma için yaklaşık üç yıldır yapılan gözlemlerin sonucunda şunu söylemek mümkündür. Bu kesim mülk sahibi olduğu halde, artan mülkiyet fiyatları karşısında mülklerini satarak kentin başka bir alanına gitmektedirler. Bu semtler arasında Esenler, Kartal, Pendik, Gazi Mah., Küçükköy, K.Armutlu, 500 Evler, Ümraniye, Yeşilpınar, Okmeydanı ve deprem öncesi Avcılar gibi yerler en çok tercih edilenleridir.

“...1979'dan itibaren Güneydoğu'dan gelen çok oldu. 1985'te gitmeye başladılar. Bir evde 8 kişi falan çalışıyordu. Para yapınca gecekonduya gittiler.”(Görüşme Notu:Meslek; İşletmeci, Yaş; 45; 2005).

Soylulaştırıcılar, Semtin bu eski yaşayanlarının kentin her yerinde yaşayabileceğini dolayısıyla Galata gibi özellikli bir yerin onlar için bir anlam ifade etmediğini belirtmektedirler. Ayrıca bu gidenler arasında mülk sahibi olanların, bu süreçten karlı çıktıkları belirtilmektedir. Bu yönüyle farklı bir yerinden etme gerçekleşmektedir. Yani semt, mülk sahibi eski yaşayanlar semtte yaşamayı tercih etmemeye başlamaktadır.

Tablo 11 : Mülkiyet Durumu–Meslek İlişkisi

	Mülk Sahibi %	Kiracı %
Beyaz Yakalı	62	38
Diğer	48	52

Kaynak: Hanehalkı Anket Sonuçları

Yaşayanların mesleki ve sosyal yapılarına dair bir diğer gösterge de sosyal güvenlik durumudur. Buna göre veriler 24 SSK'lı, 3 kişi özel sigorta, 2 kişi emekli sandığı ve 5 kişi Bağ-Kur'ludur. 13 kişinin ise hiçbir sosyal güvencesi yoktur. Bunlardan birçoğu ev hanımıdır.

Semte gelen yeni kesimin profili kadar, eski yaşayanların bu kesime bakışı da önemlidir. Yapılan görüşmeler ve gözlemler, eski yaşayanların semtte yaşamaya başlamış olan soylulaştırıcıları tarif etmede oldukça isabetli tanımlamalar yer almaktadır. Yani kuramsal olarak tarif edilen profil, semt sakinleri tarafından da doğru okunmaktadır. Örneğin her gazetecinin veya sanatçının değil, belli bir “kafadan” olanların buraya geldiği belirtilmektedir. Yabancılar ile entelektüel bir kesimden de bahsedilmektedir. (Görüşme Notu: Meslek; Muhtar, Yaş: 50; 2005). Önceleri mimar, ressam, yazar, sinemacıların mülkiyet aldığı, son bir iki yılda ise yatırımcılar gelmeye başladığı aktarılmaktadır.

Yabancılar ise semtin aslında hem geçmişte hem de şimdi yeni gelenleri olarak hep ön plandadır. Semtin Beyoğlu gibi bir kültür sanat merkezine yakın olması ve çevresi itibarıyla de oldukça çekici kentsel özelliklere sahip olması, burayı yabancılar tarafından tercih edilir kılmaktadır.

“...İngiliz bir adam var. Arkadaşları yer alıyor. Restore edip satıyorlar. Yabancı alıp restore edince kıymete biniyor. Saltı Pasajı gibi. İtalyan Geçidi oldu. Ondan önce Fransız Geçidi diyorlardı. “(Görüşme Notu: Meslek:Muhtar, Yaş: 42: 2005).

Dönüşümün 1991’de başladığı ve o dönemde Galata’nın Cihangir’e göre ucuz olmasının bir avantaj yarattığına değinilmektedir. Bunun yanı sıra 2001 ekonomik krizinin olumsuz etkisinin çok olduğu ve neredeyse bir yıl boyunca hiç ev satılmadığı vurgulanmıştır.

Soylulaştırıcılar içinde tarif ettiğimiz kesim aslında semtin aşamalı değişimine bağlı olarak da farklı bir profili yansıtmaktadır. Örneğin ilk aşamada, hizmet sektörünün klasik orta ve orta üst kesimini tarif eden bankacı, yönetici, sigortacıların semtte henüz az olduğu bilgisi görüşmelerden çıkarılabilmektedir.

Soylulaştırma üzerine yapılan çalışmaların sonuçlarında da görüldüğü gibi (Ley, 1980;1981) soylulaştırıcılar, kültürel farklılıkları tercih eden ve homojenlikten kaçınan bir kesim olarak ortaya çıkmaktadır. Galata’da da bu çok kültürlülüğün tercih edilmesine yapılan vurgu ön plandadır. Galata özelinde bu bağlamda semtin kozmopolit özelliği ön plana çıkarılmaktadır.

Semtin tercih edilme nedenleri

Yeni bir sosyal sınıf için bu semtin tercih edilmesinde birçok etkenin rol oynadığını belirtmiştik. Mülkiyet değerlerinin ekonomik anlamda değerlenmeye başlaması hem bireysel yatırımcıları hem de diğer kurumsal yatırımcıları çeken bir faktör olmaktadır. Ayrıca yapılı çevre ile sosyal çevredeki iyileşmeler, semtte başka bir yaşam ortamı seçeneğini göstermekle beraber, genel anlamda ise kentte yaşayanlara turistik bir gezi alanı da sunmaya başlamaktadır. Yüksek gelirli yeni orta sınıftan bazı kişilerin, hafta sonu kalmak için Galata’da ev tuttukları belirtilmektedir. Beyoğlu’nun kültür-sanat ve eğlence merkezi olmasından dolayı hafta sonunu burada geçiren bir kesim

de oluşmaktadır. Beyoğlu'nun yeni ofis alanları açısından sahip olduğu potansiyel dolayısıyla, konut seçimindeki işyerine yakınlık tercihi de Galata'da konut alımını harekete geçirmektedir.

Semtte faaliyet göstermeye başlayan kültürel amaçlı işletmeler, kent merkezi ve gerilemiş eski kentsel alanların yatırım amaçlı yeniden yapılanmasında avantajlı konuma gelmektedirler:

“Ruhsat alırken yardım gördük Kadir Beyden. Galata Port projesinde bize önem veriyorlar. Bizim gibi işletmelere destek vereceklermiş.” (Görüşme Notu: Meslek: Klüp İşletmecisi, Yaş: 38: 2005).

Çünkü bu yeni yatırım projeleri, kültür, sanat ve tarihsel miras odaklı bir ekonomik girişime öncelik vermektedirler. Bu önceliğin farkında olan işletmeciler ise yerel yönetimden veya ilgili merkezi yönetimden destek beklemektedirler. Bütün bu girişimler ise rekabete dayalı ve sınırlı alanların ekonomik ve sosyal olarak canlandırılmasını amaçlamaktadırlar.²³

Soylulaştırmaya bağlı girişimciliğin temelinde, ekonomik ve sosyal olarak geliştirilmesi ve canlandırılması amaçlanan mekansal ve ekonomik alanların sınırlı olması esası vardır. Bu sınırlı alanların geliştirilmesinde ise rekabete dayalı bir yaklaşım hakimdir. Ayrıca bazı ekonomik gelişme alanlarının artık bir değer üretememesi yada riskli hale gelmesi de bu durumu desteklemektedir. Örneğin Türkiye'deki turizmciğin, deniz-kum, doğa gibi kaynaklar üzerinden yapılmasının bazı yönleri ile riskli bazı yönleri ile de sınırlı olmaya başlaması, yeni arayışları gündeme getirmiştir. Kültür endüstrilerinin geliştirilmesinde, bu etkenlerin rolü vardır.

²³ Çok kültürlülük ve kent konusunda İstanbul'un 2010 yılı Kültür Başkenti Adayı olarak seçilmesi somut anlamda kentin yeniden yapılanması konusunda öncelikli olacak alanlar açısından bazı işaretlere sahiptir. Çok kültürlülüğü simgeleyen ve bu konuyla sürekli olarak gündemde olan Beyoğlu gibi tarihi merkezlerin bu tür projelerde odak yerler olacaktır. Dolayısıyla Beyoğlu ve çevresi açısından bir çok projenin kapsamı da Kültür Başkenti olma kriterleri doğrultusunda gelişeceğini bekleyebiliriz (Bkz. Beyoğlu Gazetesi, 11-17 Mart 2006).

Galata'da böyle bir dönüşümün önündeki en önemli engellerden biri, marangoz, elektrikçi vb. eski işyerlerinin varlığıdır. Büyük Hendek Caddesindeki mevcut durum bunu somut olarak yansıtmaktadır. Elektrikçilerin yoğunluklu olarak bulunduğu bu cadde için belediye, bir dönüşüm projesi önermektedir. Fakat işyerleri bugün hala buradan gitmeye direnen bir tavıradırlar.

İyeni işletmelerin ise Galata'da yer seçimine yönelik elde edilen sonuçlar, buradaki dönüşümün bir turizm bölgesi olacağı yönündeki öngörülere dayanmaktadır. Yirmi yedi işletme görüşmesinden dokuzu yani görüşülen işletmelerin %33'ü Galata'da yer seçme ve işyeri işletmenin nedenini, buradaki değişimin olumlu bir atmosfer yaratacağı ve Galata'nın tarihsel dokusu ve potansiyeli ile önemli bir merkez olmasıyla açıklamaktadır. Diğer yanıtlarda ise "zaten hep burada olmaları, eve yakınlık, ilk göç ettikleri yer olması" gibi anlamlı bir başka gerekçe çıkmamaktadır. Bu yanıtlar, semtin yeniden canlanmasına yönelik beklentilerinin tereddütsüz olmadığını gösterse de, yer seçmeleri itibariyle işletmelerin, somut gelişmeleri olumlu yönde değerlendirdiklerini göstermektedir.

Yeni işletmeler arasında güncel eğilimlere uygun ve "yeni genç profesyoneller" in müdavimi olduğu restoranlar, butikler, klüpler ve diğer eğlence ve dinlenme etkinliklerinin yapıldığı mekanlar önde gelmektedir.

Buraya geliş, Galata'yla ilişki kurma biçimi nasıl gelişiyor?

"Çeşitli biçimlerde kuruluyor ama bunda kafelerin filan yeri çok büyük. Yeni bir yere gidelim deniyo, İstiklal'den sıkılıp buraya gelenler var. Burada küçük sıcak bir kafe bulunuyor, hatta o kafenin sahibi ile ilişki kuruluyor. Bazen de ev partilerine gidiliyor. O evlerin farkı onları cezbediyor. "ya hadi biz de bir yer kiralayalım veya satın alalım" deniyor, ağırlıklı olan bu. Bazıları da salt yatırım amaçlı. İşte o fiyat açısından yükseliş hissediyor. Yatırım yapalım deniyor. Bugün yüz milyara alalım yarın iki yüze verebiliriz mantığı. Bir de bu gelenler var." (Görüşme Notu:Meslek; İşletmeci, Yaş; 45; 2005).

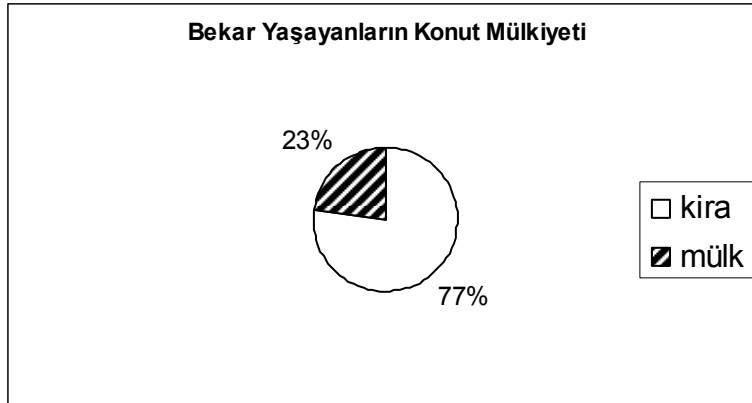
İşletmelerden farklı olarak hane halkı anket sonuçlarında ise semte geliş nedenlerinde ilk sırada %46 oranıyla, akraba ve ailevi nedenler gelmektedir. Bunu %27 oranı ile işyerine yakınlık gerekçesi izlemektedir. Geri kalan yanıtlarda ise belirli

bir nedenin gruplaması yapılamamaktadır. İçinde oturdukları evi nasıl bulduklarına yönelik soruya ise “akraba ve tanıdık aracılığıyla” yanıtı ilk sırada yer almaktadır. Bunu emlakçı ve arkadaş şıklarına verilen yanıtlar izlemektedir.

Soylulaştırıcılar ve mülkiyet sahipliği

Aşağıdaki tabloda belirtilen sonuç, bekar yaşayan ve yeni gelenler kesiminde yer alanların yaşadıkları konutlarda %77 oranında mülk sahibi olduklarını göstermektedir. Beyaz yakalı sayabileceğimiz meslek grubundakilerin mülk sahipliği oranı ise %68'dir. Bu sonuç, Smith'in (2000) yeni orta sınıfın da bireysel yatırımcı olma rolüne dair yaptığı tartışmayı desteklemektedir.

Tablo 12: Bekar Yaşayanların Konut Mülkiyeti



Kaynak: Hanehalkı Anket Sonuçları

Arz yönlü yaklaşımda soylulaştırmanın gerçekleşmesinde önemli rolü olduğu ileri sürülen sanatçılar, eşcinseller gibi marjinal yaşamayı tercih eden kişilerin “öncü” olarak kabulüne alternatif bir açıklama getirilmektedir. Buna göre kent öncüleri ekonomik anlamda da öncüdürler. Kent merkezindeki sosyal, kültürel politik dönüşümler, günlük yaşam deneyimlerini yakından ilgilendirecek düzeyde önemlidirler. Fakat bunlar ekonomik öncülerin gelişimiyle ilişkili olan dönüşümlerdir. Ayrıca, kent öncüleri bugün var olan bazı öncülerden sadece biridir (Smith, 2000).

Daha önce de belirtildiği gibi soylulaştırmayı harekete geçiren temel dinamiği ve gücü yeni orta sınıf yapısı ile açıklayan yaklaşımların bu gerekçeleri, bu sonuçlardan da görüldüğü gibi zayıf kalmaktadır. Alan araştırmasının sonuçları da bu fikri desteklemektedir.²⁴

Öncülerin kim olduğu ve soylulaştırmadaki rollerine dair sonuçlar ve değerlendirmeler, *sivil toplum örgütlenmeleri ve yerel girişimler* başlığı altında incelenecektir. Çünkü bu kesim aynı zamanda örgütlü ve belli bir semt geleceği tasavvuru ile hareket etmektedir.

5.6. Galata'da Soylulaştırma Sürecinde Kurumsal Faktörlerin Rolü

Devletin ve yerel yönetimlerin kentin sosyal yaşamını belirlemede ve yönlendirmedeki önemi ve etkisi, kurumsal çerçevede tartışılmıştı. Buna göre en somut etkili araç ve politikalar arasında yerel yönetimlerin gerçekleştirdiği bazı plan ve proje kararlarının uygulanması ile alt yapı iyileştirmeleri gibi pratik müdahalelerin yer aldığını söyleyebiliriz. Bu aynı zamanda bir düzenleme ve müdahale biçimidir.

Aşağıda Galata ve çevresini etkileyen bu politikalar ile belirli plan ve projelerin içeriği ve etkisi ele alınmaktadır.

Plan Kararları ve Çevresel Düzenlemeler

Yerel yönetimler ve kamunu rolü anlamında Galata'da soylulaştırmayı hızlandıran girişimler, belli başlı politika ve plan kararları çerçevesinde de değerlendirilmelidir. Çünkü yerel yönetimlerin uyguladığı/ uygulayacağı çeşitli projeler, alt yapı yatırımları, plan kararları da süreci belirleyen etkenlerdir.

-1980 yılına ait "Metropolitan Nazım Planı"nda Galata gibi tarihi dokulara sahip alanlara dair de plan kararlarının alındığı görülür. Buna göre Beyoğlu ve çevresi ile Boğaziçi bölgelerinde "kültürel doku ve doğal yapı" mutlak korunacak ve mevcut

²⁴ Bu sonuçlar, semtin hangi nedenlerle ve kimler tarafından tercih edildiğine yönelik analizlerde ortaya konmuştur.

yoğunlukların azaltılması için önlemler alınacaktır (Ekinci, (1995); Hacısalıhoğlu, 2000: sf.162).

-1995 yılına ait "Metropolitan Nazım Planı"nda ise; İstanbul'un tarihi ve kültürel merkezlerinin, pratiğe dönük "Acil Eylem Projesi" kavramı içinde değerlendirilebilmesi ve bu bölgelerde hazırlanacak koruma imar planlarının ilke ve hedeflerinin doğru tespit edilerek süratle uygulamaya geçilmesi biçiminde bir karar alınmıştır. Burada yenilemeye açık, dinamik bir korumadan da bahsedilmektedir. Denizyolu taşımacılığı ile raylı toplu taşımanın önceliği de bir başka öneridir (Plan, 1995) .

Bu raporda, 1980 sonrası İstanbul'un değerlendirmesi bölümünde Beyoğlu, Eminönü, Fatih gibi geleneksel yerleşim yerlerinin nüfus kaybettiğinden bahsedilirken, 1990 sonrası değerlendirmede; Beyoğlunun çöküntü bölgesi olmaya başladığı belirtilmektedir (Rapor, 1995:sf. 55-56). Burada ilçedeki yenileşme veya soylulaştırma sürecinden bahsedilmemesi...

Doğal ve Kültürel Varlıkların Turizm Amaçlı Değerlendirilmesi Projesi

Bu çalışmada Süleymaniye, Eyüp ve Galata-Kuledibi bu proje kapsamında belirlenen alanlardır. (İstanbul Dergisi, 1993/6. sf.28). Buna göre;

Galata Kulesi çevresinde, çevreye olumsuz etkisi olan faaliyetlerin buradan taşınması, bunun yerine tarihi ve kültürel özellikleri devam ettirebilecek özellikteki faaliyetlerin yerleşmesini sağlamak;

Fırıncı Sokağı'nın trafiğe kapatılması, bu sokaktaki antikacılar çarşısının düzenlenmesi, tarihi eserlerin röleve ve restorasyon çalışmalarının ele alınması.

-1993 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı, Hazineye ait eski eser tesciline dair yaptırdığı envanter çalışması ile tespit edilen binaların, turizm sektörü için değerlendirilmesi kararını taşımaktadır.²⁵

²⁵ Gerek merkezi yönetim gerekse yerel yönetimin tarihi alanlara dair tutumunda turizm ekonomisine yönelik kararlar ve politikalar ön plandadır.

Galata Kulesi ve Çevresi Bölge Düzenleme Projesi (1987):

Beyoğlu Belediyesi tarafından hazırlanmıştır. Bölgenin turizm amaçlı kullanımı çerçevesinde, Karaköy Meydanı, Bankalar Caddesi, Şişhane Meydanı ve Yüksek Kaldırım Caddesi sınırları kapsamaktadır. Buna göre;

131 bina otel ve pansiyon için kullanılacaktır. Yine turizme yönelik zemin katlarda eğlence, yeme-içme, sergi vb işlevlerin açılması. Sur kalıntılarının restore edilmesi ve Kule Meydanının yayalaştırılması. Binaların dış görünüşleri ile ilgili kriterlerin getirilerek buna uyulmasının sağlanması. Bölgede, belirtilen kullanımların dışında kalan faaliyetlere son vermek gibi kararlar alınmıştır (Galata Kulesi ve Çevresi Bölge Düzenleme Projesi(1987)).

Güzel Beyoğlu Projesi (2001):

Büyükşehir Belediye Başkanlığı destekleri ile Beyoğlu Belediyesi ve Mimar Sinan Üniversitesi Meslek Yüksek Okulu işbirliği ile hazırlanmıştır. Bu projede de kültürel mirasın korunmasına vurgu yapılmaktadır. Proje, özellikle görüntü kirliliği yapan dış cephe panoların düzenlenmesi ve yenilenmesi kararı ile bazı uygulamalar yapmıştır. Görüntü kirliliği yapan pano, klima vb. dış cephe kullanımlarını kaldırarak yerine tek üsluplu tabela, panoların kullanımını getirmiştir (Keskin, 2004).

Galata Kentsel Sit Alanı ve Çevresi Kentsel Dönüşüm Projesi(2003):

Galata'daki soylulaştırma sürecinin hızı ve kapsamına yönelik olası etkileri önemlidir. Bu proje; İstanbul Büyükşehir Belediyesi Emlak İstimlak Daire Başkanlığı'na bağlı Yerleşmeler ve Kentsel Dönüşüm Müdürlüğü bünyesinde faaliyet gösteren İŞAT (İstanbul Şehircilik Atölyesi) ile İstanbul Teknik Üniversitesi ve Çevre ve Uyg-Ar Merkezi tarafından ortaklaşa gerçekleştirilmiştir.

Galata Kentsel Dönüşüm Projesi; İstanbul Büyükşehir Belediyesi Emlak İstimlak Daire Başkanlığı'na bağlı Yerleşmeler ve Kentsel Dönüşüm Müdürlüğü bünyesinde faaliyet gösteren İŞAT (İstanbul Şehircilik Atölyesi) ile İstanbul Teknik Üniversitesi ve Çevre ve Uyg-Ar Merkezi tarafından ortaklaşa gerçekleştirilmiş bir projedir. 2002 yılında ihale edilmiştir.

Çalışma, Galata'yı Karaköy ve İstiklal Caddesi arasında sıkışmış köhne bir bölge olarak kalmaktan kurtarmak amacıyla hareket etmektedir. Proje semtin yeniden canlandırılması için yaya ve taşıt trafiğinin yaratacağı dinamizmi değerlendirmektedir. Bir ulaşım sorunundan hareketle inceleme bölgesinde farklı yaya ve taşıt ulaşım alternatiflerinin geliştirilmesi ve alanın kullanım açısından yeniden ele alınmasını önermektedir. Taşıt merkezli meydanın, proje tamamlandığında yaya merkezli bir meydana dönüşmüş olacağı hedeflenmektedir. Fakat bu proje hala uygulanmaya başlamadı.

Belediyenin katılımcı ve de öncü olduğu bir başka girişim ise afete karşı yerleşim güvenliği alanında "katılımcı" bir yerel pilot uygulama örneği oluşturma amacıyla gerçekleştirilen bir buluşmadır. Galata Türk- Japon, İstanbul – Tokyo Buluşması adıyla yapılan bu çalışma, Japonya'dan ilgili bir grupla gerçekleştirilmiştir (Bkz Galata Buluşması, Topbaş, sf.131).

Çalışma, tarihi kentsel alanlardaki yerleşimlerin afete karşı korunmasında, katılımcı bir modelin geliştirilmesi ve ilgili alanın afete karşı koymadaki potansiyelleri ve sorunları araştırılmıştır. Bu yönüyle ilginç ve önemli bir etkinliktir. Çünkü bu semtler genellikle deprem vb. somut konulardan ve sorunlardan öte nostaljik bir ilgiyle gündeme gelmektedirler. Bu çalışma, köhnemiş yapı stokunun bulunduğu ve yerel halkın yaşam koşullarının çok düşük olduğu kent merkezi Beyoğlu Galata'da yerleşim güvenliği alanındaki sorunlara yerel çözümler geliştirmeyi hedefleyerek önemli bir deneyimi gerçekleştirmiştir.

Yerel yönetimlerin yetkileri

Çöküntü alanlarının "kurtarılması" üzerinden yapılan tartışmalar yasal bir aşamayla belli bir somutluk kazanmıştır. 2005 yılında (05 Temmuz 2005; Resmi Gazete, 25866 sayılı kanun) çıkan kanun ile "Yıpranan Tarihi ve Kültürel Varlıkların Yenilenecek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun", belediyelere kapsamlı yetkiler vermektedir. Gerek yenilenecek ve korunacak alanların tespiti ve tescili gerekse bu alanların yeniden işlevlendirilmesi ve mülkiyet sorununun çözümlenmesi

aşamalarında belediyeler aktif roller üstlenebileceklerdir. Bu durum, konuyla ilgili olarak belediyelerin sorumluluk alanlarını genişletmektedir.²⁶

Yapılan görüşmelerde de belediyenin eski işyerlerinin semtten kaldırılması için bazı girişimlerde bulunduğu belirtilmiştir. Ayrıca belediyenin, semtin bir kültür merkezi olarak dönüştürüleceği yönünde sözler verdiği de yine semt sakinleri tarafından dile getirilmiştir. Bazı yeni işletme sahipleri ise dönüşümün çok yavaş gerçekleştiği dolayısıyla erken gelen rant yükselişi ve fiyat artışlarının somut dönüşümler ile desteklenmediğini düşünmektedirler.

“...Çok büyük yatırım yaptık ama karşılığını alamadık. Buradaki işletmeler biraz abartıyor. İyiyeye gitmiyor. Üç yıldır kötüye gidiyor” (Görüşme Notu: Meslek: Bar İşletmecisi, Yaş: 45: 2005).

Araştırmada görülen bir diğer bilgi ise işletme veya diğer semt sakinlerinin semte dair konularda belediye ile sistemli ve sürekli bir ilişki kurmadığıdır.

Semtte sorunları kim çözüyor, sorusuna ise işletmelerin verdiği yanıtlar:

Yapılan görüşmelerde yirmi bir işletmeciden sekizi, yaşadıkları sorunları öncelikle belediyenin çözdüğünü belirtmişlerdir. Bu soruyu altı işletmeci yanıtsız bırakmıştır. Diğer yanıtlardan sadece biri ise sivil girişimin çözdüğünü belirtmiştir. Diğer yanıtlarda ise herkesin kendi çözdüğü yada kimsenin çözmediği belirtilmiştir. Bu yanıtlardan hareketle, semtte sorunların çözümü üzerinden kurumsal veya örgütlü bir yapının oluşmadığı ortaya çıkmaktadır:

Gerek hane halkı gerek işletmelerle yapılan görüşme ve anketlerdeki sonuçlara bakıldığında, belediyeye yönelik şikayetlerin otopark sorunu, altyapı, güvenlik, gürültü (dükkanların gürültüsü) vb konularda yoğunlaştığı görülmektedir. Eski işyerlerinin gitmesi konusunda ise belediyenin yeterince ısrarlı olmadığı düşünülmektedir. Bu konuda semt derneklerinin de bu açığı kapatmada yetersiz olduğu ve birbirleri ile gereksiz tartışmaları girdikleri düşünülmektedir. Örneğin her yıl semtte yapılan festivalin sahiplenilmesi konusunda bu tartışmaların tırmandığı söylenmiştir.

²⁶ Bu konuda ve Tarlabası'nın yenilenmesine dair daha geniş bilgi ve değerlendirme için bkz. Beyoğlu Gazetesi, 22 Nisan 2006.

Özellikle eğitim düzeyi yüksek ve küresel anlamda da soylulaştırma biçimindeki değişimlerden haberdar, yeni orta sınıf profilini yansıtan yeni işletmeciler, diğer kesimlere oranla belediyeden daha fazla beklentiler içerisinde oldukları.

“Caz derneği ile Galata derneği ortak etkinlik yaptı. 1970'lerde Kule'de caz müziği yapılırdı. Onno Tuçlar. Caz Klübü kavramı prosedürde tanımlanmamış. Tek caz klübü biziz. Turizm Bakanlığı'nın destek vermesi lazım” (Görüşme Notu: Meslek; Klüp İşletmecisi, Yaş; 45; 2005).

Gerilemiş veya köhnemiş kent alanlarının yenilenmesine (yıkım ve yeniden geliştirme bir arada da olabilir) dair kurumsal ve mali teşviklerin, soylulaştırma açısından olan önemi ikinci ve üçüncü bölümlerde belirtmeye çalışılmıştı. Batı deneyimlerini aşan ve farklı coğrafyalarda da etkili olan genel kent politikalarının içeriği, kentsel yeniden yapılanmaları ekonomik bir yeniden yatırım olarak görmekte ve bu yöndeki politikaları yaygınlaştırmaktadır. Weber (2004) ise buna mali sermayenin etkisini de katar. “... Sübvansiyon edilen mülkiyet yatırımlarından küresel mali piyasalardaki kısa dönemli yatırımlara akan sermaye, çifte bir döngü yapmış olur”.

1.4 Sivil Toplum Örgütleri ve Yerel girişimler

“Mekânı kurtarmak için ne yapılabilir diye düşündüm” dernek kurduk meslek adamlarını bir araya getirmek için” (Görüşme Notu: Meslek; İşletmecisi, Yaş; 45; 2005).

Yukarıdaki görüşme notu, bu başlıkta ele alınacak çerçeveyi bir cümle ile özetlemektedir. Bir semtin değişiminde öncü diyebileceğimiz kişi ve oluşumların rollerine dair ilk başlıkta bazı açıklamalara ve özellikle öncülere dair önemli ipuçlarını vermektedir. Fakat buna ilaveten, öncülerin kimler olduğu noktasında bir ayırım yapılması gerektiğini de belirtmek gerekir. Soylulaştırmanın tek aşamada ve her yerde aynı şekilde gerçekleşmediği hatırlanırsa, öncülerin de kimler olduğu sorusu, aşamalar gözetilerek tarif edilmelidir. Sanatçılar, mimarlar, öğrenciler, yazarlar ve eşcinseller gibi farklı kesimler, soylulaştırmanın ilk aşamasındaki öncüler, semtteki sosyal farklılığa, kozmopolit ve bohem yaşam ortamına sağladığı atmosfere ilgi

duyarak burada yaşamayı tercih etmektedirler. Bunlar arasında bugün popüler olan bazı sanatçılar da bulunmaktadır. Bu sanatçılar, mesleklerindeki ilk yıllarında daha mütevazı ve kozmopolit Galata'yı tercih etmiş ve bir süre burada yaşamışlardır.

Fakat bunu takip eden ikinci aşamada ise ekonomik rasyonelleri ön planda olan ve sosyal olarak daha üst gelirli, beyaz yakalı, genç, kentli profesyonel kesimin etkisi öne çıkmaktadır. Bugün Galata'da bu kesimin sosyal yaşamdaki etkisi başlamış olsa da hala hakim bir nitelik taşımaz. Ayrıca Cihangir'in bugünkü ortamından rahatsız olup Galata'ya gelen bir kesim de vardır. Daha ileri bir soylulaştırma aşamasını yaşayan Cihangir semtinin sosyal ortamı, Galata'daki soylulaştırıcılar için bir rehber olmaktadır.

Basında, Galata'nın yeniden canlanması ve yenilenmesi ile ilgili haber ve araştırma yazıları, buraya yerleşen tanınmış isimlerle yapılan söyleşiler, Galata'daki soylulaştırmanın artık semte uzak bir kesim tarafından da ilgi gördüğünü göstermektedir. Bazı tanınmış isimlerle yapılan röportajlar, bu kişilerin değişimdeki "öncü" rollerini de ortaya koymaktadır. Semtin değişimi için ne gibi etkinlikler ve çalışmalar yaptıkları açıklanmaktadır. Aslında bu ele alışıta, tanınmış isimler ile bu isimlerin işlettiği mekanlar da tanıtılmaktadır. Mekanların özellikli yapısının "özlenen eski Galata"nın geçmişi ile olan ilişkisi de anlatılarak, tarihi ve kültürel belleğin bugün yeniden canlandırılmasının önemine de değinilmektedir:

"...Projelerden önce gönüllüler harekete geçti ve birbiri ardına açılan mekanlar sayesinde Galata yeniden doğuyor" (Erdem, 2004).²⁷

Yeni orta sınıfın semtin yeni sahibi ve yaşayanları olarak nasıl bir yaşam ortamı oluşturduğu ve bunu başarmak üzere hangi stratejilere başvurduğuna bakıldığında, sürecin görüldüğü gibi kendiliğinden olmadığı görülmektedir.

Düzenlenen festivaller ve kültür-sanat etkinlikleri, soylulaştırmada geçiş sürecini hızlandıran ve sürecin hızlanmasında avantaj sağlayacak olanların katılımının

²⁷ Örneğin mimar Mete Göktuğ gibi isimlerin semtin değişimindeki öncü rolleri, bu kişilerin semtte tarihi mekanları alıp yenilemeleri ve işletmeye başlamaları ile dair sürecin nasıl hızlandığına değerlendirmeler basında en sık vurgu yapılan konulardan biridir. Bkz. Aynur Erdem, 24 Nisan 2004 Sabah Gazetesi.

sağlandığı önemli araçlardır. Birçok örnekte bunu görmek mümkündür. Bir semtin veya mahallenin değişiminde, burada yaşayanların karar süreçlerine katılımının sağlanması kritik bir konu olarak öne çıkmaktadır.

Semtte düzenlenen festivallerin dönüşümde olumlu etkisinin olduğu ve eskiye göre daha iyi bir ortamın geldiği yönündeki düşünceler, semtin giderek daha canlı bir sosyal yaşama kavuşabileceği ile gerekçelendirilmektedir.

Örgütlenme ve örgütlü hareket etme

Semtin eski yaşayanları ile yeni gelenler arasındaki ayrımlar birçok pratik konu üzerinden oldukça farklı olabilmektedir. Semtin eski yaşayanları, semtte gerçekleşen son dönem değişimlerine örgütlü veya aktif bir tavır gösterme konusunda daha kayıtsız bir tavır sergilemektedirler. Eski yaşayanlardan ilk semt derneğinin kurucusu dışında, dönüşümle ilgili herhangi bir girişimde bulunmuş bir görüşmeciye rastlanmadı.

Eski yaşayan ve sosyal profili açısından kırsal kökenli göçmen nüfusun soylulaştırma karşısındaki tepkisizliğinde birçok etken etkili olmaktadır. Soylulaştırma olarak gerçekleşen sürecin yerinden etme gibi can alıcı bir sorun kiracı ve düşük gelirli diyebileceğimiz yoksul bir kesimi mağdur etmektedir. Mülk sahibi bu eski yaşayanlar ise bu durumdan doğrudan etkilenmemektedirler. Fakat dolaylı bir etkilenme elbette söz konusu. Bu konuya *yerinden etme* başlığında tekrar değinilecektir.

Yeni gelenler yani soylulaştırıcılar diyebileceğimiz kesim ise yukarıdaki tavidan farklı olarak semtin değişiminde ve soylulaştırılmasında daha aktif rol almaktadırlar. Bir “sivil toplum hareketi” veya “semt girişi” gibi yapılanmalar, yeni gelen kesimin soylulaştırma süreci için etkin buldukları sosyal yapılardır.

Bu yapılar birer örgütlenme aracı olarak kendi içinde farklılıklar göstermektedir. Ayrıca katılanların da “işletmeci” ve “semt sakini” olarak ayrıldığı görülmektedir. Bu

ayrım, semtin soylulaştırılmasındaki beklentiler ve çıkar farklılıkları noktasında somutlaşmaktadır.²⁸

Belediye vb. yerel bir kurum veya yönetimden, semte dair bir beklenti ve talep içinde olma konusunda da olağanın dışında bir belirsizlik hakimdir. Bu konuda da yeni gelenler daha talepkar olabilmektedirler. Buna yukarıda örnek verilmişti.

Semt derneği

Dernek 1994'te kurulmuş. Şu an 65 üyesi vardır. Başka bir açıklamada da, Dernek ile özdeşleşen Galata Şenliği tarihinin 1987 yılına dayandığı, bu tarihte zamanın Büyükşehir Belediyesi yönetiminin “kentsel dönüşüm” projesi kapsamında semtte bir dizi yıkım yapmayı hedeflediği belirtilmektedir.²⁹ Buna tepki gösteren semt sakinlerinin o yıllarda Mimarlar Odası'nın da desteğiyle, seslerini duyurmak için şenlik türü ilk etkinliği gerçekleştirdikleri ve bu yıl 17'nci kez düzenlenen şenliğin zaman zaman yılda birden fazla yapıldığını, deprem gibi durumlarda ise yapılmadığı belirtilmiştir.

Semt derneğinin kuruluş nedenleri farklılık göstermektedir. Bu açıklamalar çoğu zaman öznel bir yaklaşımı da içermektedir:

“Semt derneğini ise yeni gelenler ve yeni işyeri sahipleri kurdu. Kendi çıkarları için. Terasları özellikle alıyorlar. Aslında o dönem 1994, 1995, 1996'da çok ev kapatıldı. Ama bekletiyorlar. “.”(Görüşme Notu:Meslek; İşçi, Yaş;49, 2005).

Bar, restoran sahiplerinin dernek aracılığı ile kendilerine iş yaptığı düşünülmektedir.

²⁸ Yenileme vb. projelerin sosyal boyutlarına dair farklı yaklaşımlar için bkz. Beyoğlu Gazetesi, 22 Nisan 2006.

²⁹ 16-18 Haziran 2006'da düzenlenen ve “Galata değerlerine sahip çıkıyor” temasıyla gerçekleştirilen 17. Galata Şenliği'nde yapılan açılış konuşmasından alınmıştır. NTV-MSNBC VE AJANSLAR, Güncelleme: 14:11 TSİ 15 Haziran 2006 Perşembe

Semt, ekonomik, kültürel, tarihi potansiyeller kullanılarak çeşitli etkinlikler ile canlandırılmaya çalışılmaktadır.

Bugün semtte bulunan iki derneğin farklı amaçları vardır. Yeni semt derneği, semtin turizme ve eğlence sektörüne dayalı gelişimini isterken, eski dernek konut ağırlıklı bir değişimi istemektedir. Aktörlerin ve kurumsallaşmanın rolü de bu ayrımlar üzerinden netleşmektedir. Kültür ve sanat çerçevesindeki girişimler ise yeni mekanlar sağlamada ve bulmada kolaylık sağlamaktadır.

Soylulaştırma süreci, yukarıdaki sonuçlardan da görüldüğü gibi yeni yerel ve sivil örgütlenmelerin rolünü ve politik olarak nasıl bir söyleme sahip oldukları konusunda önemli ipuçlarını barındırmaktadırlar. Bütün bu girişimlerde hakim olan yaklaşımın liberal bir politikaya dayandığını öne sürebiliriz. Semtin sosyal sorunlarının dile getirilişi dahi, bu sürecin kültür, sanat ve tarih turizmine dayalı bir yeniden yatırımın ön koşulu olarak görülmektedir.

5.7. Yeniden Yatırımın Aktörleri: İşletme Sahipleri, Gayri Menkul Yatırımcıları

Yeniden yatırımın potansiyelleri

Galata bölgesindeki yapıların %60'ı yüzyıllıktır. Yapıların %82'sinin hiç onarım görmediği, %15'nin zaman içindeki müdahaleler sonucu yapısal açıdan zayıflatıldığı ve projersiz olarak yenilemeye tabi tutulduğu ortaya çıkmaktadır. Fakat konutların %20'sinin spekülatif amaçlarla satın alınarak boş tutulduğu, aynı miktardaki bölümünün işgal altında olduğu, %5'nin ise kamu mülkiyetinde olduğu tespit edilmiştir.

Semtte yaşayanların %75'inin düşük gelirli ve hane başına %10'unun düzenli bir işinin olmadığı veya işsiz olduğu tespit edilmiştir. Konutların %90'ında apartman yönetimi veya düzenli bakım ve onarımı için düzenli bir bütçesi bulunmamaktadır (Bkz. Galata Buluşması, Kadir Topbaş'ın Konuşması:sf. 132).

Anket sonuçlarına bakıldığında ise içinde oturlan konutların yenilemesinde kısmi yenilemenin %29 oranıyla çoğunlukta olduğu görülmektedir. Tümüyle yenileme ise

%4 oranındadır. Dolayısıyla bugünkü aşamada öncelikle daha az yenileme gerektiren konutların tercih edildiği veya konut sahiplerinin yenileme yapacak maddi güce sahip olmadıkları yorumları yapılabilir. Fakat verilen yanıtlar arasında çapraz bir sorgulama yapıldığında, yeni gelenlerin yenileme yaptıran oranının daha fazla olduğu görülmektedir.

Soylulaştırmanın etkisiyle hem kiracılık hem de mülk sahipliğinde bir değişim olmaktadır. Bu el değişimi kendine özgü mekanizmalar ve araçları da yaratmaktadır. Semtte emlakçı, uluslararası düzeyde çalışan emlakçılar ile yerel ve kişisel ilişkiler üzerinden işleyen bir piyasa mekanizması vardır. Tabi bu el değiştirme süreci beraberinde bir *yeniden yatırım ekonomisini* de doğurmaktadır. Büyük sermaye sahipleri ile yabancıların mülk alımları artık ağırlık kazanmaktadır. Bu şekildeki dönüşümün devam etmesi ile semtin Beyoğlu'nun bir parçası olacağı düşünülmektedir.

Hane halkı anketlerine göre görüşmecilerin semtte kaç yıldır kiracı olduklarına dair sonuç şöyledir:

Tablo13: Semtteki Kiracılığın Yıllara Dağılımı

0-5 yıl	%44.4
5-10 yıl	%29.6
10-15 yıl	%18.5
15-sonrası	%7

Kaynak: 2005 Yılı Hane halkı Anketleri Sonuçları. 28 Kiracının Dağılımı.

Buna göre kiracılar arasında son yıllarda gelenlerin payı fazladır. Fakat daha önce de belirtildiği gibi ev sahipliği oranı da artmaktadır. Dolayısıyla semtteki kiracı/ev sahipliği durumu son dönemde hareketlilik kazanmıştır. Kira değerlerindeki dağılım ise şöyledir:

Tablo14 : Kira Değerleri

150-350 bin YTL	%35
350-750 bin YTL	%46
750-Üstü	%28

Kaynak: Hane halkı anket sonuçları. 28 Kiracının Dağılımı.

Kiracılardan %39'u çıkarma baskısı yaşadıklarını, diğerleri ise böyle bir baskıyı yaşamadıklarını belirtmişlerdir. Bunlardan %68'i tekrar Galata'da ev tutmak istediğindedirler.

Yeni işletmeler:

Bu kesimin semte geliş amaçları, semtin kültür-sanat ve tarihsel mirasa dayalı bir kentsel turizm ekseninde gelişeceği beklentisine dayanmaktadır. Dolayısıyla Beyoğlu, Sultanahmet ve Ortaköy gibi örnekler üzerinden hareket edilerek böyle bir beklenti somut bir tasavvura da dayandırılmaktadır. Buna ilaveten Belediye'nin bu alana yönelik plan ve proje kararları da bu beklentiyi güçlendirmektedir. Bu işletmelerin sayıları sınırlıdır. Fakat semtin dönüşümünde etkili olmaları açısından oldukça girişimci bir yapıya sahiptirler.

Semtte yapılan alan araştırmasında görüşme yapılan işyerlerinin seçiminde iki yöntem izlendi. Soylulaştırmanın etkisiyle açılan işyerlerinin bütünü ile -ki bunlar hala çok sınırlı sayıdadır-görüşme yapılamaya çalışıldı. Bunların bazıları görüşmeyi çeşitli nedenlerle kabul etmemişti. Bunun dışında Galip Dede Caddesi'nde yoğunlaşan müzikçiler ve diğer işyerleri ile rasgele seçime dayalı görüşmeler yapıldı. Buna göre işletmelerin %57'si kiracı, diğerleri ise mülk sahibidir. Görüşme yapılan işletmelerin %27'sinin Galata'da başka bir işyeri daha vardır. Bu işletmelerdeki çalışan sayısı ise 1-8 kişi arasında değişmektedir. İşletmecilerin yaşadıkları semtler ise Alibeyköy, Ataköy, Bahçelievler, avcılar, Etiler, Cihangir, Teşvikiye, Erenköy, Tünel gibi kentin oldukça farklı yerlerine dağılmış durumdadır.

Alan araştırmasında yirmi yedi işletme görüşmesinden dokuzu yani görüşülen işletmelerin %33'ü Galata'da yer seçme ve işyeri işletmenin nedenini, buradaki

değişimin olumlu bir atmosfer yaratacağı ve Galata'nın tarihsel dokusu ve potansiyeli ile önemli bir merkez olmasıyla açıklamaktadır. Diğer yanıtlarda ise "zaten hep burada olmaları, eve yakınlık, ilk göç ettikleri yer olması" gibi bir başka gerekçe de söz konusudur. Bu yanıtlar, semtin yeniden canlanmasına yönelik beklentilerinin net olduğunu göstermese de yer seçmeleri itibariyle somut gelişmeleri olumlu yönde değerlendirdiklerini göstermektedir.

Yapılan araştırma sonuçlarına göre, işletmelerin daha örgütlü hareket etme isteğinde ve gücünde olduğu görülmektedir. Bunu da ticari işletme amaçları rasyoneli çerçevesinde gerçekleştirebilmektedir. Bu amaç etrafında bir araya gelmeleri herkesi ikna eden bir hedef olmaktadır. İşletmelerin bu girişimleri, çevre düzenlemesi veya sokak bazındaki bazı düzenlemelere öncülük etmesi, semtin sakinlerinin de beklentilerine olumlu yanıt verebilmektedir. Çöplerin toplanması, boyacı çocukların meydan uzaklaştırılması, sokakların ışıklandırılması gibi sıkça dile getirilen sorunların çözümü birlikte hareket etme deneyimleri yaşanmıştır:

Yeni işletmelerden çok azı ise farklı özellikte işletmelerin tabi olduğu vergilerde bir karmaşanın yaşandığı dile getirilmiştir.

Eski İşletmeler:

Semtteki eski işletmelerin varlığı, soylulaştırmada bir sorun olarak gündeme gelmektedir. Bu işletmelerin varlığı çevresel sorunlara neden olmaktadır. Çünkü konut yerleşiminin sürdüğü bu alanda eski işletmeler gürültü, trafik ve çevre kirliliği yaratmaktadırlar. Avizeci ve elektrikçiler ve bunlara ait depolar, küçük imalat haneler, marangozlar bu grupta yer alan işletmelerdir.

Bu işletmelerin varlığına dair iki yaklaşım önem taşımaktadır:

-Semtte yaşayan farklı kesimlerin şikayetleri.

-Yerel yönetimin yaklaşımı ki bu konuda somut adımlar atmada aktif davranmaktadır.

Bu işletmelerin buradan gitmesi yönünde bir çalışma başlatmıştır.

Semtteki işyerlerine işlerinin nasıl gittiğine dair alınan yanıtlar farklılıklar taşır. Semtte, soylulaştırmanın etkisiyle açılan işyerlerinin vermiş olduğu yanıtlarda da bütünüyle iyimser bir tablo ortaya çıkmamaktadır. Zaten verilen yanıtların %24'ünde iyimser bir bekleyiş görülmektedir. Genel ekonomik faktörler de göz önünde bulundurulduğunda,

semtteki ticaret ve turizm faaliyetlerinin ekonomik bir gelişme göstermesi zaman alacaktır. Soylulaştırmanın etkisini gözetmeksizin burada ticari faaliyet gösteren işyerlerinin verdiği cevaplarda ise işlerin 2001 krizi ile kötüye gittiği belirtilmektedir.

İşletmeler açısından Galata'da son yıllarda nasıl bir değişim oldu?

İşletmelerin işlerinin nasıl gittiğine dair verdikleri yanıtların büyük oranda (%76) olumsuz olmasının ardından, Galata'da son yıllarda nasıl bir değişim oldu sorusuna verilen yanıt arasında önemli bir fark vardır. Çünkü yanıtların sadece %7'si değişime dair olumsuz bir durum tarif etmektedir. Bunun dışındakiler, bütünüyle soylulaştırmaya ve bunun olumlu etkilerine yönelik yanıtlar vermişlerdir:

Bu sonuçlar için birçok değerlendirme yapılabilir. Birincisi; işletmelerin soylulaştırmaya yönelik beklentileri daha olumlu ve tereddütsüzdür. Oysa hane halkı görüşmelerinde semtin geleceğine yönelik daha kuşkulu bir değerlendirme yapılmaktaydı. Yani eski yaşayanların, semte yeni gelenlerle birlikte yaşamalarına dayalı bir dizi sosyal kaygı dile getirilmekteydi. Tabi bunda, semtte yaşayan düşük gelirlili kiracıların yerinden edilmesi olasılığının da etkisi vardır. İkincisi, buradaki soylulaştırmada öne çıkan ticari bir turizm ekonomisi, eğlence vb işyerlerinin sayısını arttıracığından, yaşam ortamının bozulma kaygısı öne çıkmıştır.

Yabancıların Etkisi

Galata'daki yaşamda yabancıların etkisi, kuruluşundan bu yana olan bir faktördür. Galata'nın toplumsal tarihinin anlatıldığı bölümde bu konudaki bilgilere kapsamlı bir biçimde yer verilmektedir. Bugün de soylulaştırma sürecinde yabancıların bir aktör olarak rolü yine göze çarpmaktadır. Soylulaştırmanın her bir aşamasında farklı bir tercihle de olsa, semte olan yabancı talebi süreklidir. Ekonomik koşullar itibariyle de avantajlı olan bu kesim, semtteki mülkiyet piyasasında önemli bir alıcı gruptur:

“1996-7'de fiyatlar arttı. İlk gelenler ikinci, üçüncü yerlerini almaya başladılar. Asıl fiyat artışı son beş altı seneden beri var. Tarabya ,Etiler, ve Sarıyer'den gelenler çok. Kriz döneminde de çok satıldı.(2001 krizi) Yabancılar da çok aldığından krizin etkisi pek olmadı. Şu anda bina hiç yok. Bina alımında üç dört kişi birleşip alıyorlar. Bizimkiler böyle yapıyor. Yabancı tek başına alıyor.” (Görüşme Notu:Meslek; Emlakçı, Yaş; 55; 2005).

Yabancılar arasında artık büyük sermaye grupları da vardır. Dolayısıyla mülkiyet piyasasında oluşan spekülasyonda yabancıların da etkili olduğu belirtilmektedir. Yabancılar arasında, mülk alıp restore ederek satanlar da artmaktadır. Bu yabancılar kendi ilişkileri dolayısıyla, alıcı bulmada da zorluk yaşamamaktadırlar.

Spekülatörler, ve spekülasyon yapma biçimleri

Alıp onarma ve satma, alıp bekletme biçiminde bir mülkiyet spekülasyonu vardır. Örneğin, evini satsa kaçta satacağına dair sorusuna verilen yanıtlar, fiyat spekülasyonunu açıkça göstermektedir. 13 kişi soruyu cevaplamazken, diğerleri konutlarını satmaları durumunda 100 bin ile 400 bin dolar arasında fiyat isteyebilecekleri yanıtını vermişlerdir.

Mülkiyet piyasasındaki bu hızlı dönüşüm, sosyal dönüşümle aynı hızda gitmemektedir. Dolayısıyla artan talep baskısı ve spekülasyonun yüksek getirisi ile bazı durumlarda yatırımcıların buradaki altyapı sorununu kendi girişimleri ile çözdüğü görülmektedir. Yatırım yaptıkları sokağın kaldırım taşlarını döşetmek gibi.³⁰ Böylece belediyeye ait hizmetler de belediyenin “yeterli hızda davranmaması” ile yeni gelenler tarafından yerine getirilmektedir.

Harvey ise piyasa sürecinin gelişimindeki aktörlerin davranışlarını şöyle analiz eder: “Kent içindeki konutların eskimiş ve çoğu zaman kullanılmaz halde olması, burayı, mali piyasanın ilgisinin dışında bırakır. Bankalar bu alanlardaki konut ipoteklerini kabul etmede oldukça çekimser davranırlar. Dolayısıyla bu alanların yenilenmesinde bankaların bir piyasa aktörü olarak gündeme gelmesi en azından sürecin başında çok olası değildir” (Harvey, 2003).

Spekülasyonun nedenleri:

Bu nedenleri aşağıdaki gibi sıralamak mümkün;

-Kamusal denetimin çok sınırlı olması. Bu denetim alanının arttırılması açısından gerekli olan etkenlerden biri de kamu mülkiyeti payının arttırılmasıdır. Bu esas ise son dönem neoliberal politikaların etkisiyle oldukça zayıflatılmıştır.

³⁰ Koç grubundan bir yönetici ile eşinin –Ünilever olabilir- yaptığı gibi.

Galata'da arazi kullanım analizinin sonuçlarına göre toplam mülkiyetin sadece %5'nin kamu mülkiyetinde olduğu belirtilmektedir (Galata Buluşması, Topbaş, 2003, sf.131).

-Mülkiyet yapısındaki bazı belirsiz koşulların varlığı. Fakat konutların %20'sinin spekülatif amaçlarla satın alınarak boş tutulduğu, aynı miktardaki bölümünün işgal altında olduğu,

-Semtte yaşayan düşük gelirli kesimin yaşadıkları konutları, kendi olanakları ile onarma gücünden yoksun olmaları (age, sf.131).

-Piyasa ekonomisinin rasyonelleri her açıdan belirleyici olmaktadır. Bunda ekonomik kaygılar belirleyici olmaktadır. Ekonomik canlanma yaratan her türlü girişim, olumlu karşılanmaktadır.

Buradaki değişim Cihangir benzeri bir örnekten çok Sultan Ahmet gibi tam anlamıyla turizme odaklanmış ve konut kullanım oranının sınırlandığı bir semt olacağı yönündeki tespiti, buradaki yatırımcıların bilgisi ve öngörüsüne de dayanarak ileri sürebiliriz.

5.8.Kentsel Gerilemeye Karşı Yükseltelen Söylem Ve Soylulaştırmada Aşamalar

Gerilemiş bir kente duyulan tepki, farklı dönemlerde farklı nedenlerle gündeme gelen ama çoğu kez "elit" bir kentli kesim tarafından üretilen bir kent yaklaşımının içinde kalan bir söylem olmuştur. Modern kapitalist kent gelişiminin çelişkili bir yapıya sahip olduğunu belirtmiştik. Bu çelişkiler, kentli sınıfların kente bakışlarında da ortaya çıkar. Gerilemiş kente duyulan tepkinin kökeninde, bu gerilemeyi temsil eden, sürdüren kesim olarak görülen işçi sınıfına veya genel kapsamda alt gelir grubundaki yoksullara karşı bir tepki de vardır. Kentte yaşanan sorunların kökeni bazı durumlarda bu kesimlerin geri kalmışlığı ile açıklanmaktadır.

Kozmopolitliği korumak

Galata'da yapılan görüşmelerde de, gerek semtin bugünkü sosyal ortamı gerekse geçmişinde farklı dönemlerdeki toplumsal gelişme seyrine dair orta sınıfın geliştirdiği söylem, yoksulluktan öte semtte yoksulların istenmemesi üzerine yoğunlaşmaktadır.

Galata'daki soylulaştırma sürecinde yükselen söylem, semtin “parlak” geçmişi ve tarihi nitelikleri üzerine yoğunlaşmaktadır. Yani *nostaljik* bir yaklaşım ve söylem giderek güçlenmektedir. Nostaljik yaklaşım, çoğu zaman abartılı bir anlatıma ve içeriğe sahiptir. Dolayısıyla Galata, sosyal yapısı ve fiziksel çevresinin yeniden planlanması gibi ilk modern kent yaşamının kurumsallaştığı buna ilaveten kent yönetiminin olduğu bir semt olarak, Batılı anlamdaki kent kültürünün zengin taşıyıcısı olmuştur. Semt, bugünkü nostaljik öykünmenin kaynakları açısından yeterli deneyimleri ve izleri taşımaktadır. Ancak geçmişe dair farklı anlatımlara da rastlanabilmektedir. Örneğin Galata'nın Batılı bir kent görüntüsünde geliştiği 19. yüzyılda dahi fiziksel çevreye dair betimlemelerde parlak, ıslık ıslık bir semt izlenimi bazen yoktur. Eldem'in Ernest Giraud'dan aktardığı betimlemelere göre Galata'ya dair şikayetler adeta bugünden farksızdır. “.. Çevrenin pislik, gürültü, kışın çamur, yazın toz, yolda ve kaldırımlardaki çukurlar, belediye hizmetlerinin yetersizliği ve bazen de yokluğu, kaldırımları işgal eden köpek sürüleri, arabacıların ve tezgahçıların küstahlığı, yeni zenginlerin davranış ve tavırları, kültürel faaliyetlerin yokluğu, her gece müzik alemleri yapan komşuları...Nostalji literatürünü tekrar gözden geçirmek için yeterli sebepler...” diye aktarır (Eldem, sf.63).

Galata'nın batılı ve burjuva diyebileceğimiz geçmişinde, homojen bir sınıfın varlığına veya “yüksek burjuva” kültürü biçimindeki bir sosyal yaşama rastlanmaz. Semtın bir liman kenti olarak gelişmesi dolayısıyla, semtte eğlence mekanlarının hiç eksik olmadığı, farklı sınıflardan ve kültürlerden olan kesimlerin iç içe yaşadığı bir geçmiş söz konusudur.

Galata'ya dair yüceltilen bir kozmopolit yaşam örüntüsünden daha önce bahsedilmişti. İlgili literatürlerde Eldem'in çekincelerinin dışında Galata genel olarak “*her daim kozmopolit*” bir semt olarak anlatılmaktadır. Burada kozmopolitlik, çok kültürlü bir ortamı var eden ve canlı bir sosyal yaşam ortamına olanak sağlayan bir kentsel niteliktir. Kozmopolitlik, farklı kimlikleri ve kültürleri bir arada yaşatan modern kent tanımı içinde anlam kazanan ve de yaygınlaşan bir olgu olarak karşımıza çıkar.

Eldem'e göre kozmopolitlik 1950'li yılların sanayileşerek kentleşen bir ortamda niteliğini kaybederek daha homojen bir etnik yapıdaki sosyal yaşama dönüştü. Buna göre Ceneviz döneminden beri semt ilk defa çoğul kimliğini kaybetmeye başladı.

Ekonomik olarak da semt fonksiyonlarını kaybetti (Eldem, sf.63). 1950'lerdeki değişimden sonra, semtin mekansal ve sosyal anlamdaki köklü dönüşümü, bugün soylulaştırma ile olmaktadır. Soylulaştırmadaki hakim söylemde, geçmişe olan bağlılık ve onu korumaya çalışmak üzerinden buluşan kentli bir yeni bir orta sınıf oluşmaktadır. Bu sınıfın özelliklerine daha önce yer verilmişti. Semtin soylulaştırılmasında etkisi olan bu sınıfın, semtte var etmeye çalıştığı sosyal ortamlar ve mekanlar aracılığı ile bir arada bulunma eğilimleri, bir tür *cemaatçi* bir özelliği hatırlatmaktadır.

Geleneksel Cemaatçilikten Liberal Cemaatçiliğe: Soylulaştırmanın Aşamaları

Semtteki sınıfsal değişimde, üst gelir grubundan olan yeni gelenler, semtin soylulaştırılmasında "*kültürel*" değişimine vurguyu yoğunlaştırmaktadırlar. Bu söylem meşrulaştırıcı bir işlev de görmektedir. Semte gelenlerin daha iyi bir eğitime ve kültürel kimliğe sahip olması, bu meşruiyeti desteklemektedir.³¹ Bu semtte yaşamanın özel olduğu ayrıca bunun maliyetli olduğu da belirtilmektedir. Semtin bir eğlence merkezi olarak turizme açılması ve de *yüksek* kültürün tüketildiği bir yer beklentisi ile dönüşerek İtalya gibi olması istenmektedir.

Yeni kültürel kent kodları

Kültürel Sermaye (Bourdieu, 1984) Weber'in "sosyal statü" kavramını andıran bu kavram, kişinin sınıfsal pozisyonunun daha çok ekonomik bir ilişki çerçevesinden oluştuğuna referansla bunu genişleten bir çerçeve sunma çabasını taşır. Burada kişinin eğitim, kültürel kimlik vs..üzerine kurulu bir pozisyonunu tanımlar. Buradan da kadın veya erkeklerin çeşitli kültürel tüketim biçimlerinin analizinden hareket edilir. (Zukin, 1998:sf. 825)

³¹ Bazı akademisyen ve sanat çevrelerinin soylulaştırma konusuna ve onun sonuçlarına yönelik yapmış olduğu istisnai toplantılardan biri olan "Mutena Sohbetler 1: Kim O" için bkz. Beyoğlu Gazetesi, 11-17 Mart 2006. Bu toplantıda özellikle soylulaştırmanın yerinden etme ve alandaki rantları arttırma ile ilgili sonuçları tartışılmıştır.

Geçiş sürecinde “liberal bireycilik”ten çok “liberal cemaatçilik”e dayanan bir sosyal ilişki kurulmaktadır.³² Zukin’in tespitiyle Manhattan’ın tavan arası (*loft*)ndan yerinden edilmiş sanatçıların ikinci dalga soylulaştırmanın konusu olarak değerlendirilmesi bunun için benzer bir örnektir (Zukin, 1988).

Birinci Aşama:

Kozmopolit, canlı bir kent arayışı ile semte yerleşen ve daha karmaşık bir sınıf ve kültürel kimliğe sahip bir kesimden bahsetmek mümkün. Bu kesim bohem sanatçılar, yabancılar, mimarlar vb mesleklerden olan ve genel hatları ile mütevazı bir yaşam süren bir kesimdir. Ayrıca buranın eski yaşayanları ile birlikte aynı ortamı hatta apartmanı paylaşmaktan şikayetçi olmayan zira buna da özel bir anlam yükleyen bir tavra sahiptirler. Bu aşamadaki semt sakinleri, dönüşümün konut ağırlıklı dönüşümünü tercih etmektedirler. Ortaköy ve Fransız sokağı örneklerinden hareketle benzer bir dönüşüm istemiyorlar.

Ayrıca konut sahipliğinin yanı sıra kiracı sayısı da bu aşamada fazladır. Bu aşamada, öğrenciler ve düşük ücretli çalışan sınıflar da semtte kiracı olarak oturabilme olanağına sahiptirler. Henüz rant oranları çok fazla artmamış ve spekülasyona yol açmamıştır.

Bu aşamayı yaşayan Galata gibi semtler, kozmopolit ve her kesime açık olması ile kentin bütünü açısından da değer taşıyan özelliklere sahiptir. Fakat ikinci aşamadaki dönüşümün ip uçları, daha homojen bir sosyal ve kültürel ortam ile dışarıya daha kapalı bir semti hatırlatmaktadır. Bu yönüyle kent bütünü açısından da bir kayıp söz konusu olacaktır.

İkinci Aşama:

Semtın değişiminden ve daha üst bir sınıfın yaşamına yanıt verecek bir aşamayı fark edip buradan prestij amaçlı alımlar yapan bir kesimin geldiği aşamadır. Birinci aşamada konut kullanımı amacıyla gerçekleşen mülkiyet alımlarına karşın ikinci aşamada yatırım amaçlı alımlar göze çarpar. Dolayısıyla bu aşamadaki rant artışı ve

³² Liberal bireycilik” ve “Liberal cemaatçilik” kavramları ve yaklaşımı için bkz. Beng-Huat Chua, “Ekonomi ile Irk arasında: Singapur’un Asyallaşması”, Der.A Öncü ve P. Weyland, 2005

spekölasyona dair genel eğilimler mülkiyetin kullanım değerinden çok kullanım değerini arttırmaktadır. Belediyenin bu alandaki proje ilanları vb etkiler de yatırım amaçlı alımları hızlandırmaktadır. Kiracılar üzerinde çıkarma baskısı ise artmakta ve boşaltılan evler satılmak üzere mülkiyet piyasasına akmaktadır. Satılan mülkiyetler mevcut koşullardaki en yüksek değerleri ile satılmaktadır. Bu süreç, en yüksek değişim değerini veren alıcıların talebi ile de sürecektir. Satılık konutların kısıtlı olması, spekülasyonu dolayısıyla değişim değerini daha da arttırabilmektedir. Tabii bunun da bir sınırı var ve bu sınır semtin asıl sahiplerinin kimler olacağı noktasındaki görüntünün netleşmesiyle çizilmiş olacaktır.

Anket sonuçlarında verilen yanıtlara göre görüşmeciler, bugün evini satmak istemeleri durumunda, bunun fiyatının 100bin ile 400bin dolar arasında olabileceği belirtilmişlerdir. Somut ip uçlarına dayanarak, bu aşamaya dair başlıca değişim alanlarını şöyle belirtmek mümkün:

-Buradaki değişimin Cihangir benzeri bir örnekten çok Sultan Ahmet gibi olacağı ve bunun tam anlamıyla turizme odaklanmış ve konut kullanım oranının sınırlandığı bir biçimde olacağı yönündeki tespiti, yatırımcıların bilgisi ve öngörüsüne de dayanarak ileri sürebiliriz. Ama bu elbette hala tartışmalı bir öngörüdür. Yani soylulaştırma, mülkiyet yatırımlarının çokça desteklendiği ve avantajlı olduğu bugünkü ortamında ve hızında devam ederse bu sonuç gerçekleşebilecektir.

Konut ve işyeri iç içe dönüşmesinin belli bir kesim için sorun yaratmayacağını keza bunun bir yaşam tarzı olarak kabul gördüğü belirtilmektedir. Rahatsız olanların ise zaten gideceği ve bunun da doğal bir nüfus ayıklanması olarak iyi olacağı düşünülmektedir.

Yapılan anketlere göre ise hanelerin bulunduğu apartmanların %65'inde işyeri bulunmaktadır. Bu işyerlerinin türleri ise oldukça karma bir yapıdadır: Tuhafiye, muhasebe, heykel atölyesi, avizeci, elektrik, dernek, depo, şeker ve marmelat üreticisi, bakkal, marangoz, köfteci, kırtasiye, halıcı, gümüşçü, hasırcı, sıvacı, avukatlık, çerçeveci, gitar tamircisi, dergi ofisi, antikacı, güzellik salonu, toplum gönüllüleri vakfı, mali müşavir, reklam, medikal malzeme ofisi gibi.

-Soylulaştırmanın son aşamasında, semtte turizme yönelik mekan kullanımını çok yoğun da olsa konut kullanımının hala olacağını güçlü bir şekilde ileri sürebiliriz. Fakat bu konutlar adeta “gated” dediğimiz korunaklı, giriş çıkışların kontrollü olduğu bir biçimde olacaktır.

-Mülkiyet piyasasındaki doyma noktası nasıl bir aşamada olacaktır? Örneğin Boğazdaki yalılar gibi ekonomik açıdan çok güçlü ve avantajlı bir kesimin elinde mi kalacaktır? Bu durumda piyasa da durulacak hatta iyice duracaktır gibi bir kestirim yapmak güç değil. Bu aşamada spekülasyon da bitmiş olacaktır. Daha üst düzeyde ve istikrarlı fiyatların olduğu bir durum söz konusu olacaktır.

-Buradaki eski işyerleri ve atölyelerinden olan elektrikçi ve avizecilerin, müzikçilerin semti bırakmada ne düzeyde dirençli olacaklarını öngörmek için ise bir süre daha beklemek gerekecektir. Özellikle avizeci ve elektrikçilerin görüşme talebini şimdilik kabul etmemiş olmaları bu konudaki düşüncelerimizi sınırlandırmaktadır. Buna rağmen, kiracı olanların mağduriyetinin daha büyük olacağını söyleyebiliriz.

Yukarıdaki notlara ek olarak şunu da belirtmek gerekir. Her türlü mekanın tek tek yenilenerek dönüşmesinde bazı önemli sorunlar göze çarpmaktadır. Semtteki otopark sorunu, yeni işletmelerin dile getirdiği önemli sorunlardan biridir. Bu anlamda buradaki yapılaşmanın çok sıkışık olması ve boş alanların oldukça sınırlı olması hatta olmaması, yıkımlar açısından önemli bir tehdit unsurudur. Ayrıca gerek konut gerekse işyeri biçimindeki dönüşümlerde, mevcut yapıların bugünkü modern diyebileceğimiz kullanımlar açısından elverişsiz oluşu yenileme çalışmalarında, mekanın orijinal özelliklerinin bozulmasını gündeme getirmektedir. Dolayısıyla bakımsız ve köhnemiş halleriyle bozulma yaşayan bu mekanlar, çeşitli yenileme girişimleri ile de bozulmaya uğramaktadır.

Bu bozulmanın önüne geçilmesi için ne tür müdahale araçlarının geliştirilebileceği yönündeki arayışlar bu tezin temel inceleme alanında yer almasa da, gündeme getirilmesi önemli görölmektedir. Tezin sonuç bölümünde de bu sorunlara dair bazı öneriler geliştirilmeye çalışılacaktır.

5.9. Yerinden Etme

Galata'da yaşayan ve bugün büyük oranda yerinden edilen kesim için bir bütünüyle "işçi sınıfı" veya "düşük gelirli ücretli" bir kesimden bahsetmek güçtür. Bu sınıflara dahil edebileceğimiz kesimin ise kendini bu sınıf içinde tanımlayan bir sınıf bilincini taşıdığını söyleyemiyoruz. Yapılan hane halkı anket görüşmelerinde kırk beş kişiden kırk biri, semtte yakınları veya arkadaşlarının olduğunu belirtmiştir. Yani semtte mahalle yaşamı veya bir tür cemaatçi bir sosyal ilişki ortamı olduğunu söylemek mümkün:

"Erzincanlılar Köy Yardımlaşma Derneğinde cenazeler, bayramlaşma gibi etkinlikler yapılır. Orada düğün vs. yemek de veriliyor. Fatih-Drama'dan, Çengelköy'den gelenler var..." (Görüşme Notu: Meslek; Emekli, Yaş; 69; 2005).

Semtteki sosyal yaşama yönelik talepler ve sorunlar çok ender dile getirilmiştir. Bunlarda ise ekonomik yaşamın gerekleri de ön plana çıkmaktadır. Çünkü semte dair yeşil alan ve ortak kullanım alanlarının kısıtlılığı, özellikle kadınlar ve çocukların sosyal yaşamı açısından önemli bir yoksunluktur. Böyle bir gereksinmeyi dile getirenlerin ise çoğu yoksul kesimdenidir. Bu yoksul kesimden olan bazı kadınlar Belediye'deki bazı sosyal faaliyet ve kurslarından yararlanmaya çalışmaktadır. Örneğin genç kadınların 21 günlük gibi kısa kurs programlarına katılmaya çalıştıkları ve bu eğitim sonrası iş edinmeye çalıştıkları belirtilmiştir. Ayrıca özürü çocukları olan bazı kadınların ise Tophane'de bulunan Özürüler Derneği'nden yararlanmaya çalıştıkları görülmüştür (Görüşme Notları: 2005).

Semtte yaşayanlar ile yapılan görüşmelerde yeni gelenlerin burada yaşayanları tanımlamada sınıfsal bir kategoride değil, daha çok kent-kır ayrımına dayalı modernleşmeci bakışla "köylü" veya "kırsal kesimden gelenler" gibi tanımlamaları kullandıkları görülmüştür. Hatta tarihsel açıdan bu denli "köklü" ve "Batılı" bir semte yakışmadıkları ve dolayısıyla köy kökenli kesimin gitmesiyle bu semtin eski Batılı kimliğine kavuşacağı belirtilmektedir:

"Sivas dalgası var. Sonra Erzincan dalgası var. Onlar işgal etmişler burayı...tapular çok da meşru elde edilmez. Burada sadece kat mülkiyeti yok. 1957'lerde çıkar kat mülkiyeti. Ve

buradaki binalar daha önce yapıldığından kat mülkiyeti kanununa dahil değildir.” (Görüşme Notu:Meslek; İşletmeci, Yaş; 45; 2005).

Bu yaklaşım çerçevesinde, yerinden edilme meşru hale getirilmektedir.

Mülkiyetin el değiştirmesi ile kentsel çelişki artsa da bunun çatışmalı bir süreç dönüşüğünü söyleyemeyiz. Yaşanan gerilimlerin kaynağı, tarihi çok gerilere giden ve her biri farklı nedenlere bağlı gelişmelerdir. Bu durum siyasal bir pratiğe dönüşmemiştir. Semtteki sınıfsal değişim tarihsel dönemler itibariyle her seferinde farklılaşsa da benzer bazı özellikler tekrar etmiştir. Örneğin 1970’lerde gelenler Anadolu’nun çeşitli illerinden ve 1950 sonrası İstanbul’daki sanayileşmenin etkisiyle gelmiş olan nüfusun İstanbul’un çeşitli semtlerinden buraya, Galata’ya yerleşmek için geldiği görülmektedir. Giresun, Erzincan, Kastamonu gibi illerden gelmiş olanlar çoğunluktadır. Bu nüfus burada esnaf veya çevre işyerlerinde işçi olarak çalışmaktadır.

Bu dönemde gelenlerin daha eski yerleşimcilerle, azınlık gayri Müslimlerle gerilimlerinin olmayışını açıklamak birçok açıdan önemlidir. Gayrimüslim nüfusun politik nedenlerle buradan gitmesi ve bunun sorumluluğunun devlete ve devlet politikalarına ait olması, tarafların yüz yüze ilişkilerinde ciddi gerilimlerin yaşanmamasını (yada azaltan) anlamak açısından önemli bir etken olabilir. Burada daha önce veya hala yaşamakta olan gayri Müslim veya yabancı nüfustan olan kesimle buraya farklı dönemlerde gelen göçmen kesim arasında bir gerilimin varlığına rastlanmamaktadır. En azından yapılan görüşmelerde buna rastlanılmamıştır. Bugün semte gelen yeni orta sınıf kesiminin söyleminde de eski semt yaşamının kozmopolitliği, çok kültürlülüğü ve gelişmiş kentsel yaşamına övgüyle yaklaşmaktadır.

Oysa 1970’lerin yerleşimcileri kentle nasıl bir bağ kurdular ve kentli bir nüfus olmada nasıl sorunlar yaşadılar, gibi soruların yanıtları soylulaştırmanın ötesinde hakim kentli bakışı ile kente göç etmiş kırsal kökenli kesimler arasındaki mesele bu iki tarafın dışında farklı ilişkilerin gelişimi ile ele alınması gereken bir konudur.

Bugün semtte bir nüfus değişimi yaşansa da 1970’li yıllarda semte gelenlerin sayısı fazladır. Bu kesim büyük oranda mülk sahibidir. Yine büyük bir kesimi esnaflık vb

işlerde çalışmaktadırlar. Ücretli çalışanların sayısı çok azdır. Bu kesimin semtte bugüne değin yaşama koşullarının olanaklarını, o yılların koşulları açıklanabilir. Bu dönemin özellikle ilk yılları, genel ekonomik gelişme ortamının avantajlarının görüldüğü yıllardır. Ekonomik gerilim noktaları bugünküne benzer belirgin bir ayrışmanın özelliklerini göstermez. Semtin kendi özelinde bakıldığında ise konut edinme koşullarının alt gelirli göçmen nüfus için daha kolay olduğunu söyleyebiliriz. Konut mülkiyeti, değişim değeri açısından önemli bir yatırım aracı değildir. Konutların barınma ihtiyacı ile edinildiği yıllardır. Dolayısıyla mülkiyet değerlerinin artışı ortaya çıkan rant paylaşımı kaynaklı gerilimler ön planda değildir. 1970'li yıllarda semte gelenlerin anlatımında burada daha önce yaşayanlara yönelik olumlu bir anlatım vardır. Galata'nın ilk sakinleri arasında olan azınlık nüfusun politik ve ekonomik nedenlerle buradan gitmiş olmalarıyla boşalmış olan konutlara bu kesimin yerleşmesi, onlara herhangi vicdani bir sorumluluk yüklememektedir. Geçmişteki bu uygulamalara dair bilgilerin, komşuluk ilişkileri içerisinde paylaşılan anılardan edinilmiş olduğu görülmektedir.

Bugün soylulaştırma ile bu koşullar hızla değişmektedir. Galata'da yerinden edilme sadece "mülksüz" ve kiracı olan bir kesim için geçerli değildir. 1970'li yıllarda gelmiş ve genellikle mülk sahibi olmuş olan bu göçmen nüfus için de yerinden etme geçerlidir.

Yerinden edilmenin sadece "mülksüz" olan bir kesim için geçerli olup olmadığı konusu tartışmaya değer bir konudur. Çünkü bu durum soylulaştırma sürecinin en çok tartışılan konusunun ekonomik, sosyal ve kültürel niteliğinin yanı sıra politik açıdan da çözümlenmesini önemli kılar.

İşçi sınıfının ve diğer alt sınıftan insanların ekonomik ve mekansal olarak gerilemiş kent içi semtlerinde yaşıyor olmaları, onların konut sorunlarını gerek soylulaştırma öncesi gerekse soylulaştırma sonrası itibariyle ele alınışını gerekli kılar. Yani soylulaştırmadan bağımsız olarak da bu kesimin yaşamakta olduğu bir konut sorunu zaten vardır. Fakat soylulaştırma bu sorunu daha karmaşık ve kaotik hale getirir. Ekonomik ve mekansal açıdan gerilemiş bir semtin soylulaştırma ile bu sorunlarını aşmakta olduğu ve bunun kaçınılmaz bir sürece işaret ettiği noktasındaki bakış açısı, konunun ekonomik boyutunu öne çıkarır. Dolayısıyla konunun politik niteliği neo klasik yaklaşımın hakim bakış açısının gölgesinde kalır.

Galata örneği, yerinden edilenlerin bir kısmının mülksüz diyebileceğimiz düşük gelirli öğrenci, sanatçı vb kesimlerden oluşan kiracılar ile gerçekten çok yoksul ve düşük gelirli, geçici işlerde çalışanlar ile onların ailelerinden oluştuğunu görmekteyiz. Bu gitme veya yerinden edilmeyi “kentlileşememek” ile açıklamak, sorunu öznelleştirecektir. Kent-kır ikileminden hareket eden yaklaşımın açmazlarından biri bu noktada açığa çıkar. Sürecin işleyişı, ekonomik ve politik dinamiklerin etkisiyle oluşan ilişkilerle kavranabilir. Bunun için şöyle bir çözümlenmeye başvurulabilir.³³

Yerinden edilmenin kolay gerçekleşmesi ve gidenlerin bu semtte yaşama haklarının olduğuna dair taleplerinin olmayışını, semtin kuruluşu ve gelişiminde kendi katkılarının olmayışı ile ilişkilendirilebilir. Yapılan görüşmelerin hiç birinde bu yönde bir katkıdan bahsedilmemektedir.³⁴ Kent içindeki yerinden edilmenin belirgin bir mülksüzleşmeye yol açmıyor olması hatta gidenler açısından avantajlı bir durumun oluştuğuna ilişkin kanı, bir politik direnme hattının oluşması önündeki önemli engellerdendir. Aslında bu durum ilginç biçimde eski gecekondulu semtlerdeki “kentsel dönüşüm” projelerinin olası yerinden etme sonuçları için de geçerlidir. Yerinden etme meselesinde eski yaşayanların sosyal profilinin önemi, onların gerek sınıfsal gerekse kültürel kimlikleriyle ilgilidir. 1970’lerde gelenler ile semtin eski sakinleri arasında gerilimlerin yaşanmamasında rantın kritik bir önemi vardır. Bunu “iyi komşuluk ilişkileri” vs gibi kişisel değer yargılarının ötesine geçerek açıklamak, süreci kavramada başka etkenleri de göz önüne almamızı sağlayacaktır.

Kentteki sınıf çatışması ile konut edinme süreci arasındaki ilişki görünürlüğünü yitirmektedir. Farklı ilişkilerde ve tek taraflı olarak üretilen bir çatışma hali yada çatışmanın yokluğu hali geçerlidir. “Köylü” vb tanımlamalarla bir “kültürel uyumsuzluk“

³³ Olağan olan, bir semtte göçmen olarak yaşamaya başlamak, zaten başta buraya ait olmama, semtin gelişiminde pay sahibi olmama gibi dışsal bir konumlandırılmayı getirmektedir. Oysa bu modern sanayi kentlerinin gelişiminin belirlediği günümüz kentlerinin büyüme dinamikleri zaten göç olgusunu ve göçmenliği olağanlaştıran bir ortam sağlamaktadır. Fakat buna rağmen, bu gelişme toplumsal ve kentsel çelişkileri üreterek gerçekleşmektedir. Türkiye’deki modern kentleşme serüveninin sorunları daha çok “kent-kır” çatışmasına odaklanmıştır.

³⁴ Batı’daki soylulaştırma deneyimlerine bakıldığında buradaki deneyimin dirençsiz gerçekleşmesi, önemli bir noktaya işaret etmektedir. Bu önemli nokta, kentsel siyasete dair dinamiklerle ilgili olarak ayrıca incelenmeyi gerektirmektedir.

olduğu fikri tek taraflı olmak üzere yeni orta sınıf tarafından üretilmektedir. Bu yolla pratikte bir dışlamanın olduğunu söylemek zordur. Çünkü bu semte ‐layık‐ olmayanların zaten bir süre sonra buradan bütünüyle gitmiş olacaklarına duyulan inanışla buna çok da ihtiyaç duyulmamaktadır. Yani mekanın metalaşma düzeyi arttıkça, mülkiyet sahibi olmak isteyen yeni gelenler ile mülkiyet sahibi ama ‐köylü‐ olan kesimin mülkiyet piyasasında sonlanan olası geriliminden bahsedebiliriz.

Yerinden etmeye bağlı sonuçlar, aslında yerinden edenlere bir ‐vicdani‐ bir sorumluluk da yüklemektedir.³⁵ Çünkü bu kesimin bu semtte yaşama veya yer alma zorunlulukları yoktur. Fakat iki temel gerekçe, bu kesimin geliş nedenleri açısından belirleyici olmaktadır;

Birincisi, tarihsel mirası daha iyi koruma açısından daha bilinçli davranmaları ve gerekli maddi olanaklara sahip olmaları. *İkincisi*, kent merkezinde yaşamanın avantajları ve buna duydukları ihtiyaçtır.

Harici bir yerinden etme de gerçekleşmektedir. Düşük gelirli burayı artık tercih edememektedirler. Eski yaşayanların çocuklarına burada ev alamadıkları ve bunun nüfusun azalmasında bir etken olduğu belirtilmiştir.

Yerinden edilen yoksul kesim için, bu sürecin anlamı sadece ekonomik bir sorun değildir. Yani yerinden edilme sadece geçinme sorunu olarak ele alınamaz. Çünkü geçim zorluğu yaşayan bu insanlar mevcut siyaset kanalları içinde de birçok sosyal haklarından yoksun kalmışlardır (Saktanber, 2005: sf.195). Yeni gelenler ise mülkiyet aracılığı ile kendilerine bir varlık alanı yaratmaktadırlar.

Anket sonuçlarında görülen bir diğer sonuç ise yaşayanların siyasal eğilimleriyle ilgilidir. Oy verdikleri parti sorusunda 17 kişi yanıt vermemiş diğer yanıtlardaki dağılımda ise AKP %53 oranıyla ilk sırada yer almaktadır. Bunu %20 ile CHP izlemektedir.

³⁵ Yapılan bir görüşmede, emekli üst düzey bir bürokrat bayan, evi satın aldığı kişilere-ki bunların roman olduğunu belirtmiştir-verdiği paranın, o kişilerce ilk gecesinde bir eğlence yapıp harcadığı ve gecenin sonunda alkolün etkisiyle birbirlerini bıçakladıklarını anlatmıştır. Bundan üzüntü duyduğunu belirtmiştir. Çünkü o insanlar, o parayla kendi barınma sorunlarını da çözememiş oldular, diye eklemiştir.

*Her bireyin hakkı burada bir mülk almakla başlıyor*³⁶

Kentsel yeniden yapılanmalar ve büyük yatırımlarla birlikte kent merkezlerinin güvenliği de anahtar bir role sahip oldu. İstanbul'da sokak çocukları sorunu, kap-kaç olarak bilinen bazı hırsızlık türlerinin yaygınlaşması; ayrıca seks çalışanlarının da çoğu zaman kriminal bir grup olarak görülmeye başlaması ile bu durum kapsamlı güvenlik tedbirlerinin ve politikalarının konusu olmaya başladı. Dolayısıyla suçu temizlemek ve yeni "temiz" alanlar yaratmak için bazı alanları boşaltmak, yıkıp yeniden yapmak gibi mekansal düzenlemelere gitmek meşruluk kazanmaktadır. Çünkü suçun ürediği yerler ortadan kaldırılmış olmaktadır.³⁷ Semtte yapılan araştırmada da şikayet edilen sorunların başında bu konular da yer almaktadır. Bunlar arasında sokak satıcıları ve boyacı çocukların yabancılara rahatsız etmeleri ve hırsızlık başlıca şikayetlerdir. Ayrıca semtte bir genelevin olması ikinci önemli şikayetlerdendir. Meydana araç park edilmesi, çöp sorununun kısmen var olması ise diğer sorunlardandır.

Soylulaştırma ile yerinden edilen değil ama yükselen kentsel rantın etkisiyle buradaki evlerini, dükkanlarını satan bir başka kesimin, yeni gelenler ve konuya dair yorum yapan diğer kişiler tarafından, yeni süreçten kazançlı çıktıklarının öne sürüldüğüne yukarıda yer verilmişti. Mülk sahibi olup bu mülkünü yükselen rantlardan pay almak üzere satanlar açısından avantajlı gibi görünen bu sürece, kentsel sınıfların ve mekanın ayrışması açısından yeni bir durumun oluşması açısından bakıldığında konu yine sorunlu hale gelmektedir.

Bu sorunlu durum iki boyutu ile ele alınabilir:

Birincisi, gidenlerin kentin hangi alanında yer seçtikleridir. *İkincisi*, yeni gelenlerin semtte yeni bir sınıfsal homojenliği yaratmaya başladığı ve kent içinin bu yeni sınıfın ekonomik ve sosyal niteliği ve gücü ile kodlanmaya başlamasıdır.

³⁶ Görüşme notlarından alınmıştır. Konuyu çarpıcı biçimde özetlemesinden dolayı spot bir ara başlık olarak kullanılmıştır.

³⁷ Cihangir'deki Ülker sokağındaki operasyonlar bu durum için en çarpıcı örnektir. Ayrıca Beyoğlu ve çevresindeki "suçun temizlenmesi" operasyonlarında "Hortum Süleyman" adıyla tanınmış olan bir emniyet müdürünün uygulamaları da bu çerçevede görülmesi gereken konulardır.

Galata örneğinde görülen, soylulaştırma sürecinin karşısında kentsel siyasetin herhangi bir kentsel hareket oluşturamadığıdır. Bunu yapacak olan alt sınıf, bu siyaset yapma pratiğinden yoksundur. Yani dünya örneklerinde gördüğümüz çatışmalı durum burada yaşanmamaktadır.³⁸ Aslında bir siyazetsizlik hakimdir. Soylulaştırma süreciyle farklı sınıfların karşılaşması söz konusu olmaktadır. Bu karşılaşma belki de geçiş sürecine özgü olarak kaotik bir nitelik sergilemektedir.

Galata ve çevresine dair gözlemlere dayalı değerlendirmelerde, fiyat artışları ve yerinden edilmelere değinilmektedir (Çalışlar, 2006).

“Ağabey, yaz. Bu hükümet sağlık konusunda iyi işler yaptı ama bu kiralara bir çözüm bulsun. Çok zor durumdayız. 400-500 YTL’den düşük kira kalmadı.” (Cumhuriyet Gazetesi, 06.06.2006).

Yerinden edilenler, kentin eski gecekondu olup bugün apartmanlaşma biçiminde yapılaşmış semtlere taşınmaktadırlar. Galata’daki konutlarını satarak bu tür semtlerden ev alan bir kesim vardır. Bu semtler Ümraniye, Çengelköy, Esenler, Yeşilpınar, 500Evler, Okmeydanı ve deprem öncesi Avcılar olarak önde gelenlerdendir.

Konut sınıfları teorisine göre insanların konut piyasasına ulaşmaları, onların istihdam koşullarına bağlıdır. Dolayısıyla mevcut gelirlerine bağlıdır. Galata’da ise bu teorik ilişkinin geçerli olmadığını görürüz. Çünkü 1995 itibariyle hızlanan mülkiyet fiyatlarının artışı, bir kez olmak üzere burada mülk sahibi olanlara avantajlı bir satış olanağı sağlamaktadır. Belli işi olmayan ve geçici işlerde çalışanlar ile atölye vb yerlerde ücretli veya küçük işletmeci olanların yerinden edilenler olarak, eğer mülk sahibi iseler bu avantajlı ortamdan yararlanmaktadırlar. Kentin başka yerinde daha ucuz olmak üzere sattıkları bir apartman dairesine karşılık birden fazla yine apartman dairesi alabilmektedirler:

Dönüşümde mekansal ve sosyal sorunlar:

³⁸ Dünya örneğinden bilgi...web sayfası..

Birincisi, semtte yaşıyan konut kullanıcıların sorunlarıdır. Konutlarda yaşıyan sorunlar özellikle apartmanlardaki ortak sorunlar biçiminde ele alınarak anket ve görüşmelerle sorgulanmıştır. Burada dile getirilen sorunlar genel başlıkları ile şunlardır:

Apartman giderlerinin ortak ödemeleri, temizlik, hırsızlık (kapının açık olmasından dolayı), kanalizasyon, teras kullanımı, dış cephe bakımı, otomatiklerin çalışmaması, temizlik, su, temizlik, su saatinin ortak olması, apartman temizliği, su tesisatı, elektrik, asansörün olmayışı, kanalizasyon, binaların bakımsız olması ve genel bakım, çatı, apartmanın ortak yerlerinin bakımı, apartman yönetimlerinin olmayışı, zillerin çalışmayışı, boya gibi ortak şeyler için para toplamak gibi sorunlar sayılmıştır. Buna ilaveten apartmandaki bu tür sorunları ciddi sorunlar olarak görmeyen yerleşimciler de olmuştur. Bunlar, semte yeni gelenlerden çok eski yaşıyanlardır. Hane halkı anketlerinin sonuçlarına göre dile getirilen sorunlar ve bunların önceliği aşağıdaki gibi sıralanabilir:

1.Grup: Trafik, çöp, yolların dar ve karanlık olması, işyerlerinin varlığından dolayı gürültü ile diğer çevresel sorunlar, alışveriş (market vb ihtiyaçlar kastedilmektedir) yerlerinin ve yeşil alanların, parkların olmayışı gibi alt yapı eksikliğine ve çevresel koşullara bağlı sorunlar dile getirilmiştir.

2.Grup: Hırsızlık, kap-kaç gibi güvenlik sorunlarıdır.

3.Grup: Yeni mekanların artışına bağlı sosyal baskının ve pahalılığın yaşıyanması dile getirilmiştir ki bu sadece üç görüşmede belirtilen bir sorundur. Fakat Batı ülkelerin kentlerinde yaşıyan soylulaştırma deneyimlerinin sonuçlarına bakıldığında, bu sorun dikkate almaya değerdir.

İşyerlerinin dile getirdiği sorunlarda ise farklı olarak öne çıkan sorunlar şunlardır:

- sokak satıcıları ve boyacı çocuklar yabancıları rahatsız etmesi.
- Park sorunu ve sokaklarda trafiğin olması, sokakların aydınlık olmaması,
- hırsızlığın olması vb güvenlik sorunlarının varlığı.
- Elektrikçilerin hala burada olması.
- genelevin burada olması. (İşyerleri ile Yapılan Görüşme Notlarından Derlenmiştir, 2005).

Yukarıda dile getirilen sorunlar, bütün görüşmecilerde neredeyse ortak sorunlardır. Burada öncelikle ticari faaliyetlerin engellenmesi açısından sorunlar dile getirilmektedir. Elbette bu durum sorunların olmadığı veya önemsiz olduğu anlamına gelmemektedir. Hane halkı görüşmeleri de dikkate alındığında gündelik yaşama dair sosyal sorunların yanı sıra alt yapı, çevresel sorunlar ve güvenlik sorunları ön plana çıkmaktadır.

Yeniden Yatırım Sürecinin Sonuçları:

Bu süreçte en etkili ve öncü niteliğinde sayabileceğimiz tek bir aktör yoktur. Bunun nedenlerini açıklayabiliriz.

-Yerel yönetimin buraya dair proje ve plan kararlarının etkinliği ve hayata geçmiş pratikleri çok zayıftır. (Eski işyeri ve atölyelere yönelik çıkarma baskısı da çok yavaş etkili olmaktadır.)

-Bir başka etken de genel anlamda İstanbul kent ekonomisinin istikrarı ve gayrimenkul sektörüne ait gelişmeler ile ilgilidir. Konut sektöründeki yapılaşma ve bunun pazarına ait ekonomik seyir, Galata'daki piyasaya her zaman aynı şekilde yansımamaktadır. Buradaki mülkiyetlerin tarihi niteliği ve özellikli mimarisi bunun için önemli bir ayırmadır. Bu mülkiyetlerin yenilenmesi veya rehabilite edilmesini kurallara bağlayan ve denetleyen yasal bir yapının aşılması, alıcılar tarafından zorlu bir aşama olarak görülmektedir.

-Buradaki bazı olumsuz çevresel etkilerin varlığı, semtin değişimine olan inancı zayıflatmaktadır. Bireysel girişimleri veya şimdilik semt derneği vb örgütlenmelerin de yetemediği bir aşama yaşanmaktadır. Dolayısıyla bu noktada yerel yönetimlerin aktif olması beklenirken henüz böyle bir girişimci pratik de görülmemektedir.

Semtteki otopark sorunu ise yeni işletmelerin dile getirdiği önemli sorunlardan biridir. Bu anlamda buradaki yapılaşmanın çok sıkışık olması ve boş alanların oldukça sınırlı olması hatta olmaması, yıkımlar açısından önemli bir tehdit unsurudur. Ayrıca gerek konut gerekse işyeri biçimindeki dönüşümlerde, mevcut yapıların bugünkü modern

diyebileceğimiz kullanımlar açısından elverişsiz oluşu yenileme çalışmalarında, mekanın orijinal özelliklerinin bozulmasını gündeme getirmektedir. Dolayısıyla bakımsız ve köhnemiş halleriyle bozulma yaşayan bu mekanlar, çeşitli yenileme girişimleri ile de bozulmaya uğramaktadır. Bu bozulmanın önüne geçilmesi için ne tür müdahale araçlarının geliştirilebileceği yönündeki arayışlar bu tezin temel inceleme alanında yer almasa da, gündeme getirilmesi önemli görülmektedir.

5.10. Sonuç

Alan araştırmasının değerlendirildiği bu bölüm, konunun neden sonuçları açısından Galata örneği üzerinden konunun ilgili boyutlarına dair belirtilen araştırma soruları ve hipotezi, bir bakıma test etmeye çalıştı. Bu sonuçlar daha ayrıntılı olarak çalışmanın sonuç bölümünde yer alacaktır. Fakat kısaca belirtmek gerekirse, soylulaştırmanın gerçekleşmesinde sadece semt dinamiklerinin etkili olmadığı görülmüştür. Genel anlamda belirtilen sürece denk düşen kent politikaları ile ekonomik, politik ve diğer sosyal dinamiklerin önemli faktörler olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Kentsel yeniden yapılanmalar ile büyük yatırımlar arasındaki ilişki, kent merkezleri ve çevresinin dönüşümünde anahtar bir role sahiptir. Artan kentsel rantlar, mülkiyetin el değiştirmesini hızlandırmakta, dolayısıyla sosyal anlamda bir ayrışmaya da neden olmaktadır. Bu süreç ekonomik dinamikler ve amaçlarla yönlendirildiğinden, mekanın kullanım biçimi, fonksiyonları değişmekte ve semtin bir turizm merkezi olma yöneliminde değişmesi, yeniden yapılandırılması istenmektedir. Bu aşamalar beraberinde yerinden etme ve konut sorunu gibi konuların kentsel politikalar açısından sorgulanmasını gerekli kılmaktadır. Yani ekonomik kaygıların daha fazla öne çıkması, insan ihtiyaçları açısından konut ve mekanın kullanım değeri gerilemektedir.

BÖLÜM 6: SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

6.1.Giriş

Bu bölümde, soylulaştırma konusu, kuramsal bir çerçeveden hareket edilmiş ve oluşturulan hipotez ile buna dayalı geliştirilen araştırma sorularının yardımı ile yapılan araştırmanın sonuçlarına yer verilecektir.

Galata'daki soylulaştırma sürecinde rol oynayan öncü ve dönüştürücü aktörler ile konut sahibi yeni orta sınıf soylulaştırıcıların rolü, küresel ve ülke düzeyindeki ekonomi politikalar ile yerel düzeyde uygulanan kentsel politikaların neoliberal niteliği ile olan ilişkisi çerçevesinde ele alındı. Böyle bir araştırmayı yapabilmek için politik iktisat yaklaşımını kullanan eleştirel soylulaştırma kuramlarından ve *eleştirel gerçeklik metodolojisinden* yararlanıldı. Yani “soylulaştırıcılar” gibi genel bir kategoriden hareket eden *talep yönlü* yaklaşımdan çok, üreticilerin rolünü ön plana çıkaran *arz yönlü* yaklaşımdan yararlanılmıştır. Bu anlamda Smith'in (1996; 2000) *rant farkı* kuramı, açıklayıcı olmuştur.

6.2.Galata'da Soylulaştırmanın Gerçekleşme Nedenleri

Birincisi, soylulaştırma açısından gerilemiş bir kent içi bölgesinin varlığıdır. Yani belirli bir dönemde ve belirli nedenlerle değerini kaybetmiş fakat 1990 sonrası yeniden değerlendirilmeye başlayarak, *rant farkının* oluşmasına neden olan bir süreç söz konusudur.

İkincisi, bu bölgenin yeniden yatırım açısından cazip koşullara sahip olmasıdır ki bu koşullar Galata'da mevcuttur. Değerlenecek ve mimari açıdan özellikli olan bir konut stokuna sahiptir. Bunun yanı sıra, Beyoğlu, Karaköy, Tophane, Şişhane gibi önemli merkezlerin arasında yer almaktadır.

Üçüncüsü, yeni gelişen yerleşimlerin "kimliksizliği", kentsel yaşamın tek düzeliği, homojenliğine dair Galata, eski kent merkezlerinin tarihsel zenginliği, kozmopolitliği ve çok kültürlülüğüne sahip olması ile önemli bir talebi karşılayacak potansiyellere sahiptir.

Dördüncüsü, yeni orta sınıfın etkisidir. Soylulaştırıcıların yönelimleri ve tüketim tercihleri, yaşam biçimleri soylulaştırmayı etkilemektedir.

Beşincisi, bu bölgenin, İstanbul gibi küresel kent olma koşullarını sağlamaya çalışan bir kentte yer alıyor olmasıdır. Bu açıdan bu semt, her açıdan hakim kentsel politikaların etkisindedir. İlan edilen rehabilitasyon ve dönüşüm projelerinin etkisi de önemli faktörlerdendir. Galata'daki soylulaştırma sürecini bu semt ölçeğinde harekete geçiren en önemli faktörlerden birisi, kent merkezlerinin kentsel turizmin canlandırılması yoluyla yeniden yapılandırılmasıdır.

6.3. Galata'daki Soylulaştırma Bugün Nasıl Bir yapıyı Yansıtmaktadır?

Galata semtinde gerçekleşen soylulaştırma, sınıfsal ve mekansal boyutları ile aşamalı bir yapıyı yansıtmaktadır. Örneğin birinci aşamada bohem sanatçılar, yabancılar, öğrenciler, düşük gelirli-geçici işlerde çalışan yoksullar, eşcinseller gibi marjinal yaşamayı veya daha mütevazı bir yaşamı yaşamayı tercih eden bir kesimin semtteki sosyal profili oluşturduğu görülmektedir. İlk aşamadaki kesim, semtteki sosyal farklılığa, kozmopolit ve bohem yaşam ortamına sağladığı atmosfere ilgi duyarak burada yaşamayı tercih eden daha karmaşık bir sınıf ve kültürel kimliği

yansıtır. Bu kesim içindeki yoksul halk ilk aşamada hala semtteki ucuz konut olanağı veya çevredeki iş merkezlerinde edinilen çalışma olanakları ile semtin ekonomik kolaylıklarını yaşarken; diğer bohem kesimin ise bu kozmopolit sosyal yaşama özel bir anlam yükleyen bir tavra sahiptir.

Fakat bunu takip eden ikinci aşamada, ekonomik rasyonelleri ön planda olan ve sosyal olarak daha üst gelirli, beyaz yakalı, genç ve kentli profesyonel kesimin etkisi öne çıkmaktadır. Bu kesim içinde “girişimci” olanlar ile olmayanlar arasındaki ayrışma önem kazanmaktadır. Soylulaştırmanın gerçekleşmesinde etkin rolü ve gücü olan yeni işletme sahipleri ile diğer yatırımcılar ekonomik ve sosyal avantajları dolayısıyla öne çıkmaya çalışmaktadırlar. Bu kesim, süreci hızlandırmak üzere, “sivil toplum kuruluşları” veya “semt dernekleri” gibi yapılanmalarda da etkili olmaya çalışmaktadır.

Mülkiyet piyasasındaki oluşumlar da bu aşamalı yapıdaki sonuçlara bağlı olarak değişmektedir. Soylulaştırmanın etkisiyle hem kiracılık hem de mülk sahipliğinde bir değişim olmaktadır. Bu el değişimi, kendine özgü mekanizmaları ve araçları yaratmaktadır. Semtte emlakçı, uluslararası düzeyde çalışan emlakçılar ile yerel ve kişisel ilişkiler üzerinden işleyen çeşitli piyasa mekanizmaları oluşmuş durumdadır. Tabi bu el değiştirme süreci beraberinde *yeniden yatırım ekonomisini* de doğurmaktadır. İlk aşamada bireysel alımlar söz konusu iken daha sonra büyük ölçekli yatırımlarla birlikte büyük sermaye grupları ve kurumlar da mülkiyet almaya başlamaktadır. Alıp bekletme yönündeki spekülasyon girişimleri ise artmaktadır.

Bu ikinci aşamada, kiracılar üzerindeki çıkarılma baskısı artmakta ve boşaltılan evler satılmak üzere mülkiyet piyasasına akmaktadır. Satılan mülkiyetler mevcut koşullardaki en yüksek değerleri ile satılmaktadır. Bu süreç, en yüksek değişim değerini veren alıcıların talebi ile de sürecektir. Satılık konutların kısıtlı olması, spekülasyonu dolayısıyla değişim değerini daha da arttırabilmektedir. Bu durumun bir sınırı olduğu hatırlandığında, bunun semtin asıl sahiplerinin kimler olacağı noktasındaki görüntünün netleşmesiyle çizilmiş olacağını söyleyebiliriz. Soylulaştırmanın etkisiyle yükselen kentsel rantlar, bölüşüm sorununu da gündeme getirir. Artan rantlar, mülkiyetlerin el değiştirmesi sonucu eski kullanıcılar ile yeni mülk sahibi sınıf arasında bir bölüşüm ilişkisi yaratır. Soylulaştırma devam ettikçe, bu artan rantın bölüşüm sorunu da devam edecektir. Galata'daki deneyimlerin sonuçlarına

bakıldığında, ilk aşamada mülk almış ve artan mülk değerlerine rağmen bu mülkü tutabilmiş kesim, bu piyasa ilişkisinden en karlı çıkan kesim olmaktadır. Son aşamada artık, bu bölüşüm ilişkisi, mekansal olarak da görünür olacaktır. Ayrıca bu aşamada, soylulaştırma sınıfsal anlamda daha homojen bir nitelik kazanmış olacaktır.

Yabancıların mülk alımı ise Galata özelinde farklı bir anlam da taşımaktadır. İstanbul'da yaşayan yabancıların soylulaştırma alanlarına olan ilgisi ortak bir özelliktir. Fakat Galata'nın geçmişi ile yabancıların bu semte olan ilgisi çok daha yoğun ve etkili biçimde olmuştur. Dolayısıyla bugün de soylulaştırma bu ilgiyi sürdürme yönünde etkili olmaktadır.

Yapılı çevre ile sosyal çevredeki iyileşmeler, semtte başka bir yaşam ortamı seçeneğini göstermekle beraber, genel anlamda ise kentte yaşayanlara turistik bir gezi alanı da sunmaya başlamaktadır. Bu geçiş aşaması, ekonomik yönelimin dışında burada değişen sosyal ortama ilgi duyan bir kesimi de içine almaktadır. Yani ekonomik ve sosyal yönelimler belli bir aşamadan sonra birlikte yaşanmaktadır.

Aşağıdaki görüşme metni, semte geliş amacı ve biçimlerine dair çarpıcı bir özet niteliği taşımaktadır:

“Çeşitli biçimlerde kuruluyor ama bunda kafelerin filan yeri çok büyük. Yeni bir yere gidelim deniyor, İstiklal'den sıkılıp buraya gelenler var. Burada küçük sıcak bir kafe bulunuyor, hatta o kafenin sahibi ile ilişki kuruluyor. Bazen de ev partilerine gidiliyor. O evlerin farkı onları cezbediyor. “ya hadi biz de bir yer kiralayalım veya satın alalım” deniyor, ağırlıklı olan bu. Bazıları da salt yatırım amaçlı. İşte o fiyat açısından yükseliş hissediyor. Yatırım yapalım deniyor. Bugün yüz milyara alalım yarın iki yüze verebiliriz mantığı. Bir de bu gelenler var. “ (Görüşme Notu, 2005)

Gerilemiş eski kent içi alanlarının yeniden yapılanmasının, yerel yönetimlere ciddi sorumluluklar yüklememesi, Türkiye'deki soylulaştırma sürecinin neoliberal bir dönemde başlaması ile ilişkilidir. Bu süreçte piyasa esası ile buna göre hareket eden yatırımcı aktörler, sürecin gerçekleşmesinde belirleyici olmaktadır. Yerel yönetimlerin bu süreci desteklemesi, özellikle Galata'nın kendine özgü potansiyelleri dolayısıyla

burayı bir turizm merkezi olarak soylulaştırmaktadır. Gerilemiş eski kent içi alanları piyasaya açılarak dönüşmektedir.

Galata'da geçiş aşamasında olan soylulaştırmada, yatırımcıların mülk alımları ile hareketlenen mülkiyet piyasasının bu yapısına rağmen sınıfsal yapıdaki değişim ile gündelik yaşama dair sosyal ilişkiler ile çevresel düzenlemelerdeki değişim daha yavaş gerçekleşmektedir. Bu geçiş aşamasında yatırımcıların daha çok mülk alıp beklediği görülmektedir. Dolayısıyla bu mülklerin kullanıcıları çoğu durumda hemen değişmemektedir. Ama sonuç itibariyle bu bekletme, daha yüksek gelirli bir sınıfa buraya davet eden bir beklentiyi içermektedir.

İlk aşamada kendi ihtiyaçları için mülk alan bir kesim ağırlıktadır. Fakat bu kesim içinde, semtteki mülk fiyatlarının artışından etkilenerek yatırım amacıyla mülk alanlar da vardır. Semtte yaşadıkları için hangi mülkün daha uygun koşullarda olduğu bilgisine de kolay ulaşmaktadırlar.

Sivil toplum girişimlerinin rolü ise bu girişimlerin hangi amaçla kuruldukları üzerinden farklı yönde etkiler doğurmaktadır. Semtte yaşayanların, semtin sorunlarını çözmek üzerinden oluşturdukları Semt Derneği gibi oluşumlar, doğrudan soylulaştırmanın önünü açan bir etki yapmamaktadır. Çünkü bu dernekteki birçok kişi, semtin Cihangir vb yerler gibi olmasını istememektedirler. Ama gündelik yaşamlarını etkileyen sosyal ve çevresel sorunların çözülmesini istemektedirler.

İkinci seçeneği oluşturan sivil toplum girişimleri ise semtin tarihsel potansiyeli, kozmopolitliği, çok kültürlülüğü, doğal konumunun cazip özellikleri ile korunması ve bu özellikleri yaşatılması için semtin yeniden canlandırılması için çaba göstermektedirler. Bu çabalar ve amaçlar ise doğrudan, semtin soylulaştırılmasını da dayatmaktadır. Dolayısıyla, soylulaştırmanın gerçekleşmesinde sivil toplum kuruluşlarının da önemli rolleri olmaktadır.

6.4.Yerinden Etme ve Soylulaştırma

Yerinden etme meselesi, soylulaştırmanın sınıfsal boyutunu belirgin olarak ortaya çıkaran bir süreçtir. Yani bu süreç, kazanımlarını kaybeden işçi sınıfının ile diğer düşük gelirli, yoksul ve marjinal kesimlerin kent içindeki yeniden yapılanmalarla

yerinden edilmesini gündeme getirmektedir. Yerinden etme süreci sadece sınıfsal değil mekansal bir ayrışmayı da yaratır. Yerinden edilenler, ucuz konut arayışlarının sonucu olarak kentin çeperlerinde yaşamaya itilmektedir. Bu etkilenmenin boyutu sadece konut üzerinden olmamakta, değişen iş koşulları, işyerine olan mesafenin iyice artması vb. etkilerle, çalışma hayatının dinamikleriyle de bağlı hale gelmektedir. Yani çalışan sınıflar ile sermaye sınıfının çelişkili toplumsal varlığı, bu sorun üzerinden yeniden üretilen bir ilişki olmaktadır.

Soylulaştırma ile artan kentsel rantların yerinde etme sorununu başka bir yöne yönlendirmede Galata özelinde ortaya çıkan önemli bir sonuç vardır. Yerinden etme, düşük gelirli ve kiracı olan kesimi, yani bir bakıma mülksüzleri içeren bir sorun iken, Galata'da bunun farklı bir boyutu da yaşanmaktadır. Mülk sahibi olduğu halde düzensiz bir işe ve genellikle düşük gelire sahip olan bir kesim, soylulaştırma ile artan mülklerini yüksek fiyattan satarak bir birikim elde etmeyi de amaçlamaktadır. Dolayısıyla bu kesim için yenilenecek soylulaştırılan ve daha pahalı olmaya başlayan bir semtte yaşamak yerine, buradaki mülklerini yüksek fiyattan satarak daha düşük fiyattan birden fazla konut alabileceği bir semte gitmek daha avantajlı olmaktadır. Dolayısıyla sosyal yaşam açısından, yaşanan komşuluk ve mahalle ilişkilerinin bırakılması ve başka bir yerde yeniden kurulmaya çalışılması anlamına gelmektedir. Rant artışları sadece ekonomik değil sosyal değişimlere de neden olmaktadır.

Galata'daki soylulaştırmanın hızında genel ekonomik koşulların da etkisi önemli olmaktadır. 1990 sonrası 1998 ve 2001 yıllarında iki önemli ekonomik kriz yaşanmıştır. Bu krizler, ekonomik büyümenin gerilemesine dolayısıyla, işten çıkarmalara, iflaslara neden olmuştur. Bu dönemde kentsel ekonomide de durgunluk yaşanmış, dolayısıyla bu etki mülkiyet piyasası da bundan etkilenmiştir. Fakat bu durgunluk büyük oranda aşılmış ve son dönemde konut kredisi kullanımının yaygınlaşması, konut yapılaşması ve alım-satımının artması, İstanbul başta olmak üzere bu sektörü kent ekonomisinde ön plana çıkarmıştır.

Kısaca soylulaştırma, şehir merkezindeki üretilebilir sermaye yatırımına, emlak piyasasına da yeni potansiyeller sunmaktadır. Soylulaştırma, daha önce konut piyasasına meta olmamış yeni bir şeyi yani "tarih-tarihselliği" de katmaktadır.

Soylulaştırmanın politik sonuçları

Yerinden edilmenin kolay gerçekleşmesi ve gidenlerin bu semtte yaşama haklarının olduğuna dair taleplerinin dile getirilmeyişi nasıl açıklanabilir?

Yerinden edilenlerin semtteki sosyal olarak var olma biçimlerindeki en önemli ayırım, bu kesimin kamusal mekanları çok sınırlı kullanmasıdır. Bunun için bu tür mekanlar ise oldukça sınırlıdır. En çok Kule meydanı kullanılmaktadır. Diğer boş alanlar ise işletmeye dönüşmüştür. Dolayısıyla komşuluk ilişkileri dışında oluşturulan başka bir sosyal ortam neredeyse hiç yoktur.

Bu kesimlerin yerinden edilmeye karşı herhangi bir karşı tavır geliştirememeleri, yerinden edilenlerin belirgin bir mülksüzleşmeye yol açmıyor olması ile açıklanabilir. Yeni semt sakinleri, gidenler açısından avantajlı bir durumun oluştuğunu bile düşünmektedirler. Böyle de olsa, yerinden etmeye bağlı sonuçlar, aslında yerinden edenlere “vicdani” bir sorumluluk da yüklemektedir. Çünkü bu kesimin bu semtte yaşama veya yer alma zorunlulukları yoktur. Fakat iki temel gerekçe, bu kesimin geliş nedenleri açısından belirleyici olmaktadır. Bütün bunlara ek olarak şunu da belirtmek gerekir. Galata’da dışsal bir yerinden etme de gerçekleşmektedir. Düşük gelirli burayı artık tercih edememektedirler.

Yerinden edilen yoksul kesim için, bu sürecin anlamının sadece ekonomik olmadığı belirtilmişti. Yani yerinden edilmeyi yaşayan insanlar aynı zamanda mevcut siyaset kanalları içinde de birçok sosyal haklarından yoksun kalmaktadırlar. Kullanım değeri ve değişim değeri arasındaki ayırım göz önüne alındığında, barınma ihtiyacının giderek daha fazla değişim değeri esasının geçerli olduğu bir düzleme kaydığı görülmektedir. Mülkiyetin, siyasal alanın denetiminden koparak sermayeye dönüşmesi, mülkiyet ilişkisinin sermayenin denetimine girmesi söz konusudur. Yeni gelenler ise mülkiyet aracılığı ile kendilerine bir varlık alanı yaratmaktadırlar. Soylulaştırmanın, semtte yaşanan sorunları ve kentsel gerilemeyi birlikte aşmada ve önlemede yetersiz kalmaktadır.

6.5.Galata Nasıl Bir Yer Olacak?

Kent içinde yaşamaya dair yeni yönelimlerin olduğu bilinmektedir. Bu etki, kent içini ve merkezlerini daha da pahalılaştırmaktadır. Kentin çevresinde yer alan kapalı konut alanları ile diğer alt gelir gruplarının yaşadığı yerlerde yaşamak, birçok yönüyle güçlükleri barındırmaktadır. İş merkezlerine ulaşmanın yeni ulaşım yatırımları ve seçeneklerine rağmen ulaşımın her geçen gün daha çok trafiğe neden olması, bunun yanı sıra kent merkezlerini kullanmanın da zorlaştırması, kent içinde yaşamının tercih edilmesini doğurmaktadır. Sitelere yaşamının da maliyetli olduğu düşünüldüğünde, kent içine yönelmede önemli nedenler oluşmaktadır.

Galata'daki soylulaştırma, birinci aşamadan ikinci aşamaya geçişi yaşamaktadır. Bu geçiş aşaması, bugünkü gayri menkul piyasasının hareketli olan etkisiyle hızla gelişmeye devam edecektir. Kiracılık oranı gerileyerek, mülkiyet sahipliği daha da artacaktır.

Bir diğer yönelim ise soylulaştırılan semt/mahalle-sokakların sürecin son aşamasındaki haliyle, özel güvenlik sistemini de kurmaya çalışacağı, en azından böyle bir eğilimin ve isteğin özellikle yeni işletmeciler tarafından istenmesi bunu göstermektedir. Asmalımescit, Fransız Sokağı ile Beyoğlu'ndaki sokaklarda yakın dönemde uygulanan özel güvenlik uygulamaları, Galata'daki soylulaştırmanın son aşamalarında da başvurulan bir yönelim olacaktır.³⁹

Semtteki bu dönüşüm süreci, Cihangir örneğinden çok, Sultan Ahmet ve Ortaköy örnekleri gibi turizme dayalı bir gelişimi izlemektedir. Konut ve işletmeler iç içe birlikte dönüşmektedirler. Belirtildiği gibi kafe, bar, restoran, butik otel, kültür-sanat alanına dair kompleksler, mimarlık ve reklamcılık ofisleri gibi yeni işletme tipleri hakim olmaya başlamaktadır.

İlk aşamadaki karma sosyal ve sınıfsal yapı, turizm açısından da cazip bir ortam yaratırken, homojen bir sınıfın elindeki tarihi bir semtin bugünkü kendine özgü sosyal

³⁹ Resmi verilere göre Türkiye'de 2005 Ağustos ayı itibarıyla 183.000 polis memuruna karşın 200.000 dolayında özel güvenlik görevlisi bulunuyor ve sadece İstanbul'da 35.000 polis sayısına karşın 120.000 özel güvenlik görevlisi kent sokaklarında "görev yapıyor." Öte yandan özel güvenlik görevlisi sayısının 200.000 dolayında olması, bunun, silahlı kuvvetlerden sonraki en büyük güç olduğunu anlatıyor. Hatta aynı zamanda Avrupa'nın da en büyük güvenlik ordusu olduğu anlamına geliyor.(Bkz.Aslan, 2006).

ve kültürel özellikleri de kaybolma tehlikesini taşımaktadır. Soylulaştırmanın potansiyelleri olan koşullar, soylulaştırma nedeniyle belki de kaybolmuş olacaktır. Kentin bütünü açısından da tarihi semtlerin dönüşme biçiminin önemi hatırlandığında, bu dönüşümün kent içindeki bu tarihi semtleri kapalı bir siteye dönüştürme eğilimi, birçok kesimi dışlaması anlamına da gelecektir. Bu eğilimi değiştirmede yerel yönetimlere önemli sorumluluklar düşmektedir.

6.6.Bu Tez Çalışmanın Kentsel Araştırmalar Açısından Yaptığı Katkılar

Bu araştırma ile Türkiye'deki bir semtin soylulaştırma deneyimi, politik iktisat perspektifinden ve alan araştırmasına dayalı olarak çalışılmıştır. Politik iktisat yaklaşımının sağladığı bütünsel ve tarihsel bakış ile Galata'daki soylulaştırma sürecinin, hangi dönemde neden başladığı ve sonuçları itibarıyla kentin bütünü açısından ne anlama geldiği ortaya konabilmiştir.

Bu çalışma mekanı sosyal ilişki analizine dahil eden bir yöntem izlemiştir. Dolayısıyla, soylulaştırma çalışmalarının nasıl çalışılabileceğine dair metodolojik bir çerçeve de tarif etmeye çalışmaktadır.

Çalışma, tanımladığı hipotezi çerçevesinde Galata'daki sürecin gerçekleşmesinde belirleyici olan aktörleri, ilişkileri ve bunlar arasında oluşan ayrımın semtteki soylulaştırmanın geleceğini nasıl etkilediğini ortaya koymaya çalışmaktadır. Her bir aktörün ekonomik gücü, rolü, sınıfsal ve kültürel özellikleri, kentle kurdukları ilişki biçimleri de tartışmaya dahil edilebilmiştir. Bu özellikler ile farklı boyutların ortaya çıkarılmasında, soylulaştırmanın aşamalı gerçekleşme pratiklerinden yararlanılmıştır. Bu sonuçlar ve veriler, Türkiye'deki soylulaştırma deneyimleri üzerine yapılmış ampirik ve teorik çalışmalar açısından bir boşluğu doldurmaktadır. Buradaki bir diğer katkı, Türkiye'de giderek artan soylulaştırma çalışmaları literatürüne *konunun sınıfsal* boyutunun önemini koymaya çalışmıştır.

Çalışma, soylulaştırmanın olumsuzluklarını önlemek üzere uygulamaya dair alternatif politika önerileri ile bitirilmiştir.

Başka Çalışmalara Bırakılmış Sorular

1. Kentsel gerilemenin, yerinden etme yaşanmadan aşılabilmesi seçeneği mevcut olsaydı, soylulaştırmanın gerçekleşip gerçekleşmeyeceği oldukça tartışmalı olacaktı. Burada devletin rolü nasıl olurdu? Dolayısıyla soylulaştırmada devletin rolü üzerine olan bir araştırmanın yapacağı katkılar son dönem kentsel yeniden yapılanmaları çözümlmek açısından da önemlidir.

2. Yerinden edilen kesimlerin kentin diğer alanlarında nasıl bir yaşam sürdürmeye çalıştıkları ve memnun olup olmadıkları

6.7.Soylulaştırmanın Olumsuz Sonuçlarını Önlemede Alternatif Ve Uygulanabilir Politika Önerileri

Akademik çalışmalar, soylulaştırmanın nedenlerini, etkilerini ve sonuçlarını ortaya koymada yeterli bir birikim sağlamıştır. Bu çalışmalar konuyu kuramsal bir çerçeveden hareketle ampirik ve niteliksel verileri çözümleyen bir özelliktedir. Fakat soylulaştırmanın yol açtığı sorunların çözümlenmesi için aynı düzeyde çalışmaya ve deneyime rastlanmaz. Bunun pratik ve kuramsal olmak üzere iki nedeni vardır. Birincisi, soylulaştırmanın bir proje veya program olmadığı hatırlanırsa, bunun sonuçlarının da sürecin gerçekleşmesi aşamalarında önlenmesi zordur. Özellikle de neoliberal kent politikalarının her türlü kamusal ve toplumsal müdahaleyi dışlaması itibarıyla bu daha da zorlaşmaktadır.

İkinci neden; kuramsal açıdan soylulaştırmanın yol açtığı sorunlar neredeyse bütün yaklaşımlar tarafından dile getirilirken, bu sorunların çözümüne dair somut öneriler çok sınırlı kalmasıdır. Yani liberal yaklaşım soylulaştırmanın olumsuz sonuçlarına işaret etse de, bu sürecin kentsel gerilemeyi önlemede ve yeniden yapılanmasında olumlu bir değişim süreci olarak görmektedir. Dolayısıyla böyle bakılınca, yerinde etme veya sosyal ayrışma gibi sorunlara müdahale de anlamsızlaşmaktadır. Bir diğer yaklaşım ise eleştirel kurama dayanır. Bu yaklaşım ise soylulaştırmayı kapitalist

kentleşmenin çelişkili gelişimi olarak değerlendirir. Günümüz neoliberal yönetimlerin, kamusal müdahaleler ile sosyal iyileştirme politikalarından vazgeçmesi sonucu soylulaştırma gerçekleşmekte ve yerinden etmeye neden olmaktadır.

Uygulanabilir politik önerilere neden ihtiyaç vardır?

Önerilerin oluşturulmasında, çalışma alanı olan Galata ve çevresinde, tespit edilen sorunların çözümünü soylulaştırmanın dışında arayan bir yaklaşım izlenecektir. Çünkü soylulaştırma burada yaşanan sorunları çözmekten öte, burada yaşayanları yerinden etmektedir.

Soylulaştırma sürecinin gerçekleşmesi ve yerinden etme sorununa yol açmasının kökeninde, kentsel mekanın, kullanım değerinden öte değişim değeri yaklaşımına dayalı politikaların varlığı yatmaktadır. Dolayısıyla bugün Galata ve benzeri semtlerde gerçekleşen soylulaştırma, kentsel mekanın değişim değerini arttıran bir politikaya ve anlayışa uygun olarak gelişmektedir. Yani bu alanları birer cazibe merkezi yapma ve buna dayalı ekonomik ve mekansal temelde bir canlandırma politikası izlenmektedir. Kısaca kentsel turizmin gelişim olanaklarını arttıran fakat sosyal politikalarla desteklenmeyen bir süreçten bahsedilebilir. Bu durum, kente ve onun oluşumunu toplumsal bir süreç olarak gören kullanım değeri yaklaşımlarını gündemden düşürmekte ve bu yaklaşımların sorunları çözmeye başarılı olma şansını azaltmaktadır.⁴⁰ Örneğin eskimiş veya köhnemiş bir konutun değişim değeri minimumdur. Fakat bu konutta yaşayan yoksul kesim için o konutun hala kullanım değeri vardır. Bu noktada o konutun değişim değeri yerine içinde yaşayanların barınma sorununu karşılamak için onun kullanım değeri arttıran iyileştirmelere dair ekonomik ve politik kaynakları oluşturmak gerekir.

Yerinden edilen yoksul kesim için, bu sürecin anlamı sadece ekonomik bir sorun değildir. Yani yerinden edilme sadece geçinme sorunu olarak ele alınamaz. Çünkü geçim zorluğu yaşayan bu insanlar mevcut siyaset kanalları içinde de birçok sosyal haklarından yoksun kalmışlardır (Saktanber,2005: sf. 195). Yeni gelenler ise mülkiyet aracılığı ile kendilerine bir varlık alanı yaratmaktadırlar.

40 Bu yaklaşımlar kuramsal çerçevede yer almaktadır.

Neoklasik yer seçim kuramlarına göre yoksul gruplar zorunlu olarak, mali güçlerinin en az yettiği yerlerde yaşarlar. Gettoları veya yoksul, çöküntü mahallelerini ortadan kaldırmada Harvey'in yaptığı öneri, kent topraklarının kullanımındaki rekabetçiliği ortadan kaldırmaya dayanır. Dolayısıyla toplumsal olarak denetlenen kentsel toprak piyasası ile konut sektörünün toplumsallaştırılmış bir denetimini önerir (D.Harvey, 2003: sf. 129).⁴¹

Yukarıda Harvey'in önerisini temel alarak buna Castells'in önerisini de ekleyerek sorunları çözme temeline dayanan bazı öneriler geliştirilmeye çalışılacaktır. Yaşanan toplumsal ve mekansal sorunları çözmek için, yerinden etmeye yol açmayacak biçimde sosyal politikalarla kent planlamasını birleştiren yerel bir refah anlayışı yaklaşımı temel alınabilir (Castells ve Ince, 2006).

Sorun Alanları ve Çözümler:

- Bu tür kentsel alanlardaki marjinalleşmiş toplumsal sorunlar ile mekandaki fiziksel eskime ve köhnemeyi önlemek.
- Yeniden yatırım ve yenilemelerin bütünüyle piyasa sürecine bırakılmasının yarattığı rant artışlarına dayalı spekülasyonları önlemek.
- Semtte yaşayan farklı kesimlerin sorunları çözmek için bir araya gelmesini sağlayarak, birlikte yaşama deneyimini sürdürmek.
- Bir semtin dönüşümünde, mülk sahipliğini bir önemli bir avantaj olmaktan çıkaran bir politika, kiracı ve kiracılığı da dezavantajlı bir durum olmaktan çıkarmalıdır.
- Girişimciyi öncelikli alan politikalar yerine yaşayanların sorunlarını çözmeyi öncelikli kılan politikaların uygulanmasını sağlamak.
- Bu semtin dönüşümü eğer konut ikametüne dayalı olacak ise –ki plan kararlarında da buna vurgu vardır- işyerlerinin taşınması ve yeni işyerlerinin fonksiyonları ve yoğunlukları ile ilgili daha açık bir politikaya ihtiyaç vardır.
- Farklı kesimlerin bir arada yaşamalarını olanaklı kılan ayrışmamış kentsel ortamlar, sosyal ve kültürel birikimlerin paylaşılmasını; ekonomik anlamda ise

41 Bu sistem Küba'da uygulanmıştır. Kamulaştırılan apartmanlar ve işleyişinden sorumlu olan bir yönetim. Tabi bu konut kullanımı için bir öneri. Kötü konutların ortadan kaldırılması için ne yapmalı?(Harvey:130)

piyasa eksenli özelleşmiş ortak ihtiyaçların yerine birbirine yakın taleplerle daha ortak, kamusal nitelikli ihtiyaçların sağlanmasına doğru yol alınabilir.

Önerilen Politik ve Yasal Araçlar:

Aşağıda bazı yasal ve politik araçlar önerilmektedir. Fakat bu önerilerin kapitalist piyasa ekonomisinin işleyişine bağlı olarak birçok handikabı da barındırdığını belirtmeliyiz.

- Girişimciyi çekmek için önerilen vergi kolaylıkları ve teşvikleri gibi destek politikalarının yerine burada yaşayan yoksul kesime yönelik desteklerin talep edilmesi. Düşük kira politikası ve desteğini yaygınlaştırma, hedeflerden biri olabilir. Binaların ve içinde yaşanan her türlü eskimiş ve köhnemiş konutun yenilenmesi için yaşayanlar ile yerel yönetim ve ilgili merkezi yönetim kurumları, yasal ve finansal araçların arayışına girilebilir.
- Yaşayanlar için ortak kullanılan kamusal mekanların, her kesimin ihtiyacı doğrultusunda arttırılması ve iyileştirilmesi.
- Semtteki eski işyerlerinin yarattığı olumsuz çevresel etkileri itibariyle tahliyesini hızlandırmak için bu işyerlerine taşınacakları başka seçenekler sunulabilir.⁴²

Tablo15: Geliştirilen Politikaların İlgili Aktörleri

Aktörler	Yönetim ve İdare	Yapısal Süreçler
Mülk Sahibi	Muhtarlık	Yasal Süreç
Kiracı	Yerel Belediyeler	Mülkiyet Yapısı
İşletmeci	B.Şehir Belediyesi	Ekonomik Yapı
STK(Sivil Toplum Kuruluşu)	Merkezi Yönetim	Sosyal ve Kültürel Yapı Fiziksel Çevre ve Ortak Mekanlar

⁴² Bu çerçevede değerlendirilebilecek bir süreç, buradaki elektrikçilerin taşınması için izlenen yöntemdir.

Batı örneklerinde, yerel yönetimlerin kent içinde kalan ve tarihi özelliği, kültürel ve sosyal zenginliği ile turizm açısından da cazip olan bazı alanların bütünüyle soylulaşarak, homojenleşmesinin önüne geçmeye çalıştığı örnekler de vardır.

6.8.Sonuç

Batılı erken kapitalistleşen ülkelerde soylulaştırma süreci 1960'lı yıllarda başlamış ve 1970'li yıllarda hız kazanmıştır. Bu yıllarda kentsel mekan, önemli bir birikim aracı olmaya başlamıştır. Bazı kentsel alanlar yeniden değerlendirirken, diğer alanlar ise kentsel gerilemeyi yaşamaya başlamıştır. Soylulaştırma, Türkiye gibi geç kapitalistleşen bir ülkede ise neoliberal politikaların etkisinde ve özellikle 1990'lı yıllardan itibaren belirgin olarak ortaya çıkmıştır. Bu son dönem, soylulaştırmanın küresel bir strateji olarak geç kapitalist ülkelerde de yaygınlık kazandığını göstermektedir.

Soylulaştırma, sosyal ve mekansal olarak gerileyen tarihi kent içindeki bu gerilemenin tersine çevrilmesi iddiasını taşır. Fakat mevcut deneyimler, bu sürecin kentsel gerilemeyi sadece mekansal açıdan aşabildiği ve yerinden etme sonuçlarıyla sosyal gerilemeyi kentin diğer bölgelerine taşıdığını göstermektedir. Yani soylulaştırma, kentsel gerilemenin nedenlerini değil, sonuçlarını kent içi alanlarından uzaklaştırmaktadır. Bir başka boyutuyla ise eski kent içi alanlarındaki mülkiyet ve arazi değerlerini arttırarak, bu artan değerleri karşılayabilecek belirli sınıfların ayrıcalıklı konuma gelmesini yaratır. Bu durum kaynakların bölüşümü açısından da eşitsiz bir ortam yaratmaktadır.

Türkiye'deki soylulaştırma süreci açısından önemli bir aşama yaşanmaktadır. Çünkü soylulaştırma artık ekonomik bir yatırım stratejisi olarak görülmeye başlamıştır. Bugün Tarlabası ve Tophane gibi gerek mülkiyet durumu gerekse sosyal sorunlar açısından riskli bir yatırım alanı dahi yatırımcıyı çekebilmektedir. Galata'daki soylulaştırma, çevresini de etkilemeye başlamıştır. Tarlabası ve Tophane'deki hareketlenmeler, buna örnek oluşturur. Galata Port gibi büyük bir kent projesinin gündeme gelişi, Tophane'deki mülkiyet piyasasında etkili olmuştur.

Kent merkezinde yaşamak, bir eğilim olarak giderek güçlenmektedir. Yeni ofis alanları ile burada çalışan kesimlerin özellikleri soylulaştırıcı olma potansiyelleri ile bu eğilimin maddi koşullarını güçlendirmektedir.

KAYNAKÇA

Adam, M. Aktüre, T. (1981) "Alternatif Konut Alanları İçin Tasarım Eğitimi" Türkiye 1.Şehircilik Kongresi, ODTÜ-Ankara

Akçan,E. (2006) " Ev ve İsyan", *Cogito*, Sayı: 44-45 Kış, Yapı Kredi Yay., İstanbul

Akın, N. (1998) Galata ve Pera, Literatür Yayıncılık, İstanbul

Akkal, L.B. (1996) "Metropolitan Değişim Sürecinde İstanbul Kent Merkezi" İstanbul 2020 Sempozyumu, İstanbul

Aksoy, A.(1996) Küreselleşme ve İstanbul'da İstihdam/Friedrich-Ebert-Vakfı Araştırma Sonuçları

Arın, T. (1982) "Konut Sorunu ve Devlet Müdahalesi: Devlet Müdahaleleriyle İlgili Genel Bir Değerlendirme" , İ.Ü.Fakültesi Yay. Orhan Tütengil'e Armağan (1)

Aslan, Ş. (2006) "Kamu, Yaygınlaşan Şiddetin Neresinde?", Radikal Gazetesi(11.04.2006)

Aslanoğlu, A.R.(1995) "Kaos Teorisi, Postmodern Durum ve Kent", *Birikim*, sf.88-97.Sayı.68-69, İstanbul

Aygen, Z. (1996) "Kentlerin Tarihi Dokusu Korunmalı mıdır?" *Cogito: Kent ve Kültürü*, (8) 43–63

Bademli, R. (2000) "Azgelişmiş Ülkelerde Kent Merkezleri Nasıl Dönüşüyor?" İstanbul Dergisi, Tarih Vakfı Yay. (35), İstanbul

Balamir, M. "Making Cities of Apartment Blocks" METU Housing Research Centre, Ankara

Bali, R. N. (2002) Tarzı Hayat'tan Life Style'a, İletişim Yayınları, İstanbul

Beauregard, R. (1986) "The chaos and complexity of gentrification", in N.Smith and P.Williams (eds) Gentrification of the City, Unwin Hyman, London

Beauregard, R. (1990) "Trajectories of neighbourhood change: the case of gentrification", Environment and Planning A (22) 855–874

Belge, M. (1993) İstanbul Gezi Rehberi, Tarih Vakfı yayınları, İstanbul

Benevolo, L.(1981) Modern Mimarlığın Tarihi,. Atilla Tokatlı (Çev), sf.35-371. Cilt., Çevre Yay, İstanbul

Beyoğlu Belediye Başkanlığı (1987), Galata Kulesi ve Çevresi Bölge Düzenleme Projesi, Beyoğlu Belediye Başkanlığı Yay.

Beyoğlu Kentsel Sit Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı Raporu (2001), İstanbul Büyükşehir Belediyesi Planlama İmar Müdürlüğü, Tarihi Bölge Şefliği, İstanbul

Bondi, L. (1991) "Gender Divisions and Gentrification: A Critique" *Transactions of the Institute of British Geographers, New Series* (16)

190-198

Bondi, L. (1999b) "Gender, class and gentrification: enriching the debate", *Environment and Planning D: Society and Space* 17 (3) 261–282

Bourdieu, P. (1986) *Distinction: A Social Critique of the Judgment of Taste*, Çev. R. Nice, Routledge, London

Bozdoğan, S. (2002) *Modernizm ve Ulusun İnşası*, Metis, İstanbul

Bozdoğan, S. ve Kasaba R. (1998) *Türkiye’de Modernleşme ve Ulusal Kimlik*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul

Bridge, Gary. (1994) "Gentrification, Class, and Residence: A Reappraisal", *Environment and Planning D: Society and Space*, (12)

Bryson, J., Henry, N, Keeble, D. ve Martin, R. (1999) *The Economic Geography Reader: Producing and Consuming Global Capitalism*, John Wiley and Sons, West Sussex

Butler, T. (1995) "Gentrification and the Urban Middle Classes", in T. Butler and M. Savage (eds) *Social Change and the Middle Classes* (London: UCL Press) 188-204.

Butler, T. ve Savage, M. (1995) *Social Change and Middle Classes*, UCL Press, London

Buttler, T. (1995), "Gentrification and Urban Middle Class", *Social Change and Middle Classes*, T. Buttler ve M. Savage (Der), UCL Press, Londra

Çağlar, K. (2000) *İstanbul: Küresel ile Yerel Arasında*, Metis, İstanbul

Callinicos, A. Ve Harman, C. (1994) *Değişen İşçi Sınıfı*, Z Yayınları, İstanbul

Castells, M. (1997) *Kent, Sınıf, İktidar*, Çev. Asuman Erendil, Bilim ve Sanat Yay., Ankara

Castells, M. (1977) *The Urban Question*, Arnold

Castells, M. ve Ince, M. (2006) *Manuel Castells'le Söyleşiler*, İstanbul Bilgi Üniv. Yay., İstanbul

Cybrivsky, R.A., Ley, D. ve Western, J. (1986) "The Political and Social Construction of Revitalized Neighborhoods: Society Hill, Philadelphia and False Creek, Vancouver", in *Gentrification of the City*, N. Smith and P. Williams (eds) Unwin Hyman, London

Çelik, Z. (1986) *İstanbul'un Değişen Yüzü*, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul

Doğuç, S. (2005) "Yeni Orta Sınıfların Gözünden Zenginlik ve Yoksulluk", *Toplum ve Bilim*, Sayı 104, sf.73-92, Birikim Yay., İstanbul

Dökmeci, V. ve Berköz, L. (2000) "İstanbul'un Tekmerkezli'den Çokmerkezli Bir Kente Dönüşümü" İstanbul Dergisi, Tarih Vakfı Yay. (35), İstanbul

Dündar, Ö. (2003) "Kentsel Dönüşüm Uygulamaları Üzerine Kavramsal Bir Tartışma", Kentsel Dönüşüm Sempozyumu, YTÜ Basım Yayın Merkezi, İstanbul

Ekinci, O.(1995)"İstanbul'u Sarsan On Yıl" Anahtar Yay., İstanbul

Enilil, Z.M.(1996) "Eski Kent Mekanlarının Yeni Sahipleri: Göçmenler ve Eski Kent Mekanlarının Yeniden Üretimi", *Diğerlerinin Konut Sorunları*, sf: 267-279, Habitat II Ön Konferansı, TMMOB Mimarlar Odası, Ankara

Enilil, Z.M.(2000) "Yeniden İşlevlendirme ve Soylulaştırma: Bir Sınıfsal Proje Olarak Eski Kent Merkezlerinin ve Tarihi Dokusunun Yeniden Ele Geçirilmesi", *Domus*, sf:46-49, Sayı 8, İstanbul

Enilil, Z.M.(2003a) "1980 sonrası İstanbul'da Toplumsal Ayrışmanın Mekansal İzdüşümleri" *Mimar.ist*, Sayı,3/8, sf. 84-89

Enilil, Z.M.(2003b) "Eski Kent Merkezinde Yeni Yoksullar: Tarlabası, İstanbul", *Yoksulluk, Kent Yoksulluğu ve Planlama Kolokyumu Kitabı*, Şehir Plancıları Odası Yay., Ankara

Eraydın, A. (1995) "Mekân Organizasyonuna İlişkin Değişen Paradigmalar", ODTÜ Gelişim Dergisi, Ankara

Eraydın, A.(1995) "Mekan Organizasyonuna İlişkin Değişen Paradigmalar", *ODTÜ Gelişim Dergisi*, Ankara

Eraydın, A.(2002) Yeni Sanayi Odakları, ODTÜ yay., Ankara

Ercan, F. (2001) Toplumlar ve Ekonomiler, Bağlam Yayınları, İstanbul

Ercan, F. (2002)“Küreselleşme Sürecinde Yerellikler”, Mübeccel Kıray İçin Yazılar, Bağlam Yayınları, İstanbul

Erendil, A. (1998) Using Critical Realist Approach In Geographic Research: An Attempt To Analyze The Transforming Nature Of Production Reproduction In Denizli (Basılmamış Doktora Tezi), METU, The Department of CRP, Ankara

Erendil Türkün, A. (2000) “Mit ve Gerçeklik Olarak Denizli Üretim ve İşgücünün Değişen Yapısı: Eleştirel Kuram Açısından Bir Değerlendirme” Toplum ve Bilim, Sayı 86,sf:91-117

Ergun, N. (1996) “İstanbul’da Planlı ve Plan Dışı Konut Alanlarında Yerseçimi Eğilimler” , İstanbul 2020 Sempozyumu, İstanbul

Ergun, N. (2003) “Gentrification Kuramlarının İstanbul’da Uygulanabilirliği”, Tarihi ve Merkezi Semtlerin Dönüşümleri: Gentrification Kuramlarının İstanbul’a Uygulanabilirliği Sempozyumu, İstanbul

Ergun, N. ve Giritlioğlu, C. (1996) “İstanbul Metropolitan Alanında Eski Merkez ve Alt Merkezler Arasında Belirlenen İlişkiler”, İstanbul 2020 Sempozyumu, İstanbul

Ersoy, M.(2001) “Sanayisizleşme Süreci ve Kentler”, Praxis, (2) 32–53

Fainstein, Susan S.,Gordon, I. ve Harloe, M. (1995) Divided Cities, Blackwell,

Oxford

Friedman, J. (1996) "Feminist and Planning Theories: The Epistemological Connection", Campbell, S. ve Fainstein, S.(der), Planning Theory, Blackwell, Oxford

Galata Türk- Japon, İstanbul – Tokyo Buluşması (2003), İstanbul Dergisi, Sayı 44., İstanbul

Geray, C.(1996)"Herkese Yeterli Konut Ülkemizde Toplu Konut Politikaları", Yeni Türkiye Habitatli Özel sayısı, İstanbul

Gottdiener, M. (1985) The Social Production of Space, University of Texas Press, Austin

Gottdiener, M. (2001)"Mekan Kuramı Üzerine Tartışma: Kentsel Praksise Doğru", *Praksis: Ç. Keskinok (Çev)*, sf: 250-251, Sayı 2, Ankara

Gottdiener,M.(2001) "Mekan Kuramı Üzerine Tartışma: Kentsel Praksis'e Doğru", *Praksis*, Sayı:2 sf. 248-270

Gottdiener,M.(2001) "Mekan Kuramı Üzerine Tartışma: Kentsel Praksis'e Doğru", *Praksis*, (2) 248-270

Gregory, D. ve Ury, J. (1990) Social Relation and Spatial Structures, Macmillan Education, London

Günay, B.(1999) Property Relations and Urban Space, METU Faculty of

Architecture Press, Ankara

Gürbilek, N. (1992) *Vitrinde Yaşamak*, Metis Yayınları, İstanbul

Gürler, E. (2003) "Kentsel Yeniden Üretim Süreci Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma: İstanbul Örneği", *Kentsel Dönüşüm Sempozyumu*, sf:113-159, Yıldız Teknik Üniversitesi Yay., İstanbul

Güven,S. (1996) *Toplumbilimde Araştırma Yöntemleri*, Ezgi Kitabevi, Bursa

Hacısalihoglu, Y. (2000) *Küreselleşme Mekânsal Etkileri ve İstanbul*, İstanbul

Hamnett, C. (1984) "Gentrification and Residential Location Theory: A Review and Assessment", Herbert, D.T. and Johnston, R.J. (ed.) *Geography and The Urban Environment Progress in Research and Applications*, (6), Wiley and Sons

Hamnett, C. (1991)" The Blind Men and The Elephant: The Explanation of Gentrification", *Transaction of The Institute of British Geographers*, (16) 173-189

Hamnett,C. (2003) *Unequal City:London in the Global Arena*, Routledge: London

Harvey, D. (2001) *Spaces of Capital*, Edinburgh University Press, Edinburgh

Harvey, D. (2002) "Sınıfsal Yapı ve Mekânsal Farklılaşma Kuramı", Duru, B ve Alkan, A. (der), 20. Yüzyıl Kenti, İmge Kitabevi, Ankara

Harvey, D. (2003) *Sosyal Adalet ve Şehir*, Metis Yayınları, İstanbul

Harvey, D.(1994), The Urban Experience, Oxford-Blackwell Press, Oxford

Harvey,D. (2004) "Contested Cities: Social Process an The Spatial Form"
Transforming Cities, N.Jewson ve S. MacGregor(Der.), Routledge, London

Hatt, P.K.ve Reiss, A.J. (2002) "Kentsel Yerleşimlerin Tarihi", Duru, B ve Alkan, A.
(der), 20. Yüzyıl Kenti, İmge Kitabevi, Ankara

Healey, P., McNamara, P., Elson, M. ve Doak, A. (1988) Land Use Planning and
The Mediation of Urban Change, Cambridge University Press, Cambridge

Huat Chua, B. (2005) "Ekonomi ile Irk arasında: Singapur'un Asyalılaşması".
Mekan, Kültür, İktidar, A. Öncü ve P. Weyland (Der), İletişim Yay., İstanbul

İmparatorluktan Cumhuriyet'e İstanbul-National Geographic Fotoğraflarıyla
(2000), İş Bankası Yay., İstanbul

İnce, A.A. (2003) Kültür Endüstrisinde Aracıların Rolü ve Asmalımescit Semtinin
Değişen Yüzü (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul

İslam, T. (2003) "Galata'da Soylulaştırma: Soylulaştırıcıların Demografik ve
Kültürel Özellikleri Üzerine Bir Çalışma", Kentsel Dönüşüm Sempozyumu, YTÜ
Basım Yayın Merkezi, İstanbul

Jager, M. (1986) "Class Definition and the Esthetics of Gentrification: Victoriana in Melbourne" in N. Smith and P. Williams (eds) Gentrification of the City (Unwin Hyman, London) (15–34)

Jones, G.A. ve Varley, a. (1999) "The Reconquest of the Historic Centre: Urban Conservation and Gentrification in Puebla, Mexico", Environment and Planning A, (31) 1547–1566

Judd, I.D ve Fainstein, S (Der), The Tourist City, Yale University Yay., New Haven

Kazgan, G. (2003) "Türkiye'de Kentsel Dönüşümün Ekonomik Boyutu" , Kentsel Dönüşüm Sempozyumu, YTÜ Basım Yayın Merkezi, İstanbul

Kazgan, H.(2005), Osmanlıda Avrupa Finans Kapitali, 1.Cilt, Roma Yay., Ankara

Keil, R. ve Ronneberger, K.(1994) "Going Up The Country: Internationalization And Urbanization On Frankfurt's Northern Fringe", sf. 137-166, Environment and Planning D: Society and Space, Cilt, 12 (2)

Keleş, R. (1984) Yerleşim ve Çevre Bilim Sorunları: Kuram ve Uygulama, Türk Sosyal Bilimler Derneği, Ankara

Keleş, R. (1993) Kent ve Siyaset Üzerine Yazılar, IULA-EMME, İstanbul

Keleş, R. (2000) Kentleşme Politikası, İmge Yayınları, Ankara

Keleş, R.(1988) Management of Urban Growth In Turkey, Turkish Social Science

Association, Ankara

Kemeney,J.(1992) Housing and Social Theories, Roetledge, Londra

Kemeny, J. (1992) Housing and Social Theory, Routledge, New York

Keskin, D. (2004) Yenileşmenin Uygulandığı Kentsel Sit alanlarında Turizm Yatırımlarının Önemi: Tarihi Yarımada –Beyoğlu Örneği (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniv., İstanbul

Keskinok, Ç. (1997) State and The (Re)Production of Urban Space, METU Faculty of Architecture Press, Ankara

Keskinok, Ç.(1988) “Kentsel Mekan Yaklaşımlarına Bir Örnek: Castells” *ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi*, sf. 67-75, sayı. 8:1, Ankara

Kuban, D. (1996) İstanbul: Bir Kent Tarihi, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul

Kuban, D. (2000) Tarihi Çevre Korumanın Mimarlık Boyutu, Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul

Kubat, A.S. () “Şehirselleşmenin Biçimlenmesinin Sosyal Mantığı: İstanbul Tarihi Yarımadası Örneği”

Kurtuluş, H. (2003) “Mekânlarda Billurlaşan Kentsel Kimlikler”, *Doğu-Batı*, (3) 75–99

Lea,J.(1997) “Post-Fordism and Criminality”, *Transforming Cities*, N.Jewson ve S.

MacGregor(Der.), Routledge: London

Lefebvre, H. (1979) "Space: Social Product and Use Value." *Critical Sociology: European Perspectives*, J.W. Freiberg (Ed.) Sf:285-296. Irvington Publishers New York

Lefebvre, H. (1991[1974]) *The Production of Space*, Blackwell: Oxford

Levy, J.M.(1996) " What Local Economic Developers Do" , Campbell, S. ve Fainstein, S.(der), *Planning Theory*, Blackwell, Oxford

Ley, D. (1980) "Liberal ideology and the post-industrial city", *Annals of the Association of American Geographers* (70) 238–258.

Ley, D. (1981) "Inner-city revitalization in Canada: a Vancouver case study", *Canadian Geographer* (25) 124–148.

Ley, D. (1984) "Inner City Revitalization in Canada: A Vancouver Case Study", in J. John Pallen ve B. London (eds) *Gentrification, Displacement and Neighborhood Revitalization*, State University of New York Press, Albany

Ley, D. (1986) "Alternative explanations for inner-city gentrification: a Canadian assessment", *Annals of the Association of American Geographers* 76 (4), 521–535.

Ley, D. (1987) "The rent-gap revisited", *Annals of the Association of American Geographers* (77) 465–468.

Ley, D. (1992) "Gentrification in recession: social change in six Canadian inner-cities, 1981–1986", *Urban Geography* 13 (3) 230–256.

Ley, D. (1994) "Gentrification and the politics of the new middle class", *Environment and Planning D: Society and Space*, (12), 53-74.

Ley, D. (1996) *The New Middle Class and the Remaking of the Central City* Oxford University Press, Oxford

Lyons, M. (1996) "Employment, feminization and gentrification in London 1981-93", *Environment and Planning A* (28), 341-356.

Lyons, M. (1996) "Gentrification, Socioeconomic Change , and The Geography of Displacement" *Journal of Urban Affairs*, (18/1), 39-62

Mağgönül, A.Z. (2005) *Seçkin Sementin Seçkin Sakinler: Teşvikiye-Nişantaşı*, Kitabevi Yay. İstanbul

Maher, T, Haas, A. ve Liell, J. (1985) " Whose neighborhood? The role of established residents in historic preservation areas" *Urban Affairs Quarterly* (21), 267-281

Marcuse, P. (1999) "Comment on Evlin K. Wyly and Daniel J. Hammel's "Islands of Decay in Seas of Renewal: Housing Policy and the Resurgence of

Gentrification”, *Housing Policy Debate*, Cilt 10, Fannie Mae Foundation

Marcuse, P. ve Kepmen, R.(2000) *Global Cities*, Blackwell Yay., Massachusetts,

Marcuse,P.(1986) “Abandonment, Gentrification, and Displacement: The Linkages in New York City” in N. Smith and P. Williams (eds) *Gentrification of the City*, Unwin Hyman, London

Massey, D. (1995) *Spatial Divisions of Labour*, Macmillan Press, London

McAdam,D., McCarthy, D.J. and Zald, M.N. (1996) *Comparative Perspectives on Social Movements*, Cambridge University Press, New York

Munt, I. (1987) “Economic Restructuring, Culture, and Gentrification: A Case Study in Buttersea, London”, *Environment and Planning A* (19), 1175-1197

Newman, P.(2004) “Kültürel Dönüşüm, Turistler ve Kent Yönetimi” *İstanbul 2004:Uluslar arası Kentsel Dönüşüm sempozyumu*, sf:31-38, Küçükçekmece Beld. Yay., İstanbul

O’Conner,J. (1993) “ Devletın Mali Bunalımı”, *Liberalizm, Refah Devleti, Eleştiriler*, K. Saybaşılı(Der.), Bağlam Yayınları: İstanbul

Oksay, S. (1998) “Çokuluslu Şirketler Teorileri Çerçevesinde, Yabancı sermaye Yatırımlarının İncelenerek, Değerlendirilmesi”, *Dış Ticaret Müsteşarlığı Dergisi*, Sayı 8, İstanbul

Öktem, B. (2005) “Küresel Kent Söyleminin Kentsel Mekanı Dönüştürmedeki Rolü: Büyükdere-Maslak Aksı”,sf. 25-77, *İstanbul’da Kentsel Ayrışma*, H. Kurtuluş (Der.), Bağlam Yay., İstanbul

Öncü, A. ve Weyland, P.(Der) (2005), *Mekan, Kültür, İktidar, İletişim*, İstanbul

Özdemir, D. (2000) “Yabancı Sermayenin İstanbul Haritası” *İstanbul Dergisi*, Tarih Vakfı Yay. (35), İstanbul

Pallen, J.J. ve London, B. (1984) *Gentrification, Displacement and Neighborhood Revitalization*, State University of New York Press, Albany

Pınarcıoğlu, M.M. (2000) *Development of Industry and Local Change*, METU Faculty of Architecture Press, Ankara

Rana A. (1996) “Globalleşme ve Dünya Kenti” , *Toplum ve Bilim*, (69)

Redfern, P.A. (1997) “A New Look At Gentrification 2: A Model Of Gentrification” *Environment and Planning*, (29)

Ritzdorf, M. (1996) “Feminist Thoughts on the Theory and Practice of planning”, Campbell, S. ve Fainstein, S.(der), *Planning Theory*, Blackwell, Oxford

Robert, J.(1999) *Kent ve Halk, Ütopya*, Ankara

Rose. D. (1984) "Rethinking Gentrification: Beyond The Uneven Development of Marxist Urban Theory", *Environment and Planning D: Society and Space*, Cilt 1, sf. 47-74

Sassen, S. (1994) *Cities in a World Economy*, Pine Forge Press, California

Sassen, S. (2001) *Global City*, Princeton University Press, London, New York, Tokyo

Sassen, S.(2001) *Global City*, Princeton: Princeton Univ. Press, Princeton

Savage, M. ve Warde, A. (1993) *Urban Sociology, Capitalism and Modernity*, Routledge, London

Schubert, D.(1996) "Yenileme yada Onarma: Kentleri Modernleştirmede Madalyonun İki Yüzü", sf.59-83, *Deftter Dergisi*, Sayı 26: İstanbul

Şengül, H.T. (2000) "Siyaset ve Mekansal Ölçek Sorunu: Yerelci stratejilerin Bir eleştirisi", A. Tonak, (Der.), *Küreselleşme*, İmge K, Ankara

Şengül, H.T.(2001)"Sınıf Mücadelesi ve Kent Mekanı", *Praksis*: sf: 9-32, Sayı 2, Ankara

Şengül, H.T.(2002) "Planlama Paradigmalarının Dönüşümü Üzerine Eleştirel Bir Değerlendirme", *Planlama*, Sf.8-31, TMMOB Şehir Plancıları Odası Yay., Ankara

Şengül, T. (2001) Kentsel Çelişki ve Siyaset: Kapitalist Kentleşme Süreçleri Üzerine Yazılar, Demokrasi Kitaplığı. Arayışlar, Tartışmalar, Deneyimler Dizisi:6, WALD, İstanbul

Smith, A. (1989) "Gentrification and the spatial contribution of the state: the restructuring of London's Docklands", Antipode 21 (3) pp232-260.

Smith, N. (1979) "Toward a theory of gentrification; a back to the city movement by capital not people", Journal of the American Planning Association 45, sf.538-548.

Smith, N. (1982) "Gentrification and Uneven Development" Economic Geography 58

Smith, N. (1986) "Gentrification, the frontier and the restructuring of urban space", in N. Smith and P. Williams (eds) Gentrification of the City (Unwin Hyman, London) 15–34.

Smith, N. (1996) The New Urban Frontier: Gentrification and The Revanchist City, Routledge, London

Smith, N. (1999) "Which New Urbanism? New York City and The Revanchist 1990s" , Beauregard, R.A and Body Gendrot, S. (ed.), The Urban Monument, Sage Publications,London

Smith, N. (2002) "New Globalism, New Urbanism: Gentrification as Global Urban Strategy", *Antipode*, 427-449

Smith, N. ve Williams, P. (1986) *Gentrification of the City*, Unwin Hyman Press, Australia

Smith, N.(1996) *The New Urban Frontier: Gentrification and the Revanchist City*. Routledge

Smith, N.(2002) "New Globalism, New Urbanism: Gentrification as Global Urban Strategy," *Antipode* Cilt. 34(3):sf. 434-457. (Yeniden yay.) Neo-Liberal Urbanism, Neil Brenner and Nik Theodore(Der), Basil Blackwell, Malden, MA

Soja, W.E. (1999) *Postmodern Geographies*, Verso, London-New York

Sönmez, M. (2000) "İstanbul'da Kuzey-Güney Kutuplaşması ve Rantlar", *İstanbul Dergisi*, Tarih Vakfı Yay.(35), İstanbul

Sönmez, M. (2002) *Gelir Uçurumu*, Om yay. İstanbul

Swynggedouw, E., Moulaert, F. ve Rodriguez, A.(2004) "Neoliberal Urbanisation In Europa: Large-Scale Urban Development Projects and The New Urban Policy", *Spaces of Neoliberalism*, N. Brenner ve N. Theodore (ed), sf.195-230, Blackwell, Oxford

Tao Wu, C. (2005), *Kültürün Özelleştirilmesi*, İletişim, İstanbul

Tekeli, İ. (1992) *Belediyecilik Yazıları*, IULA-EMME, İstanbul

Tekeli, İ. (1992) Development of Istanbul Metropolitan Area: Urban Administration and Planning, IULA-EMME Yayınları, İstanbul

Tekeli, İ.(1998) “ Kentleşmeye Kapital Birikim Süreçleri Açısından Bakmanın Sağladığı Açıklama Olanakları”, *Defter*, Sayı.5 sf: 131, İstanbul

Tonak, A. (Der.) (2000) , Küreselleşme, Ankara: İmge Kitabevi, Ankara

Tonak, A. (Der.)(200) Küreselleşme, İmge K, Ankara

Topbaş K. (2003) “Galata Buluşması” (Konuşma Metni), : Galata Türk- Japon, İstanbul – Tokyo Buluşması, İstanbul Dergisi, Sayı 44., İstanbul

Toprak, Z. (1997) "Uluslararası Kimlik ve Kozmopolitlik," Sayı 20, sf. 63-66, İstanbul

Toprak,Z.(1994) “Altı-Yedi Eylül Olayları”, *İstanbul Ansiklopedisi*, Cilt 1, Tarih Vakfı Yay. İstanbul

Tümertekin, E. ve Özgüç, N. (1999) Ekonomik Coğrafya, Çantay Kitabevi, İstanbul

Tura, Ö. (2001) “Cumhuriyetin Kamusal Alanını Oluşturması” Toplumsal Tarih, 48–55

Türkün, A. ve Ulusoy,Z. (2004) “İronik Karşılaşmalar: Kale'nin Kentle ve Kentin Kale'yle İki Karşılaşması”, *Şehrin Zulası*(Der), İletişim, İstanbul

Urry, J.(1999) Mekânları Tüketmek, Ayrıntı Yayınları, İstanbul

Urry,J. ve Keat, R.(1994) Bilim Olarak Sosyal Teori, İmge Yay., Ankara

Uzun, C.N. Gentrification in İstanbul: A Diagnostic Study, Nederlandse Geografische Studies, 2001.(Doktora çalışması)

Uzun, N.D. (2000) “Eski Kentte Yeni Konut Dokusu” İstanbul Dergisi, Tarih Vakfı Yay. (35), İstanbul

Ward, K. (2003) “The Limits to Contemporary Urban Redevelopment; ‘Doing’ Entrepreneurial Urbanism in Birmingham, Leeds and Manchester”, *City*, Cilt 7, No.2,

Warde, A. (1991) “Gentrification as Consumption: Issues of Class and Gender”, *Environment and Planning D: Society and Space*, (9), 223–232

Weber, R. (2004), “Extracting Value from the City: Neoliberalism and Urban Redevelopment”, *Spaces of Neoliberalism*, N. Brenner ve N. Theodore (ed), Blackwell, Oxford: sf.172-193)

Weesep, J.V. ve Sako, Musterd (1991) *Urban Housing for the Better-off: Gentrification in Europe*, Elinkwijk b.v., Utrecht

Williams, P. (1976) “The Role of Institutions in the Inner-London Housing Market: The Case of Islington”, *Transactions of the Institute of British Geographers*, (1) 72-82

Williams, P. (1976) "The Role of Institutions in the Inner-London Housing Market: The Case of Islington", Transactions of the Institute of British Geographers, (1) 72-82

Williams, P. (1986) "Class Constitution Through Spatial Reconstruction? A Re-evaluation of Gentrification in Australia, Britain, and The United States"

Wirth, L.(2002)"Bir Yaşam Biçimi Olarak Kentleşme", *20.Yüzyıl Kenti*, A. Aklan ve B. Duru(Der), sf:77-107, İmge Kitabevi, Ankara

Yenen, Y., Dinçer, İ., Şengezer, B., Yakar, H. ve Dikçınar B. (1996) "İstanbul Metropolitan Alanında Merkez Gelişimi ve Tarihi Yarımada'nın Değişen Rolü",İstanbul 2020 Sempozyumu, İstanbul

Yıldırım, F.b: (1998) Sivil Toplum İçin Kent, Yerel Siyaset ve Demokrasi Seminerleri, Demokrasi Kitaplığı. Arayışlar, Tartışmalar, Deneyimler Dizisi:1, WALD, İstanbul

Yıldızoğlu, E.(1994) "Kriz Üzerine Bir Araştırma Projesi Önerisi-2", *İktisat Dergisi*, s.67.Sayı:348, İstanbul

Yüzer, M.A. (1996) "İstanbul Metropolitan Alanının Değişen Sanayi Yapısı" İstanbul 2020 Sempozyumu, İstanbul

Zukin, S. (1988) Loft Living, Radius: London

Zukin, S. (1991) *Lanscapes of Power: From Detroit to Disney World*, University of California Press, *The City Reader*, Gary Bridge, Sophie Watson (Ed.), Blackwell

Zukin, S. (1995) *The Cultures of Cities*, Cambridge, Ma.: Blackwell.

Zukin, S. (1998) "Urban Lifestyles: Diversity and Standardisation in Spaces of Consumption", *Urban Studies*, Cilt. 35, No. 5-6, sf: 825-839

Zukin, S. (2003) "Whose Culture? Whose City?", LeGates, T. ve Stout, F. (Ed.) *The City Reader*, Routledge, New York

RAPORLAR:

Sayılarla İstanbul 2000 (2001), İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yay., İstanbul

Beyoğlu Belediye Başkanlığı Galata Kulesi ve Çevresi Bölge Düzenleme Projesi (1987), Beyoğlu Belediye Başkanlığı Yay., İstanbul

İstanbul Metropolitan Alan alt bölge Nazım Plan Raporu (1995), İstanbul Büyükşehir Belediyesi Planlama ve İmar Daire Başkanlığı, Şehir Planlama Müdürlüğü

İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Sosyal Doku Projesi: İstanbullu Olma Bilinci Araştırması, 2005

İstanbul Büyükşehir Nazım İmar Planı Analitik Etüdler İşi Raporu(2005), İstanbul Büyükşehir Belediyesi Planlama ve İmar Daire Başkanlığı, Şehir Planlama Müdürlüğü

Devlet İstatistik Enstitüsü, 2000

DİE Genel Nüfus Sayımı, 2000

Thinkers and Resources for Promoting Equitable Development (2000), *Policy Link*, Denver

GAZETELER:

Erdem, A :24 Nisan 2004 Sabah Gazetesi

Çalışlar, O. 6 Haziran 2006, Cumhuriyet Gazetesi.

Göze, E. /H.O Tercüman-11 mart

İNTERNET SİTELERİ:

<http://www.brook.edu/dybdocroot/es/urban/gentrification/gentrification.pdf>

<http://www.bozkurt.net/modules.php?name=News&file=print&sid=1823>

“<http://www.milliyet.com.tr/2001/05/12/pazar/yazortay.html>: İlber Ortaylı:

<http://www.tursab.org.tr/content/turkish/istatistikler/gostergeler/04istihdam.htm>

http://www.isguc.org/news_view.php

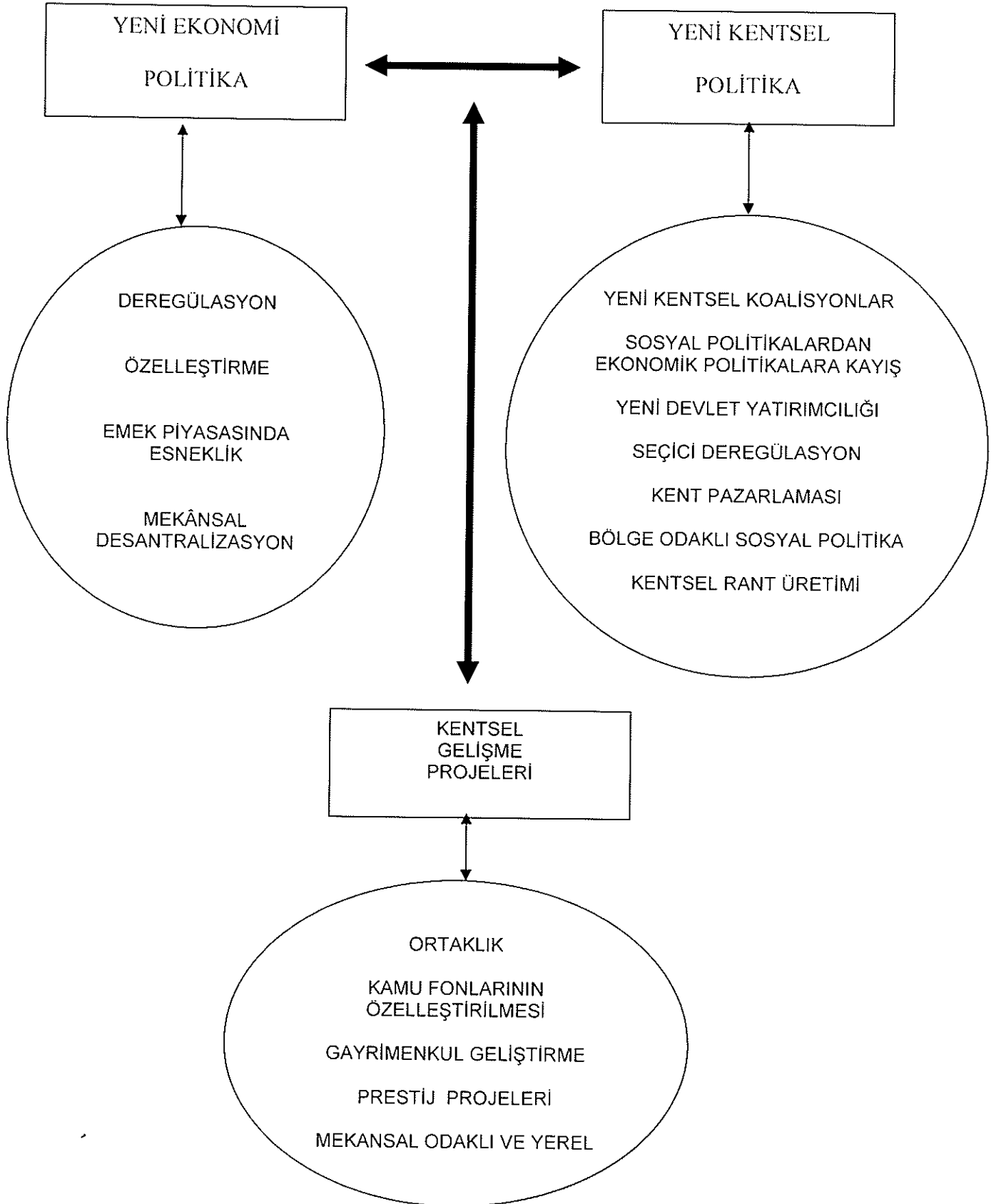
Tüsiad, 2004 Raporu; www.tusiad.org.tr/

<http://www.hurriyetim.com.tr/haber/0,,tarih~2004-03-24->

EKLER

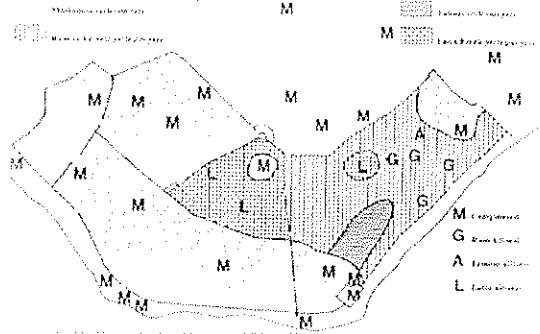
EK 1:

Keynesyen Kentin Sonunu İzleyen Sürece Dair Temel Politika Ve İlişkiler

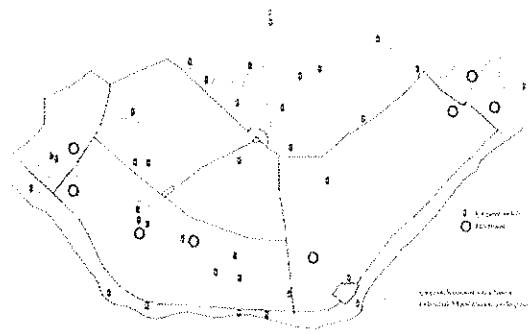


EK 2:

Galata'nın 19.Yüzyıldaki İbadet Yerlerinin İle Hamam, Çeşme Ve Sebillerin Dağılımı



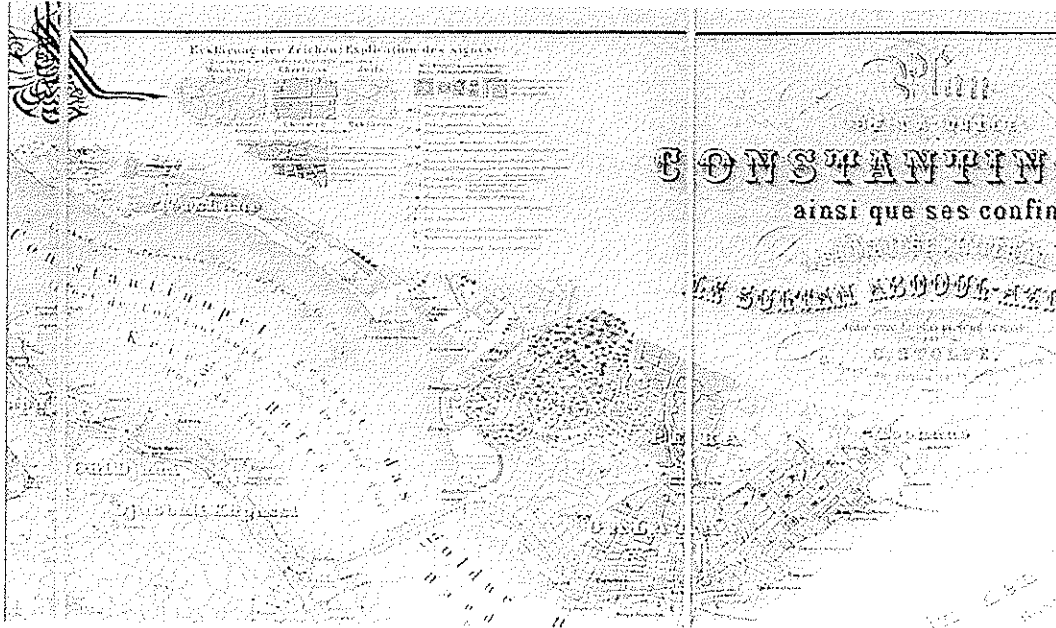
Plan 1- Galata'da 19. yy'da ibadet yerlerinin dağılımı



Plan 2- Galata'da 19. yy'da hamam, çeşme ve sebillerin dağılımı

EK 3:

1855 Yılında Galata-Pera Bölgesindeki Farklı Yaşam Alanları Ve Küçük Mezarlık Alanı



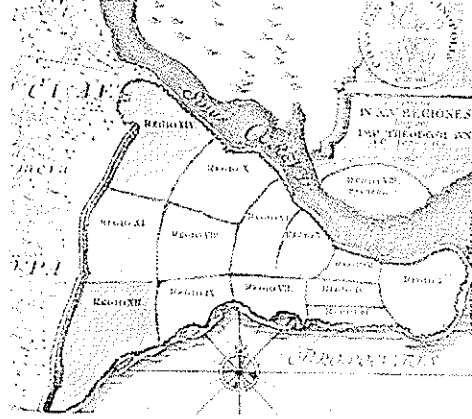
- Kaynak: Beyoğlu Kentsel Sit Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı Raporu (2001), İstanbul Büyükşehir Belediyesi Planlama İmar Müdürlüğü, Tarihi Bölge Şefliği, İstanbul

EK 4:

14 semt, İmp.Teodos dönemi 408-450 , Christoph Weigel. 1720

1856'da kurulan İntizam-ı Şehir Komisyonu, değişen şartlar ve ihtiyaçlar doğrultusunda, 14 belediye dairesine ayrılmış kent içinde, Beyoğlu-Galata bölgesini içeren kısım, 6.daire olarak adlandırılmıştır.

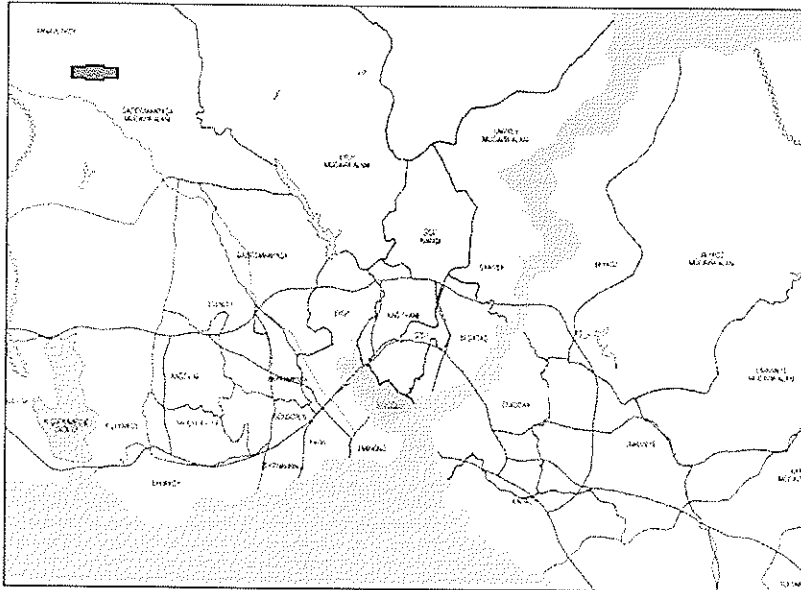
Bugünkü Azapkapı ve Karaköy arasında kurulan Galata (Sykai) Bizans döneminde bir surla çevrilmiştir. 1261'de İstanbul yeniden Bizans'ın başkenti olduğunda, Galata bir Ceneviz kolonisi durumundaydı. 1267'de Bizanslılar, Venediklilere karşı daha fazla baskı uygulayabilmek için, denizcilikte oldukça ileri Cenevizlilere özerk bir yönetim kurma hakkı tanımıştır



Kaynak: Beyoğlu Kentsel Sit Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı Raporu (2001), İstanbul Büyükşehir Belediyesi Planlama İmar Müdürlüğü, Tarihi Bölge Şefliği, İstanbul

EK 5:

Beyoğlu İlçesinin İstanbul İçindeki Yeri



- Kaynak: Beyoğlu Kentsel Sit Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı Raporu (2001), İstanbul Büyükşehir Belediyesi Planlama İmar Müdürlüğü, Tarihi Bölge Şefliği, İstanbul

EK 7: Sağlıksız Kullanım Alanları



Beyoğlu İlçesinin mevcut ve projeksiyon nüfusu arasındaki fark, ticaret ve hizmet kalitesinin yükselmesiyle köhnemiş binaların yenilenmesi neticesinde gelecek nüfus artışıdır. Yeni nüfus artışlarını donatı yetersizliğinden dolayı bölge taşıyamayacaktır.

Kasımpaşa kısmı ve esas itibarıyla boğaz yamaçları hariç, alt gelir guruplarının oturduğu tarihsel dokunun hakim olduğu köhnemiş sağlıksız yapıdaki alanlar, uygulama planlarında koruma –yenileme ikilemi içinde iyileştirilmesi ve yaşanabilir çevrenin oluşturulması için öncelikli eylem planları yapılmalı ve kararları verilmelidir.

Plan alanı genel anlamda gelişmesini tamamlamış bir bölge niteliğindedir. Esas amaç verimli bir şekilde kullanılması sorunudur.

Kaynak: Beyoğlu Kentsel Sit Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı Raporu (2001), İstanbul Büyükşehir Belediyesi Planlama İmar Müdürlüğü, Tarihi Bölge Şefliği, İstanbul

EK 8:

Tarihi Ticaret, Konut, Hizmet ve Turizm Alanları



Talimhane, Tarlabası Bulvarı ve İstiklal Caddesi arası, İstiklal Caddesi çevresi, Galata bölgesi, Salıpaazarı, ve Meclisi Mebusan Caddesi etrafı THT lejandında kalmaktadır. 831222 m² alan kaplamaktadır. Alanın bütününde önemli bir pay almaktadır. THT fonksiyonu verilen alanlarda; iş hanları, bürolar, gazino, lokanta, çarşı, çok katlı mağaza, banka, otel, sinema, tiyatro gibi kültürel sosyal tesisler ve yönetimle ilgili tesisler ...vb. ile istenildiği takdirde konut kullanımlarına yer verilebilir. Çevre düzeni ve sağlığı açısından olumsuz etki oluşturacak kullanımlara (gayri sıhhi müesseseler) yer verilemez.

Yeni Çarşı ve Boğazkesen Caddesi ile Tarlabası Bulvarı ve İstiklal caddesi üzerinin büyük bir bölümü ticaret alanları ile konsolosluklardan (İngiliz, İtalya, Rus, İsveç, İspanya, Fransız) oluşmakta, geriye kalan bölümünde ise dini tesisler, yönetim merkezleri, eğitim tesisleri, kültürel tesisler, sergi salonları, turizm alanları, konut alanları vb...fonksiyonlar yer almaktadır. Planlama alanında THT fonksiyonu verilirken bölgenin yaşatılarak korunması hedeflenmiştir.

Kaynak: Beyoğlu Kentsel Sit Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı Raporu (2001), İstanbul Büyükşehir Belediyesi Planlama İmar Müdürlüğü, Tarihi Bölge Şefliği, İstanbul

1. Galata Kulesi ve Çevresi Turizm Merkezi

Bakanlar Kurulu'nun 7.8.1989 gün ve 89/14499 sayılı kararıyla ilan edilmiş, 13 Eylül 1989 gün ve 20281 sayılı resmi gazete de duyurulmuştur.

2. İstanbul Beyoğlu –Tophane –Salıpaazarı Turizm Merkezi

Bakanlar Kurulu'nun 17.9.1993 gün ve 93/4833 sayılı kararıyla ilan edilmiş, 17 Şubat 1995 gün ve 22205 sayılı resmi gazete de duyurulmuştur.

3. Park Otel Turizm Merkezi

9777 m² lik bir alana sahiptir. Planlama alanında bulunan 735 ada, 23-24, 731 ada 32-18-26 parseller 13.6.1984 gün 84/8198 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla "Turizm Merkezi" ilan edilmiş, 31.7.1984 gün ve 18475 sayılı resmi gazetede yayınlanmıştır.

Park otel turizm merkezinin 22.6.1988 tarihinde Büyükşehir Belediye Başkanlığınca onanlı planı mevcuttur. 1/5000 ölçekli Uygulama İmar Planı 20 Şubat 1989 tarihinde Turizm Bakanlığı'nca 2634 sayılı yasa uyarınca onanmıştır. Söz konusu plana göre H=69m ve H=86m+2 kat Turizm, Otel ve Ticaret Alanı olarak belirlenmiştir.

Büyükşehir Belediye Başkanlığı'nca 29.5.1992 tarihinde onanlı 1/5000 ölçekli planda Kaks=7.00 olarak belirlenmiştir. Bu oran onama aşamasında Büyükşehir Belediye Meclisince Kaks=6.00'ya düşürülmüştür. Bayındırlık Bakanlığı'nca 26.6.1992 tarihinde onanmıştır.

1/1000 ölçekli Tadilat Planı Büyük şehir Belediye Meclisinin 27.4.1993 gün ve 233 sayılı kararı ile tadilen uygun bulunmuş, Belediye Başkanınca 21.5.1993 tarihinde onaylanmış, Turizm Bakanlığı'nca 22.6.1993 tarihinde onaylanmıştır.

Ancak bölge 7.7.1993 gün ve 4720 sayılı İstanbul I. Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından Kentsel Sit Alanı ilan edildiğinden tekrar plan yapma zorunluluğu ortaya çıkmıştır.

Planda 735 ada 23-24 parsellerde yer alan Park Otel Turizm Alanında H mevcut korunmak ve Alman Konsoloslugu çatı kotunu aşmamak kaydıyla THT fonksiyonlarına yer verilmiştir.

Ayrıca Park Otel Turizm alanı içinde yer alan 731 ada, 32-18-26 parsellerde zemin üstü yeşil alan zemin altında katlı otopark ve kültür fonksiyonları verilmiştir. Bu alanda kentsel tasarım projesi ve avan projeye göre uygulama yapılacak olup, otopark giriş çıkışı ve kapalı alanlar Selime Hatun Camii sokak ile kolçak sokağın kesiştiği noktada maksimum 4.00m irtifada olacak ve Ağa Çırağı Sokağına kadar üstü yeşil alan olacak şekilde kademelendirilmesi uygun bulunmuştur. (Kaynak: Beyoğlu Kentsel Sit Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı Raporu (2001), İstanbul Büyükşehir Belediyesi Planlama İmar Müdürlüğü, Tarihi Bölge Şefliği, İstanbul)

EK 11:

Plan Notları

4.3.1 Genel Hükümler

1. Bu plana uygun olarak hazırlanacak olan 1/1000 ölçekli Uygulama İmar Planları ile Kentsel Tasarım projeleri yapılacak alanlarda 2863 ve 3386 sayılı kanuna göre K.ve T.V.K Kurulu tarafından, avan proje yapılacak alanlarda da K. Ve T.V.K Kurulu ve Büyükşehir Belediyesi tarafından onanmadan uygulama yapılamaz.

2. Planlama Alanının bütününde ; tehlikeli madde içeren, insanların uzun süreli ve yoğun olarak bulunduğu, değerli eşyanın saklandığı, her türlü eğitim,kültür,sağlık,dini,askeri,idari,iletişim,ulaşım...vb. tesis alanlarında kamuya ait her türlü yapıda jeolojik-jeoteknik etüt raporları hazırlanmadan uygulama yapılamaz.

3. Sosyal ve kültürel donatı ve teknik alt yapı alanlarında, sokak silüeti, görsel etki alanı ve ada içindeki tescilli bina dikkate alınarak, belirlenecek yapılanma hükümlerine göre hazırlanacak avan projenin K. ve T.V.K .Kuru ve İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı tarafından onanmasından sonra uygulama yapılabilir.

4. Turizm Merkezi sınırı içinde kalan; İstanbul Galata Kulesi ve Çevresi Turizm Merkezi, İstanbul Park Otel Turizm Merkezi, İstanbul Beyoğlu-Tophane Salıpazarı Turizm Merkezi'nde planlar 2634 sayılı Turizmi Teşvik kanunu hükümleri gereği ilgili Bakanlıklarca onanacaktır. Bu alanlarda yapılaşma şartları , yakın çevresindeki tarihi kentsel doku gözönüne alınarak, mevcut silüet ve irtifayı bozmayacak şekilde belirlenecektir.

5. Planlama alanı içerisinde tescilli taşınmaz kültür varlıkları ile tescilli olmamakla beraber eski eser özelliği gösteren yapılar, doğal sit özelliği gösteren parklar, bahçeler, ağaçlar vb. Korunacaktır.

6. Planlama alanındaki yollar genel ulaşım sistemini tanımlamakta olup yol kademelenmesini göstermemektedir. Ancak eski eserlerin korunması nedeniyle yol genişlikleri ve istikametler 1/1000 ölçekli planlarda kesinleşecektir. Çok zorunlu haller dışında yollar genişletilmeyecektir.

7. Beyoğlu Kentsel Sit Alanı'nın kimliği ve işlevi ile çelişen zararlı imalat ve depolama faaliyetlerine izin verilmeyecektir.

8. Planlama Alanındaki THT (tarihi ticaret, hizmet ve turizm) Alanında; bürolar, gazino, lokanta, çarşı, çok katlı mağaza, otel, banka, sinema, tiyatro gibi kültürel, sosyal ve yönetimle ilgili tesisler ...vb. ile istenildiği takdirde konut kullanımlarına yer verilebilir. Çevre düzeni ve sağlığı açısından olumsuz etki yapacak kullanımlara (gayri sıhhi müesseseler) yer verilemez. Bu alanlardaki yapılanma hükümleri, sokak silüeti, görsel etki alanı, ada içindeki tescilli bina ve yasal teşekkül dikkate alınarak alt ölçekli planlarda belirlenecektir.

9. Planlama Alanındaki konut alanında yoğunluklar maksimum değerler olup net:750 kişi/ha ve net:1000 kişi/ha dır.

10. Planlama alanında ;2 Eylül 1999 gün, 23804 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan plan yapım yönetmeliğindeki değişikliklere ait olarak belirlenen standartlara uygun koşulları sağlamak, ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının görüşünü almak ve 1/1000 ölçekli planlarda verilen yapılanma koşullarını aşmamak şartıyla özel okul , özel sağlık tesisi, özel kat otoparkı yapılabilir.

11. Planda gösterilen Yenikapı-Taksim arası metro güzergahı, istasyon noktaları, tramvay hattı, tünel hattı ve funiküler sistem güzergahı 1/5000 ölçek hassasiyetinde çizilmiş olup, alt ölçekli planlarda kesinlik kazanacaktır.

12. Planlama alanında; merkezi özellik gösteren, civarında özellikle sağlık, itfaiye, iletişim-haberleşme vb. Tesislerin bulunduğu ve ulaşım türlerine yakın alanlardaki; açık alan, meydan, yeşil alan-park gibi yerlerin uygun noktalarında, ilgili kuruluşların uygun görüşleri alınmak ve heliport alanı yönetmeliğine uymak şartı ile kamuya ait "Helikopter iniş-kalkış pisti (Heliport Alanı)" ayrılacaktır.

13. Bölge parkı, spor alanları, açık alan ve park alanları gibi alanların altında ilgili kurum ve kuruluşların uygun görüşleri alınmak kaydıyla, topografyaya uyularak görsel etkiyi bozmayacak şekilde üstü yeşil alan olarak kademelendirilecek, seferberlik anında sığınak alanı olarak, diğer zamanlarda kamuya ait yer altı otoparkı olarak kullanılmak üzere düzenlemeler yapılabilir.

14. Özel koşullu yapı alanlarında (Ö.K.Y.) Emsal = 3'ü aşmayacaktır.

15. Bu plan, plan paftaları , plan raporu ve plan notlarıyla birlikte geçerlidir.

4.3.2 1/1000 Ölçekli Uygulama İmar Planlarının Yapımı Aşamasında Dikkate Alınacak Diğer Hükümler

1. 1/1000 ölçekli Uygulama imar planı yapım aşamasında ilgili kamu kurum ve kuruluşlarından (İSKİ, İGDAŞ, ULAŞIM DA. BŞK. , K ve TVKK...vb.) Görüş alınacaktır.

2. 1/1000 ölçekli Koruma Amaçlı Uygulama imar planlarında öncelikli Kentsel Tasarım Projesi yapılacak alan sınırları gerekli görüldüğünde genişletilebilir. Ayrıca planlama alanında özellik arz eden bölgelerde (eski eserlerin çoğunlukta bulunduğu cadde, sokak, yapı grupları...vb.) Yeni Kentsel Tasarım Projesi yapılacak alanlar önerilebilir.

3. 1/1000 ölçekli Uygulama imar planlarının hazırlanması aşamasında planlama alanı bütününde ve plan ölçeğinde ayrıntılı (araştırma çukuru,jeofizik, mekanik sondaj vb. Yöntemler uygulanarak) jeolojik-jeoteknik etüd raporları doğrultusunda yerleşime uygunluk değerlendirmesi yapılacak, ayrıca Yenikapı-Taksim metro güzergahı üzerindeki alanlarda metro sisteminin etkileri de gözönüne alınacaktır. Bu jeolojik ve jeoteknik raporlardan elde edilen veriler doğrultusunda uygulamaya yönelik öneriler ve/veya kısıtlamalar getirilecektir.

4. Planlama alanında İSKİ'ye ait her türlü içme suyu ve kanalizasyon tesisleri aynen korunacaktır. Gerekli değişiklikler İSKİ görüşüne göre yapılacaktır.

5. Koruma amaçlı 1/1000 ölçekli Uygulama İmar Planları onandıktan sonra bölgede yapı yoğunluğu ve yükseklik artışı getirecek plan değişikliği önerileri kabul edilmeyecektir.

6. Bu plan hazırlanırken ölçek nedeni ile gösterilemeyen ancak,önceki onanlı planlarda; yeşil alan, park, çocuk bahçesi,tarihi yeşil , okul, sosyal ve teknik altyapı alanları gibi donatı alanları olarak ayrılan alanlar hazırlanacak 1/1000 ölçekli Uygulama İmar Planlarında korunacak ve nüfusa göre ilave sosyal donatı alanları ayrılabilir.

7. Planlama alanında 1/1000 ölçekli Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı aşamasında mahreç sağlanması halinde ada içleri terk edilmek veya kamulaştırılmak suretiyle, yeşil alan olarak kullanılabilir.

8. Planda gösterilen yeşil alanlarda ve bölge parkı içinde kalan tescilli ve tescile değer anıt eser ve sivil mimarlık örnekleri kamu eline geçtikten sonra restore edilecektir. Kamuya yönelik bir fonksiyonsa, öncelikli olarak asıl fonksiyonu ;değil ise kamuya açık sosyal ve kültürel fonksiyonlar için kullanılacaktır. Ayrıca planda gösterilen yeşil alanlar, arkeolojik park, sergi, açık hava müzesi ve seyir terasları olarak düzenlenebilir.

9. Planlama alanında eğitimden dolayı birden fazla bodrum katı açığa çıkması durumunda birinci bodrum katı iskan edilebilir. Açığa çıkan diğer kat ve katlar ortak alan olarak kullanılacaktır.

10. Planlama Alanında yapılanma hükümleri, sokak silueti ve cephe uyumu, adada mevcut anıt eser ve sivil mimarlık örneği bulunması halinde, bu ada ile topografik ve görsel etki alanı içindeki parsellerde irtifa eski eser yapının orijinal yapı gabarileri ve tipolojileri dikkate alınacak , eski eserin görüntüsünü bozmayacak ve etkilemeyecek şekilde 1/1000 ölçekli planlarda belirlenecektir.

11. Planda verilen yoğunluklar max. Değerlerdir. Jeolojik ve jeoteknik raporlar doğrultusunda gerekiyorsa bu yoğunluklar azaltılacaktır.

12. Ada tamamında veya adanın bir kısmında gösterilen, kat otoparkları için ayrılan tüm parseller tevhit edilmeden uygulama yapılamaz. Kat otoparklarında cephe uyumu açısından ve çevre yapılanma koşullarını aşmayacak şekilde 1/1000 ölçekli uygulama imar planının onanmasından sonra

avan projesi K.ve T.V.K.Kurulu ve Büyükşehir Belediye Başkanlığınca onanarak uygulama yapılacaktır.

13. Planda "Resmi Kurum Tesis Alanı" lejandı ile belirlenen, ancak herhangi bir kamu kuruluşunun adı verilmemiş olan bu alanların, hangi kamu kuruluşuna ayrılacağı, 1/1000 ölçekli Uygulama İmar Planlarının yapımı aşamasında belirlenecektir.

14. A ile gösterilen alan öncelikli Kentsel Tasarım Projesi yapılacak alandır. Bu alan içinde mevcut hali ile şematik olarak gösterilen ulaşım sistemi, meydan ve yeşil alanlar kamu yararı göz önüne alınarak, kamuya açık sosyal ve teknik altyapı alanları olarak Kentsel Tasarım Projesi aşamasında düzenlenecektir.

15. K.A ile gösterilen alanlar tescilli ve tescilli önerilen arkeolojik, tarihi ve sanat değeri olan kalıntı alanları olup, korunacak ve öncelikle kentsel tasarım projeleri yapılacaktır.

16. Park Otel Turizm Merkezinde Ağa Çırağı sokağı açılacaktır.

17. Planlama alanındaki 735 ada, 23-24 parsellerde yer alan Park Otel Turizm Alanında H mevcut korunmak ve Alman Konsolosluğu çatı kotunu aşmamak kaydıyla THT fonksiyonları yer alabilir.

18. Park Otel Turizm Alanı içinde yer alan 731 ada, 32-18-26 parsellerde zemin üstü yeşil alan, zemin altında katlı otopark ve kültür fonksiyonları yer alabilir. Bu alanda kentsel tasarım projesi ve avan projeye göre uygulama yapılacak olup, otopark giriş-çıkışı ve kapalı alanlar Selime Hatun Cami sokak ile Kolçak sokağın kesiştiği noktada maksimum 4 metre irtifada olacak ve Ağa Çırağı sokağına kadar üstü yeşil alan olarak kademelendirilecektir.

19. Planda gösterilen Tarihi Galata surları tarihi belgelere dayanılarak şematik olarak çizilmiştir. 1/1000 ölçekte kesinleştirilecektir.

20. Bahriye Caddesinden cephe alan parsellerdeki yapı yükseklikleri etkilene alanındaki korunması gerekli yapıların yüksekliği dikkate alınarak verilecektir.

EK 12:

İŞLETME SAHİPLERİ ANKETİ

1. İşletmenin kuruluş yılı?.....
2. Daha önceki işiniz neydi ve neredeydi?.....
3. Neden Galata'yı tercih ettiniz?.....
4. İşletme mülkiyeti ()Kira() Mülk sahibi
5. Kira ise artış veya çıkartma baskısı var mı?.....
6. Hangi yıllarda işler daha iyi olmaya başladı?.....
7. Satılan ürün veya hizmette değişim oldu mu?.....
8. Yaptığınız iş buraya uygun mu, başka bir yere gitmeyi düşünüyor musunuz?.....
9. Nereye gitmeyi isterdiniz?.....
10. Galata son yıllarda nasıl bir değişim oldu, tarif eder misiniz?.....
.....
.....
11. Burada ne tür sorunlar yaşıyorsunuz?.....
.....
.....
.....
12. Buradaki sorunları daha çok kim çözüyor? (belediye, dernek, dükkan sahipleri,..)
.....
.....
13. Sorunların giderilmesi için bunun dışında kimden neler yapmasını bekliyorsunuz?.....
.....
.....
15. Gelecekte burası sizce nasıl bir semt olacak?.....
.....
.....
16. Kaç çalışmanız var?.....

17. Bu işyeri daha önce ne olarak
kullanılmaktaydı?.....

18. Belediye vb. yerlerden herhangi bir teşvik aldınız
mı?.....

19. Burada başka işyeriniz var
mı?.....

20. Nerde
oturuyorsunuz?.....

ANKETÖRÜN NOTLARI:

.....
.....
.....
.....
.....

B11. Şu anki işi nedir ve nerede
(işsiz ise ne kadar süredir işsiz):

B12. İşe neyle ve ne kadar zamanda gitmekte?.....

B13. Varsa, önceki işi nedir?.....

B14. Sağlık ve Sosyal Güvence	SSK (aktif mi diye sormak lazım)								
	Emekli Sandığı								
	Bağkur								
	Yeşil Kart								
	Özel								
	Yok								
	Devam etmiyor								

C. KENTLERARASI VE KENTİÇİ HAREKETLİLİK

- C1. Bu semte ne zaman geldiniz? (tarih).....
- C2. Hangi nedenlerle bu semte taşındınız? a) Ucuz konut olanağından b) İşime yakın c) Özel bir nedeni yok d) Diğer.....
- C3. buraya taşınmadan önce nerede yaşıyordunuz?
() İstanbul içi ise hangi semt?.....
() İstanbul dışı ise hangi kent?.....

D.KONUT MÜLKİYET BİLGİLERİ

D1. Evinizin mülkiyeti a) mülk b) kira c) lojman d) bedelsiz e) diğer

D2. Bu apartmana/eve ne zaman taşındınız?.....

D3. Bu eve taşındığınızda evin eski sahipleri içinde oturuyorlar mıydı? a) evet b) hayır

D4. Bu evde daha önce oturanların nereye taşındılar, biliyor musunuz?.....

D5. Bu evde daha önce oturan (ların) mesleği neydi biliyor musunuz?.....

D6. Konutun tapusu var mı? a) evet b) hayır

Sonradan tapu verildi ise yılı?.....

D7. Bu eve taşındıktan sonra ne tür bir tamirat yaptırınız?

a) evin içini ve dışını tümüyle değiştirdik b) Sadece içini tamir ettik c) sadece küçük tamiratlar yaptım

d) diğer.....

D8. Apartmanın çözülemeyen ortak sorunları var mı?

() hayır () evet ise bunlar nelerdir?.....

D9. Apartmanda yaşadığınız sorunları nasıl çözdünüz?.....

ev mülkü ise:

D10. Bu evi ne zaman satın aldınız?.....

D11. Konut sahibi olma biçimi

a) miras b) tanıdık aracılığıyla c) emlakçı aracılığıyla d) kooperatif e) diğer.....

D12. Bu evi satın almak için hangi birikim kaynağından yararlandınız?

a) kendi birikimlerim b) bankadan kredi alarak c) Borçlanarak d) diğer.....

D13. Bu mahalleden konut edinme nedeni?

- a) aileden kalma b) hemşehri/akrabalara yakınlık c) işe yakınlık d) yatırım
e) ucuz fiyat f) çevre kalitesi g) okula yakınlık h) diğer j) tarihi
çevre.....

D14. Eğer hatırlıyorsanız evi kaçta almıştınız?.....

D15. Bu mahallede başka konutunuz var mı? a) evet ise kaç adet b) hayır

D16. Bu evi satmayı düşünüyor musunuz? a) Hayır b) Evet ise neden.....

D17. Evi satmak isterseniz yaklaşık hangi fiyattan satarsınız?

D18. Bu apartmanı/ evi kiraya verseniz, ne kadar kira istersiniz?.....

D19. Bu evi satarsanız nerede oturmak istersiniz?.....

ev kira ise;

D20. Kaç senedir aynı konutta oturuyorsunuz?

D21. Bu evi nasıl buldunuz? a) emlakçı b) akraba/hemşehri c) arkadaş d) diğer
.....

D22. Yaklaşık kira değeri?

D23. Kira arttırma baskısı var mı?.....

D24. Ev sahibinin evi satmaya niyeti var mı?

- a) Evet b) Hayır

D25. Ev satıldığında tekrar Galata'da ev tutmak ister misiniz?

- a) Evet b) Hayır

D26. Neden?.....

D27. Ev sahibinin işi?

D28. Ev sahibinin ikamet ettiği yer?

E. KONUTA DAİR ÖZELLİKLER

E1. Konutun yapım yılı.....

E2. Oda sayısı.....

E3. Evinizin ısıtma biçimi? a) soba b) elektrikli ısıtıcı c) merkezi kalorifer
e) kat kaloriferi h) diğer.....

E4. Arabanız varsa park sorunu yaşıyor musunuz? a)Evet b) Hayır

F. SEMTE DAİR SORUNLAR

F1. Galata'nın en önemli 3 sorununu sıralayınız:

1.....2.....3.....

F2. Semtte yaşadığınız sorunları çözmeye kimler etkili olmaktadır?

- a)Belediye b)Semt Dernekleri c)Muhtarlık d)Diğer.....

F3. Galata'da eksikliğini duyduğunuz kentsel hizmetler nelerdir? (birden fazla işaretlenebilir)

- a) yol b) su c) kanalizasyon d) pazaryeri e) ulaşım f) otopark g) yeşil alan/park
h) eğitim i) sağlık j) güvenlik k) alışveriş l) diğer
.....

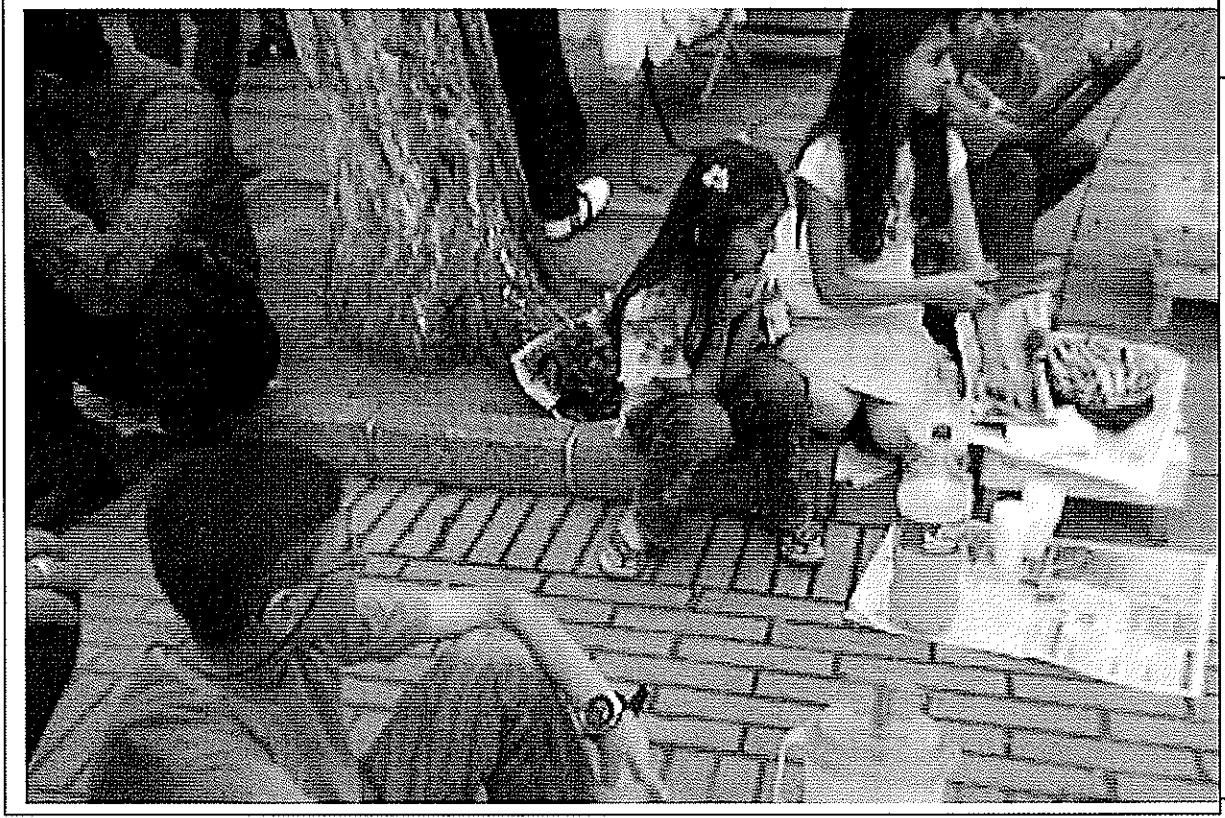
F4. Bu sorunların çözülebileceğine inanıyor musunuz?

- a) evet b) uzun vadede belki c) hayır d) bilmiyorum

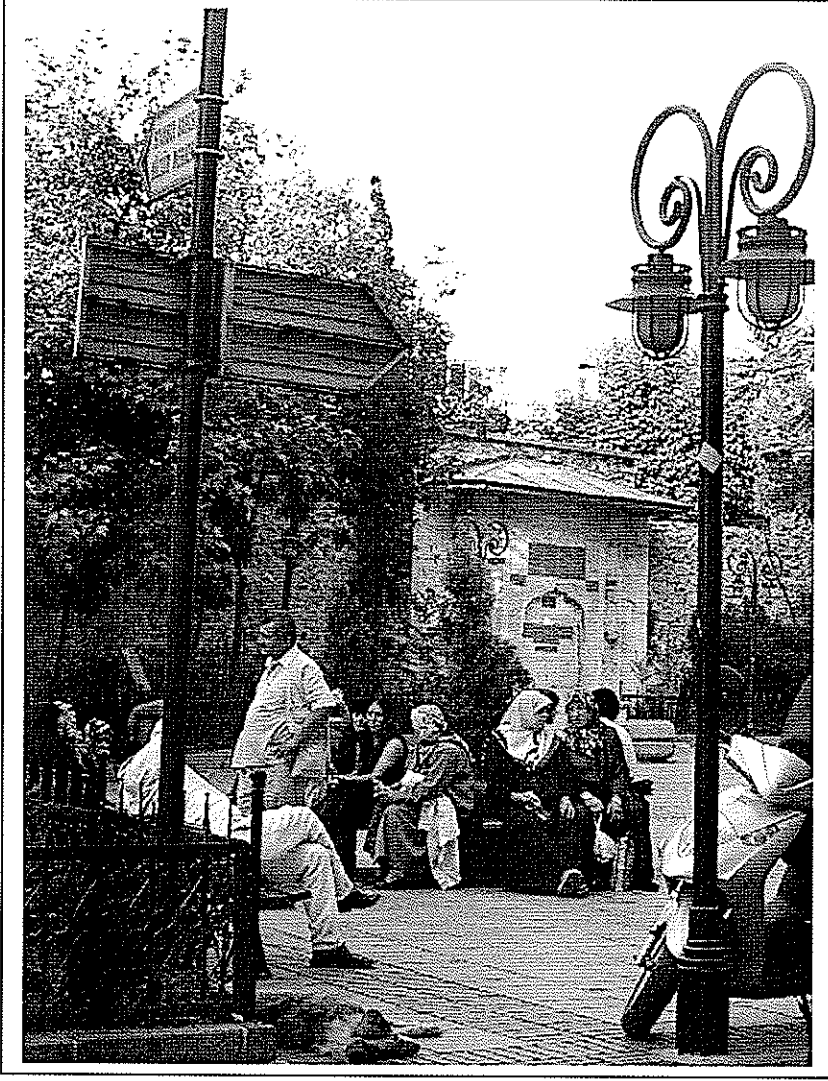
F5. Mahalledeki herhangi bir ihtiyacı, sorunu veya eksikliği kime iletiniz? (birden fazla işaretlenebilir)

- a) muhtara ilettilim b) belediyeye ilettilim c) derneklere/meslek odalarına/sendikalara ilettilim
d) polise ilettilim e) siyasi partilere ilettilim f) tanıdıklarla/komşularla konuştuk
g) kimseye iletmedim.....

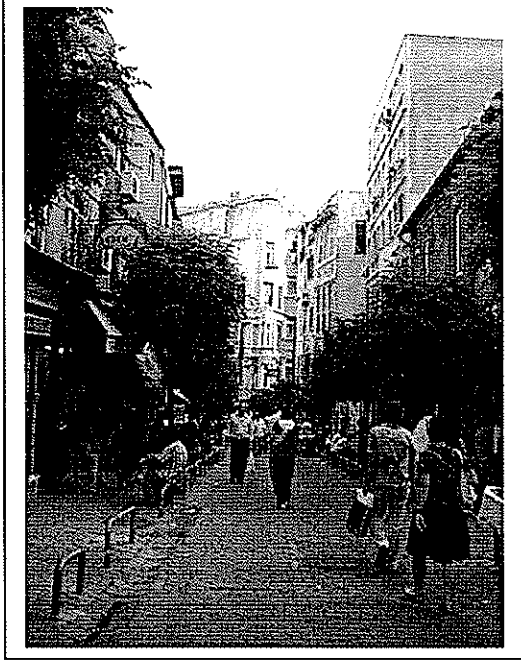
EK 14: Galata'da Mekansal ve Sosyal Yapıya Dair Fotoğraflar (2005-2006)



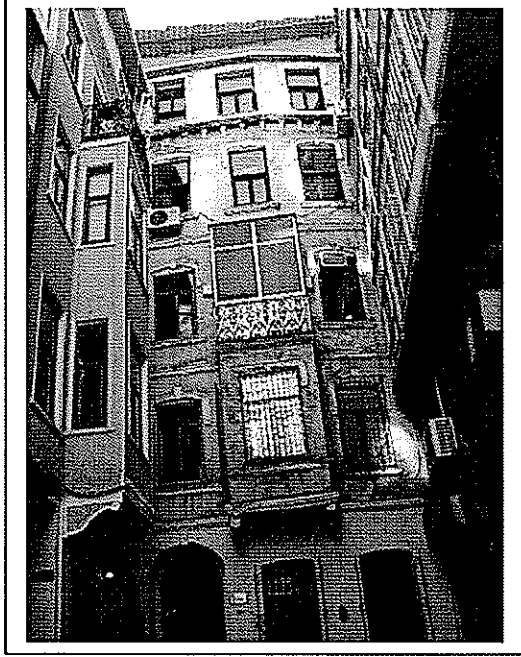
1. Birinci Semt Derneğinin düzenlediği festivalden bir görüntü. Oldukça mütevazî bir festival. Çocuklar bir şeyler satmaya çalışırken görülmekte.



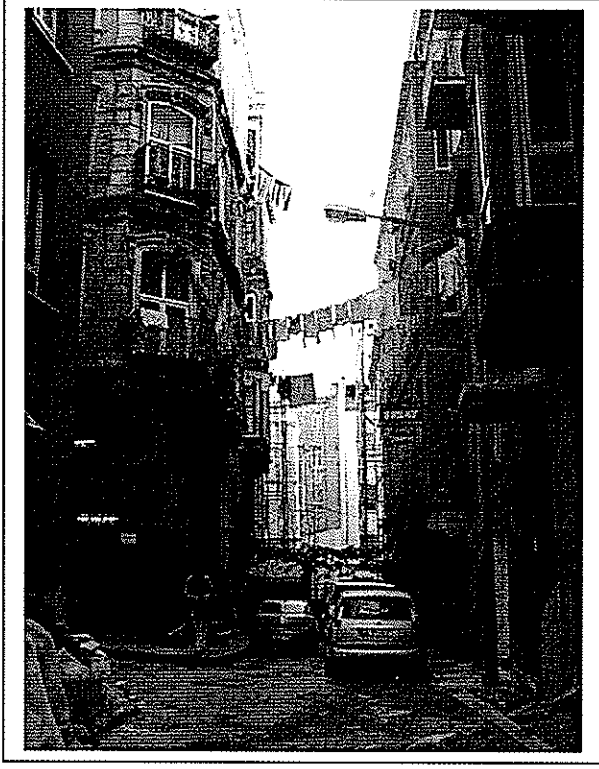
2. Mahalleli kadınlar kule çevresinde otururken.



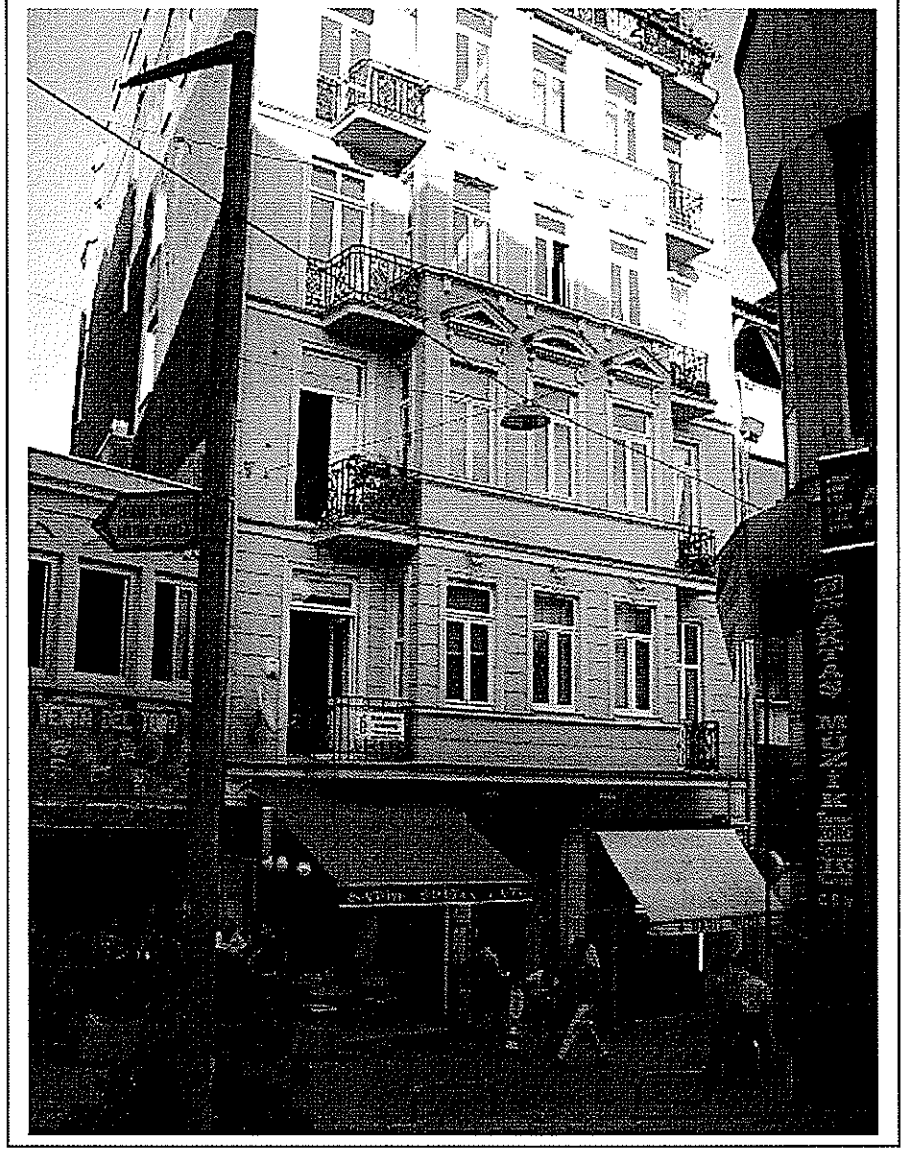
3. Galip Dede Caddesi. Bugün bazı yabancı satıcıların da yer aldığı, bunun yanı sıra daha çok müzikçilerin yoğun olduğu bir caddedir.



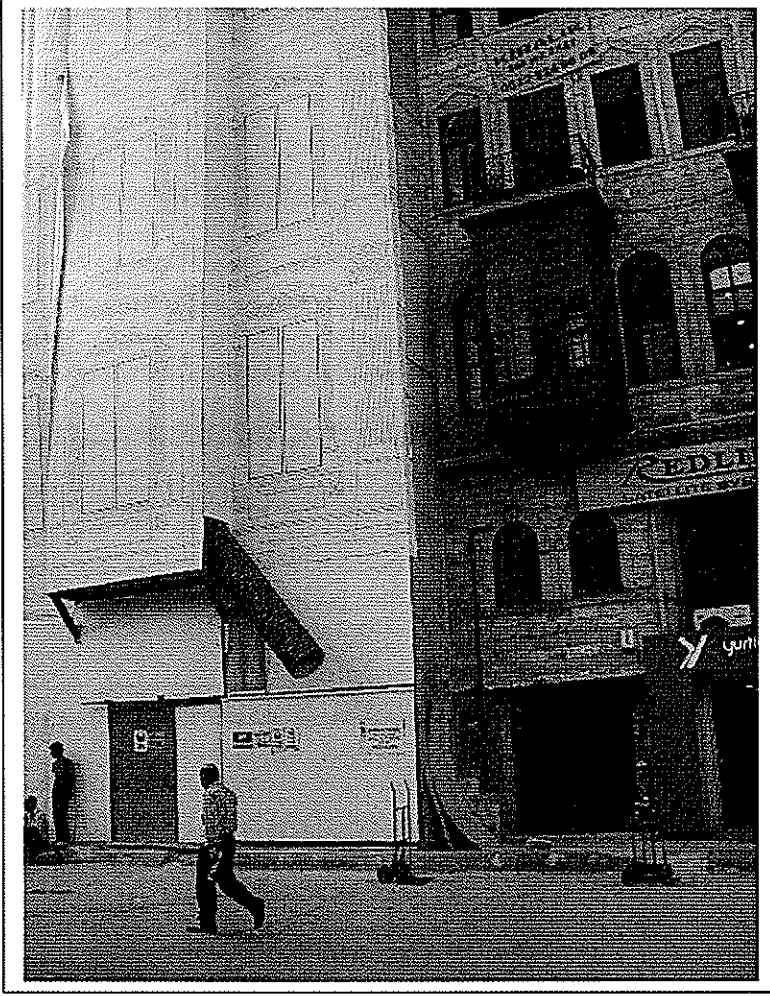
4. Bir yenileme örneği. Yapının orijinal malzemesine ve mimari özelliğine uzak bir tarzda yapılmış kötü bir örnek.



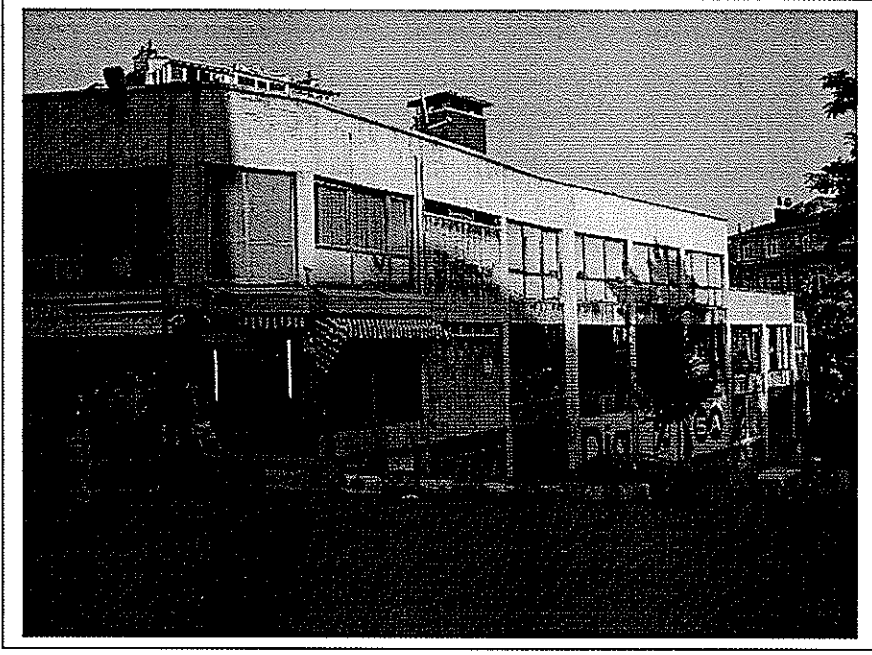
5. Mahalle işyerleri, konut; yenileme ve eskime hala bir arada devam eden şeylerdir. Üstte bir yenileme iskelesi ile olağan hayatın iç içeliği görülmektedir.



6. Yukarıdaki tarzda yenilenmiş apartman sayısı gittikçe artmaktadır.



7. Bir büyük yatırımcı grubunun başlattığı yenileme çalışması.



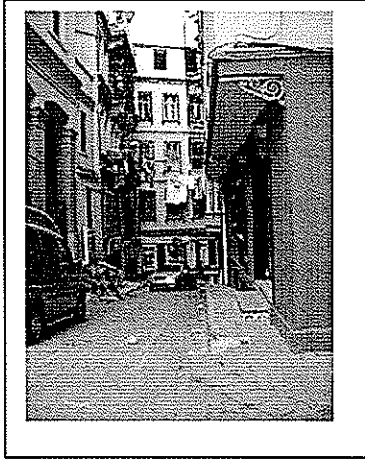
8. Semt meydanında yer alan ve belediye tarafından yıkılması kararı alındığı belirtilen yapı. Meydanın yeniden düzenlenmesinde varlığı önemli bir engel olarak görülen bir yapıdır.



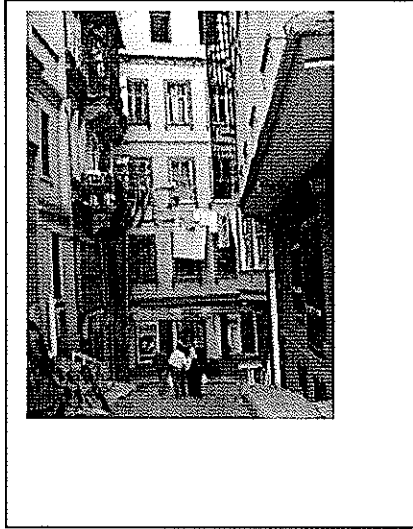
9. Semt meydanında bulunan bir butik otel.



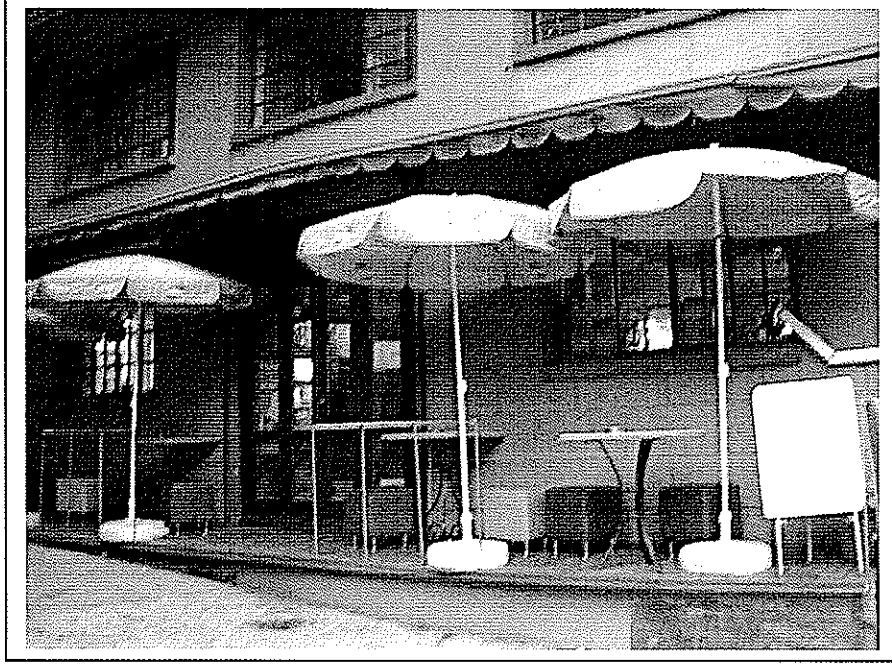
10. Semtte öp ve evre kirliliği hala önemli bir sorundur.



11. Oldukça parlak boyalarla göze çarpan yenilenmiş yapılar.



12. Yenilenmiş yapılar arasında hala eski yaşama dair görüntüler devam etmektedir.



13. Bazı yeni işletme türlerinde ise aceleye getirilmiş bir yenileme ve işletmecilik anlayışı göze çarpmaktadır.



14. Semtteki bir hastanenin ambulans girişini gösteren tabela. Aslında giriş değişmiştir ve görünen yol girişe artık kapalıdır.

ÖZGEÇMİŐ:

1994 yılında İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Maliye Bölümü'nden mezun oldu. Aynı üniversitede, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Teorisi Anabilim Dalında yüksek lisansını tamamladı. Üretim biçimlerinin değişimi ve kent ekonomisi, kentsel sınıflar gibi konularda çalışmaktadır. Halen Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nde araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır.